HERODIANI
HISTORIAE DE IMPERIO POST MARCVM: VEL, DE SVIS TEMPORIBVS.

Angelo Politiano interprete.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI,
1551.

EX RAPHAELE VOLATERRANO.

Herodianus Alexandrinus grammaticus, Apollonij, etiam grammatici, & filius, & diſcipulus: Floruit ſub Marco Antonino principe. Scripſit de arte Grammatica, teſte Suida: præterea Imperatorum hiſtoriam, quæ ad nos haud integra peruenit.

ANGELVS POLITIANVS ANDREAE MAGNANIMO SVO, SAL.

EFFLAGITARI *ſcribis iſtic ab ijs, qui libros excudunt formis, Herodianum meum. Meum enim iure appello, quē quaſi Latinitate donauerim. Tum rogas codicem tibi ipſum tuum remittam aliquando, noſtra (quòd illos cupere ais) manu emendatum. Remitto, ſed (ut uerum fatear) leniter potius, quàm ſeuerè caſtigatum: ſic autem, ut noſtra errata plura in eo, quàm librarij deprehendas. Crediderim tamen ſtylo ipſi certè meo, hoc eſt, interpretis, plus aliquantò uenia deberi, quàm autoris. Quoniam meliuſculè reſpondent ferè, quæ ſcribas, ubi ſit liber quaſi curſus, quàm quæ uertas, ubi nihil extra præſcriptum. Accedit & illud, quòd hoc mihi munus interpretādi quaſi leuioris operæ fuit, utpote qui diebus pauculis dictauerim ſic deambulans. Itaque tantum abeſt, ut mihi inde laudem petam, ut etiam abūde pulchrum fore putem, ſi uitauero grauiorem culpam. Quare cùm amicis reliquis, tum tibi in primis, omnem huius operis defenſionem, non remitto ſolùm, ſed etiam propè interdico: uosq; integros ad alia reſeruo, quæ pòſt edentur.*

Sed quãquam plurimi ſunt apud uos, qui mihi etiã plus nimio faueant: unus tamen es tu Andrea Magnanime cognomento iſto tuo gentilitio digniſsime, quem equidem faciam plurimi, cùm quòd ex bonis ortus, & opibus flores, & honoribus: tum uel maximè, quòd ingenio es elegãtiſsimo, moribus ſuauiſsimus, gratia quadam (quicquid agis, quicquid loqueris, imo etiam ſi nihil agis, nihilq́; loqueris) ſingulari, ac uultu denique ipſo (quod dicitur) homines deuincis. Itaq; nihil quenquam metuo, ubi tu mihi ſtudeas. Nunquam enim male de Politiano ſentiet, qui placere cum Magnanimo intelliget. Vnum tantùm eſt, quod à te nunc contẽdo, cures pro reliqua in noſtris rebus diligentia, ut quàm minimum quaſi degenerent ab origine, quæ mox uolumina formabuntur, ut quia ne illæ ipſæ quidem adnotatiunculæ omittantur, quas marginibus adſcripſimus. Inter eas uerò, etiam locos puto treis, quatuor'ue ad ſummum reperies, ubi fuit excuſatione utendũ, corrupti apud Græcos exemplaris. Ad hæc uerò facilè procuranda, obeundaq́; magis idoneum habere, magisq́; ex uſu tuo neminẽ poſsis, quam Alexandrum Sartium ciuem tuum, literarum hominẽ, noſtriq́; ſtudioſum, tum (quod ego in hac re primum puto) nequaquam in amici negotio dormitantem. Vale. In ruſculo Feſulano. Pridie Nonas Maias, Anno ſalutis. M. C C C C X C I I I.

A. N G.

ANGELI POLITIANI AD INNOCENTIVM VIII. *Pontificem Maximum, præfatio in Herodiani hiſtoriam, è Græco in Latinum conuerſam.*

CVM ROMAE *ab hinc triennium fermè in comitatu eſſem Florentinæ legationis, quæ tibi, ſancte pater Innocenti Pont. Max. ad ſupremæ iſtius dignitatis faſtigium nuper euecto gratulatum aduenerat, memini abs te mihi magna celebritate curam delegari, uertendi in Latinã orationem Romanorum principũ res geſtas, ſi qua adhuc inter Græcorum monumẽta, noſtris intactæ hominibus reperirentur. Quare cùm cœleſtis animi tui iudicio, non plus mihi honoris additum, quàm oneris iniunctum animaduerterẽ, ut primùm Florentiam ſum reuerſus, altiſsima ſolicitudine circunſpicere cœpi, quem potiſsimum ex omni Græcorum copia interpretandum ſuſciperem. Occurrit autem in primis Herodianus hic excellens rerum ſcriptor, & qui diu in Palatina uerſatus aula, affectaq; iam ætate, hiſtoriam de ſuis temporibus componere aggreſſus, neque eloquentiæ caruerit laudibus, & fidem tamen in primis, libertatemq; retinuerit. Hoc*

ubi opus à nobis,neq; multo ſanè negotio, neq; inuita(ut arbitror) Minerua elucubratum eſt: ea mox tempora inciderunt, quibus & noſtra impedirētur ſtudia, & quæ plurimum ualet in ſcribendo, omnis propemodùm alacritas excuteretur. Poſteà uerò quàm pro tua prouidentia & pacem Italiæ cupiēti reddidiſti, & cum patrono meo Laurētio Medice, ampliſſimæ quidem fortunæ, ſed amplioris ingenij, prudētiæq́; uiro, priuatim affinitatem contraxiſti, ceſſit uidelicet ille quaſi nimbus, ſuaq́; mundo reddita ſerenitas eſt: ſic ut nos iam ipſos colligamus, atq; ut grauati pluuia flores, peneq́; decidui, ad noua lucis radios erigamur. Ergo & uetera edere in publicum, & noua procudere iam libet, unde aliqua modò uel tuo ſacratiſſimo nomini celebritas, uel noſtris temporibus claritas, uel ſtudioſis etiā hominibus utilitas pariatur. Cæterum Herodianum hunc noſtrum, donec maiora tibi, ac fortaſſe meliora parturimus, ueluti præludium aliquod ueri, iuſtiq́; laboris, læta, rogamus, fronte excipias ſumme Pontifex: magnam in eo negotiorum, perſonarumq́; uarietatem, multam rerum nouitatem deprehenſurus, crebraq́; in utranq; partem fortunæ ceu uacillantis exempla, conſiliaq́; admirabilia, & conſiliorum inopinatos euentus, grauesq́; pro tempore ſententias, & plenā ubiq; dignitatis, plenam ſuauitatis orationem, copioſam uidelicet

quandam

quandam ad inſtruendos mores ſupellectilem, & ceu ſpeculũ humanitatis . in quod inſpicere omnis uita, unde ea capere, atq; haurire documenta queat, per quæ uel publicis, uel priuatis rationibus conſulatur. Quæ ſanè noſtræ fuerũt partes, tentauimus profectò, utinamq́; effecerimus, uti omnia ex fide reſponderent : ne inepta peregrinitas, ne Græcula uſquam figura, niſi ſi quæ iam pro receptis habentur, Latinam quaſi pollucrent caſtitatem, ut eadem propémodum eſſet linguæ utriuſq; proſpicuitas, eademq́; mundicia, idem utrobique ſenſus, atque indoles: nulla uocum moroſitas, nulla anxietas. Tu quando nobis aliquod ceu ſignum ex arce iſta tui pontificatus ad bene ſperandum ſuſtuliſti, perge, obſecro, ſanctiſsime pater, perge, inquam, fouere, atque illuſtrare bonas artes, quæ ſeſe pedibus iſtis ſanctiſsimis aduoluunt ſupplices, numenq́; tuum aduerſus rudem inſcitiam, tetramq́; barbariem implorant : ut à quo pax Italiæ, atque adeò terrarum orbi reſtituta eſt, etiam ab eodem pacis alumnæ literæ, ab iniuria ſcilicet, atq; indignitate uindicentur.

HERODIANI

HISTORIAE DE IMPERIO POST MARcum: uel, de ſuis temporibus, liber primus.

Angelo Politiano interprete.

QVI res antiquas poſteris prodiderunt, ueteremq; hiſtoriæ memoriam renouare literis ſtuduerũt, ei magna ex parte, dum famam eruditionis affectant, nomenq; ſuum conantur ab iniuria obliuionis aſſerere, minus ſanè multam in ueri perueſtigatione, quàm in exornanda, cõponendaq; oratione induſtriam poſuerunt: rati ſcilicet, neque ſi quid in rebus à ſuo ſæculo remotiſsimis falſi proderetur, poſſe refelli: & ſe tamen ſuauitate narrationis ampliſsimum laboris, ingenijq; ſui fructum percepturos. Alij uerò priuatis inimicitijs, tyrannorumq; odio prouecti, aut in laudes principum, ciuitatum, priuatorumq; hominum immodicis aſſentationibus effuſi, tenues per ſe res, atq; humiles, ſcribendi tamen artificio, longè ſupra ueri fidem ſuſtulerunt. Ego uerò contrà, non quidem acceptam ab alijs, aut incognitam, aut

teſtibus

teſtibus egentem hiſtoriam, ſed eorum qui legent, ſenſibus adhuc, memoriaq; inhærentem, ſumma uel fide, uel diligentia collectam, conſcribendam ſuſcepi: ſperans haud iniucundam fore poſteritati, earum rerum notitiam, quæ multæ ſanè atque magnæ, haud ita longo tempore acciderunt. Nam ſi quis ab Auguſto uſque principe omnem ætatem complectatur animo, cùm ſcilicet Romanorum potentia ad unius eſt arbitrium deuoluta, ne annis quidem illis circiter ducentis (tot ènim ferme ad Marci tempora numerantur) aut Imperiorum tam diuerſas ſucceſsiones reperiet, aut bellorum uel ciuilium, uel externorum tam uarios caſus, atque euentus, in tot excitas gentes, tot urbes noſtras Barbarasq; expugnatas, præterea terræmotus & peſtilentias, uitas quoq; principum, & tyrannorum adeò nouas, atq; inauditas, ut nulla ijs apud ueteres conſimilia exempla, aut certè quàm pauciſsima inueniantur: quorum alij diuturnam, alij breuem potentiam obtinuerunt, nõnulli autem uix dum inito honore, Imperatoresq; duntaxat appellati, eodẽ illo, quo ſuſceperant die, Imperium amiſerunt. Nam cùm ſexaginta annis plures quàm pro tempore principes urbs Roma pertulerit, factum ex eo eſt, uti multa ſanè, uariaq; res, atq; admiratione digna exorirentur: quippe ætate prouecti principes, utpote rerum negotiorumq; periti,

 diligen

diligentius ſeſe, ſuosq; regebant: contrà adulescentes molliter, atq; indulgenter habiti, noua ſcilicet permulta deſignabant. Quo factum eſt, ut diſpari ætate atq; licentia, diſparia quoq; ſtudia moresq; ſequerentur. Hæc quemadmodum geſta ſint, temporum ipſorum atq; principum ſeruato ordine, perſcribemus.

IMperator Marcus filias quidem ſuſcepit complures, mares autem duos, horum alter natu minor adulescẽtulus admodũ fato eſt functus: Veriſsimo nomen fuit. Alterum uerum, Commodum nomine, magna diligentia, curaq; pater educauit, accitis undique uiris doctrina claris, maximaq; propoſita mercede, uti mores pro ſe quiſq; filij, ingeniumq; excolerent. Filias porrò cùm adoleuiſſent, optimis ex ordine ſenatorio uiris collocauit. Neque enim qui longam generis ſeriem præferrent, aut qui opes nimias oſtentarent, ſed qui morum probitate, atque modeſtia, uitæ'que innocentia præcellerent, eos ſibi generos deligendos putabat. Hæc enim ſola animi bona certa eſſe, ſtabilia'que ducebat. Virtutem nullam non magnopere exercuit. Adeò literarum antiquitatis ſtudioſus, ut nemini ſit in eo genere Græcorum Romanorum'que ſecundus. Argumento ſunt permulta, quæ ab illo dicta, atque conſcripta, ad nos uſque peruenerunt. Adeò uerò ciuilem ſeſe, & commodum omnibus principem præſtabat,

ut adeun-

ut adeuntium cuiuis dextram placidè daret, neminemq; à ſuis cuſtodibus prohiberi aditu pateretur, ſolumq; Imperatorũ ſapientiæ ſtudium non uerbis, aut decretorum ſcientia, ſed grauitate morum, uitaq; continentia uſurpauit. Quo factum eſt, ut magnum ſapiẽtium uirorum prouentum ætas illa extulerit. Solẽt enim plerumq; homines uitam principis æmulari. Quæcunque igitur ab illo modeſtè, atq; fortiter domi, foriſq; ſunt geſta, qualemq; porrò ſe aduerſus Barbaras nationes Septentrioni ſubiectas, ſoliq; orienti geſſerit, ea ſunt multorũ doctiſſimorumq; hominum comprehenſa monimentis. Quæ uerò poſt Marci obitum per uniuerſam ætatem uiſa mihi auditaq; ſunt, nonnulla item in experiundo cognita, utpote in publicis officijs, principalibusq; uerſato, ea nunc conſcribenda ſuſcepi.

SEnem iam Marcum, neq; ætate ſolùm, ſed laboribus multis curiſq; confectum, dum in Pannonijs ageret grauiſſimus repentè perculit morbus. Quare cùm deploratam planè ſalutem ſuam ſentiret, anxius uidelicet agebat, ne filius, qui tum primam inierat adoleſcentiam, ſiue ætatis feruore nimio, ſiue licentia quadam ſumma, quam in orbitate eſſet habiturus, bonis artibus, ſtudijsq; relictis, ebrietati ſeſe, & crapulæ dederet. Quippe facilè ingenia adoleſcentium à recta honeſtaq; diſciplina ad luxum uolu-

ptatesq; delabuntur. Terrebat inſuper hominem minimè imperitũ, multorũ memoria principum, qui iuuenes Imperia ſuſcepiſſent, ut Dionyſij Siciliæ tyranni, cuius tantà fuit intemperantia uictus, ut nouarum uoluptatum inuentores ſummis afficeret præmijs: ut item eorum, qui Alexandro ſucceſſerunt. Ita enim contumelioſè, uiolenterq; dominati ſunt, ut illius Imperio graue dedecus cõciliarint. Siquidem Ptolemæus eò turpitudinis prolapſus eſt; ut contra Macedonum, atq; adeò Græcorum omnium leges, etiam ſororijs amoribus implicaretur. Antigonus autem, quò Liberum patrem repræſentaret, pro cauſa & diademate Macedonico, hederam capiti circundare, thyrſumq; pro ſceptro geſtare eſt ſolitus. Solicitabant animum ſenis recentia quoque exempla, ut Neronis ipſius, qui ne à materna quidem cæde abſtinuerit, & ſe ridiculum populo ſpectaculum præbuerit. Vt item Domitiani, qui nihil ſibi ad extremam crudelitatem reliqui fecerit. Has igitur tyrannidum imagines cùm animo uolutans, inter ſpem metumq; agitabatur. Terrebat præterea illum Germaniæ uicina gens, quàm nondum planè ſubiecerat, ſed partim in ſocietatem adſciuerat, alios armis belloq; edomuerat. Nonnulli etiam ex ijs effugerant, metuq; principis in præſens continebantur. Quare dubitabat, ne deſpecta mox filij ætate, arma re-

ſumer

ſumerent: quippe Barbaris mos, quamlibet leuibus momētis aut cauſis impelli. His igitur curarum fluctibus æſtuans, amicos propinquosq́; omnes quotquot aderant, conuocari iubet. Qui poſtquam conuenerunt, conſtituto in eorum conſpectu adoleſcente filio, paululumq́ue ſe è grabato ſubleuans, huiuſmodi habuit orationem:

DOlere uos atq; angi, cum ita me affectum contemplamini, minimè mirandū. Quippe humanum eſt humanis caſibus ingemiſcere, multoq́; magis miſericordiam prouocant, quæ oculis uſurpamus. Cæterum peculiaris uobiſcum noſtra ratio eſt. Nam de mei erga uos animi conſcientia mutuam ſpero à uobis quaſi meo iure beneuolentiam. Nunc autem illud incidit, cùm & mihi ſit iudicium faciundum, fruſtra'ne uobis honorem tādiu habuerim, ſtudiūq́; omne meum lubens detulerim, & uobis referenda gratia oſtendendum, non eſſe eorum, quæ acceperitis immemores. Videtis filium, quem ipſimet educaſtis, primas nunc adoleſcentiæ metas ingredientem, quaſiq́; in ſalo atq; in fluctu uitæ gubernatoribus indigentem, ne rerum imperitia de recto quaſi curſu ablatus, malis artibus impingat. Eſſe igitur uos illi pro me uno multi parentes, excolendo ſcilicet, atq; optima ſuggerendo. Neq; enim aut pecuniæ uis tyrannidis luxuriam explere, aut ſtipantia ſatellitum

tum agmina tueri principẽ poſſunt, niſi illi ipſi quos regas, animum imperãti beneuolentiamq; accommodent. Quippe ij demum diu tutoq; imperant, qui non metum ex crudelitate, ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillant. Neq; enim quos ſeruire neceßitas coëgit, ſed quos obtemperare ſua quenq; uoluntas adegit, ij ſunt in agendo patiendoq; à ſuſpicione omni aſſentationeq; uacui: nunquamq; Imperia detractant, niſi uiolenter contumelioſeq; ſint habiti. Eſt autem difficile in maxima licentia moderari ſibi, quaſiq; frænos imponere cupiditatibus. Quòd ſi bene uiuendi autores illi fueritis, & quæ nunc coràm audit, identidem admonueritis, una opera & ipſum nobis reliquisq; omnibus optimum principem reddetis, & memoriam noſtram demerebimini, quam ſcilicet immortalem hac una ratione poteritis efficere. Talia dicentem Marcum ita repentè animus defecit, ut ſtatim conticeſceret, ac langore nimio ſupinus in lectulum relaberetur. Tanta autem quicunq; aderant miſeratio inuaſit, ut ex ijs nonnulli præ dolore parum animi compotes clamorem extollerent. Sed ille cùm diem unum duntaxat, noctemq; ſuperuixiſſet, fato eſt functus, ſic ut magnum ſui deſiderium eius ætatis mortalibus, poſteris uerò etiam uirtutis memoriam reliquerit ſempiternam. Poſtquàm uerò illius mortem fama uulgauit, incredibilis re-

pentè

pentè exercitum ipſum, plebemq́; adeò omnem luctus occupauit. Neque ulli ſanè Romanæ ditionis mortales fuerunt, qui non eiuſmodi nuncium multis lacrymis exceperint, omnesq́; eum uelut una uoce, alij parentem probum, alij bonum Imperatorem, quidam fortiſsimum ducem, nonnulli etiam continentem moderatum'que principem uocitabant. Neque ſanè quiſquam falſus habebatur. Paucis autem pòſt diebus, celebrato iam funere, uiſum amicis eſt adoleſcentem adducere ad exercitum, ut & milites alloqueretur, & (qui nouis Imperatoribus mos eſt) pecunijs elargiendis, uelut autoramento quodam illorum ſibi animos adiungeret. Edictum itaq; omnibus, ut in campū de more adeſſent frequentes. Cùm itaq; proceſsiſſet Commodus, ac rem diuinam feciſſet, erectumq́; ad hoc ipſum medijs caſtris tribunal conſcendiſſet, paternis amicis, qui multi ſanè doctiſsimiq́; uiri aderant, circunſtantibus ad hunc ferme modum uerba fecit:

Communem mihi eſſe uobiſcum huius mœrorem calamitatis, neq; uos aliter quàm meipſum affectos eſſe planiſsimè perſuaſum habeo. Neq; enim ego ſuperſtite parente ipſo meo, ſuperiorem me uobis unquam geſsi. Nam ille ita nos uniuerſos, ut unum aliquem diligebat, lubentiusq́; me commilitonem quàm filium uocitabat. Quippe hanc naturæ appellationem, illam

illam uerò uirtutis communicationem exiſtimabat. Quin infantē ſæpe me in ulnis geſtans, uobis dabat in manus, quaſiq́; ueſtræ mandabat fidei. Quapropter minimè dubito, quin mihi omnem ſitis beneuolentiam exhibituri: cùm pro alumno me maiores natu habere debeant, ipſos autem æquales condiſcipulos armorū iure appellauerim: ſiquidem ita nos uniuerſos, ut unum aliquem pater diligebat, omniq́; uirtutum ſtudio, ac bonis artibus curabat inſtituendos. Nunc me poſt illum uobis fortuna principē dedit, non quidem adſcititiam, quales ante me fuerunt, neq; uelut acquiſito Imperio gloriantem. Quippe unus ego uobis natus, educatusq́; in aula, priuatisq́; intactum cunabulis, ſtatim me ut ex aluo prodieram Imperatoria purpura ſuſcepit, ſimulq́; ſol hominem me uidit & principē. Hæc cum animis ueſtris reputantes, iure principem colite, non datum uobis, ſed natum. Nam pater quidem iam in cœlum euectus, cōſors eſt, conſeſſorq́; deorum. Nobis autem orbis terrarum gubernacula, rerumq́; humanarum cura incumbit. Quæ quos ſucceſſus, quātasq́; habitura ſint uires, in ueſtra manu eſt. Si enim belli reliquias fortiter deleueritis, & Imperij Rom. terminos ad Oceanum uſq; promoueritis, cùm ipſi uobis ingentem gloriam comparabitis, tum communis parentis memoriæ debitam gratiam referetis. Atq; eum quidē exaudire, quæ dicimus, & intue-

intueri præſentem, quæ gerimus, credite. Nos autem feliciſſimos, qui benefactorum noſtrorum teſtem eiuſcemodi ſimus habituri. Quæ igitur ad hanc diem fortiſſimè proſperrimèq; geſſiſtis, illius ſcilicet ſapientiæ gubernationiq; tribuuntur. Quæ autem mecum, hoc eſt, cum iuuene Imperatore ueſtro præclarè feceritis, ea ſunt uobis ipſis quaſi peculiarem, cum fidei, tum uirtutis claritudinem paritura. Quocirca & ætati meæ rebus ſtrenuè gerendis autoritatē conciliabitis, & Barbara gēs initio noui principatus repreſſa, neq; in præſens contēptu ætatis noſtræ ſe efferet audacius, & ſuis nunc edocta periculis, metu deinceps perpetuo coërcebitur. His dictis pecuniam magna copia elargitus, ut ſibi animos militum fidos faceret, in aulam reuerſus eſt. Igitur breue ſanè ad tempus, omnia paternis amicis autoribus gerebantur. Qui aſſiduitate, prudentiq; conſilio, nullo loco decrant. Tantum ei tribuentes laxamenti, quantū ſatis eſſe ad tuēdam corporis ualetudinem arbitrabantur. Paulatim deinceps irrepſere nonnulli ex aulico famulitio, qui ſibi ad corrumpendam iuuenis Imperatoris indolem nihil facerēt reliqui. Quippe menſarij adulatores, qui uētre atq; obſcœnis uoluptatibus felicitatem metiebantur, identidem illum urbis delitiarū admonebant, & nunc quæ illic uiſu, audituq; iucunda forent, commemorabant, nunc rerum omnium copiam atq; affluen-

tiam ferebant laudibus. Ad hæc ripas Hiſtri ut omni tempore incommodas uituperabãt, quæ neq; pomiferos haberent frutices, & perpetuis rigoribus, nubibusq; obtinerẽtur. Nunquam'ne Imperator, aiebant, concretam gelu, atq; effoſſam potare aquam deſines? Alij calidis fontibus, riuorumq; fluentium frigore, aurisq; & cœlo illo ſruentur Italiæ peculiari. Tali ſcilicet illecebrarum mentione facilè adoleſcentis animum uoluptatum cupidinibus incenderũt. Itaq; ſtatim conuocatis amicis, teneri ſe patriæ deſiderio non diſsimulauit: cauſas tam repentinæ mutationis fateri ueritus, ſolicitũ ſe aiebat eſſe, ne quis opulens ex nobilitate domum occuparet principis. Dein collectis uiribus quaſi ex munitiſsima arce ſummam ſibi rerũ uindicaret, poſſe ex populo ſatis magnam uim delectorum iuuenum conflari. Talia cauſante illo, reliquis metu defixis, terramq; tacito uultu mœſtoq; intuentibus, ſurgẽs Pompeianus, qui & ætate reliquos anteibat, & Commodi ſororem natu maximam in matrimoniũ habebat, Teneri te, inquit, ò fili et domine, patriæ deſiderio minime mirandum. Quippe eadem nos quoq; rerum domeſticarum cupido ſolicitat, ſed ei tamen reſiſtimus, quoniã priores partes agunt, magisq; incumbunt, nobis, quæ hîc expedienda ſuperſunt. Nam illis quidem uel in poſterum diutius perfrueris. Roma autem illic eſt, ubi Imperator eſt. Cæterum bel-

lum.

lum relinquere inchoatum, præterquàm quod indecorũ uidetur, etiam periculoſum eſt. Quippe audaciã Barbaris inijcimus, neq; enim remeãdi cupiditate deceſſiſſe nos, ſed aufugiſſe metu perculſos arbitrabuntur. Tibi autem quàm fuerit pulchrum, deuictis hoſtibus, atq; imperij finibus ad Oceanum uſq; propagatis, redire in urbem triumphanti, uinctosq́; & captiuos præteragẽti reges ſatrapasq́; Barbaros, his enim artibus prioribus ſeculis Romani homines magni atq; illuſtres euaſerunt. Nihil eſt autem quod uereare, nequa illic res tua periclitetur. Nam et optimus quiſq; Senator tecum hîc eſt, & exercitus uniuerſus tuum coràm propugnat Imperium. Quin ærarium quoq; principalis pecuniæ nobiſcum eſt omne. Ad hæc patris tui memoria æternã tibi apud poteſtates quaslibet fidẽ atq; beneuolentiam roborauit. Quum ad hunc modum potiora ſuadens Pompeianus locutus eſſet, paulum modo in præſens conatus adulêſcentis repreſsit, qui ueritus ſenis dicta, cùm nihil haberet, quod ſaltem honeſtum ſpecie reſponderet, conſilium dimiſit, diligẽtius affirmans conſideraturum. Dein uerò miniſtris illius magis, magisq́; inſtantibus, nihil iam ad amicos retulit, ſed datis Romam literis, ac propoſitis, quos uiſum eſſet tuendæ Hiſtri ripæ, & Barbarorum inſultibus coërcendis, profectionem continuò edicit. Illi igitur demandata ſibi munia

obeuntes, haud ita longo tempore multos armis Barbaros ſubegerunt, quoſdã autem ex ijs magnis præmijs in amicitiam ſibi adiunxerunt. Quod quidem haud difficile factu fuit, quippe Barbari ſuapte natura pecuniæ auidi, periculorum deſpicientes, aut incurſibus, populationibusq; uictum parant, aut propoſita mercede uenalem pacem habent. Quod intelligens Commodus, ut pecunia, qua maximè abundabat, ſecuritatem redimeret, nihil uidelicet petentibus denegabat. Vbi autem dedita profectionis fama per exercitum eſt, ingens repentè totis caſtris motus extitit, nullo non redire Romam cupiente, relictoq; hoſtili ſolo, urbanas affectante delicias. Poſteà uerò quàm fama, ac nuncijs uulgatum eſt, reuerti in urbem principem, incredibilis uniuerſam plebem lætitia peruagatur, ſpem ſibi unoquoq; optimam de iuuenis Imperatoris præſentia proponente, credentibusq; uniuerſis paternis eum ueſtigijs perrecturum. Sed ille feſtinatò iter faciens, & iuuenili quodam ardore omneis in medio urbes curriculo pertranſiens, regioq; cultu, lætisq; populorum celebritatibus exceptus, gratus nimirum omnibus, atq; optatus adueniebat. Sed ubi Romam appropinquauit, Senatus ſtatim uniuerſus, populusq; Romanus magno pro ſe quiſq; anteuertendi ſtudio effuſi, laureatiq; ac flores omnifariam, quos dabat anni tempus conferẽtes, quàm

quiſq;

quiſq; ab urbe longißimè poterat, occurrebant uiſuri principẽ ætate atq; nobilitate cõſpicuum. Quippe amabant illum, & quidem uerißimis affectibus natũ apud ipſos, educatumq́;, tertioq́; iam gradu imperium, nobilitatemq́; Romanam complectentẽ. Nam paternum ei genus à primoribus ſenatorij ordinis, mater autem Fauſtina, principis uxor, Antonini pij filia, Hadriani etiam per matrẽ neptis. ſeriem ipſam generis ad Traianũ proauum referebat. Hoc editus genere Cõmodus eſt, cui quidem præter ætatis florem, etiam formæ dignitatis ſuffragabatur cõgruens corporis modus, pulchra uirilisq́; facies, tranquillæ faces oculis, atq; micãtes, flaua & criſpa cæſaries, ut in ſole ambulãti uelut igne quodam rutilaret, ſic ut euntem quidam ſcobe aurea putarant conſpergi, quidam etiam pro argumento diuinitatis acciperent, ac radios eſſe illos circa uerticem genitiuos opinarẽtur. Ad hæc lanugo malis proſerpebat, easq́; quaſi floribus conueſtiebat. Talem igitur Imperatorẽ fauſtis ominibus, acclamationibusq́;, & coronarũ, florumq́; ſparſionibus exceperunt. Sed poſtquam urbem ingreſſus eſt, Iouisq́; primùm, dein cæterorũ deorum tẽpla conſalutauit, gratiasq́; Senatui uniuerſo, & prætorianis militibus egit ſeruatæ ſibi fidei, in aulam palatinam ſe recepit. Paucuits igitur annis nihil non honoris paternis amicis exhibebat, omnibusq́; eos negotijs in conſilio

habebat. Cura dein totius Imperij alijs demandata, Perennium Italicum hominem militaris diſciplinæ peritiſſimum, prætorianis præfecit. Is adoleſcentis ætate abutens delicijs illũ ganeisq; corrumpi ſinebat, curaq; omni, laboribusq; ſuſceptis, totum planè Imperium adminiſtrabat. Erat in homine inexhauſta diuitiarum ſitis, ſic ut nihili quæ acquiſierat pendens, nouis ſemper lucris inſatiabilis inhiaret. Hic et paternos Cõmodi amicos calumnijs premere, & locupletiſſimum quenq;, nobiliſſimumq; in ſuſpicionem adducere inſtitit, ſcilicet ut perterrefacto adoleſcente, atq; illis ſupplicio affectis, cauſam poteſtatemq; ipſe haberet in eorum bona & fortunas inuadendi. Cæterùm aliquandiu cùm patris memoria, tum amicorum reuerentia continuit adoleſcẽtem. Dein uelut maligna quadam atq; inuida fortuna, rectum adhuc moderatumq; illius ingenium ſubuertit. Nam ita res accidit. Lucilla erat Commodo maxima natu ſoror, ea prius L. Vero Imperatori nupſerat, quam conſortem ſibi Imperij Marcus aſciuerat, locataq; in matrimonium ſorore, firmiſſimo affinitatis uinculo aſtrinxerat: ſed poſtquam L. fato functus eſt, manentibus adhuc Lucillæ principatus inſignibus, Pompeiano eã pater deſpondit, nihilo tamen ſecius priſtinũ illi honorem Commodus reliquit uſurpandum. Nam & ſella imperatoria ſeſsitare in theatro, & ignem de more præferri

ferri patiebatur. Poſteà uerò quàm Commodus uxorem ducit Criſpinā, ac neceſſe fuit principis uxori primo loco cedere, iniquo ſcilicet hoc animo Lucilla ferens, atq; illius honorem in ſuam contumeliam uertens, cùm ſciret à uiro ſuo Pompeiano Cōmodum diligi, minimè auſa eſt quippiam ad ipſum ſuper occupādo Imperio referre: Sed animum Quadrati nobiliſsimi, locupletiſſimiq; adoleſcentis periclitata, cum quo etiam ſtupri conſuetudinē habere exiſtimabatur, grauiſsimeq; apud eum de accepta iniuria cōqueſta paulatim adoleſcentem eò perpulit, ut in ſemet uniuerſumq; Senatum pernicioſiſsimè conſuleret. Quippe inter cæteros ſenatorij ordinis, qui ſecum in id facinus conſpirarēt, etiam adoleſcentem quendam Quintianū nomine, prompti atq; audacis animi ſibi adiunxit, perſuaſitq;, uti pugionē in ſinu celans, tempus locumq; caperet, factoq; repentè impetu Cōmodum occideret, reliqua ſe pecunijs largiendis curaturum. Ille in aditu amphitheatri ſubſiſtens (quippe obſcuro loco facilè ſe occultū ſperabat fore) nudato confeſtim pugione, ac magna uoce proclamans, hunc tibi Senatus mittit: dum loquitur, nudumq; oſtentat pugionem, cōprehenſus à militibus, pœnas amentiæ dedit, ſuoq; indicio autor à ſe cauendi fuit, aperto magis quàm impleto conſilio. Hæc igitur prima, maximaq; odij cauſa adoleſcenti aduerſus Senatū extitit. Ita

nanq; animum uerba illa ſauciarant, ut omnes hoſtiũ loco haberet, ſemperq́; eius memoriæ uox illa irruentis in ſe iuuenis inhæreret. Neq; uerò tantam hanc occaſionẽ Perennius omiſit, ſed ei perſuaſit, ut præcipuum quenq; ſucciderei, neq; eminere quempiam pateretur, quorũ ipſe in bona impetum faciens, facile omnium eius ætatis hominum locupletiſsimus euaſit. Quæſtiones autem perennio diligenter excercente, ſoror ipſa Cõmodi, coniuratiq́; omnes, cæteriq́; præterea quãtulacunq; ſuſpicione attacti, ſupplicio affecti ſunt. Igitur Perennius ſublatis è medio, quos Imperator uerebatur, quiq́; illum paterno quodam affectu cõplectebãtur, atq; ipſe illius tuendæ ſalutis cura ſuſcepta, nihilq́; non autoritatis adeptus, imperium iam ipſum animo inuaſerat, perſuaſoq́; Cõmodo, ut ſuos liberos adoleſcentes adhuc Illyricis præficeret exercitibus, ipſe pecuniæ uim ingentem contrahebat, ut ſcilicet prætorianos ab ipſo ampliſsimis largitionibus abalienaret. Filijq; itẽ eius clanculum copias colligebant, eo conſilio, ut cùm primùm Perennius Cõmodum occidiſſet, ipſi principatũ arriperent. Proditæ autem ſunt inſidiæ incredibili quodam modo. Ludos Romani Ioui capitolino faciunt, tanta hominũ confluente multitudine, quãtam par eſt confluere ad tantæ urbis celebritatem. Spectare autẽ ac præſidere in theatro unà cum ſacerdotibus, quos ordo ſingulis annis poſtulat,

etiam

etiam Imperator ſolitus. Cùm itaq; nobiliſſimus ſcenicis operam daret, ſedens Imperatoria ſella Commodus pleno ſpectatoribus theatro, ſuisq; cuiq; locis ad ſedendũ pro dignitate attributis, priuſquam quicquam diceretur, ageretur q; in ſcena, repentè quidam philoſophus habitu manu baculum geſtans, peramq; ſeminudus ab humero ſuſpenſus curriculò prodijt, mediaq; in ſcena conſiſtens, manuq; ſilentium imperans: Non hoc, inquit, ludorum tempus ò Commode, neq; ſpectaculis, celebritatiq; uacandum. Imminet ceruicibus tuis Perennij gladius, ac niſi caueris, non quidem impendens, ſed iam præſens periculum, perijſti. Nam & ipſe hic aduerſus te copias, pecuniamq; colligit, et nati exercitus Illyricos ſolicitant, quos niſi ſtatim præuenias, occidiſti. His dictis, ſiue forte quadã diuinitus huc impellente, ſiue id auſo homine, ut gloriam ſibi ignarus, atq; obſcurus acquireret, ſeu quia ſperaret ingens aliquod præmium ab Imperatore conſequuturum, ſanè illum de repente obſtupefecerat. Cæteri autem etſi non de nihilo ea dicta ſuſpicabantur, tamen fidem habere diſſimulabant. At Perennius cõprehendi hominem iubet, ac pro furioſo, & uaniloquo igne comburi. Ita ſcilicet pœnas dedit intempeſtiuæ libertatis. Cæterùm qui ſe Commodi ſtudioſos uideri uolebant, peroſi antea quoq; Perennium, utpote intolerandæ hominem ſuperbia cõtumeliæq;, na-

ctiq; opportunum tēpus, calumnijs eum premere aggrediuntur. Sed ſcilicet ita futurum erat, ut & Commodus inſidias euitaret, & Perennius unà cum liberis penderet pœnas. Quippe haud multò pòſt milites quidam clam Perennij filio nummos quoſdam attulerũt, illius imagine percuſſos, eosq; ignaro etiam Perennio, quanquam erat præfectus, Cōmodo oſtenderunt, totoq; inſidiarum ordine patefacto, maximis ſunt muneribus affecti. Quocirca inſcio negotij totius Perennio, actam nihil minus: expectanti ſubmiſsi noctu à Commodo quidam, caput abſciderunt, iuſsiq; ſtatim ad illius filium pergere, cùm nihil ad celeritatē ſibi reliqui feciſſent, etiam rumores, famamq; eorũ, quæ Romæ facta eſſent, præuenerũt, ij amicas ei literas ab Imperatore reddiderant, quæ magna propoſita ſpe Romam reuerti iubebant. Ergo & conſiliorum & omnis eius paratus, poſtremò paterni caſus ignarus, cùm quidam nuntij dictitarent, etiam paternis ipſum uerbis acciri, qui ne ipſe quidem ſcribere ſuperſediſſet, niſi ſatis momenti habituras Imperatorias literas exiſtimaſſet, credidit uidelicet aduleſcēs, & quamuis iniquo animo ferret, interpellari ſua conſilia, tamen paterna fretus potentia, quam eſſe adhuc incolumen putabat, ad reditum ſe comparat. Tum deinde ut attigit Italiam, per eos, quibus negotiũ datum fuerat, occiditur. Hunc illi exitum habuerũt. Poſt hæc

Commod

Commodus duos conſtituit præfectos, tutius fore ratus, tantam illam poteſtatem non uni duntaxat credere, ſed diſſectam in partes, imbecilliorem eo pacto contra principem reddere. Verum haud longè poſt, aliæ in illum huiuſcemodi inſidiæ intenduntur. Maternus erat quidam miles multa auſus nefaria. Is repentè deſertis caſtris, atque aliquot in ſocietatem cõmilitonibus aſcitis, magnam perditorum manum breui collegerat., uicosq́; primò & agros populabatur, magna dein pecuniæ ui collecta, plures quotidie ſibi ex facinoroſis copulabat, pollicensq́; ingentia cuiq; operæpretia, et in prædæ cõmunionem inuitans, eò rem adduxit, ut non iam latronum, ſed iuſtorum hoſtium haberent autoritatem. Quippe magnas etiam urbes occupabant, effractisq́; per uim carceribus captiuos ſine diſcrimine omnes uinculis eximebant, eosq́; ſibi impunitate, ac beneficijs adiungebãt. Igitur Galliam omnem atq; Hiſpaniam incurſibus uaſtabant, & ut quanq; ex magnis urbibus ui ceperant, incenſa direptaq́; protinus abibant. Quæ ubi Cõmodus cognouit, rectoribus gentium plenas iræ atq; minarũ mittit epiſtolas, caſtigans & ignauiam exprobrans, ſimul cõparare aduerſus illos exercitum imperans. Quod ubi latrones acceperunt, decedendum ſibi ex illis regionibus rati, clàm per auia quædam cõpendia, ſeorſum alij ab alijs, in Italiam peruenerunt, ac iam

iam de regno, maioribuſq́; rebus Maternus cũ ſuis deliberabat. Nam quando hactenus omnia illi ſpe ulterius proceſſerant, aut aliquid magnũ inuadendum ſibi exiſtimabat, aut certè quando in id diſcriminis inciderat, non obſcurè neq; ignauè moriendum. Sed quoniam ſe non tantis eſſe uiribus intelligebat, quãtæ ad reſiſtendum Cõmodo collata acie ſatis eſſent: quippe et Romanæ plebis, & prætorianorum militum propenſa in Commodum uoluntas credebatur, arte ſibi conſilioq́; graſſandum ſtatuebat. Quocirca tale quiddam comminiſcitur. Veris initio, ſolenniq́; die, prompam matri deûm Romani celebrãt: In ea quæ apud quenq; ſunt diuitiarum præcipua ſuppellexq́; pleraq́; imperatoria, materiæ aut artis ſpectãdæ, præferri ante deam ſolent. Paßimq́; omnibus ludendi licẽtia permiſſa, ſic ut perſonas induant, quas cuiq; libitum, nullamq́; non magiſtratuum quoq; imaginem, prout cuiuſq; ſtudium repræſentent, ſic ut non temere à falſis ueros dinoſcas. Putauit hoc Maternus, idoneum celandis inſidijs tempus ratus fore, ut ſi perſonam ſtipatoris alicuius indueret, ſuoſq́; ad eandem ſimilitudinem armis ornaret, ac ſe haſtatis immiſcerent, ſi ut pars eſſe comitatus imperatorij crederentur, nullo uidelicet præcauente, repentè impetu facto Commodum obtruncarent. Sed proditus Imperatori à ſocijs quibuſdam, qui unà cũ ipſo uenerant in urbem.

indignãtibus ſcilicet, ſiquidem eum non pro latrone iam, ſed pro principe habituri forent, antequàm feſtus dies adeſſet, & ipſe comprehenſus, ac multatus capite, & qui eiuſdem factionis erãt, meritis ſupplicijs affecti. At Commodus facta re diuina, gratulatusq; deæ feſtum agitabat, pompamq; gaudens frequẽtabat. Sed & populus omnis pro Imperatoris ſalute diem lætabundus celebrabat. Quæ autem ratio ſit, cur huic deæ tãtum honorem Romani habeant, non alienum uidetur, quantùm ex hiſtoria accepimus, commemorare, præſertim cùm ea res pleriſq; Græcorum ignota eſſe uideatur. Ipſum igitur ſimulacrum cœlitus, ut aiunt, demiſſum, neq; qua ſit materia, nec à quo fabricatum artifice ſatis conſtat, neq; planè hominum manibus creditur factum. Hoc igitur decidiſſe cœlitus ferunt in quendam Phrygiæ agrum, cui nomen Peſinunti, à caſu eius ſimulacri factum putant. Ibi enim à principio comparuiſſe: licet apud alios cõperiam, pugnam illic Illum Phryga, Tantalumq; Lydum inter ſe conſeruiſſe, ſiue de uia ortam, ſiue potius ob raptum Ganymedis. Cumq; diu æquis uiribus decertatum foret, ac permulti utrinq; cecidiſſent, nomen ex ea clade loco eſſe impoſitum. Hic etiam fama fert Ganymedem ipſum trahentibus in diuerſa germani atque amatoris manibus uita eſſe orbatum, ſublatumq; è medio, pro calamitatis ſolatio rel

tio relata ad Iouem raptorē fabula diuinis fuiſſe honoribus affectum. In hoc quē diximus Peſinunte, Phryges olim Orgia colebāt, ad ipſum fluuium Gallum, à quò etiam euirati deæ ſacerdotes cognominantur. Sed ubi res Romana creuit, reſponſo accepto manſurū imperium, atq; ad ſummam auctum iri, ſi Peſinuntiam deam ad ſe transferrēt, miſſi in Phrygiam legati ſunt petitum deæ ſimulacrū, quod quidem facilè con ceſſum eſt, conſanguineos ſe dictitantibus, atq; oriundos ab Aenea Phryge. Cùm itaque nauigio deuectum ſimulacrum ad ipſius Tyberis fauces appuliſſet, quibus tum Romani uice portuum utebantur confeſtim diuina quadam ui nauigium ſubſtitit, neque ullis Romani populi certatim trahentis moueri uiribus potuit, donec Veſtalis ſacerdos adeſſet. Ea cùm uirginitatem perpetuò ſeruandam polluiſſe falsò argueretur, damnationem metuens, ſupplex petijt à populo, ut iudicium de ſe deæ Peſinuntiæ committerēt, quò impetrato, zonam recinxit, clarè precata, ut ſi intemeratam ſe eſſe, ac uirginem dea ſciret, nauim progredi iuberet. Quæ ubi dixit, ſtatim alligatam zonam manu ducta nauis ſequi cœpit. Ita ſunt pariter Romani manifeſtam numinis diuinitatem, atq; innocentiā uirginis admirati. Sed hæc hactenus de Peſinuntia dea, prolixius etiam fortaſſe quàm decuit, haud inſuauem tamen ſcientiā allatura ijs, qui res Ro-

manas

nus minus cognitas habeant. Commodus autem euitatis Materni inſidijs, maiore ſe cuſtodia mu niebat, rarus prodire in publicum, plerunq; tem poris in ſuburbanis, aut in principalibus prædijs procul ab urbe conſumere, abſtinere prorſus ab iuriſdictione, omniq; actu Imperatorio. Per idem tẽpus accidit, ut ingens Italiam quidem uniuerſam peſtilentia occuparet: ſed in ciuitatem Romanam uehementius tamen ſæuiret: utpote quæ & per ſe populo abundaret, & aduenas toto orbe confluentes exciperet. Quare magna iumentorum, atque hominum ſtrages conſecuta. Tum Commodus (ita ſcilicet quidam medicinæ periti perſuaſerant) Laurentum ſeceßit, quòd frigidior ea regio ſit, ſyluisq; è lauro permultis opaca, à quo etiam regioni inditum nomen. Valere enim plurimum aiebant ad aëris euitandam contagionem, cùm odores laurorum, tum ipſarum amœnitatẽ umbrarum. Quocirca in ipſa quoq; urbe de medicorum ſententia, plerique unguentis ſuauißimis nares, atq; aures, opplebant, ſuffituq; & odoramentis aßiduè utebantur, quòd meatus ſenſuum (ut quidam dicunt) odoribus illis occupati, neq; admittant aëra tabificum, & ſi maximè admiſerint, tamen eum maiore quaſi ui longè ſuperari. Cæterùm nihilo ſecius moribus ingraueſcere, hominesq; paßim & pecora inter homines agitantia interire. Sed & fames eo-

dem

dem tempore ciuitatẽ oppreſſerat hac de cauſa. Cleander erat quidam Phryx genere, ex ea nota hominum, qui publicè per præconem uaneũt. Hic cùm in domum Imperatoriam ſeruitio eſſet traditus, et cum ipſo Cõmodo accreuiſſet, eò ſcilicet honoris, atq; autoritatis prouectus eſt, ut et corporis cuſtodiam, et cubiculi curam, prætereà militum præfecturam ſolus obtineret. Cæterùm diuitiæ ac luxus, etiam illum ad Imperij ſpem inſtigabant. Quocirca grandi coacta pecunia plurimum frumenti coẽmit. Id autem occluſum habebat, ſperans ſibi Rom. Pop. atq; exercitus uoluntates adiuncturum, ſi prius rerum neceſſariarum penuria laborantes, magnis repentè largitionibus demereretur. Idem gymnaſiũ quoque maximum exædificauerat, publicatis etiam balneis, ut eò modo populum ineſcaret. At Romani infenſi iam pridem; ac totius cauſam peſtilentiæ in eum conferentes, ſimul peroſi hominem diuitijs inexplebilem, prius quidem confertim per theatra identidem traducebant. Dein agente in ſuburbanis Cõmodo, repentè uniuerſi magnis clamoribus concurrerunt, Cleandrum ad necem depoſcentes. Cùm autem ſuburbanum omne tumultu cõpleretur, & Commodus ipſe in alto ſeceſſu uoluptatibus indulgeret, inſcius quæ gererentur (nam id Cleander cauerat) repentè extra omniũ expectationẽ armati equites principis eruperunt, Cleandri iuſſu prouentes obuiã

quenq;

ac uulnerantes. Neq; ſcilicet populus excipere illorum impetum ualebat inermis armatorum, pedeſter equitum. Quare fuga facta in urbem reijciuntur, ibiq; permulti, neq; modo, quos ferro milites conficiebãt, neci dediti, ſed quos etiã ipſi proculcauerunt equites, quiq; aut conferta turba, aut equitũ incurſu conflictabantur. Igitur ad urbis portas ſine ullo impedimento perſecuti, magnam populi partem interfecerũt. Qui autem in urbe remanſerãt, calamitate ſuorum intellecta, clauſis domibus cùm in tecta, & culmina euaſiſſent, lapidibus, teguliſq; equites deſuper inceſſebant. Itaq; ſtatim conuerſa fortuna eſt, nullo in manibus decertare auſo, ſed omni multitudine deſuper quaſi ex tuto dimicante. Quocirca ſaucij magna pars, cùm tolerare iam ulterius nequirent, terga fugæ mandarunt. Multi itaq; cadebant crebro telorum iactu, multi equis excutiebantur, inter deuolutos lapides fallente ueſtigio lapſantibus. Sed & pedites qui in urbe ſtationes habebant, populo ſuppetias aduerſus inuiſos ſibi equites raptim tulerunt. Itaq; cum ciuile bellum eſſet, nemo tamen quæ gererentur nuntiare Commodo audebat, metu Cleandri potentia: donec maxima natu ſoror Fadilla nomine, accurrens ad Imperatorem, quippe facilis aditus ſorori, crinibus ſolutis proiecta humi, ac planè in lugubrem habitam deformata: Tu quidem, inquit. ò princeps,

c otium

otium agitans, & omniū quæ gerātur ignarus, extremo in periculo uerſaris. Nos antea ſanguis tuus propemodum occidimus. Actum de Pop. Rom. actum magna ex parte etiā de exercitu eſt, & quæ ne à Barbaris quidē nos paſſuros expectabamus, ea nobis domeſtici faciūt, et in quos maxima cōtuliſti beneficia, eos primos inimicos habes. Cleāder aduerſus te populum, & exercitū armauit, quorumq; alteris inuiſus eſt, alteris charus, utriq; tamen in armis ſunt, cædemq; inter ſe patrāt, & ciuili ſanguine Romā replent. Sed in nos uidelicet utriuſq; multitudinis recidet calamitas: niſi tu quàm primùm neci dederis ſceleratiſsimū famulum, qui tantæ cladis illis iam fuit, nobis mox futurus eſt autor. Hæc loquens ueſtem ſcidit, multiq; itē, qui aderāt, ſumpta de uerbis mulieris audacia, Cōmodum territabant. Is expauefactus cùm iam non ut impendens, ſed ut præſens periculum formidaret, acciri ad ſe Cleandrū properè iubet, nihil dum certi ſcientem, ſed tamē aliquid ſuſpectantem Imperatori renūtiatum. Accedentemq; ad ſe imperat cōprehendi, & caput eius amputatum, contoq; præfixum circumferri, uoluptuoſum ſcilicet atq; optatū populo ſpectaculum præbiturus. Ita id malum ſedatum, atque utrinq; dimicatio dirempta. Siquidem milites cùm occiſum uidērēt, pro quo decertabāt, iram quoq; Imperatoris formidabant, cui uerba da

ta, ni

ta, nihilq; non factum contra illius ſententiam compererant. Populus contrà ſatisfactum ſibi autoris ſupplicio putabat. Sed & liberi Cleandri (binos enim uirilis ſexus habebat) & quotquot illius amici fuerant, ad unũ omnes cõtrucidati, tractaq; per urbem calauera, & contumelioſiſſimè habita, poſtremò in cloacas abiecta. Hæc finis Cleandri fatorũ fuit. quaſi in uno illo uelut ambitioſius oſtentaret natura (ut ſic dixerim) humana poſſe ex infimo loco ad ſupremum faſtigium euehi hominẽ, atq; euectũ dein rurſum deturbari quamlibet exiguo, atq; inſperato fortunæ momento. Cæterùm Commodus tametſi uerebatur, ne quid fortaſſe populus etiam cõtra ſe noui moliretur, tamen ſuadẽtibus amicis in urbem reuerſus eſt, ac lætis acclamationibus, magnoq; comitatu exceptus, in aulã principalem ſe contulit. Enimuero ex illo tot aditis iam periculis, cœpit nulli ſatis confidere. ſed occidere hunc, atq; illũ, nulli non calumniæ fidem accõmodans. Ad hæc neminem cui uirtus ulla eſſet, amicũ ſibi adiungebat, ſed à cunctis æquè rectis ſtudijs animũ auocauerat. Quippe quem die, nocteq; aliæ ex alijs effrenæ corporis uoluptates grauiſſimo ſeruitio premebant, neminemq; non ab limine uelut inſidiatorem ſubmouebat, quencunque aut probitas, aut diſciplina ulla etiã mediocris illuſtraret. Scurræ uerò, & qui turpiſſima quæq; repræſentabãt, quaſi ad-

dictum ſibi habebãt, aurigando etiam beſtijsq; conficiendis ſupra modum exercebatur, ob quæ ſtudia adulatores eum fortitudinis gloria celebrabãt, quare illa minus decorè tractabat, quã modeſto principi cõueniebat. Extitere ea tempeſtate etiam quædam in cœlo prodigia: ſtellæ enim per diẽ perpetuò apparuerunt, quædamq; ex ijs in longũ productæ, medio quaſi aëre ſuſpẽſæ uidebantur. Præterea animalia omne genus, minimè ſuam naturam ſeruãtia, cũ figura corporis prodigioſa, tum mẽbris haudquaquã congruentibus edebantur. Maximum autem nefas cùm in præſens dolorem attulit, tum in futurum peſſimo augurio uniuerſos conterruit. Nã cùm neq; imbres ulli, neq; nubes, tantumq; exiguus terræmotus anteceſſiſſet, ſeu nocturni caſu fulminis, ſine igni aliquo in ipſo terrarũ motu uelut extrito, totum de improuiſo Pacis templum conſumptũ incẽdio eſt, quod unum ſcilicet opus cunctorum tota urbe maximum fuit, atq; pulcherrimum. Idem templorũ omnium opulentiſſimum, egregieq; munitũ, multoq; ornatũ auro, & argento. Quippe uniuerſi ferme ſuas illuc diuitias, quaſi in theſaurũ congerebant, ideoq; per noctem debacchatus ignis multos ex opulentis egenos reddidit. Quapropter cõmunem quidem iacturam publicè omnes, ſuam autem quiſq; priuatim, deplorabãt. Sed ubi templum omne conſumptum ignibus eſt, plurima quoq;

&

& pulcherrima urbis ædificia conflagrarunt. Inter quæ etiam Veſtæ templum, ſic ut Palladium quoq; conſpiceretur, quod in primis colũt, atq; in arcano habent Romani, Troia (ut perhibent) aduectum, ac tum primùm poſtquàm in Italiã deuenit, conſpectũ ab hominibus. Quippe raptũ id Veſtales uirgines media ſacra uia in aulã Imperatoris tranſtulerunt. Multæ præterea pulcherrimæq; urbis partes cõbuſtæ, plurimosq; dies peruagatum incendium, non prius ſedatũ eſt, quàm repentinis imbribus extingueretur. Itaq; totam rem dijs imputabãt eius ætatis mortales, quorum ſcilicet uoluntate & inchoaſſe incendium, & deſijſſe arbitrabãtur: ac portendi bella, quæ ſunt deinceps inſecuta, con ſumpto Pacis templo interpretabantur. Quam deinceps famã rerũ euẽtus cõprobauit. Enimuero plurimis maximisq; incõmoditatibus laborãte ciuitate, non iam uti antea multitudo beneuolè Cõmodum aſpicere, ſed referre omnes eius calamitatis cauſas in illius iniuſtos actus, & reliqua uitæ crimina. Siquidem neq; latebant populum ſcelera hominis, neq; latêre ipſe uolebat, ſed quæ domi non ſine infamia patrabantur, ea etiam in publicũ oſtentare haud uerebatur, eoq; uecordiæ, petulantiæq; proceſſit, ut paternum primò cognomen repudiaret, ac pro Cõmodo Marci filio, Herculẽ ſe Iouis filium iuſſerit appellari, depoſitoq; principũ Romanorum

cultu leonis pellẽ ſubſterneret, manuq́; clauam geſtaret, ſimul purpureas ſibi, atq; auro intextas ueſtes circundaret, non ſine omnium irriſione: quippe eodem ſchemate & fœminarum luxum & heroum uirtutẽ repræſentabat. Talem ſe uidelicet cotidie præſtabat. Idemq́; menſium nomina denuntiauit, ac pro uetuſtis appellationibus nouas de ſuis cognominibus impoſuit, quorum ad Herculẽ pleraq; tanquã ſcilicet ad fortiſsimum referebãtur. Quin ſtatuas quoq; ſibi tota urbe poni iuſsit, inq́; ijs unã pro curia, quæ arcum contenderet, ut etiã imagines ipſæ terrores, atq; minas præ ſe ferrent: quam dein tamen Senatus poſt illius obitum ſuſtulit: proq́; ea libertatis imaginem repoſuit. Commodus autem cùm temperare iam ſibi ultrà non poſſet, publicè ſpectacula edere ꝓfeſſus, omneis ſe ſua manu feras occiſurum pollicebatur, & cum fortiſsimis quibusq; iuuenũ ſingulari certamine depugnaturum. Ea cùm rumoribus celebrarentur, concurrebant ex Italia omni ac finitimis gẽtibus uniuerſi ad id ſpectaculũ, quod nec antea oculis uſurpauerant, neque unquam fando audiuerant. Siquid ita eſſe certa manus illius dicebatur, ut quodcunq; deſtinaret, iaculo ſagitta'ue contingeret. Erantq́; cum illo aſsi duè Parthorum lectiſsimi ſagittarij, ac Numidæ iaculatores, quos ille tamen omneis longè artificio ſuperabat. Vbi autem ſpectaculi dies adfuit,

adſuit, pleno amphitheatro exædificatus Commodo peridromus fuerat, per quem decurrere in orbem poſſet, ne comminus cum beſtijs pugnans periclitaretur. ſed supernè ac de tuto loco tela iaciendo, iaculandi potius ſcientiam, quàm fortitudinem oſtentaret. Ceruos igitur & damas, item cornigera alia præter tauros, currens pariter ipſe atq; inſequēs impetebat, ac præuenta fuga certiſsimis ictibus proſternebat. Leones uerò & pantheras, aliaq; id genus nobiliſsima animalia, currens in orbem ſuperne iaculis confodiebat, ſic ut nec telum quiſquam ſecundum, nec uulnus uiderit niſi letiferum. Nam ut primùm ſe fere concitauerat, ſtatim illā uel in fronte, uel in corde ſauciabat, nullo præterea uſus ſcopo, neq; ad aliam corporis partem telo deſtinato, ſicut pariter cū uulnere ipſo conficeretur. Cæterum beſtiæ conquirebātur undiq;, ac tum primum uidimus, quæ antea in picturis mirabamur. Quippe ex India, Aethiopiaq;, itēq; à Meridie, & à Septentrionibus quicquid incognitum prioribus ſeculis fuerat, confecit ille pariter, atq; oſtendit, nullo non obſtupefacto. tam certa illa manu, tamq; nuſquam telis oberrantibus. Idem aliquando ſagittas lunatæ cuſpidis in Mauruſias ſtruthos intorquebat, quæ & pedum celeritate, & alarū quaſi uelis ocyſſimè ferebantur, ſic ut ſummū contingeret collum, atq; ita capita amputaret, ut excelsis cer-

uicibus (qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen uiuentibus ſimilem curſum continuarent. Quin & panther.ĩ, quæ ſcilicet eductum quendam in arenam curſu acerrimo cõprehẽderat, ſic ut iamiam laniatura uideretur, ita opportuno uulnere conſecutus eſt, ut interfecta bellua hominem ſeruauerit, ac dentium quoq; aciem cuſpide ipſa iaculi præueniret. Leones item cauea centũ eductos, totidẽ miſſilibus uniuerſos occîdit, ita ſuo ordine iacentibus corporibus, ut numerari facillimè ſingula poſſent, nullo ſcilicet ſuperuacuo incidente telo. Hactenus igitur quæ gerebantur, quãuis à principe aliena uiderentur, tamen quoniam fortitudinẽ, ſcĩtiamq́; præ ſe ferrent, popularem quandã gratiã emerebantur. Verùm ubi iam nudus ingreſſus amphitheatrum eſt, ſumptisq́; armis numeros gladiatorios implebat. Tum uerò triſte Rom. Pop. ſpectaculum id uiſum, nobiliſſimum Imperatorem poſt tam multos parentis ſui, maiorumq́; triũphos, non quidẽ aduerſus belluas arma capere militaria, uel Romanorũ Imperio cõgruẽtia, ſed ampliſſimam dignitatem turpiſſimo, fœdiſſimoq́; cultu contaminare. Facilè autẽ dimicans ſuos compares ſuperabat, neq; tamẽ ultra uulnera ꝓcedebat, dante unoquoq; manus atq; Imperatorẽ potius quàm gladiatorẽ agnoſcente. Eoq́; ueſaniæ prouectus eſt, ut deſerere principalem aulam, atq; in ludum gladiatoriũ migrare

grare

grare inſtitueret, neq; ſe amplius Herculē appellari patiebatur, adoptato nobiliſsimi gladiatoris nomine, qui iam uita exceſsiſſet, quin ſimulacro illi Coloſſeo, quod Romanis uenerabile eſt, ſolis effigiem gerens, capite dempto ſuū impoſuit, atq; in baſi ſubſcripſit, nō quos cōſueſſet Imperatorios paternosq; titulos, ſed pro Germanico mille gladiatorum uictorem. Cæterùm ipſum quoq; deſinere aliquando ab ſua uecordia, & ciuitatem tyrānide liberari oportebat, idq; anno incunte quem diem Romani feſtum agunt, ad Ianū uetuſtiſsimum Italiæ deum referentes, cuius etiam Saturnum ipſum ab Ioue filio pulſum fuiſſe hoſpitem prædicant, & quod ibi latuiſſet, nomen Latio inditum. Quocirca etiam nunc Romani Saturnalia prius, dein uerò initium anni more ſuo concelebrant. Eſtq; eius dei biceps imago, ut à quo incipit, & in quē deſinit annus. Cùm igitur hūc diem feſtum ciuitas agitaret, in quo Romani inuicem ſe colunt, ſalutantq;, & numiſmata alter alteri, cæteraq; omnifariā numera miſsitant, ſummiq; magiſtratus conſpicuam ſibi & ſolēnem purpuram induunt, uniuerſis diem concelebrantibus: ſtatuit Commodus, non quidem ex Imperatorijs (ut mos erat) ædibus, ſed ex ipſo gladiatorio ludo pródire in publicum, ac pro eleganti ueſtitu purpuraq; Imperatoria, procedere armatus, deducente gladiatorum agmine in conſpectum

Romani populi. Quod ubi conſilium ſuum ad Martiam retulit, unã è ſuis concubinis, cui ſcilicet plurimum deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat, ſic ut præter ignem omnes honores uelut Auguſtæ tribuerētur: intellecto mulier tam abſurdo turpiq́; conſilio, orare multis lacrymis, ſupplexq́; ad genua accedere: ne aut Romanum Imperium pollui pateretur, aut ipſe uitam ſuam perditis, ac deploratis hominibus tam periculosè cõmitteret. Sed cùm nihil profeciſſet, lacrymans diſceßit. Ille præfectum exercitibus, Lætum nomine, & Electum cubiculi cuſtodem ad ſe accitos, parare iubet in ludo ipſo gladiatorio, quo ſe dormitum recipiat, ut illinc ad ſacrificãdum manè procederet, ac ſe armatum Romano populo oſtētaret. Illi multis precibus perſuadere tentabant, ne quid indignum principe conaretur. Quibus Commodus ira percitus, faceſſere ab ſe iußis, ſtatim in cubiculum reuerſus, ut quemadmodum conſueuerat, meridiaretur, ſumpto in manus libello, quales de philyra tenuißimi, atque in utranque partem replicabiles fiunt, conſcribit in eo quoſcunque illa nocte interficere deſtinauerat. Ex quibus prima erat Martia, mox Lætus atq; Electus, poſt hos ingens eorum numerus, qui plurimum autoritatis in ſenatu obtinebant, ſiquidem ſenes uniuerſos paternos amicos tollere è medio, ne cenſura illorum ſua interpellarentur

larentur flagitia, bonaq́; ipſa diuitum dilargiri partim militibus, partim gladiatoribus decreuerat, ut alteri ſe defenderent, alteri oblectarent. Eum igitur libellum ita conſcriptum ſupra lectulum depoſuit, neminem ad ſe introiturum ſuſpectans. Erat autem puſio quidam, infans adhuc, ex ea nota, qui ueſtitu cætero nudi, ſed auro gemmisq́; ornati, ſolent delicatiſsimo cuiq; Romanorum eſſe oblectamẽto. Is ita Commodo charus erat, ut cum illo ſæpe etiam cubaret, ac Philocommodus appellaretur, ipſo indicante nomine amorem principis. Hic itaque puer forte ludibundus, occupato inter balnea & crapulas Commodo, cubiculum (ut conſueuerat) ingreſſus, ſumpto in manus libello, qui cum luſitaret: foras proceſsit, ac ſorte quadam in Martiam incidit: quæ cùm puerũ etiam ipſa diligeret, complexa prius, atq; deoſculata, libellum manu aufert, uerita nequid ob infantiam inſcius puer rerum fortaſſe grauiorum labefaceret. Agnita dein Commodi manu, ac legendi cupidine illecta, ubi funeſta contineri, ac ſe primã peti intellexit, Latumq́;, & Electum ſubſequi, tantamq́; deinceps reliquorũ futuram cædem, hæc ſecum ingemiſcens conſuſurrabat: Euge Commode, hæccine præmia beneuolentiæ, amorisq́; ſunt? Ita ſcilicet de te merui, cum tam multos annos contumelias, ebrietatemq́; tuam pertuli. Sed nequaquam tibi hæc ita ſucceſſerint,

rint, uiro temulento aduerſus ſobriam muliērem. His dictis, Electum ad ſe arceſsit, quem etiam ipſa aliquando per ſe conuenire, utpote cubiculi custodem ſolita, & cum eo quoq; ſtupri habuiſſe conſuetudinem credebatur, traditoq́; in manus libello: uide, inquit, Electe, cuiuſmodi ſumus hac nocte feſtum celebraturi. Is eo lecto expauefactus (erat autem Aegyptius genere, audax homo, ac promptus, & iraſcifacilis) ſtatim ſignatum libellum per hominē ſibi fidum Lato legendum mittit. Qui item exterritus, ad Martiam contendit, ſimulans de ijs ire ſe conſultatum, quæ ad concinandum ex iuſſu principis ludum gladiatorium pertinerēt. Hoc igitur uſi prætextu, conſtituunt, aut faciendum ſibi quàm primùm, aut patiēdum aliquid, nullum moræ locum, nullum procraſtinationi eſſe. Placitum autem eſt, rem ueneno agi, quod ſe facilè daturā Martia recepit. Quippe ſolita primùm illi miſcere, atq; offerre poculum, ut ab amica porrectum ſuauius biberetur. Igitur redeunti ex balneis commixtum uino odoratiſsimo uenenum in calice obtulit. Ille diu lauādo, uenādoq́; collecta ſiti ueluti de more propinatū ſibi temere interbibit. Quare ſtatim capitis grauedine occupatus, atq; in ſoporē prolapſus, cùm id ex labore accidiſſe opinaretur, quieti ſe tradidit. Electus autē, et Martia recedere omnes confeſtim, & ſuam quenque domum reuerti iubent.

iubent, ne ſomni indigum Commodum expergefacerent. Id autem aliás quoq; ex ebrietate nimia facere conſueuerat: nam cum uel balneis, uel epulis operam daret, nullum ſcilicet habebat præſtitutum quieti tempus. Etenim aliæ ex alijs uoluptates, æquè inter ſe maximè diuerſæ, ſeruire ſibi hominem etiam inuitum quocunq; tempore ſubigebant. Pauxillum igitur cùm requieſſet, ac iam ſe ad ſtomachum & aluum ueneni uis inſinuaſſet, oborta uertigine, uomitus & quidem affatim conſecutus eſt, ſiue ipſo cibo quem largiter antè ſumpſiſſet, multaq; meri potione uirus expellente, ſeu quoniam principibus mos eſt, antequàm cibum capiant, medicamento uti, quo uénena prohibeantur. Cæterùm cùm multum euomuiſſet, ueriti illi ne ueneno quoque omni eiecto colligeret ſeſe, atque una omnes cædi imperaret, perſuaſerunt magna mercede Narciſſo cuidam audaci ſtrenuoq; adoleſcenti, ut ipſum in cubiculo ſtrangularet. Hunc finem uitæ Commodus habuit, tredecim annos poſt parentis obitum Imperio adminiſtrato, unus omnium ante ſe Imperatorum nobiliſſimus, omniumq; eius ætatis hominum formoſiſſimus. Quòd ſi dicendum de fortitudine quoque eſt, ne in hoc quidem cuiquam præſertim deſtinandis ictibus, conceſſurus. Sed tamen totam uitæ rationem ſtudijs (ut dictum eſt) fœdiſſimis contaminauit.

LIBER SECVNDVS.

OCCISO *Commodo, quemadmodum ſuperiore uolumine demonſtrauimus, cùm celare factũ interfectores, & aulicas excubias fallere uellet, uili quodam ſtragulo inuolutum, conſtrictumq́; corpuſculum, ac duobus exploratæ fidei famulis impoſitum, ædibus exportandum, uelut aliquid ſuperuacuum ex cubiculi ſupellectile curauerunt. Qui autem exportabant, per medios euaſere cuſtodes, partim ebrios, dormitantesq́; ac manu languida tenentes haſtilia, partim etiam ſocordes eorum, quæ ad ſe parum pertinere arbitrabantur. Ita corpus principis furtim elatum, ac per noctem uehiculo impoſitum, in Ariſtæum miſerunt. Lætus autẽ, & Electus, Martiaq́; quid agendum foret diu deliberato, tandem decernunt, ita de eius morte rumores ſerere, quaſi repentè in apoplexiam incidiſſet, quod facile de illo creditum iri exiſtimabant, quem conſtabat identidem ſolitum immoderatis epulis ſaginari. Sed ante omnia tamẽ uiſum eſt, aliquem prouectum ætate, ac modeſtum hominem deligere ad Imperium, per quem & ipſi incolumes forent, & omnes à ſæua immoderataq́; tyrannide reſpirarent. Igitur diu conſultato, neminem ſic idoneum inuenerũt, ut Pertinac*

tinacem. Erat autem Pertinax genere Italus, domi belliq́; rebus geſtis clarus, multisq́; inſignis trophæis, quæ aduerſum Germanos atque Orientales Barbaros erexerat. Vnusq́; erat reliquus è grauiſsimis illis, quos pater Commodo amicos reliquiſſet, cuiq́; plurimum ex omnibus ſocijs, ducibusq́; contulerat. Tutus hactenus, uel grauitatem ipſam uerito, uel ob paupertatem hominis diſsimulante Commodo. Siquidem id quoque illius laudibus accedebat, quòd cùm plurima omnium adminiſtraſſet, tamen erat omnium pauperrimus. Hunc igitur Pertinacem nocte intempeſta ſopitis omnibus, Latus, atque Electus cum paucis eiuſdem factionis adeunt, & cùm ianuam occluſam offendiſſent, ianitorem excitauerunt, qui ubi adaperuit, militesq́;, & Latum præfectum adeſſe uidit, perterritus atque expauefactus, Pertinaci renuntiat. Is admitti ilico iubet, euentura mox inquiens, quæ ſibi ad eam diem mala præſagiuerat. Tanta porrò fuit animi conſtantia, ut ne lecto quidem ſe moucrit, aut habitum ordemutauerit, ſed ingreßis Lato, atque Electo quamuis ad ſe occidendum miſſos crederet, pleno audaciæ uultu, minimeq́; pallenti: iam pridem inquit, hunc exitum uitæ ſingulis etiam noctibus ſperabam, qui ex omnibus paterni amicis unus adhuc eſſem reliquus. Itaq; demirabar, quonam tandiu rem differret Cōmodus

Proij

Proinde quid ſtatis, quin facitis imperata, meq́; à triſti aliquando, ac perpetua formidine liberatis? Ad hæc Lætus: deſine, inquit, indigna te, & ſuperiore uita tua fabulari, neq; nos mortem tuam, ſed ſalutem cum noſtram, tum Romani Imperij petitum uenimus. Iacet enim tyrannus, debitasq́; luit pœnas, ea paſſus à nobis, quæ in nos facere moliebatur. Quare huc adſumus Imperium tibi tradituri, quem unum ex omni Senatu, uel temperantia uitæ, uel autoritate, uel ætate etiam, & grauitate morum ſcimus eſſe praſtantiſſimum, charumq́; populo & uenerabilem, ſperantes quod agimus & optabile illis, & nobis ſalubre futurum. Ad hæc Pertinax: deſinite, inquit, ſenem ludere hominem, atq; ita timiditatis arguere, ut prius decipere, dein occidere ſtudeatis: Atqui, inquit, Electus, quando nobis parum credis, cape libellum hunc (nam manum certè agnoſcis Commodi) tute lege, cognoſces proculdubio quantum effugerimus periculi, neque tentamentum aliquod in noſtris uerbis, ſed ueri fidem deprehēdes. Quod ubi Pertinax fecit, iam profectò uiris antea quoque ſibi amiciſſimis credendum ratus, intellecta omni re, totum ſe illorum poteſtati permiſit. Placuit igitur primò exercitum adiri, ac militum tentari animos, quos tamen Lætus in ſententiam ſuam facilè ſe adducturum pollicetur, quippe cuius aliqua, utpote præfecti, futura eſſet

ra eſſet apud illos autoritas. Quocirca omnes quotquot aderant, ad exercitum feſtinant, cùm iam multum noctis proceſſiſſet, inſtante Calen. Ianuar die. Mittunt præterea fidos homines, qui paſsim rumorem diſſeminent, uita defunctum Commodum, Pertinacemq́; iam imperaturum, contendere ad exercitum. Qui ubi rumor euagatus, repentè populus uniuerſus lymphato ſimilis ebacchari, & diſcurrere per uias, ac lætabundi omnes renuntiare pro ſe quiſq; amicis, quibus aut dignitas, aut diuitiæ ſuperabant: nanq; illis potiſsimum diſcrimen impendebat à Commodo. Ibant igitur ad templa, & aras dijs gratulatū, alij alia uociferantes. Quidam iacêre tyrannum, pars gladiatorem, nonnulli etiam multò his fœdiora. Quæq́; hactenus metus repreſſerat, ea nunc licentia, ac libertate oborta, impune iactabantur. Sed & pleraq; pars populi curſu concitato ad exercitum tendebant, ueritis omnibus ut ſatis libenter Imperatorem Pertinacem milites acciperēt, quippe moderatum principem, non ſanè nimis ex ſententia futurum ſperabant militibus: qui ſcilicet tyrannidi ſeruire, nimq́; omnem, ac rapinas exercere conſueuiſſent. Itaq; uelut ad obſequium impulſuri confluxêre ad caſtra frequentes. Quò ubi peruentum, ingreſsi Lætus & Electus unà cum Pertinace ſunt, ibi conuocatis militibus ad hunc modū Lætus uerba facit:

Commodus Imperator ueſter apoplexiæ morbo interijt. Cauſa mortis nemo alius, ſed eſt ipſemet ſibi. Nam cum fruſtra nos optima, atq; ſalubria ſubijceremus, gerens ille ſe quemadmodum omnes noſtis, cibo potuq; nimio ſuffocatus eſt, atque is quidem ſuo ſibi fato extinctus perijt. Quippe non una, eademq; cunctis hominibus mortis cauſa, ſed aliæ alijs, cunctaq; tamen ad eundem tendentes uitæ finem. Verum pro illo adducimus nobis ipſi, ac Romanus populus uirum ætate grauem, uita moderatum, militaris diſciplinæ peritiſſimum, cuius bellicã uirtutem nos quidem ueterani ſæpenumero experti, cæteri tot annos urbi præfectum non honore ſolùm, ſed etiam admiratione digniſſimum iudicaſtis. Igitur fortuna non principem ſolùm uobis dat, ſed parentem quoq; optimum: Cuius principatus non uobis modò, qui eum præſentes tuemini, ſed ijs etiam iucundiſſimus futurus eſt, qui ripas fluuiorum ac Romani terminos Imperij defenſant, uidelicet res eius præclarè geſtas memoria retinentibus. Neq; uerò iam Barbaros nobis pretio conciliabimus, ſed eorum memores, quæ hoc duce perpeſſi ſunt, metu potius ſubigentur. Hæc dicente Læto, minimè iam ſe cohibuit populus, quin ceſſante adhuc & dubitabundo milite, Auguſtum illum declararet, patremq; appellaret, & fauſtis omnibus acclamationibus proſequeretur. Idem etiam milites fa-

ctita

factitabant, quanquàm non pari alacritate: ſed circunfuſa undiq; inermibus, feſtumq; agitantibus diem, populi turba facilè illos acclamare, ac Pertinacem uocare Auguſtum coëgit. Mox iurati de more in illius nomen, factaq; re diuina, laureati omnes populus, atq; exercitus proſequebantur. Sed poſtquàm in aulam Imperatoriam per noctem (ut diximus) à milite, populoq; deductus, magnis curarum motibus æſtuabat. Et quamuis animo eſſe forti conſtantiq; uideretur, tamen illum uehementer præſentia territabant, non de ſalute ſua magnopere ſolicitũ, quippe aliàs grauior pericula contempſerat, ſed repentinæ tyrannidis mutationem animo uerſantem, nobilitatemq; nonnullorum Senatorum reputantem, quos minimè paſſuros arbitrabatur, poſt Imperatorem generoſiſsimum recidiſſe principatum ad hominem priuatæ ſtirpis, atque obſcuræ. Nam ſi uita ipſius planè temperans, ac frugalis audiebat, maximamq; in bellicis negotijs gloriam fuerat adeptus, attamen claritate generis impar habebatur. Igitur poſtquàm diluxit, in curiam ſe contulit, neq; ignem ſibi præferri, neq; ulla principatus inſignia paſſus attolli, donec Senatus ſententiam ſciſcitaretur. Sed cum omnes ſimul atque uiderunt, lætis acclamationibus unanimiter exceperũt, Auguſtumq; & Imperatorem conſalutarunt. At ille recuſare inſtitit, tanquam rem inuidioſam

nomen Imperij, excuſare ſenectutem, ueniamq; orare, multos eſſe dictitans patricios uiros, quibus magis Imperium conueniret. Simul Glabrionem manu comprehenſum protrahens, ſeßitare Imperatoria ſella iubebat. Erat enim ille omnium patriciorum nobilißimus, ad Aeneam Veneris & Anchiſæ filium ſeriem generis referens, idemq; itemq; iterum conſul qui tamen ita tum locutus eſt: Equidem egomet, quem tu omnium putas dignißimum, cedo tibi Imperio, atque unà mecum Senatus omnis ſummam tibi poteſtatem decernimus. Ibi uerò ille uim penè afferentibus, atque impensè rogantibus uniuerſis, uix tandem dubitabundus ſellam Imperatoriam conſcendit, atque orationem huiuſcemodi habuit.

Conſenſus hic ueſter, ſtudiumq; eximium uni mihi plurimum in tanta iſta nobilitate deferendi, cùm omni adulationis ſuſpicione uacet, argumentumque beneuolentiæ, fidemq; præferat, alium fortaßis audaciorem, atque alacriorem redderet ad ea, quæ traderentur ſuſcipienda, ſperantem facili ſe gubernatione uſurum, qui tantam in uobis beneuolentiam animaduerteret. Me autem contrà, magna iſta ſcilicet atque egregia, ſicut honoris ſenſu obſtupefaciunt, ita metu quodam, curaq; ſolicitant. Siquidem arduum in primis eſt, magnis acceptis beneficijs, paria referre. Nam in be-

nefic

neficiorum uiciſsitudine, ſi magnam gratiam referat, qui paruam debuerit, non tam facilitas remunerandi expenditur, quàm in ipſo argumentum grati animi commendatur. Sed cùm prior quiſpiam eximia in te quadam contulerit, tum ſi illum parum amplè demerearis, non tam deeſſe quod reponas, quàm ipſe inops ſenſuum ac planè ingratiſsimus uideare. Cerno igitur iam animo, quàm mihi arduum ſit propoſitum certamen, ne tanto a nobis accepto honore parum me fortaſſe dignum exhibeam. Quippe non in ſella ipſa faſtigium dignitatis, ſed in operibus ſitum, quæ illam minimè dedecorent. Nam quantum præterita odimus, tantum de futuris bene ſperamus. Et ut tenax eſt iniuriarum memoria (quod enim offendit, nunquam obliteratur) ſic beneficia in ipſo excidunt uſu. Siquidem non tam delectat libertas, quàm ſeruitus offendit. Neque habendam quiſquam gratiam putat, quòd rebus ſuis pro arbitrio utatur, quippe id ſibi deberi iure autumat. Qui uerò ſuis exuitur bonis nonquàm ſanè iniuriarum obliuiſcitur. Neque quiſquam lucro apponit, quod utilitatem in commune pariat. Quæ enim publicè proſunt, parum cuique curæ ſunt: ſin quæ propria cuiuſq; ſunt, minus ex ſententia ceciderint, tum nemo ſatis ſecum benignè agi putat. Ad hæc quicunque enormibus tyrannorum atque immenſis largi

tionibus inſuerunt, ij ſi frugalius paulò, aut continentius ex pecuniæ inopia agere inſtituas, non tam id moderatæ cuidã diſpenſationi, prudentiq́; attribuunt, quàm auaritiam continuò tibi & ſordes exprobrant. Neque autem cogitant neminem poſſe magna cuiuis dilargiri, qui ſe à ui, atque à rapinis abſtineat. Qui autem rectè, ac pro cuiuſque dignitate diſpenſat, non modò nihil cuiquam iniuſtè eripit, ſed & cæteros frugi eſſe docet, & parcere parto. Hæc igitur cum animis ueſtris reputantes, adnitimini uos quoque mecum partes communemq́; hanc Imperij adminiſtrationem exiſtimate. Quippe in Repub. optimatium, non autem ſub tyrannide uicturi, cùm ipſi optimam habere ſpem, tum reliquis etiam debetis polliceri. Hæc locutus Pertinax Senatui animum addidit, uotiſq́; exceptus & acclamationibus, habitusq́; honorificentiſsimè, Iouis, aliorumq́; deorum templis conſalutatis, ſacrificioq́; de more facto, in aulam palatinam ſe contulit. Poſteà uerò quàm fama uulgauit, quæ ille uel in Senatu dixiſſet, uel ad populum ſcripſiſſet, læti omnes agitare, ſperantes ſerium ſe & clementem principem, parentemq́; adeò magis quàm Imperatorẽ habituros. Nam & militibus edixit, ne cui ex populo contumeliam facerent, ne'ue quem uiatorem pulſarent, cunctaq́; deniq; ad honeſti cultum, modeſtiamq́; referebat. Ipſe cùm aut ingred

gred

gredcretur, aut ius diceret, comem ſcilicet, ac manſuetam indolem oſtendebat, & cum Marcum in primis referre uideretur, ſeniores quidē admonitu delectabat, reliquos autem à crudeli contumelioſaq; tyrannide ad modeſtam uitam, trāquillamq; uindicatos, facilè ad ſe amandum impulerat. Quæ cùm fama latius euagaretur nationes omnes, atq; exercitus ſubiectos Romanis, aut amicos ad deferendos ei diuinos honores, incitauit. Quin Barbari quoq;, ſiqui aut frænos depulerant, aut ſeditiones moliebantur, metu uirtutis, quàm præſtitiſſe cū ſuperioribus bellis meminiſſent, iuſtitiæq; fide, cùm neminem ab illo ſcirent ultro offendi, ſed gratiam cuiq; pro meritis referri, uimq; abeſſe & crudelitatem, ſponte illi ſe dediderunt. Legationes prætereà undiq; cōfluebant, gratulatum Rom. Pop. quòd Pertinacis Imperio gubernarentur. Sed quod pleriſque omnibus publicè priuatimq; gratum fuit, modeſtum, manſuetumq; principem Pop. Rom. contigiſſe. Id uerò urbanæ cohortes Imperatorum cuſtodiæ adhibitæ grauiter moleſteq; ferebant. Siquidem à rapinis iniurijsq; ad temperatum uitæ cultum reuocatæ, ac mitem illam ciuilemq; gubernandi rationem in cōtumeliam ſuā, ac dedecus accipientes, ut ex qua licentiam ſibi ademptā intelligerent, nullo iam pacto rectorem huiuſcemodi tolerādum ſtatuebant. Igitur principio cōtumaciores ſe gerere, minusq; di

cto audientes eſſe. Poſtremò nondum bimeſtri Imperio expleto, cùm quidem ille iam non dubium ſuæ probitatis ſpecimen dediſſet, uniuerſis in optimam ſpem erectis, inuidit repentè mala ſors, quæ omnia funditus euertit: ſic ut egregij illi conatus uehementer omnibus profuturi, in medio quaſi curſu prolaberentur. Nam primum quidem quicquid in Italia aut alibi gẽtium inculti ſoli, etiamq́; ſub regibus uacaret, id totum occupantibus & colentibus adiudicauit: decemq́; annorum immunitatem, ac perpetuam libertatem agricolis conceſſit. Imperatorijs autem poſſeſſionibus nomen ſuum inſcribi prohibuit, nõ eſſe illas dictitans imperantiũ proprias, ſed communes Romanorum, & publicas: uectigalia quoque omnia, quæ ad contrahendas pecunias tyranni excogitauerant in fluuiorum ripis, in urbium portubus, perq́; uias & itinera, penitus remiſit, atque in antiquam libertatem reuocauit. Multaq́; item ad idem exemplum facturus uidebatur. Nam & delatores urbe exegerat, & ubiubi inuenirentur, puniri imperauerat: cauens ne cui de uanis criminibus periculum conflaretur. Ergo in maxima tranquillitate ſeſe, beatiſſimoq́; rerum ſtatu uicturos Senatus, cæteriq́; arbitrabantur. Siquidem adeò ſe æquabilem, paremq́; cæteris præſtabat, ut filium quoque iam adoleſcentem in aulam palatinam nunquàm adduxerit, ſed intra

tra

tra priuatos parietes continuerit. Sic ut in ludum quoque literarium, atque gymnaſia de more itaret, nihil priuatis abſimilis, erudireturq́;, & omnia perinde, ut quiuis è medio agitaret, neque ullam aut tyrannica manu omnino Imperatoriam pompam oſtentaret. Cùm in hac morum, uitæq́; modeſtia ageret, ſoli ſcilicet prætoriani milites, præſentem rerum conditionem haud ſatis æquo animo ferentes, ueterem illam licentiam uiolenter ſe gerendi, raptandiq́; omnia affectabant, interq́; uina, & epulas conſilia inierunt, Pertinacem è medio tollendi, grauem ipſis, atque oneroſum, alterumq́; eius loco imponendi, rebus Romanis indulgentem, atque intemperantem, nihilq́; denique non licentiæ præbiturum. Igitur confeſtim haud opinato cunctis otium agitantibus turbidi, ac furentes, militari curſu meridie ipſo, protentis haſtis, nudis gladijs, frequentes ad Imperatoris ædes feruntur. Re autem ſubita, inſperataq́; perterriti cubicularij palatini pauci plurimis, & inermes armatis minimè auſi reſiſtere, relicta ſua quiſque ſtatione diuerſi alij aliò defugerunt. Pauci tamen ex amiciſſimis nuntiato militum concurſu perſuadere Pertinaci conabantur, uti fuga ſibi conſuleret, populiq́; auxilium imploraret. Ille autem tametſi utilia in præſens audiebat, tamen indecorum exiſtimans, atque illiberale, minimeq́; dignum

imperatoria maieſtate, atq; anteacta uita, fuga aut latebris ſalutem debere: occurrere periculo, ac procedere in medium decreuit, ſperans perſuaſurum quæ uellet, et furentes in præſens animos placaturum. Igitur cubiculo egreſſus, factusq; irruentibus obuiam, quærere cauſas inſtitit tam ſubiti motus, et à fœdiſsimo illo tumultu abſterrere, non attonitus periculo, ſed habitum oris grauem, moderatumq; retinens, paremq; imperatoriæ dignitati, ac nihil humile, nihil pauidum, aut obnoxium, nihil denique ſupplice dignum præ ſe ferens, ita ad eos uerba fecit: Me quidem ò milites, inquit, ſi occiditis, neque ipſi rem magnã facitis, neq; mihi ſanè grauem, homini uidelicet huius ætatis & gloriæ. Siquidem humanæ uitæ finis certè eſt aliquis neceſſarius. Vos autem principis curæ, cuſtodiæq;, & propulſandis aliũde periculis adhibitos, cædem ipſos facere primos, neq; ciuili tantum, ſed imperatorio quoque ſanguine polluere dextras, id uerò uidete, ne uel in præſens flagitioſum ſit uobis, uel in poſterum periculoſum. Neq; enim ego ulla uos iniuria affeci. Si enim Commodi doletis interitu, nihil profectò nouum fuit mori, qui homo natus fuerat: ſin dolo necatum putatis, non meum ſanè id crimen, quippe quem ipſi ſcitis ab omni etiam ſuſpicione procul abeſſe. Quæ enim tũc acta ſunt uos primi cognita habuiſtis, ut etiam ſi quid obortum ſuſpicionis eſt, id utiq;

alios

alios attigerit. Cæterùm ne illo quidem extincto, quicquam uobis deficri patiemur, quod modeſtè, atq; ex dignitate neſtra, non autem per uim & rapinas concupiueritis. Ita loquente eo, iam quidam ex his permotum iri uidebantur, neq; ſanè pauci abire iam cœperant, uiriti ſanctimoniã principis, ac ſenectutem: ſed à cæteris facto impetu obtruncatur. Qui ſtatim eo perpetrato ſcelere multitudinẽ declinantes, indigniſſimè laturã id facinus, occupant in caſtra abire, muroq; cõtinent ſe diſpoſitis pro turribus armatis, qui populum a mœnibus arcerent. Hunc finem Pertinax ſortitus eſt uitæ, morumq; (ut ſuprà diximus) laudandus. Sed ubi cædis illius fama per populum dedita, tumultu ſcilicet, luctuq; omnia cõpleri, diſcurrere uniuerſi furentibus ſimiles, neq; certi, quid agerẽt, quærere ipſos autores, quos neq; inuenire tamẽ poterant, neq; ulciſci. Præcipuè uerò Senatus indignè id ferre cõmunemq; eam calamitatem exiſtimare, deſiderans parentem optimum, ac principem indulgentiſſimũ, rurſumq; tyrannidem metuẽs, quam cordi eſſe militibus intelligebat. Sed cùm dies unus, itemq; alter abijſſet, plebsq; uniuerſa ſuo quiſq; metu quietem ageret, & qui dignitate, autoritateq; pollebant, in ſua prædia quàm longiſſimè poterant, ab urbe ſeceſſiſſent, ne quid in eligendo ſucceſſore grauius obijceretur: cognito milites, & quietum eſſe populum, et exiſtere

nemin

neminem, qui principem interfectum uindicaret, ipſi quidem caſtris ſe continebant: conſtituto autem ſupra murum uocaliſsimo quoque, edicunt uenale Imperium, tradituroſq; ſe ei, qui plurimũ pecuniæ polliceretur, tutoq; in aulam deducturos. Id auditum neminẽ è Senatu grauitate, atq; autoritate præditum, neminemq; è nobilitate, aut ex his deniq; permouit, quicũq; adhuc opulenti ſuperabant tenues reliquiæ Cõmodi tyrannidis, neq; auſus quiſquam, aut muro ſuccedere, aut turpem, contumelioſumq; dominatũ pecunia paciſci. Sed enim Iuliano cuidam conſulari uiro, qui grandem habere pecuniam credebatur, ueſpere ſupra cœnam nuntiatur, inter uinum, atq; epulas, militum edictum. Quippe homo alioqui parum uitæ continentis habebatur. Perſuadent igitur uxor, atq; filia, & paraſitorum turba, ut relicta menſa acceleret, & quid agatur, intelligat, ac ſubinde inter eundum adhortatur, occupet proiectum Imperium, ſuperaturum largitione omnes, qui tantum diuitiarum poſsideat. Igitur ubi ad muros acceſsit, clamare occœpit, daturum quæ uellent: habere ſe magnas opes, plenos auri theſauros, atque argenti. Eodemq; tempore Sulpitianus & ipſe uir conſularis, ac præfectus urbi, ſocerq; Pertinacis Imperium licitabatur. Verùm in eo milites ſuſpectum habuerũt Pertinacis propinquitatem, ſubeſſe aliquid fraudis ſuſpectantes.

quò

quò illius cædes uindicaretur. Ergo Iulianum ſcalis demiſsus ſupra muros attollunt,non prius auſi reſerare portas,quam conueniret de numero dandæ pecuniæ. Ille ingreſſus in caſtra primùm quidem honores Commodi,et ſtatuas quas ſubſtulerat Senatus,inſtauraturum pollicebatur , conceſſurum ipſis quam quondam ſub illo licentiam obtinuiſſent , prætereà militibus ſingulis plus multò argenti daturum , quàm aut petere auderent,aut accepturos expectauerant: neq; in dando moram futuram, nam domi eam pecuniã adſeruari. Quibus adducti rebus milites,atq; in tantam ſpem erecti, Iulianum declarãt principem , ſimul ei Commodi cognomen imponunt.Tum ſignis ſublatis,impoſitisq́; illius imaginibus,deducere hominem tendunt. Igitur de more ſacrificio in caſtris peracto, exijt maiore militum comitatu, quàm cæteri conſueuerant, ſiquidem per uim,contraq́; populi uoluntatem, perq́; turpitudinem, & dedecus, Imperium emercatus,iure impetum multitudinis uerebatur. Sed induti armaturas milites,circunſeptiq́; undique teſtudine facta , ut etiam ſi res poſceret, dimicarent,receptoq́; in mediũ Imperatore ſuo,clypeis, haſtisq́; ſupra capita elatis, ut tutiores forent , ſi forte lapides è tectis mitterentur,deducunt eum in aulam,neq; auſo reſiſtere populo,neq; (ut mos eſt) fauſtis acclamationibus proſequẽte ſed diras procul impre-

cantib

cantibus uniuerſis, grauiterq́; exprobrantibus quòd ære ſibi imperiũ parauiſſet. Tum primùm uidelicet corrupti militum mores, fœdaq́; et inſatiabilis pecuniæ cupiditas, & contemptus Imperatoriæ maieſtatis inoleuit. Nam cùm neque uindex exiſteret illius tam crudeliter interfecti principis, neq; promercale factum Imperiũ, fœdeq́; nundinatum quiſquam prohibuiſſet: id uerò initium, cauſaq́; militibus fuit, ut etiam in poſterum turpiſſimi, contumaciſſimiq́; euaderent, ſic ut auaritia indies ac principum contemptus, etiam uſq; ad ſanguinẽ proueheretur. Enimuero Iulianus Imperium adeptus, delitijs cõtinuò crapulaq́; ſe dedere, circa Rempub. indiligens, uitamq́; molliſſimam, luxuq́; circunfluentem traducere. Sed & ſpem militum feſellerat, neque implere fidem promiſſorum potuerat, ſiquidem nec opes domi quantas iactabat, & publicum ærarium ſumptibus illis inſanis iampridem à Cõmodo exhauſtum. Quare cùm milites habebat infenſos, tum à populo totius rei conſcio facilè contemnebatur. Itaq; & prætereuntem maledictis inſectabantur, & turpes, ambiguasq́; uolupıates exprobrabãt, ſic ut propalam etiam in circo, quo maxima uis hominum confluit, Iulianum inceſſerent, ac uindicem Romani Imperij, præſulemq́; ſummi principatus Nigrũ uocitarent, orantes ut quamprimùm adeſſet, ipſosq́; à tantis contumelijs aſſereret. Is

Niger

Niger conſulatum geſſerat, ac tum Syriæ præerat uniuerſæ, qui honos ea tempeſtate multò maximus erat. Quippe etiã Phœnices, omniſq; ad Eufratem regio Nigri ſuberat imperio. Ipſe ætatis erat iam ad ſenectutem ſpectantis multiſq; & magnis in rebus uerſatus famam obtinuerat manſuetudinis, ac dexteritatis, ſic ut etiam Pertinacis uitã putaretur æmulari. Quibus maximè rebus populi fauorem adeptus uidebatur. Hunc igitur aßiduè frequentis populi clamores implorabant, ac præſentem Iulianum conuitio lacerantes, illum etiam abſentem uniuerſi principalibus acclamationibus, fauſtiſq; uocibus proſequebãtur. Quibus intellectis, Niger putans omnia ſibi ex ſententia ſucceſſura, quòd & à militibus negligebatur Iulianus, ut qui fidem minimè impleuerat, & contemnebatur à populo, ut parum dignus empto principatu, ſpem cœpit Imperij uindicandi. Ac primò quidem ex ducibus, tribuniſq;, cæteriſq; militibus, qui plurimum haberent autoritatis, diuerſos alium alio tempore domum dimittebat, edoctos rerum omnium, quæ ſibi Roma afferebantur. Id hoc conſilio faciebat, ut quàm latißimè toto Oriente rumores diſſeminarentur. Ita enim ſibi adiuncturum quàm plurimos exiſtimabat, ſi non Imperium ex inſidijs occupaturus, ſed opem uocantibus, atq; implorantibus allaturus uideretur. Proinde uniuerſi confeſtim adeſſe,

obſecr

obſecrare pro ſe quiſq;, obteſtariq́;, uti quamprimum republicam capeſſeret. Eſt autem Syrorum gens natura leuis, pronaq́; ad res nouādas. Amabant autem uehementer Nigrum, quòd & Imperim apud illos humaniſſimè geſſerat, & ludis multitudinem ac celebritatibus detinuerat. Sunt autē Syri ſuapte natura huiuſcemodi oblectamentorum cupidiores, è quibus Antiocheni maximam feliciſſimamq́; urbem inhabitantes, totum ferme annum, uel in urbe ipſa, uel in ſuburbanis ludos, & feſta concelebrāt. Quocirca edendis aſſiduè ſpectaculis, ac remittendis exhilarandisq́; otio animis, ita ſibi uulgus adiunxerat, ut ab omnibus magnopere coleretur. Quæ cùm ita ſe habere intelligere, iuſſis adeſſe dicta die militibus, reliqua etiam confluente multitudine, ita pro ſuggeſtu adipſum extructo uerba fecit.

QVàm mire ingenium, quantaq́; in rebus maioribus aggrediendis noſtra cautio ſit, forſitan ipſi quoq; iampridem cognouiſtis. Neq; ego nunc apud uos proceſſiſſem uerba facturus, ſi uel priuato conſilio, uel incerta ſpe, aut ſpem ſuperante cupiditate adducerer. Sed me uocant Romani, et aſſiduè clamantes fatigāt, ut eis manum porrigā ſalutarem. Neq; patiar tam excellens, tamq́; glorioſum relictum à maioribus Imperium iacere abiectum turpiter. Vt autem circa occaſionem aliquam, res aggredi tan-

*tas, audax ſanè, temerariumq́; ſit: ita ſi implo-
rantibus, ac rogantibus opem deneges, timidi-
tatis, et proditionis crimine labores. Quapro-
pter eo conſilio ad uos huc prodij, ut ſciſcitarer,
quid facto opus eſſe duceretis, uobisq́; uterer
quaſi totius negotij huius conſultoribus, quòd ſi
ex ſententia ſucceſſerit, cōmunis mihi inde uo-
biſcum erit utilitas. Neq; ſcilicet tenues opes,
aut leues ſunt, quæ nos ſolicitāt, ſed ipſe Roma-
nus populus, cui rerum omnium poteſtatem ſu-
peri tribuerunt, ipſum Romanum Imperiū flu-
ctuans adhuc, neq; apud quenquam certa ſede
reſidens. Sed neq; parum tuta minus conſilia,
his implorantiū animis, nullo ad prohibendum
reſiſtendumq́; parato. Nam qui illinc ueniunt,
ne ipſos quidem milites, unde Imperiū emptita
uerit, ſatis ei fidos fore affirmāt, quoniam pro-
miſſa non ſoluerit. Quæ ſit igitur ueſtra mens
oſtendite. Talia loquentem continuò exercitus
omnis, cæterumq́; uulgus Imperatorem, atque
Auguſtum conſalutant. Tum amictū purpu-
ra, reliquoq́; exornatum aulico paratu, ibidem
ex tempore conquiſito, præcedente etiam igni,
in Antiochiæ primùm tēpla, mox ad ſuas ædes
deduxerunt, quas etiam ceu non iam priuatas
omnibus extra inſignibus Imperatorijs adorna-
uerunt. His lætus Niger, cùm ſcilicet & Roma-
norum animos, & cæterorum ſtudia hominum
animaduerteret, iam haud dubiè rem omnē ſibi*

eſſe in uado arbitrabatur. Qui poſtquàm rumor increbruit, ſtatim quæcũq; aduerſum Europæ continentẽ nationes incolũt, feſtinare pro ſe quæq;, ut præſtò illic eſſent. Legati undique Antiochiam confluere, uelut ad legitimũ principem. Reges quoq; & ſatrapæ trans Euphratem, Tygrinq; habitantes gratulatum miſerũt, ſuamq́; operam in omnem euentũ pollicebãtur. Quos ille ampliſsimis affectos muneribus, gratijsq́; actis dimittebat, nullis ſibi ĩ præſens opus eſſe auxilijs affirmans, ſatis munitũ Imperium, idq́; geſturum ſe incruentum. Quare tanta ſpe ſublatis animis ſupinius iam negligẽtiusq́; agitabat, ſeq́;, populumq́; Antiochenum otio, delicijsq́; oblectans, ludosq́; edens & ſpectacula. Neq; uerò aut Romã, quod res maximè poſtulabat, proficiſci ſtuduit, aut Illyricos exercitus, qui ſcilicet in primis adeundi, conciliandiq́; fuerant, ullis de rebus certiores fecit, ſperãs ſtatim intellecta re, cùm Romanis eos pariter, cumq́; Orientis totius exercitibus conſenſuros. Hæc dũ agitaret, leui incertaq́; ſpe ſubnixus, fama iam per Pannonios, Illyricosq́; increbruerat, perq́; exercitus omnes, qui pro ripis Danubij, Rheniq́; excubantes coërcendis Barbaris Romanum tuentur Imperium. Præerat autem Pannonijs uniuerſis (nam unius regebantur Imperio) Seuerus quidam, genere Afer, uehemens homo negotijs gerendis, ac ferox, uitæq; inſuetus duræ,

tus duræ, & aſperæ, promptus excogitandis, acer exequendis rebus. Qui poſtquam Romanum principatū pendere ſublimem, quaſiq; direptui expoſitū uidit, alterū quidem ut deſidē, alterum ut parum efficacem contēptui habuit. Addebant præterea ſpem ſomnia quædam, & oracula, cæteraq; futurorum præſagia, tum deniq; fidem ueri impetrantia, cùm ſunt euentum ſortita. Quorum pleraq; ipſe in libris de uita ſua conſcripſit, ac publicè in tabulis picta dedicauit. Sed quod illi extremum, maximiq; momenti ſomniū, ſpem propemodum omnem cōciliauit, id ne nobis quidē ſilentio prætereundum. Quo enim tempore nuntiatum eſt Pertinacē ad Imperium aſcitum, peracto Seuerus ſacrificio, iuratusq; fidem principi, ubi primū domum redijt ſomno comprehenſus, uidet per quietē magnum quēdam, ac generoſum equum ornatum phaleris Imperialibus, qui Pertinacem ipſum per urbem ueheret media ſacra uia. Sed ubi ad ipſum fori peruenit ingreſſum, in quem olim liber populus frequens conueniebat, uiſus eſt excuſsiſſe Pertinacem equus, atq; abieciſſe humi, proximeq; aſtanti Seuero tergum ſubſternere, eumq; proferre ſublimē tutò in forum medium, conſpicuū uenerabundæ multitudini. Manet autē adhuc huius imago ſomnij eodem ipſo in loco ingens ex ære conflata. Ad hunc igitur modū ſublatis animis Seuerus, ac ſe di-

uina prouidentia ſolicitari ad Imperiũ ratus, decreuit animos periclitari militum, quare primùm quidem præfectos, tribunosq́;, & primos militum ſibi adiungens, cumq́; ijs de Romano Imperio ſermones ſerens, abiectum id eſſe dictitabat, exiſtente nullo per quem fortiter, atque ex dignitate gubernaretur. Inuehens præterea in prætorianas cohortes, quæ ſacramentum militare ciuili, Imperatorioq́; ſanguine polluiſſent, uindicandam eſſe aiebat, ac perſequẽdam Pertinacis cædem, minimè ignarus excubare adhuc memoriã Pertinacis apud Illyricos exercitus: quoniã ſub Imperatore Marco multa illius ductu, aduerſus Germanos trophæa excitauerant, & cùm præfectus Illyrico foret, nullum non exemplum uirtutis in prælio oſtentauerat, beneuolentiam porrò, ac probitatem, ad hæc ciuile moderatumq́; Imperium ſocijs præſtiterat. Quocirca memoriã eius principis colentes, tantam in illum editam crudelitatem indigniſſimè ferebant. Hanc igitur Seuerus occaſionẽ arripiens, facilè eos quò uellet, adducebat, ſimulãs non ſe quidem Imperium quærere, aut ſummam poteſtatem affectare, ſed ire ultum ſanguinem tanti principis. Nam ut eius regionis homines corporibus utũtur prævalidis, atq; proceris, & in pugnã cædemq́; paratiſſimis, ita pingui ſunt ingenio, quare haud facilè ſentiũt, ſi quid agas dicasúe aſtutè, ac ſubdolè. Quocirca cùm fidem

feciſſet

feciſſet Seuerus, cædem ſe Pertinacis perſequi uelle, ita ſibi uniuerſos cōciliauit, ut Imperator diceretur, ſummamq́; ab eis acciperet poteſtatem. Sed ubi Pannoniorū animos explorauit, ſtatim uicinarum quoq; gentium præſides, quæcunq; Romano ſubiacent Imperio, magnis illexit præmijs. Erat autem Seuerus unus omnium mortalium ad amorem ſimulandū maximè factus, ſic ut ne iuſiurandum quidem fallere dubitaret, ſi ita uſus poſceret, logeq́; aliud in lingua promptum, quam in animo reconditū gerebat. Igitur Illyrico omni, rectoribusq́; prouinciarū per literas inſinuatus, collectisq́; undecunq; militibus, ac ſuſcepto Pertinacis cognomine, quod non Illyricis modò, ſed Romano etiam populo gratiſſimū fore ſuſpicabatur, conuocatis omnibus in campū, ita pro ſuggeſtu locutus dicitur:

QVantum uel fidei, uel religionis erga deos, per quos iurati eſtis, quantumq́; honoris Imperatoribus exhibeatis, quos adeò ueneramini, facilè oſtenditis milites: cùm tantopere indignamini, cohortes urbanas, pompæ magis quam uirtutis adminiſtras, adeo fœdum facinus perpetraſſe. Ac mihi quidem in uotis eſt, nunc primùm tantam ſpem auſpicanti (nam profectò ſcitis, quam ſemper audiens dicto principibus fuerim) perducere ad exitum, atq; explicare, quæ nobis cordi ſunt: neque Romanum Imperium abiectum pati, quod quidem apud

neminem, qui principem interfectum uindicaret, ipſi quidem caſtris ſe continebant: conſtituto autem ſupra murum uocaliſsimo quoque, edicunt uenale Imperium, tradituroſq; ſe ei, qui plurimũ pecuniæ polliceretur, tutoq; in aulam deducturos. Id auditum neminẽ è Senatu grauitate, atq; autoritate præditum, neminemq; è nobilitate, aut ex his deniq; permouit, quicũq; adhuc opulenti ſuperabant tenues reliquiæ Cõmodi tyrannidis, neq; auſus quiſquam, aut muro ſuccedere, aut turpem, contumelioſumq; dominatũ pecunia paciſci. Sed enim Iuliano cuidam conſulari uiro, qui grandem habere pecuniam credebatur, ueſpere ſupra cœnam nuntiatur, inter uinum, atq; epulas, militum edictum. Quippe homo alioqui parum uitæ continentis habebatur. Perſuadent igitur uxor, atq; filia, & paraſitorum turba, ut relicta menſa acceleret, & quid agatur, intelligat, ac ſubinde inter eundum adhortatur, occupet proiectum Imperium, ſuperaturum largitione omnes, qui tantum diuitiarum poßideat. Igitur ubi ad muros acceßit, clamare occœpit, daturum quæ uellent: habere ſe magnas opes, plenos auri theſauros, atque argenti. Eodemq; tempore Sulpitianus & ipſe uir conſularis, ac præfectus urbi, ſocerq; Pertinacis Imperium licitabatur. Verùm in eo milites ſuſpectum habuerũt Pertinacis propinquitatem, ſubeſſe aliquid fraudis ſuſpectantes.

quò

quò illius cædes uindicaretur. Ergo Iulianum ſcalis demiſſis ſupra muros attollunt, non prius auſi reſerare portas, quam conueniret de numero dandæ pecuniæ. Ille ingreſſus in caſtra primùm quidem honores Commodi, et ſtatuas quas ſubſtulerat Senatus, inſtauraturum pollicebatur, conceſſurum ipſis quam quondam ſub illo licentiam obtinuiſſent, præterea militibus ſingulis plus multò argenti daturum, quàm aut petere auderent, aut accepturos expectauerant: neq; in dando moram futuram, nam domi eam pecuniã adſeruari. Quibus adducti rebus milites, atq; in tantam ſpem erecti, Iulianum declarãt principem, ſimul ei Commodi cognomen imponunt. Tum ſignis ſublatis, impoſitisq; illius imaginibus, deducere hominem tendunt. Igitur de more ſacrificio in caſtris peracto, exijt maiore militum comitatu, quàm cæteri conſueuerant, ſiquidem per uim, contraq; populi uoluntatem, perq; turpitudinem, & dedecus, Imperium emercatus, iure impetum multitudinis uerebatur. Sed induti armaturas milites, circunſeptiq; undique teſtudine facta, ut etiam ſi res poſceret, dimicarent, receptoq; in mediũ Imperatore ſuo, clypeis, haſtisq; ſupra capita clatis, ut tutiores forent, ſi forte lapides è tectis mitterentur, deducunt eum in aulam, neq; auſo reſiſtere populo, neq; (ut mos eſt) fauſtis acclamationibus proſequẽte ſed diras procul impre-

caxtib

Niger conſulatum geſſerat, ac tum Syriæ præerat uniuerſæ, qui honos ea tempeſtate multò maximus erat. Quippe etiã Phœnices, omniſq; ad Eufratem regio Nigri ſuberat imperio, Ipſe ætatis erat iam ad ſenectutem ſpectantis multiſq; & magnis in rebus uerſatus famam obtinuerat manſuetudinis, ac dexteritatis, ſic ut etiam Pertinacis uitã putaretur æmulari. Quibus maximè rebus populi fauorem adeptus uidebatur. Hunc igitur aßiduè frequentis populi clamores implorabant, ac præſentem Iulianum conuitio lacerantes, illum etiam abſentem uniuerſi principalibus acclamationibus, fauſtiſq; uocibus proſequebãtur. Quibus intellectis, Niger putans omnia ſibi ex ſententia ſucceſſura, quòd & à militibus negligebatur Iulianus, ut qui fidem minimè impleuerat, & contemnebatur à populo, ut parum dignus empto principatu, ſpem cœpit Imperij uindicandi. Ac primò quidem ex ducibus, tribuniſq;, cæteriſq; militibus, qui plurimum haberent autoritatis, diuerſos alium alio tempore domum dimittebat, edoctos rerum omnium, quæ ſibi Roma afferebantur. Id hoc conſilio faciebat, ut quàm latißimè toto Oriente rumores diſſeminarentur. Ita enim ſibi adiuncturum quàm plurimos exiſtimabat, ſi non Imperium ex inſidijs occupaturus, ſed opem uocantibus, atq; implorantibus allaturus uideretur. Proinde uniuerſi confeſtim adeſſe, obſecr

obſecrare pro ſe quiſq;, obteſtariq́;, uti quamprimum republicam capeſſeret. Eſt autem Syrorum gens natura leuis, pronaq́; ad res nouādas. Amabant autem uehementer Nigrum, quòd & Imperium apud illos humaniſsimè geſſerat, & ludis multitudinem ac celebritatibus detinuerat. Sunt autē Syri ſuapte natura huiuſcemodi oblectamentorum cupidiores, è quibus Antiocheni maximam feliciſsimamq́; urbem inhabitantes, totum ferme annum, uel in urbe ipſa, uel in ſuburbanis ludos, & feſta concelebrāt. Quocirca edendis aſsiduè ſpectaculis, ac remittendis exhilarandisq́; otio animis, ita ſibi uulgus adiunxerat, ut ab omnibus magnopere coleretur. Quæ cùm ita ſe habere intelligere, iuſsis adeſſe dicta die militibus, reliqua etiam confluente multitudine, ita pro ſuggeſtu adipſum extructo uerba fecit.

QVàm mire ingenium, quantaq́; in rebus maioribus aggrediendis noſtra cautio ſit, forſitan ipſi quoq; iampridem cognouiſtis. Neq; ego nunc apud uos proceſsiſſem uerba facturus, ſi uel priuato conſilio, uel incerta ſpe, aut ſpem ſuperante cupiditate adducerer. Sed me uocant Romani, et aſsiduè clamantes fatigāt, ut eis manum porrigā ſalutarem. Neq; patiar tam excellens, tamq́; glorioſum relictum à maioribus Imperium iacere abiectum turpiter. Vt autem circa occaſionem aliquam, res aggredi tantas,

tas, audax ſanè, temerariumq́; ſit: ita ſi implorantibus, ac rogantibus opem deneges, timiditatis, et proditionis crimine labores. Quapropter eo conſilio ad uos huc prodij, ut ſciſcitarer, quid facto opus eſſe duceretis, uobisq́; uterer quaſi totius negotij huius conſultoribus, quòd ſi ex ſententia ſucceſſerit, cōmunis mihi inde uobiſcum erit utilitas. Neq; ſcilicet tenues opes, aut leues ſunt, quæ nos ſolicitāt, ſed ipſe Romanus populus, cui rerum omnium poteſtatem ſuperi tribuerunt, ipſum Romanum Imperiū fluctuans adhuc, neq; apud quenquam certa ſede reſidens. Sed neq; parum tuta minus conſilia, his implorantiū animis, nullo ad prohibendum reſiſtendumq́; parato. Nam qui illinc ueniunt, ne ipſos quidem milites, unde Imperiū emptitauerit, ſatis ei fidos fore affirmāt, quoniam promiſſa non ſoluerit. Quæ ſit igitur ueſtra mens oſtendite. Talia loquentem continuò exercitus omnis, cæterumq́; uulgus Imperatorem, atque Auguſtum conſalutant. Tum amictū purpura, reliquoq́; exornatum aulico paratu, ibidem ex tempore conquiſito, præcedente etiam igni, in Antiochiæ primùm tēpla, mox ad ſuas ædes deduxerunt, quas etiam ceu non iam priuatas omnibus extra inſignibus Imperatorijs adornauerunt. His lætus Niger, cùm ſcilicet & Romanorum animos, & cæterorum ſtudia hominum animaduerteret, iam haud dubiè rem omnē ſibi

eſſe in uado arbitrabatur. Qui poſtquàm rumor increbruit, ſtatim quæcũq; aduerſum Europæ continentẽ nationes incolũt, feſtinare pro ſe quæq;, ut præſtò illic eſſent. Legati undique Antiochiam confluere, uelut ad legitimũ principem. Reges quoq; & ſatrapæ trans Euphratem, Tygrinq; habitantes gratulatum miſerũt, ſuamq; operam in omnem euentũ pollicebãtur. Quos ille ampliſsimis affectos muneribus, gratijsq; actis dimittebat, nullis ſibi ĩ præſens opus eſſe auxilijs affirmans, ſatis munitũ Imperium, idq; geſturum ſe incruentum. Quare tanta ſpe ſublatis animis ſupinius iam negligẽtiusq; agitabat, ſeq;, populumq; Antiochenum otio, delicijsq; oblectans, ludosq; edens & ſpectacula. Neq; uerò aut Romã, quod res maximè poſtulabat, proficiſci ſtuduit, aut Illyricos exercitus, qui ſcilicet in primis adeundi, conciliandiq; fuerant, ullis de rebus certiores fecit, ſperãs ſtatim intellecta re, cùm Romanis eos pariter, cumq; Orientis totius exercitibus conſenſuros. Hæc dũ agitaret, leui incertaq; ſpe ſubnixus, fama iam per Pannonios, Illyricosq; increbruerat, perq; exercitus omnes, qui pro ripis Danubij, Rhenią; excubantes coërcendis Barbaris Romanum tuentur Imperium. Præerat autem Pannonijs uniuerſis (nam unius regebantur Imperio) Seuerus quidam, genere Afer, uehemens homo negotijs gerendis, ac ferox, uitæq; inſuetus duræ,

tus duræ, & aſperæ, promptus excogitandis, acer exequendis rebus. Qui poſtquam Romanum principatũ pendere ſublimem, quaſiq; direptui expoſitũ uidit, alterũ quidem ut deſidẽ, alterum ut parum efficacem contẽptui habuit. Addebant prætereà ſpem ſomnia quædam, & oracula, cæteraq; futurorum præſagia, tum deniq; fidem ueri impetrantia, cùm ſunt euentum ſortita. Quorum pleraq; ipſe in libris de uita ſua conſcripſit, ac publicè in tabulis picta dedicauit. Sed quod illi extremum, maximiq; momenti ſomniũ, ſpem propemodum omnem cõciliauit, id ne nobis quidẽ ſilentio prætereundum. Quo enim tempore nuntiatum eſt Pertinacẽ ad Imperium aſcitum, peracto Seuerus ſacrificio, iuratusq; fidem principi, ubi primũ domum rediijt ſomno comprehenſus, uidet per quietẽ magnum quẽdam, ac generoſum equum ornatum phaleris Imperialibus, qui Pertinacem ipſum per urbem ueheret media ſacra uia. Sed ubi ad ipſum fori peruenit ingreſſum, in quem olim liber populus frequens conueniebat, uiſus eſt excuſsiſſe Pertinacem equus, atq; abieciſſe humi, proximeq; aſtanti Seuero tergum ſubſternere, eumq; proferre ſublimẽ tutò in forum medium, conſpicuũ uenerabundæ multitudini. Manet autẽ adhuc huius imago ſomnij eodem ipſo in loco ingens ex ære conflata. Ad hunc igitur modũ ſublatis animis Seuerus, ac ſe di-

uina prouidentia ſolicitari ad Imperiũ ratus, decreuit animos periclitari militum, quare primùm quidem præfectos, tribunosq́;, & primos militum ſibi adiungens, cumq́; ijs de Romano Imperio ſermones ſerens, abiectum id eſſe dictitabat, exiſtente nullo per quem fortiter, atque ex dignitate gubernaretur. Inuehens prætereà in prætorianas cohortes, quæ ſacramentum militare ciuili, Imperatorioq́; ſanguine polluiſſent, uindicandam eſſe aiebat, ac perſequẽdam Pertinacis cædem, minimè ignarus excubare adhuc memoriã Pertinacis apud Illyricos exercitus: quoniã ſub Imperatore Marco multa illius ductu, aduerſus Germanos trophæa excitauerant, & cùm præfectus Illyrico foret, nullum non exemplum uirtutis in prælio oſtentauerat, beneuolentiam porrò, ac probitatem, ad hæc ciuile moderatumq́; Imperium ſocijs præſtiterat. Quocirca memoriã eius principis colentes, tantam in illum editam crudelitatem indigniſſimè ferebant. Hanc igitur Seuerus occaſionẽ arripiens, facilè eos quò uellet, adducebat, ſimulãs non ſe quidem Imperium quærere, aut ſummam poteſtatem affectare, ſed ire ultum ſanguinem tanti principis. Nam ut eius regionis homines corporibus utũtur præualidis, atq; proceris, & in pugnã cædemq́; paratiſſimis, ita pingui ſunt ingenio, quare haud facilè ſentiũt, ſi quid agas dicas'ue aſtutè, ac ſubdolè. Quocirca cùm fidem

feciſſet

feciſſet Seuerus, cædem ſe Pertinacis perſequi uelle, ita ſibi uniuerſos cõciliauit, ut Imperator diceretur, ſummamq́; ab eis acciperet poteſtatem. Sed ubi Pannoniorũ animos explorauit, ſtatim uicinarum quoq; gentium præſides, quæcunq; Romano ſubiacent Imperio, magnis illexit præmijs. Erat autem Seuerus unus omnium mortalium ad amorem ſimulandũ maximè factus, ſic ut ne iuſiurandum quidem fallere dubitaret, ſi ita uſus poſceret, lõgeq́; aliud in lingua promptum, quam in animo reconditũ gerebat. Igitur Illyrico omni, rectoribusq́; prouinciarũ per literas inſinuatus, collectisq́; undecunq; militibus, ac ſuſcepto Pertinacis cognomine, quod non Illyricis modò, ſed Romano etiam populo gratiſsimũ fore ſuſpicabatur, conuocatis omnibus in campũ, ita pro ſuggeſtu locutus dicitur:

QVantum uel fidei, uel religionis erga deos, per quos iurati eſtis, quantumq́; honoris Imperatoribus exhibeatis, quos adeò ueneramini, facilè oſtenditis milites: cùm tantopere indignamini, cohortes urbanas, pompæ magis quàm uirtutis adminiſtras, adeo fœdum facinus perpetraſſe. Ac mihi quidem in uotis eſt, nunc primùm tantam ſpem auſpicanti (nam profectò ſcitis, quàm ſemper audiens dicto principibus fuerim) perducere ad exitum, atq; explicare, quæ nobis cordi ſunt: neque Romanum Imperium abiectum pati, quod quidem apud

maiores ſumma ſemper autoritate geſtum, uenerandum omnibus uidebatur. Poſteà uerò ad Commodum recidit, etſi ob illius adoleſcentiam ſæpenumero impegit, attamen omne uitium, cùm ipſius principis nobilitate, tum ſanctiſſimi parẽtis memoria obumbrabatur. Neq; tam errata illius odium quàm miſericordiam emerebantur. Quippe nõ tam ipſi quæ gerebantur, quàm aſſentatoribus imputabamus, cæteriſq; malarum artium conſultoribus atq; miniſtris, donec ad ſanctiſſimum illum ſenem, cuius adhuc uirtutis & probitatis, noſtris mentibus memoria reſidet, delatũ fuit Imperium. Quem tamen tantum abeſt, ut tolerare illi potuerint, ut cæde etiam nefaria talem uirum è medio ſuſtulerint. Poſt hunc autem terræ, mariſq; Imperium, neſcio quis turpiſſimè auctionatus, & populo quemadmodum auditis inuiſus eſt, & milites ipſos, quibus impoſuit, parum fidos habet. Qui tamen ſi etiam defenſuri illum forent, attamen neq; numero uniuerſi, neq; uirtute ſinguli conferendi ſunt uobis. Ad hæc bellica uos negotia exercuerunt. Nam & cum Barbaris pedem conferre, & labores omneis perferre, & algores, æſtuſq; deſpicere, & concreta gelu calcare flumina, & potare effoſſos latices non hauſtos, & uenatu inuigilare conſueuiſtis. Omnia deniq; ad uirtutẽ adepti uiatica, ſic ut nemini facile ſit ueſtris obſiſtere uiribus. Etenim

labore

labore miles probatur, non mollitudine, qua illi exſaturati, atq; enutriti, ne uocem quidem ueſtram, nedum pugnā poterunt ſuſtinere. Quòd ſi cui Syriæ res formidabiles uidentur, is uel ex eo cogitet, quā imbecillæ ſint, quamq; tenui ſpe nitantur, quòd neq; adhuc progredi quoquam, neq; de urbe petenda deliberare auſi, ſedesq; illas boni cōſulentes, delitias in diem quæſitas, lucrum eſſe ambiguæ poteſtatis arbitrātur. Eſt autem ad ioca & cauilla in primis factū Syrorum genus, tum qui Antiochiam colunt, ij ſtudere Nigro potiſsimum creduntur. Nam gentes reliquæ & ciuitates, cùm adhuc neminē Imperio dignum aſpiciant, quiq; ſit rempub. fortiter moderateq; geſturus, ei ſcilicet obedire ſe tandem ſimulant. Quòd ſi ab Illyrico exercitu ducem creatum cognouerint ſimulq; noſtrū nomē inaudierint, non obſcurū ſanè apud ipſos, neq; ignoratum, Quippe illic etiā cum Imperio præfuimus, neque me profectò deſidiæ, aut torporis arguerint, neq; ueſtrū exceptare ĩpetū, aut bellicā uirtutē uolent experiri, præſertim cùm & corporū proceritatibus, & armorū exercitationibus, & cōferenda manu longè uobis impares habeantur. Quare occupemus quāprimùm Romā, larē ipſum Imperij, reliqua dein facilè expedituri, cùm deorū oraculis, tum armorum, corporumq; ueſtrorum uiribus confidentes. Hæc locutum Seuerū fauſtis acclamationibus milites.

exceperunt, Auguſtum, Pertinacemq́;, appellantes, ſtudiumq́; in eum propenſum, atq; egregiam uoluntatem pollicebantur. At Seuerus nihil procraſtinãdum ratus, armari quàm expeditiſsimè iubet, iterq́; ad urbem edicit, diſtributisq́; uiritim cibarijs, omniq́; uiatico, nihil ſibi ad celeritatẽ facit reliqui, nullis interquieſcẽs locis, ac uix reſidere tantiſper milites paſſus, donec à nimia itineris contentione reſpirarent. Ipſe inter primos laborans, uiliq́; taberna culo utens, cibum potumq́; eũdem, quem etiam cæteri milites, capiebat. Nihil unquam Imperatoriæ luxuriæ, nihil delitiarum oſtentans, ſic ut acceptior in dies militibus fieret. Nam cùm laborum omniũ, non modò particeps, ſed princeps etiam, autorq́; foret, adeò cunctis uenerabilis erat, ut nihil nõ pro illo cupidiſsime facturi uiderentur. Poſteà uerò quàm emenſa Pannonia ipſos Italiæ montes inſedit, famamq́; ſui præueniens, prius coràm conſpectus eſt, quàm aduentare auditũ fuerat, magnus ſcilicet omnes Italiæ ciuitates tanto conſpecto exercitu metus inuaſit. Quippe homines in Italia pridem ab armis belloq́; remotiſsimi, agros, pacẽq́; colebant. Etenim quandiu libera ciuitas egit, atq; à Senatu belli duces eligebãtur, fuère in armis ſemper Italæ nationes, Græcisq́; & Barbaris ſubactis, terræ ſibi marisq́; Imperium pepererunt. Neq; ulla orbis terrarum pars, aut cœli tractus fuit,

fuit, quò nõ uires ſuas Romanorum arma protulerint, Poſtea uerò quàm Auguſtus rerum potitus eſt, & laborem Italis ademit, & arma detraxit: milites tantum quoſdam certis autoramẽtis habuit mercenarios, qui Romanũ tuerentur Imperium, tum fluuiorum magnitudine, atq; foſſarum, montibusq; aſperrimis, deſertisq; locis, atq; Imperijs circũſeptos Imperij limites cõmuniuit. Quocirca meritò omnes poſtquàm aduentare Seuerum cum tanto milite audiuerunt, inſueta re perterriti, cùm neq; ſtare cõtrà, neq; prohibere auderent, ibant obuiam laureati, portisq; eũ patentibus excipiebant. Ille tandiu locis ſingulis immoratus, quãdiu aut ſacra faceret, aut populos alloqueretur, Romam è ueſtigio pergebat. Quæ ubi Iuliano nũtiata ſunt, actum de ſe prorſus exiſtimauit. Nam & exercitus Illyrici potentiam, multitudinemq; audiebat, & populo parum fidebat, cui ſe cernebat inuiſum: neq; ſatis magnam ſpem in militibus habebat, quos uidelicet fefelliſſet. Itaque collectas undique pecunias, partim ſuas, partim ab amicis acceptas, tum quaſcũq; in tẽplis, alijsq; locis publicè inueniſſet, diuidere militibus inſtituit, ut eo pacto illorum beneuolentiam redimeret. Sed ei tametſi multa magnaq; acceperant, nullam tamen habebant gratiam, perſolui debitum ſibi, non dari munus aliquod interpretantes. Cæterùm ſuadentibus amicis Iuliano, ut

illo ſimulabat. Et Iulianum quidem, quòd imbellis, Nigrum quòd lentus, atque iners, uituperantes: Seuerum ipſum iam aduentantẽ magnopere admirabantur. Enimuero Iulianus hæſitabundus, atque inops conſilij, conuocato prius Senatu, literas ad Seuerum mittit, quibus fœdus paciſceretur, eumq́; in communionem acciperet Imperij. Cæterum Senatus, etſi illa omnia decernebat, tamen ut eum pauitare deſperata ſalute animaduertit, totus iam ad Seuerũ incubuerat. Biduo uerò pòſt, triduo'ue, audito Seuerum iam planè adeſſe, omnes contempto Iuliano, in curiam conuenêre iuſſu conſulum. Quippe ijs curæ Romana res eſt, quoties de Imperio ambigitur. Qui poſtquam frequentes affuerunt, quod facto opus eſſet, inter ſe deliberabant, manente adhuc in aula Iuliano, ac fortunam ſuam miſerante, ſuppliciterq́; rogãte, ut ſibi eiurare Imperium liceret, omnemq́; eam poteſtatem Seuero tranſcribere. Sed ubi intellexit Senatus pauidum Iulianũ, perterritos corporis cuſtodes, ipſum penè ab omnibus deſtitutum: decreta illius nece, Seuerum Imperatorem declarant. Tum legatos ad eũ mittunt, partim qui magiſtratũ obtinerẽt, partim qui maximã haberent in Senatu autoritatem, ut omnes illi honores Auguſtorum deferrent. Occidendi autem Iuliani datur uni è tribunis negotium. Is imbellem, miſerumq́; ſenem, qui ſibi ipſe tam

infelicem

infelicem exitum propria pecunia emiſſet, deſertum iam, deſtitutumq; ab omnibus, inter fœdiſsimas cõplorationes trucidauit. Quæ ubi Seuerus audiuit, maiora iam moliens animo, conſilium iniјt capiendorum militum omnium, quicunque Pertinacem intcremiſſent. Datis itaq; clam ad tribunos, centurionesq́; literis hortatur, multa pollicens, perſuadeant militibus urbanis, ut ſibi dicto audientes ſint. Ipſe edictum proponit, ut relictis inter caſtra armis, exeant pacatorum habitu, quales procedere in pompam, aut ludos celebrare conſueuiſſent, iurentq́; in Seueri nomen, ac ſpem ſibi optimam proponentes præſtò ſint, ut nouum Imperatorem comitentur. His creditis, milites ſuaſu quoq; tribunorum relictis armis, pomparum habitu laureati proceſſerunt. Sed ubi ad exercitum Seueri peruenerunt, nuntiato iam adeſſe, iubet in campum conuenire frequentes, quaſi ſalutarus, ac perbenignè accepturus uniuerſos. Enimuero cum ad tribunal principis acceßiſſent unanimiter acclamantes, dato repentè ſigno comprehenduntur. Ita enim præceperat Seuerus, ut cùm ſtare pendentes eos ab ore principis uidiſſent, circumirent uniuerſos milites ſui more hoſtiũ, neminemq́; uulnerãtes, aut pulſantes, tantum orbe facto clauſos in medio continerẽt, pila duntaxat intẽdentes & haſtas, ut ſcilicet metu uulnerũ nudi reſiſtere armatis, pauciq; plurimis

mini

minimè auderent. Quos ubi uelut indagine armorum concluſos, captiuosq; habuit, magna uoce ac turbido ſpiritu, ita ad eos uerba fecit:

SI ſperari uos à nobis, uel ſapientia, uel uiribus, uel etiam numero, re ipſa uidetis, Capti eſtis quàm facilimè, ac nullo ferme negotio tenemini. Quid futurũ de uobis ſit, in mea manu eſt. Iam ſcilicet uictimæ hic ſtatis obnoxiæ noſtro imperio, ſi ſceleri ueſtro debitum quæratis ſupplicium, nunquàm ſanè inuenietis, ſanctiſſimum illum ſenem, Imperatoremq; optimum ſeruandum, tuendumq; uobis, ipſi occidiſtis: Romanum Imperium perpetua clarũ gloria, quod maiores noſtri, aut uirtutis, aut nobilitatis nomine ſuſcipiebant, hoc uos turpiter, fœdeq; uelut aliquid ex priuatorum inſtrumento, quaſi ſectores uendidiſtis. Ac ne eum quidem ipſum, quem ſic ad Imperium produxeratis, ſeruare ſaltem, ac defenſare auſi, homines timidiſſimi prodidiſtis. Ob hæc igitur crimina, ac facinora ueſtra, mille uobis debentur mortes, ſi quis par noxæ ſupplicium ſtudeat petere. Proinde quid uos æquum pati ſit, ſanè uidetis. Ego tamen ſanguine abſtinebo, neque ueſtras imitabor manus. Sed quoniam ius faſq; negat ſtipari à uobis iam principem, uiolato iureiurando, ac manibus ciuili & Imperatorio ſanguine pollutis, proditaq; fide cuſtodiaq;, animas quidem, & corpora uobis, noſtra largietur humani

manitas. Porrò militibus meis ita præcipio, recingant uos, ac ueſtimentis exutos militaribus, nudosq́; dimittant. Vobis autem ſic impero, diſcedatis quàm longiſſimè, edico item, iuroq́;, ac denũcio capite pœnas daturum, ſiquis ueſtrum, poſthac intra cẽteſimum ab urbe lapidem conſpicietur. His imperatis, è ueſtigio milites Illyrici concurrunt, breuesq́; illos gladios detrahũt, quos auro argentoq́; ornatos, in uſum pompæ ſuſpenſos habebant, tum zonis, ueſtituq́;, & cæteris militiæ inſignibus per uim ablatis, nudos ad unum, exautoratosq́; dimiſerunt. Enimuero illi proditos ſe uidẽtes, atq; aſtu captos, patientiam ſcilicet præſtabant. Nam quid agerent nudi aduerſus armatos, pauci aduerſus plurimos? Diſceſſere igitur complorantes ſeſe, conceſſamq́; ſalutem loco muneris interpretantes, pertæſi tamẽ, ac dolentes, quòd inermes egreſſi, capiendos ſe turpiter, ignominioſeq́; obtulerant. Vſus item alio cõſilio Seuerus eſt. Quippe metuẽs, ne recincti, exautoratiq́; deploratis rebus, rurſus caſtra repeterent, reſumerentq́; arma, præmiſſos aliis itineribus ac ſemitis electiſſimos quoſq; & exploratiſſimos ſuorum militum, iubet clanculum uacua caſtra irrumpere, armisq́; ipſorum occupatis excludere redeuntes. Hanc igitur pœnam Pertinacis interfectores dederunt. Poſt hæc Seuerus cum reliquo exercitu inſtructo armis, Romam petiit, attonitis, metuentiꝫ

tuentibusq́; pariter primo conſpectu Romanis, audaciamq́; uiri, ac fortunam repetentibus animo. Quem quidem Senatus, populusq́; uniuerſus laureati exceperunt, primũ ſcilicet ex omnibus hominibus, atq; imperatoribus, citra ſanguinem, atq; adeò citra puluerem tanti effectorem operis. Omnia porrò mirabilia in illo, præcipueq́; ingenij acumen, laborum tolerantia, rebusq́; maximis aggrediendis, bonam ſibi ſpem proponens audacia. Poſteà uerò quàm eum populus fauſtis acclamationibus ſuſcepit, & Senatus uniuerſus ad portas urbis conſalutauit, initio Iouis templo, factaq́; re diuina, reliquisq́; item ſacris ædibus de more conſalutis, nouiſſimè ad domum Imperatoriam ſe recepit. Poſtridie uerò curiam inijt, ibiq́; placidus orationem habuit plenam optimæ ſpei, ſimul omnes publicè priuatimq́; benignè complexus, ueniſſe in urbem aiebat, ut occiſum Pertinacem ulciſceretur, daturumq́; operam, ut ſtatus optimatium fundamenta ſe principe iacerentur. Nullum niſi iudicio damnatum capite bonis'ue multarum iri, non paſſurum delatores, æmulum ſe Marci futurum gerendo Imperio, neque ſolum Pertinacis cognomen, ſed mentem quoq; habiturum. In hanc ſententiam uerba faciens, fauorem ſibi, fidem'que conciliabat. Quidam tamen è maioribus natu, qui conſuetam ipſius haberent ingenium, iam tum clanculum reli-

quis

quis prædicebant, uerſipellem hunc eſſe hominem, nihil non aſtu, & arte tractantem, ſimulatorem, diſsimulatoremq; idoneum, nihil penſi habentem, dum id efficeret, quod uſui ſibi aut emolumento crederet fore, quod ſeniorum iudicium haud ita multò pòſt euentus comprobauit. Igitur Seuerus paucos in urbe dies moratus, dato plebi uberrimo congiario, donatisq; abunde militibus, & ex ijs robuſtiſsimo quoq; in locum exautoratorum delecto ad Imperij cuſtodiam, ſtatim in Orientem profectionem parat, cunctante Nigro adhuc, & ſupino, atq; Antiochenis delitijs uacante, ratus properãdum ſibi, ut inexpectatus imparatũ opprimeret. Edicto igitur militibus, ut ad iter ſe accingerẽt, contractisq; undique copijs, ac delectu iuniorũ tota Italia habito, ſimul reliquijs Illyrici exercitus, quæ in Thracia remanſerant, occurrere iuſsis, neque ſecius ingenti claſſe coacta, completisq; armato milite totius Italiæ triremibus, ingenteis ſibi omnis generis copias incredibili celeritate comparauit. Siquidem haud exiguis uiribus eſſe opus intelligebat, aduerſus nationes partim orbis Europæ oppoſitam incolentes, quæ ſcilicet uno ordine omnes Nigri ſequebãtur auſpicia. Ad hunc igitur modum bellum Seuerus inſtruebat. Cæterum prouidus homo, ac ſobrius, nonnulla ſuſpicione tenebatur de Britannicis exercitibus, maximis uidelicet, pugnaciſsimisq;,

quib

quibus praerat uniuerſis Albinus, Senatorij patricijq́; generis uir, ſummis opibus ac delicijs innutritus. Hunc ſibi igitur Seuerus aſtu ratus adiungendum, ne ſcilicet diuitijs, genere, exercitibus, famaq́; nominis, magnis ad cõcupiſcendum Imperium facibus inſtinctus, ſummam ſibi rerum poſceret, Romamq́; haud procul à Britannia diſtantem, ſe bellis Orientalibus implicito, occuparet: ſtatuit cum ſpecie quadam honoris ineſcare, leuem alioqui & ſimplicem, tunc uerò etiam iuranti per literas credẽtem. Quare eum Cæſarẽ appellans, ſpem cupiditatemq́; hominis anticipat, poteſtate participanda. Mittit item plenas humanitatis literas, obſecrans, ut ipſe potiſſimum curã ſuſcipiat Imperij, opus eſſe uiro aliquo nobili, & ætatis integræ, qualis ille foret, ſe iam ſenem, morboq́; articulari affectum, natos adhuc infantes. Quibus creditis Albinus honorẽ libẽter ſuſcepit, lætus citra pugnã aut diſcrimẽ ullum cõpotem ſe uoti factum. Cæterũ Seuerus quò omnia credibiliora forent, iiſdem illis ad Senatum relatis nummisq́; imagine eius percuti iuſſis, ſtatuisq́; erectis, ſimul alijs collatis honorib⁹ fidẽ gratiæ ſuæ fecit. Quæ poſtquam ſapienter ab illo prouiſa ſunt, nullo iam ex Britannia impendente metu, collatis in unũ circa ſe Illyricis exercitibus, reliquisq́; rebus ex uſu comparatis, copias aduerſus Nigrum educere inſtitit. Igitur quibus locis itinere

illo remoratus ſit, quæ apud quamq; ciuitatem uerba fecerit, quæ ſigna diuinitus apparuerint, regiones itē peragratas, conflictusq;, & utrinq; cæſorum numerum, cùm pleriq; hiſtoriæ autores, tum maximè poëtæ uerſibus ſuis uberrimè ſunt executi, materiam totius operis, ipſam deniq; Seueri uitam deligentes. Mihi autem propoſitum eſt ſeptuaginta annorum res, quas habeant cognitiſſimas ſub diuerſis principibus geſtas, in unum corpus comprehenſas, literarum mandare monumentis. Quocirca excellentiſſima, & præcipua quæq; rerum à Seuero geſtarum, deinceps perſequemur. Neq; ad gratiam uerò quippiam affingentes, quod feciſſe uidentur, qui illa ætate ſcriptitarunt neque tacitum prætereuntes, ſi quid modò mentione dignum, memoriaq; uidebitur.

LIBER TERTIUS.

SVPERIORE *libro Pertinacis interitum, cædemq; Iuliani, ſimul profectionem Seueri ad urbem, ſuſceptamq; mox aduerſus Nigrum, expeditionem edocuimus. Enimuero Niger ubi Romam à Seuero occupatam, ipſum à Senatu appellatum Imperatorem nihil tale expectans audiuit: præterea omnem Illyricum exer-*

citum

citum contra ſe pedeſtres, naualesq; copias educi, perturbato uehementer animo, monet prouinciarum præſides, aditus omneis, portusq; cuſtodiant, mittitq; rogatum auxilia ad Parthorum, Armenioru, atq; Atrenorum reges. Cui quidem Armenius, neutrius ſe parteis ſuſcepturum reſpondit, tantum res ſuas defenſurum Seueri aduentu: Parthus autem, ſatrapis imperaturum per epiſtolas, uti copias congregaret. Ita enim facere conſueuit bellum comparaturus. Siquidem mercenarios milites, atque ordinarios exercitus Parthi nullos habent. Ex Atrenis autem ſagittarij auxiliares uenerunt miſſu regis Barſemij, qui tum in eis regionibus imperitabat. Reliquas omneis copias è militibus qui aderant, potiſſimum conſtauit, plurimis etiam è populo, maximèq; Antiochenis, cùm ætatis leuitate, tu ipſius Nigri ſtudio impulſis, audacius quàm prudentius nomina dantibus. Sed & Tauri montis anguſtias, ac prærupta loca muro ualido Niger, munimentisq; obſtruebat, ratus montem illum imperuium, magnum Orienti propugnaculum futurum. Siquidem Taurus inter Cappadociam, Ciliciamq; dorſum erigēs nationes diſcriminat, Orienti, ac Septentrionibus ſubiectas. Idem Byzantium præſidio occupauit, urbem Thraciæ maximam, feliciſſimamq; uiribusq; & opibus ea tempeſtate florentē. Quippe in anguſtiſſimo Propōtidos cōſtituta freto, uectigalia,

 galia,

galia, piſcatumq́; à mari accipit, ſimul agros poßidens amplißimos, uberrimosq́; utroq; uelut elemento lucrum facit. Viſum igitur Nigro talem hanc urbem præſidijs occupare, ut claſſes, nauigiaq́; per eas anguſtijs tranſgredi ex Europa in Aſiam prohiberentur. Erat enim munita urbs ualido, ingentiq́; muro, qui Mileſio quadrato lapide cõſtructus, adeò tenui iunctura fuit, ut nemini cõpoſitũ opus, ſed ex uno tantum perpetuoq́; lapide uideretur, ac nunc quoq; ruinas ipſas, reliquiasq́; cùm uideris, mireris utiq; uel eorum artificium, qui primi extruxerũt, uel horũ uires, qui deinceps ſunt demoliti. Ad hũc igitur modum Niger ſuas res comprobat prouidentißimo ſcilicet (ut ipſe putabat) tutißimoq́; conſilio. Cæterum Seuerus quantum maximè poterat, cum ſuis copijs feſtinare, nullũ deſidiæ, quietiq́; locum relinquere. Cognito autem præſidijs teneri Byzantium, quòd ſciebat munitißimam eſſe urbem, ad Cyzicum ſe conuertit. Hoc intellecto, dux Aſiæ Aemilianus, cui ſummã Niger totius belli, maximumq́; Imperium tradiderat, & ipſe Cyzicum proficiſcitur, & copias adducit uniuerſas, quaſcunq; aut Niger miſerat, aut ipſe contraxerat. Sed ubi uentum ad manus. aliquot acerrimè editus prælijs, uictoria tandem penes Seuerum ſtetit, fuſo, fugatoq́; Nigri exercitu. Itaq; cõfeſtim fracti Orientalium animi, Illyricianis autem ſpes ingẽs addita.

dita. Neq; defuere, qui crederent Nigri res initio ſtatim proditas ab Aemiliano: cuius conſilij duplicem afferũt cauſam. Alij Nigro inuidiſſe, ferẽtem ſcilicet haud æquo animo, ſi quem paulò antè in Syria ſucceſſorem habuiſſet, eundem ſuperiorem mox, atq; adeò Imperatorem, dominumq́; eſſet habiturus. Alij perſuaſum à liberis patri per epiſtolas, uitam, ſalutemq́; ſuam commendantibus, quos Romæ inuentos Seuerus in cuſtodia habebat, ſiquidẽ hoc quoq; uſus eſt prouidentiſsimo conſilio. Mos fuerat Commodo retinere apud ſe liberos eorum, qui ad regendas prouincias cum Imperio proficiſcerentur, quaſi obſides quoſdam beneuolentiæ illorum, fideiq́;. Igitur Seuerus cùm primùm eſt Imperator appellatus, ſuperſtite adhuc Iuliano, miſit furtim, qui ſuos liberos ex urbe ſubducerent, ne in alterius eſſent poteſtate. Cæterùm ipſe cùm primùm Romam ingreſſus eſt, comprehenſos omnes ducum liberos, cæterorumq́; item quicunque munus pub. in Oriente, Aſiaq́; tota obirent, atq; in cuſtodiam datos ſecum retinebat, quò per ea quaſi pignora Nigri ducibus perſuaderetur, uti illum deſiderio ſalutis liberorum proderent, aut certè ſi in fide permanſiſſent, liberum ſibi relinquerent cæde filiorum, quos uellet ulciſci. Victi autem ad Cyzicum Nigri milites, quàm quiſque maximè poterat, aufugerunt, partim præter Armeniæ monta-

na, quidam per Aſiam Galatiamq́; ſuperare tantum feſtinantes, ut ſcilicet intra munimenta ſe reciperent. At uerò Seueri exercitus Cyzicenum per agrum, Bithyniam finitimam regionem contendebat. Sed ut Seuerum uiciſſe fama diuulgauit, repens confeſtim in eis locis ſeditio, diſcordiaq́; urbes inuaſit. Non tam quidē ipſorum Imperatorum odio aliquo, aut ſtudio, quàm æmulatione quadam, & contentione, inuidiaq́; inter eiuſdem gētis homines funeſtiſſima. Antiquum id uitium Græcorum, qui dum ſeditiones agitant, atq; eminentiſſimum quenq; tollere è medio conātur, totā iam conſumpſere Græciam. Cæterùm illi quidem inueterati iam, attritiq́; inter ſe captiui prius Macedonū, dein mancipia quoq; Romanorum facti ſunt. Ea uerò labes æmulationis, atq; inuidiæ, florētibus etiamnum ætatis noſtræ ciuitatibus incubuit. Igitur in Bithynia ſtatim poſt res ad Cyzicum geſtas. Nicomedenſes ad Seuerum defecerunt, miſſis legationibus, quæ ſe exercitum accepturos, omniaq́; tradituros pollicerentur. Nicenſes contrà illorum inſtigati odio, Nigri partibus ſtudebant, eiusq́; ſuſcipiebant milites, ſiue qui ſe ex fuga receperant, ſiue qui ad tuendam Bithyniam mitterētur. Quocirca ex utriſq; urbibus quaſi è caſtris egreſſi milites iterum concurrerunt, magnoq́; commiſſo prælio longè ſuperior Seuerus fuit. Inde etiā fuga facta, Nigri

milit

milites, qui prælio ſuperfuerãt, ad Tauri montis anguſtias euaſerant, clauſasq́; munitiones tuebantur. At Niger relicto ibi quantum ſatis fore præſidij putabat, profectus Antiochiã eſt, ut exercitus, pecuniamq́; cõtraheret. Intereà Seueri exercitus Bithyniã, Galatiamq́; egreſſus, cùm ſe mox in Cappadociam quoq; incitaſſet, oppugnare munitionem incœpit, ibi multis eſt laboribus conflictatus. Quippe arcta, aſperaq́; uia, lapidesq́; supernè iacientibus ac fortiſsimè dimicantibus, qui ſummis inſtiterant mœnibus, eoq́; facilè paucis arcentibus plurimos. Etenim anguſtiſsima utique uia eſt, cuius pars altera monte altiſsimo defenditur, altera per immane præceps defluente montibus aqua redundat, tum ualida munitione Niger obſtruxerat, ut ſcilicet undiq; hoſtis aditu prohiberetur. Dum hæc in Cappadocia geruntur, interim ſeditiones inter ſe quoq; agitabant, pari æmulatione, odioq́;, Laodicea quidẽ in Syria Antiochenorum odio, Tyros autem in Phœniacia Berythijs infenſa. Quæ nuntiata Nigri fuga, ſublatis illius honoribus, Seuero proſperè acclamarunt. At Niger audita re, cùm quidẽ Antiochiæ ageret, iure ſcilicet homo alioqui benigni manſuetiq́; ingenij, defectione illorum contumeliaq́; irritatus, immittit utriſque urbibus Mauros iaculatores, quoſcunq; ſecum habuerat, ſimul partem ſagittariorum iuſſos occidere

obuium quenq;,diripere urbes ipſas,atq; incendere. Sed enim Mauri (ut eſt genus hominum ſuapte natura cædis auidiſſimum , nihilq; non facilè audens , ac deſperatis ſimile contemptu uidelicet mortis , ac periculorum) Laodicenis de improuiſo oppreſſis, populum ipſum omnigenere crudelitatis,urbemq; uaſtarunt. Inde Tyrum pergẽtes,direptis omnium bonis,ac patrata ingenti cæde , totam incenderunt. Quæ dum in Syria gerebantur , contrahente copias Nigro,intereà Seueriani milites,munitionẽ Tauri montis oppugnabant , triſtes utiq; , ac citra ſpem uictoriæ,quippe ualida, inexpugnabilisq; per ſe, monte quoq; ipſo, præcipitioq; defendebatur. Igitur iam defatigatis,alta aduerſariorum ſecuritate, ecce tibi noctu maximi repentè ruere imbres,oppleri omnia niuibus,ut ſunt difficiles in Cappadocia hyemes , maximéque ad Taurum mõtem. Quocirca ſubitus impetu magno erumpit torrens , curſuq; impedito (quòd munitio exitum prohibebat) maior iam uiolentiorq; factus , quando artem ſuperante natura tantum impetum ſuſtinere munitio non poterat,laxatis paulatim coagmẽtis,ac fundamentis loco emotis , iter ſibi torrens patefecit. Quo animaduerſo qui in præſidio erant , metu ne ab hoſte circunuenirentur , nullo mox futuro propugnaculo,ſimul unda reſediſſet,prodita cuſtodia , cuncti fuga dilabuntur. Igitur læti Seue-

riani, confirmatiq; animos, uelut dijs ipſis immortalibus manu ducentibus, cognito cuſtodes aufugiſſe, facilè ſcilicet nullis proh bētibus Taurum ſupergreßi, in Ciliciam mox impetum fecerunt. His nuntiatis Niger, cùm quidem ingentem exercitum ſed pugnæ laborū q; inſcium collegiſſet, magnis itineribus accelerabat, quamplurimis eum mortalibus, omniq; ferme Anthiochenorū iuuentute ſequentibus ducem, multa ſcilicet animorum alacritate, cæterùm uirtute, ac peritia belli nulla ex parte cum Illyrico milite conferendis. Ita cōcurrerunt ad Ißicum, quem appellauit ſinum, longè lateq; ſpacioſißima in planicie, quæ perpetuis ſubiecta collibus, in theatri ſpeciem litus habet a mari longißimè excurrens, quaſi quoddam belli ſtadium fabricata natura: quin eodem quoq; loco Darium ab Alexandro ferunt maximo, extremoq; illo prælio profligatum captumq;, Septentrionalibus etiam tum uiris, Orientis nationes ſuperantibus. Manet adhuc trophæum, & tantæ uictoriæ teſtimonium urbs in colle Alexandria, ſimul æneum ipſius ſimulacrum, unde loco impoſitum nomen. Euenit autem, ut Seueri ac Nigri exercituum non congreſſus modo in eum locum, ſed fortuna etiā fortunæ ſimilis fuerit. Vtrinq; enim ſub ueſperā parati ād pugnam conſtiterant, curis dein, pauoribusq; totam noctem extraxerāt inſomnem, ſtatimq; cum ſolis ortu du-

cibus utrinq; adhortantibus,incredibili alacritate utrinq; ſe incitarunt,tanquam de omni ſpe reliqua nouiſſimo illo congreſſu dimicaturi,diſceptante illic ſuper Romano Imperatore fortuna. Sed ubi diu pugnatum acerrimè, tantaq; edita utrinq; ſtrages , ut flumina per eam planiciem decurrentia , maiore aliquanto ui ſanguinis,quàm aquarum in mare ſe uoluerēt, fuſi tandem profligatiq; Orientales , imminentibus à tergo Illyricianis, partim in mare ſaucij protrudebantur,partim in colles ſummos fugitantes à perſequentibus obtruncabantur:cumq; ijs unà uulgus ingens hominum,qui ex urbibus uicinis , agriſq; confluxerant , ſupernè , quaſi ex tuto loco prælium ſpectaturi. At Niger ualido euectus equo,paucis comitātibus Antiochiam peruenit,ubi fugiente paſſim multitudine, magnoq; ubiq; fletu,clamoribusq; natos, fratresq; lugentium, deploratis & ipſe rebus ſuis fugam capit,occultātiq; dein ſe in ſuburbano quodam, & ab equitibus reperto, caput amputatum. Hunc habuit exitū uitæ Niger,dato cunctationis,tarditatisq; ſupplicio:homo alioqui (ut perhibent) publicè, priuatimq; minimè improbus. Sed occiſo Nigro , Seuerus omnes ſtatim illius amicos ſupplicio affecit,ſiue qui ſponte,ſiue qui neceſſitate coacti rebus illius ſtuduiſſent,militibus tantum qui effugerāt,ac trans fluuium Tygrim metu Seueri ad Barbaros abierant , impunit

punitate propoſita receptis. Quippe magna uis hominũ in ea loca conceſſerat, quo effectum eſt, ut ualidiores deinceps Barbari aduerſus Romanos conferenda manu euaſerint, gnari antea pugnare, tantum arcu ex equis, neq; armatura muniti, neq; haſta, gladio'ue ſatis audaces, leui, pendulaq́; ueſte, plurimumq́; inter fugiendum auerſi ſagittas intendebant. Poſteà uerò quàm Romani aliquot milites, fabriq́; nonnulli in eas regiones confugerunt, ibi ætatem acturi, non ſolùm armis uti, ſed ea quoq; fabricari Barbari didicerunt. Rebus autem Orientis ex ſententia geſtis, atq;, ut res poſcere uidebatur, ordinatis, cupido iam Seuerũ habebat, regẽ quoq; Atrenorum bello tentandi, ac Parthorum regionem occupandi, quos utroſque in ſocietatem Niger aſciuerat. Quibus tandem rebus in aliud tempus reiectis, cogitare inſtitit, quo pacto ſibi Romanum Imperiũ, liberisq́; ſuis bona fide adiudicaret. Nam ſublato Nigro reliquus erat Albinus, quem ſibi parum ex ſententia, parumq́; uſui fore arbitrabatur. Vulgato rumore, iam nimis illum impotenter nimisq́; moleſtè nomen Cæſaris uſurpare, prætereà multos eſſe è primoribus Senatus, qui ad eum clàm darent literas, hortantes ad reditum, abſente adhuc occupatoq́; Seuero. Quippe nobilitas omnis Albinũ malebat Imperatorẽ, ortum illuſtri genere, ac bonæ indolis iuuenem. Quibus rebus cognitis

Seuer

Seuerus, minimè utiq; apertis inimicitijs ac manifeſto bello agendum putans, nulla exiſtente cauſa, quæ ſaltem ſpecie honeſta uideri poſſet, decreuit cum dolo inſidijsq; tentare. Quare tabellarios aliquot ex ijs, qui literas imperatorias perferunt, fidiſsimos ſibi homines, cùm literis, mandatisq; ad eum mittit, præmonitos uti redditis publicè epiſtolis quædam habere ſe dicerent, quæ apud illum remotis arbitris loquerentur. Quare ut primùm ſeorſum a cuſtodibus nacti eum forent, facto impetu obtruncarent. Quin uenena quoque dedit, quibus eum, ſi poſſent per aliquem ab epulis, aut à cyatho aggrederentur. Erat autem illius amicis ſuſpecta Seueri fides. Itaq; cauendum identidem admonebant hominem perfidioſum, plenum fraudis, et inſidiarum. Nam uulgò etiam parum conſtanti fide habebatur, impulſis (ut dictum eſt) per ipſorum filios Nigri ducibus, ad res illius prodendas. dein poſtquam eorum opera abuſus eſt, ſuaq; omnia ex ſententia cōpoſuerat, ipſis liberisq; enecatis. Igitur infidum, ſubdolumq; ingenium, res ipſæ declarabant, obq; id maiore ſe cuſtodia Albinus circummunierat. Neque enim temere quiſquam à Seuero miſſus ad illum introducebatur, niſi prius depoſito militari gladio, ſinuq; excuſſo. Poſtquàm igitur à Seuero tabellarij ad eum peruenerunt, redditisq; publicè literis, habere ſe dixerunt quædā ſecretius renuntianda,

indulg

indulgens ſuſpitionibus Albinus comprehendi illico iubet. Dein explorata re, inſidijsq́; ordine intellectis, ubi noxios ſupplicio affecit, iam ipſe ſe, ut aduerſus manifeſtiſsimum hoſtem comparabat. Quibus cognitis Seuerus homo iracundo ingenio, non tam celandas ſibi inimicitias putauit, ſed omni conuocato exercitu, huiuſcemodi habuit orationem:

NEq; leuitatis me quiſquam ob anteacta inſimulet, neque infidum aut ingratum putet aduerſus eum quem pro amico habuerim. Omnia nos quidem præſtitimus, etiam in partem principatus, et quidem ſtabiliſsimi recepto. Quod ne geminis quidem fratribus facilè quiſquam indulſerit, quod enim uos mihi uni detuliſtis, id ego cum illo communicaui. Tantis autem beneficijs noſtris peſsimam uidelicet gratiam retulit Albinus, contempta uirtute noſtra, ſuaq́; immemor fidei, ardensq́; inhauſta cupiditate id uniuerſum periculosè præripiendi, cuius particeps eſſe citra bellum, ac dimicationem ullam potuiſſet. Neque deos uereretur, per quos toties iuratus, neq; ueſtris parcit laboribus, quos tanta cum gloria, uirtuteq́; pro nobis pertuliſtis. Quippe ſucceſſuum ueſtrorum nec ipſe fructu carebat, imò autem fidem ſeruaſſet, maior illi portio contigiſſet. Vt autem ſi ipſe autor malorum ſis, iniuſtus uideare: ita ſi non ulciſcare, acceptas iniurias, ignauus. Nam

cùm

caſtra collocauit, literisq́; ad uicinarum gentium præſides miſsis, pecunias commeatumq́; exercitibus iuuandis conrogabat. Qui igitur dicto audientes fuerunt, peſsimè illud in ſe conſuluerunt, nullo non ſupplicio dein poſt bellum affecti. Qui uerò Imperium detractauerũt, cùm quidem felicius, quam prudentius id egiſſent, euaſere incolumes, euentu, ac fortuna rerum utraq; conſilia diſcernentibus. Sed ubi iam in Galliã Seueri copiæ peruenerũt, leues quædam primò pugnæ, quaſiq́; uelitares fuerunt, donec poſtremò apud Lugdunũ magnam urbem, atq; opulentam, prælium in manibus fuit. Nam cùm ſe mœnibus tenuiſſet Albinus, exercitus emiſit in pugnam. Vt uerò ad manus uentum, diu quidem utrinq; decertatum eſt æquis uiribus, ſic ut ambigua uictoriæ fortuna penderet: neq; enim Britanni uel animi magnitudine, uel auiditate cædis, Illyricis conceſſerint. Ita conflictu primo ualentiſsimorum exercituum neutram in partem acies inclinabat. Atq; ut nonnulli prodiderunt eius ætatis autores, qui non ad gratiam, ſed ad fidem loquuntur, longè potior fuit Albini acies. Qua in parte Seuerus curabat, ſic ut fugerit quoque, & ab equo deciderit, abiectoq́; paludamento delituerit. Sed inſequentibus iam uitulantibusq́; Britannis, ceu planè uictoribus apparuiſſe extẽplo Lætum Seueri ducem, cum recenti adhuc exercitu. Quippe malè audijt, quaſi

quaſi euentum pugnæ expectauerit, cunctatus de induſtria retento milite, ut ſibimet Imperiũ uindicaret. Siquidem nõ prius in pugnam protulit pedem, quàm ubi Seuerus cecidiſſe nũtiatus. Quam ſuſpicionem etiam deinde euẽtus approbauit. Quippe rebus omnibus ex ſententia mox compoſitis, atq; in maxima ſecuritate agitans Seuerus, cùm quidẽ cæteros belli duces magnis affeciſſet præmijs, Lætum ipſum tamen (ut par fuit) memor proditionis, morte mulctauit. Sed iſta quidem pòſt fuere. Tunc autẽ conſpecto (ut diximus) Læto, ſpes addita Seuerianis eſt, ac ſublatus in equũ Seuerus, et paludamẽto purpureo circũdatus. At Albiniani iam ſe uictores rati, cõfuſis ordinibus, incitante ſe in eos de improuiſo ualida recẽtiq; hoſtiũ manu, cùm paulùm primò reſtitiſſent, terga demum uerterunt. Fuſos igitur, fugatosq; eos perſecuti Seueriani, magna edita ſtrage, ad urbẽ ipſam peruenerunt. Occiſorum utrinq;, aut captiuorũ numeris, uariè prout uiſum eius ætatis ſcriptoribus, proditur. Direpta mox incenſaq; Londinum, & Albino caput abſciſum, perlatumq; ad Seuerum eſt. Ita duo maxima excita trophæa ad Oriẽtem, ac Septentriones, ſic ut nihil ſit, quod cùm Seueri contentionibus, aut uictorijs conferas, ſiue copiarum multitudinẽ, ſiue nationum motus, ſiue numerum pugnarũ, ſiue itinerũ longitudinẽ, celeritatemq; cõſideres. Nam Cæſaris

quidẽ res aduerſus Pompeiũ, Romano utrinq; milite, magna profectò fuerũt, item Auguſti aduerſus Antonium, aut Pompeij liberos, & quæ antea à Sylla, Marioq; ciuilibus, externisq; prælijs geſta ſunt. Sed qui unus uir treis Imperatores rerum iam potitos ſuſtulerit, qui urbanos exercit⁹, Romã ipſam, ac palatiũ obtinentes, aſtu circumuenerit, quiq; unum è principibus in ipſa palatina aula curauerit occidẽdum, alterumq; iterum in Oriente rurſus gubernacula rerũ tenẽtem, appellatumq; à Romanis Imperatorem, tertiũ porrò Cæſaris honore, atq; autoritate præditum, in poteſtatem redegerit, haud facilè alter inuenietur. Hunc finẽ uitæ habuit Albinus, breui ſanè lætatus funeſto honore. Cæterum Seuerus omnem ſtatim iram, atq; atrocitatẽ animi ſuã, in illius neceſſarios Romæ effudit; ac primò quidem premiſſo in urbẽ capite Albini abſciſo, iuſſoq; publicè patibulo præfigi, in ima epiſtola, qua de ſua uictoria populũ edocebat, hoc quoq; aſcripſit: ideo ſe caput illud publicè in patibulo ſpectandum miſiſſe, uti exemplum caperẽt, quid item ipſis patiendum foret. Rebus igitur Britanniæ ordinatis, cùm totius inſulæ adminiſtrationẽ bifariã diſpertiſſet, itemq; omni Gallia (quemadmodũ quidẽ uidebatur) cõpoſita ex ſentẽtia, ſupplicioq; de Albini amicis ſumpto, ſiue quos ei ſua quẽq; uolũtas, ſiue neceſſitas adiũxerat, cõtinuò Romam

profici

proficiſcitur, exercitũ ſecum omnem adducens, quò terribilior uideretur. Confectoq; magna uelocitate itinere, quẽadmodum conſueuerat, infeſtus adhuc ſuperſtitibus Albini amicis, Romã intrat, occurrẽte laureato populo, ac magno honore, fauſtisq; acclamationibus excipiente, Senatuq; uniuerſo conſalutante. Tametſi plerosq; metus cõſternauerat, quòd ſibi haud quaquam parſurũ rebantur immitem ſuapte natura, & ſanguinarium, neq; ſanè magna cauſa indigentem ad inferendas iniurias, cæterum tunc probabiles odij rationes habiturũ. Poſteà uerò quàm in templum Iouis ingreſſus eſt, omniaq; ſacrificia de more peregit, reuerſus in palatium, magnoq; cõgiario Pop. Rom. uictoriæ nomine proſecutus, ac nummos militibus largitus eſt, ſimul alia permulta indulſit, quæ nunquã antea acceperant. Nam & frumẽti ſummã primus adauxit, & aureis anulis uti, et domi habere mulierem permiſit. Quæ omnia procul à militari diſciplina ſuccinctos eos, paratosq; ad bellum minimè præſtitura uidebantur. Primusq; ipſe duritiam, atq; aſperitatem uictus, tolerãtiamq; laborum, diſciplinamq; omnẽ, ac ducũ reuerentiam ſubuertit, inhiare pecunijs, & mundicias colere militib⁹ inſuefactis. His ergo optimè pro ſuo iudicio conſtitutis, curiam deinde ingreſſus, ſedensq; Imperatoria ſella, accuſare infit truculẽta oratione Albini amicos, prolatis etiam

quorundam arcanis epiſtolis, quas apud illum ſepoſitas deprehẽdiſſet, quibuſdam autẽ exprobrans, quòd eũ ſplendidioribus muneribus affeciſſent: alijs quòd amici Oriẽtalibus, alijs quòd Albino fuerũt notiores. Eoq; pacto eximium quenq; è Senatu, tum ut quiſq; in prouincijs genere, aut opibus excelleret, omnes ſine diſcrimine ſupplicio afficiebat, ulciſcens (ut quidem præ ſe ferebat) inimicos, ſed re uera ſubigente auaritia, qua ſupra omnes Imperatores laborauit. Nam ut animi patientia, atque in laboribus perſeuerantia, ſimul rei militaris gloria, nemini etiam laudatiſsimo cõceſſerit, ita quæſtui ſuprà quàm dici poſſet, addictus, iniuſtis cædibus. atq; adeò cuiuſmodi ex cauſa pecuniã colligebat, Imperiũ metu quàm beneuolentia retinẽs. quanquã popularis eſſe in primis uolebat, edendis omnifariam magnificentiſsimis ſpectaculis, centenis etiam ſæpenumero occiſis belluis, quas omnibus regionibus noſtris, Barbarisq; cõquirebat. Sed & cõgiaria dedit uberrima, & certamen propoſuit, undiq; accitis luſionibus, atq; athletis. Vidimus item ſub illo quoſdam omnis generis ludos, cũctis editos theatris, ſimulq; ſupplicationes, & peruigilia ad formã Cæreris initiorum, ſeculares hi tunc appellabãtur, celebratos (ut aiunt) decurſo triũ ſpatio ætatum, ſiquidem urbe tota, atq; Italia præcones itabãt conuocatum omnes ad ludos, quos nec uidiſſent hactenus,

ctenus, nec uiſuri poſt modò forent. Ita ſcilicet interuallum præteritæ, futuræq́; celebritatis, ſupra omnem eſſe hominum ætatem ſignificātes. Igitur aliquandiu Romæ moratus, participato filijs Imperio, cum ſe ciuili tantùm uictoria, cōtraq́; Romanos exercitus habita, clarū hactenus intelligeret, ex qua etiam triumphum recuſauerat, decreuit iterū Barbarorum inclareſcere trophæis. Quocirca prætextu uindicādi Barſemij, Atrenorum regis, qui Nigri partes fouerat, exercitum in Orientem eduxit, iamq́; in Armeniam facturus impetum, præuentus à rege Armeniorum eſt, mittente obſides ultro, & munera, ac ſuppliciter petente, ut ſibi cum illo inire amicitiam, fœdusq́; ferire liceret. Quare Seuerus procedentibus ex ſententia rebus, in Armeniam perrexit ad Atrenos. Sed & rex Oſrhoënorum Augarus ad eundem trāsfugit, traditisq́; obſidio liberis fidem ſuā autorauit, ſagittariorumq́; uim magnā miſit auxilio. Cæterum Seuerus regionem interamnanā, agrūq́; Albenorum tranſgreſſus, etiam in Arabiam felicem excucurrit. Illic enim herbæ proueniunt odoratæ, quæ nos aromata, ſuffimentaq́; habemus. Ibi expugnatis uicis, urbibusq́; permultis, omnemq́; agrum depopulatus, in Atrenorum regionem mox ingreſſus, Atras circunſedit, urbem ſcilicet altiſsimo impoſitam monti, ac maximis ualidiſsimisq́; obſeptā mœnibus, florentemq́;

temq́; ingenti ſagittariorum copia. Igitur hanc urbem Seuerianus exercitus, quanta maxima ui poterat, oppugnabat, machinæq́; omnifariã mœnibus admouebantur, nullo oppugnationis genere prætermiſſo. Contrà autem Atreni audacter urbem defenſare, ſagittasq́;, ac lapides supernè iacientes, peßimè accipere Seuerianos, etiamq́; uaſa fictilia uolucribus quibuſdam, ueneuatisq́; beſtiolis oppleta deuoluere, quæ cùm aut oculis inuolitarent, aut in apertas corporis partes ſenſim obreperent, grauiter ſingulos conſauciabãt, incideratq́; in morbos Romanus miles, æſtum illum cœli nimio ſole præferuidi, parum ferens, ſic ut longè plures ob hos caſus, quã hoſtili manu interierint. Proin defatigatis iam, & contuſis omnibus, procedente ſecus obſidione, ac plus iacturæ, quam lucri Romano faciente, decreuit exercitum Seuerus, priuſquam uniuerſus perierat, deportare ex eis locis, triſtẽ uidelicet infecto negotio. Quippe aſſuetus uincere prælijs omnibus, uictum ſe tunc putabat, quia non uicerat. Sed eũ propera fors, et fautrix ſtatim conſolatur: neque enim planè rebus infectis redijt, ſed maiore quàm ſperauerat ſucceſſu. Nam impoſitus nauibus permultus exercitus uniuerſus, nequaquam, ſcilicet quò intenderat, Romanæ appulſus ripæ, ſed undarũ impetu, Parthorum ad agrũ prouectus, haud procul Cteſiphonte, qua in urbe ſedes regis eſt. Is

tunc

tunc pacem agitans, ac nihil ad ſe pertinere Seueri pugnas autumans, quas gereret cùm Atrenis, otioſus uidelicet nihil expectabat mali. Cæterum Seueri exercitus, cùm ad eas ripas ui fluminis inuectus, moxq; in terram eſſet expoſitus, omnem illico depopulari agrum cœpit, abactisq; ut in quæq; inciderant, pecoribus ad ueſcendum, uicisq; aliquot incenſis, paulatim uſq; ad Cteſiphontem perrexerunt, qua in ciuitate magnus rex Artabanus commorabatur. Igitur imparatos nacti Barbaros, cæſis primò quicunque reſtitiſſent, direptaq; mox urbe, pueris, fœminisq; in captiuitatẽ abductis, tantum ipſo rege cum paucis equitibus elapſo, theſauris illius ornatuq; omni, & ſuppellectile potiti, uictores regrediuntur. Ita Seuerus fortuna magis quam conſilio, Parthicam uictoriã adeptus eſt. Igitur proſperè ſuccedentibus rebus literas ad Senatum, populumq; Romanum de ſe magnificas dedit, ac depictas in tabulis pugnas, uictoriasq; ſuas expoſuit, nihil non honorum decernente Senatu, & ſuper his cognomina imponẽte deuictarum gentium. Ipſe intereà rebus ad Orientem ſic geſtis, Romam reuertebatur, filios iam puberes ſecum adducens. Confectoq; itinere, ac prouincijs, ut cuique uiſus foret, ordinatis, Myſorumq; & Pannoniorum recognitis exercitibus, urbem dein triumphans inuectus eſt, multis acclamationibus, omniq;

Seuerus,minimè utiq; apertis inimicitijs ac manifeſto bello agendum putans, nulla exiſtente cauſa, quæ ſaltem ſpecie honeſta uideri poſſet, decreuit eum dolo.inſidijsq; tentare. Quare tabellarios aliquot ex ijs,qui literas imperatorias perferunt, fidiſsimos ſibi homines, cùm literis, mandatisq; ad eum mittit,præmonitos uti redditis publicè epiſtolis quædam habere ſe dicerent,quæ apud illum remotis arbitris loquerentur. Quare ut primùm ſeorſum a cuſtodibus nacti eum forent,facto impetu obtruncarent. Quin uenena quoque dedit,quibus eum,ſi poſſent per aliquem ab epulis,aut à cyatho aggrederentur. Erat autem illius amicis ſuſpecta Seueri fides. Itaq; cauendum identidem admonebant hominem perfidioſum,plenum fraudis,et inſidiarum. Nam uulgò etiam parum conſtanti fide habebatur,impulſis (ut dictum eſt) per ipſorum filios Nigri ducibus,ad res illius prodendas.dein poſtquam eorum opera abuſus eſt,ſuaq; omnia ex ſententia cōpoſuerat,ipſis liberisq; enecatis. Igitur infidum ,ſubdolumq; ingenium, res ipſæ declarabant,obq; id maiore ſe cuſtodia Albinus circummunierat. Neque enim temere quiſquam à Seuero miſſus ad illum introducebatur,niſi prius depoſito militari gladio, ſinuq; excuſſo.Poſtquàm igitur à Seuero tabellarij ad eum peruenerunt,redditisq; publicè literis, habere ſe dixerunt quædā ſecretius renuntianda,

indulg

indulgens ſuſpitionibus Albinus comprehendi illico iubet. Dein explorata re, inſidijsq; ordine intellectis, ubi noxios ſupplicio affecit, iam ipſe ſe, ut aduerſus manifeſtiſsimum hoſtem comparabat. Quibus cognitis Seuerus homo iracundo ingenio, non tam celandas ſibi inimicitias putauit, ſed omni conuocato exercitu, huiuſcemodi habuit orationem:

NEq; leuitatis me quiſquam ob anteacta inſimulet, neque infidum aut ingratum putet aduerſus eum quem pro amico habuerim. Omnia nos quidem præſtitimus, etiam in partem principatus, et quidem ſtabiliſsimi recepto. Quod ne geminis quidem fratribus facilè quiſquam indulſerit, quod enim uos mihi uni detuliſtis, id ego cum illo communicaui. Tantis autem beneficijs noſtris peßimam uidelicet gratiam retulit Albinus, contempta uirtute noſtra, ſuaq; immemor fidei, ardensq; inhauſta cupiditate id uniuerſum periculosè præripiendi, cuius particeps eſſe citra bellum, ac dimicationem ullam potuiſſet. Neque deos reueretur, per quos toties iuratus, neq; ueſtris parcit laboribus, quos tanta cum gloria, uirtuteq; pro nobis pertuliſtis. Quippe ſucceſſuum ueſtrorum nec ipſe fructu carebat, imò autem fidem ſeruaſſet, maior illi portio contigiſſet. Vt autem ſi ipſe autor malorum ſis, iniuſtus uideare: ita ſi non ulciſcare, acceptas iniurias, ignauus. Nam cùm

cùm bellum aduerſus Nigrum geſsimus,non ita ſanè ſpecioſas inimicitiarũ cauſas habebamus: non enim quaſi raptorem occupati à nobis principatus oderamus, ſed poſitũ eum in medio,atq; adhuc in diſceptatione uerſantem:pari uterque ambitu ad ſe trahebat. Verum Albinus deſpecto fœdere,ac iureiurando, cùm ſit noſtro munere adeptus, quæ tantum legitimis liberis tribuuntur, hoſtis eſſe mauult nobis, quàm familiaris. Vt igitur pridem beneficio affectum, honore,gloriaq; cohoneſtauimus:ita nũc perfidioſum,atq; imbellem ipſius animum coarguamus armis. Neq; enim ſuſtinere ille exercitus poterit exiguus,atque inſularis,uires noſtras. Nam cùm uos propémodum ſoli alacritate quadam, & uirtute ueſtra,tam multis prælijs peruiceritis,totumq; uobis Orientem ſubegeritis,quis dubitet, quin nunc quoq; tantarum acceſsione uiriũ (quippe hic totus penè Romanus exercitus) facilè profligaturi paucos ſitis,ne ſub uiro quidem ſobrio,nedũ ſub forti duce militãtes? Quis enim luxuriam illius ignorat, uitamq; hominis ſubulcorum potius gregibus, quàm militum legionibus congruẽtem? Proinde eamus audacter in illum, qua ſolemus alacritate animi, atque uirtute,dijs freti autoribus,ab eodem impiè peieratis,ſimul memores excitatorum ſæpe à uobis trophæorum, quæ ſcilicet ab ipſo deſpecta ſunt. Hæc locuto Seuero,confeſtim exercitus uniuer-

ſus

ſus Albinum hoſtem declarat, exceptoq́; fauſtis acclamationibus ipſo, nihil non alacritatis, & ſtudij clamoribus oſtendẽtes, magis magisq́; hominem ſpe addita ſuccenderũt. Qui ampliſſimo donatiuo milites proſecutus, ſtatim uniuerſos contra Albinum educit, miſsis item pariter qui Byzantium expugnarent, clauſam adhuc receptis Nigri ducibus. Quæ deinde urbs fame capta, totaq́; planè diruta, ſimul theatro, thermisq́;, omniq́; cultu, atque honore detracto, & in uici formam redacta, Perinthijsq; adiudicata eſt, quemadmodum Anthiochia quoq; Laodicenis. Tum pecuniæ magnam uim curanit ad reficiendas, inſtaurandasq́; urbes, quas Nigriani milites deuaſtauerant. Ipſe iter faciebat ſine intermiſsione, neq; feſtos dies, neq; labores ullos magnopere curãs, algoris atq; æſtus iuxta patiens: ſæpe etiam per altiſsimos montes hyeme ſæua, niuibus cœlo ingruẽtibus ibat aperto capite, ut milites ad alacritatẽ, patientiamq́; laborũ re ipſa cohortaretur. Quocirca non metu quodam, ac lege, ſed æmulatione magis, atq; exemplo principis ad perferenda omnia incitabantur. Miſit etiam qui anguſtias occuparent Alpiũ, atq; aditus Italiæ obſiderent. Enimuero poſtquàm nuntiatum Albino eſt, nihil cunctari Seuerũ, ſed adeſſe iam, ſupinꝰ haſtenus ac delitias agitãs, magno tũ metu perculſus, ſtatim è Britãnia tranſmittẽs, in aduerſo Galliæ littore

caſt

caſtra collocauit, literisq; ad uicinarum gentium præſides miſsis, pecunias commeatumq; exercitibus iuuandis conrogabat. Qui igitur dicto audientes fuerunt, peſsimè illud in ſe conſuluerunt, nullo non ſupplicio dein poſt bellum affecti. Qui uerò Imperium detractauerūt, cùm quidem felicius, quam prudentius id egiſſent, euaſere incolumes, euentu, ac fortuna rerum utraq; conſilia diſcernentibus. Sed ubi iam in Galliā Seueri copiæ peruenerūt, leues quædam primò pugnæ, quaſiq; uelitares fuerunt, donec poſtremò apud Lugdunū magnam urbem, atq; opulentam, prælium in manibus fuit. Nam cùm ſe mœnibus tenuiſſet Albinus, exercitus emiſit in pugnam. Vt uerò ad manus uentum, diu quidem utrinq; decertatum eſt æquis uiribus, ſic ut ambigua uictoriæ fortuna penderet: neq; enim Britanni uel animi magnitudine, uel auiditate cædis, Illyricis conceſſerint. Ita conflictu primo ualentiſsimorum exercituum neutram in partem acies inclinabat. Atq; ut nonnulli prodiderunt eius ætatis autores, qui non ad gratiam, ſed ad fidem loquuntur, longè potior fuit Albini acies. Qua in parte Seuerus curabat, ſic ut fugerit quoque, & ab equo deciderit, abiectoq; paludamento delituerit. Sed inſequentibus iam uitulantibusq; Britannis, ceu planè uictoribus apparuiſſe exēplo Lætum Seueri ducem, cum recenti adhuc exercitu. Quippe malè audijt, quaſi

quaſi euentum pugnæ expectauerit, cunctatus de induſtria retento milite, ut ſibimet Imperiũ uindicaret. Siquidem nõ prius in pugnam protulit pedem, quàm ubi Seuerus cecidiſſe nũtiatus. Quam ſuſpicionem etiam deinde euẽtus approbauit. Quippe rebus omnibus ex ſententia mox compoſitis, atq; in maxima ſecuritate agitans Seuerus, cùm quidẽ cæteros belli duces magnis affeciſſet præmijs, Lætum ipſum tamen (ut par fuit) memor proditionis, morte mulctauit. Sed iſta quidem poſt fuere. Tunc autẽ conſpecto (ut diximus) Læto, ſpes addita Seuerianis eſt, ac ſublatus in equũ Seuerus, et paludamẽto purpureo circũdatus. At Albiniani iam ſe uictores rati, cõfuſis ordinibus, incitante ſe in eos de improuiſo ualida recẽtiq; hoſtiũ manu, cùm paulùm primò reſtitiſſent, terga demum uerterunt. Fuſos igitur, fugatosq; eos perſecuti Seueriani, magna edita ſtrage, ad urbẽ ipſam peruenerunt. Occiſorum utrinq;, aut captiuorũ numerus, uariè prout uiſum eius ætatis ſcriptoribus, proditur. Direpta mox incenſaq; Londinum, & Albino caput abſciſum, perlatumq; ad Seuerum eſt. Ita duo maxima excita trophæa ad Oriẽtem, ac Septentriones, ſic ut nihil ſit, quod cùm Seueri contentionibus, aut uictorijs conferas, ſiue copiarum multitudinẽ, ſiue nationum motus, ſiue numerum pugnarũ, ſiue itinerũ longitudinẽ, celeritatemq; cõſideres. Nam Cæſaris

quidẽ res aduerſus Pompeiũ, Romano utrinq; milite, magna profectò fuerũt, item Auguſti aduerſus Antonium, aut Pompeij liberos, & quæ antea à Sylla, Marioq; ciuilibus, externisq; prælijs geſta ſunt. Sed qui unus uir treis Imperatores rerum iam potitos ſuſtulerit, qui urbanos exercit⁹, Romã ipſam, ac palatiũ obtinentes, aſtu circumuenerit, quiq; unum è principibus in ipſa palatina aula curauerit occidẽdum, alterumq; iterum in Oriente rurſus gubernacula rerũ tenẽtem, appellatumq; à Romanis Imperatorem, tertiũ porrò Cæſaris honore, atq; autoritate præditum, in poteſtatem redegerit, haud facilè alter inuenietur. Hunc finẽ uitæ habuit Albinus, breui ſanè lætatus funeſto honore. Cæterum Seuerus omnem ſtatim iram, atq; atrocitatẽ animi ſuã, in illius neceſſarios Romæ effudit; ac primò quidem premiſſo in urbẽ capite Albini abſciſo, iuſſoq; publicè patibulo præfigi, in ima epiſtola, qua de ſua uictoria populũ edocebat, hoc quoq; aſcripſit: ideo ſe caput illud publicè in patibulo ſpectandum miſiſſe, uti exemplum caperẽt, quid item ipſis patiendum foret. Rebus igitur Britanniæ ordinatis, cùm totius inſulæ adminiſtrationẽ bifariã diſpertiſſet, itemq; omni Gallia (quemadmodũ quidẽ uidebatur) cõpoſita ex ſentẽtia, ſupplicioq; de Albini amicis ſumpto, ſiue quos ei ſua queq; uolũtas, ſiue neceßitas adiũxerat, cõtinuò Romam

profici

proficiſcitur, exercitũ ſecum omnem adducens, quò terribilior uideretur. Confectoq; magna uelocitate itinere, quẽadmodum conſueuerat, infeſtus adhuc ſuperſtitibus Albini amicis, Romã intrat, occurrẽte laureato populo, ac magno honore, fauſtisq; acclamationibus excipiente, Senatuq; uniuerſo conſalutante. Tametſi plerosq; metus cõſternauerat, quòd ſibi haud quaquam parſurũ rebantur immitem ſuapte natura, & ſanguinarium, neq; ſanè magna cauſa indigentem ad inferendas iniurias, cæterum tunc probabiles odij rationes habiturũ. Poſteà uerò quàm in templum Iouis ingreſſus eſt, omniaq; ſacrificia de more peregit, reuerſus in palatium, magnoq; cõgiario Pop. Rom. uictoriæ nomine proſecutus, ac nummos militibus largitus eſt, ſimul alia permulta indulſit, quæ nunquã antea acceperant. Nam & frumẽti ſummã primus adauxit, & aureis anulis uti, et domi habere mulierem permiſit. Quæ omnia procul à militari diſciplina ſuccinctos eos, paratosq; ad bellum minimè præſtitura uidebantur. Primusq; ipſe duritiam, atq; aſperitatem uictus, tolerãtiamq; laborum, diſciplinamq; omnẽ, ac ducũ reuerentiam ſubuertit, iubiare pecunijs, & mundicias colere militib⁹ inſuefactis. His ergo optimè pro ſuo iudicio conſtitutis, curiam deinde ingreſſus, ſedensq; Imperatoria ſella, accuſare infit truculẽta oratione Albini amicos, prolatis etiam

quorundam arcanis epiſtolis, quas apud illum ſepoſitas deprehẽdiſſet, quibuſdam autẽ exprobrans, quòd eũ ſplendidioribus muneribus affeciſſent: alijs quòd amici Oriẽtalibus, alijs quòd Albino fuerũt notiores. Eoq; pacto eximium quenq; è Senatu, tum ut quiſq; in prouincijs genere, aut opibus excelleret, omnes ſine diſcrimine ſupplicio afficiebat, ulciſcens (ut quidem præ ſe ferebat) inimicos, ſed re uera ſubigente auaritia, qua ſupra omnes Imperatores laborauit. Nam ut animi patientia, atque in laboribus perſeuerantia, ſimul rei militaris gloria, nemini etiam laudatiſsimo cõceſſerit, ita quæſtui ſupra quàm dici poſſet, addictus, iniuſtis cædibus, atq; adeò cuiuſmodi ex cauſã pecuniã colligebat, Imperiũ metu quàm beneuolentia retinẽs. quanquã popularis eſſe in primis uolebat, edendis omnifariam magnificentiſsimis ſpectaculis, centenis etiam ſæpenumero occiſis belluis, quas omnibus regionibus noſtris, Barbarisq; cõquirebat. Sed & cõgiaria dedit uberrima, & certamen propoſuit, undiq; accitis luſionibus, atq; athletis. Vidimus item ſub illo quoſdam omnis generis ludos, cũctis editos theatris, ſimulq; ſupplicationes, & peruigilia ad formã Cereris initiorum, ſeculares hi tunc appellabãtur, celebratos (ut aiunt) decurſo triũ ſpatio ætatum, ſiquidem urbe tota, atq; Italia præcones itabãt conuocatum omnes ad ludos, quos nec uidiſſent hactenus.

ctenus, nec uiſuri poſt modò forent. Ita ſcilicet interuallum præteritæ, futuræq́; celebritatis, ſupra omnem eſſe hominum ætatem ſignificãtes. Igitur aliquandiu Romæ moratus, participato filijs Imperio, cum ſe ciuili tantùm uictoria, cõtraq́; Romanos exercitus habita, clarũ hactenus intelligeret, ex qua etiam triumphum recuſauerat, decreuit iterũ Barbarorum inclareſcere trophæis. Quocirca prætextu uindicãdi Barſemij Atrenorum regis, qui Nigri partes fouerat, exercitum in Orientem eduxit, iamq́; in Armeniam facturus impetum, præuentus à rege Armeniorum eſt, mittente obſides ultro, & munera, ac ſuppliciter petente, ut ſibi cum illo inire amicitiam, fœdusq́; ferire liceret. Quare Seuerus procedentibus ex ſententia rebus, in Armeniam perrexit ad Atrenos. Sed & rex Oſrhoenorum Augarus ad eundem trãsfugit, traditisq́; obſidio liberis fidem ſuã autorauit, ſagittariorumq́; uim magnã miſit auxilio. Cæterum Seuerus regionem interamnanã, agrũq́; Albenorum tranſgreſſus, etiam in Arabiam felicem excucurrit. Illic enim herbæ proueniunt odoratæ, quæ nos aromata, ſuffimentaq́; habemus. Ibi expugnatis uicis, urbibusq́; permultis, omnemq́; agrum depopulatus, in Atrenorum regionem mox ingreſſus, Atras circunſedit, urbem ſcilicet altiſsimo impoſitam monti, ac maximis ualidiſsimisq́; obſeptã mœnibus, florentemq́;

temq; ingenti ſagittariorum copia. Igitur hanc urbem Seuerianus exercitus, quanta maxima ui poterat, oppugnabat, machinaq; omnifariã mœnibus admouebantur, nullo oppugnationis genere prætermiſſo. Contrà autem Atreni audacter urbem defenſare, ſagittasq;, ac lapides supernè iacientes, peßimè accipere Seuerianos, etiamq; uaſa fictilia uolucribus quibuſdam, ueneratisq; beſtiolis oppleta deuoluere, quæ cùm aut oculis inuolitarent, aut in apertas corporis partes ſenſim obreperent, grauiter ſingulos con ſauciabãt, incideratq; in morbos Romanus miles, æſtum illum cœli nimio ſole præferuidi, parum ferens, ſic ut longè plures ob hos caſus, quã hoſtili manu interierint. Proin defatigatis iam, & contuſis omnibus, procedente ſecus obſidione, ac plus iacturæ, quam lucri Romano faciente, decreuit exercitum Seuerus, priuſquam uniuerſus perierat, deportare ex eis locis, triſtẽ uidelicet infecto negotio. Quippe aſſuetus uincere prælijs omnibus, uictum ſe tunc putabat, quia non uicerat. Sed eũ propera fors, et fautrix ſtatim conſolatur: neque enim planè rebus infectis redijt, ſed maiore quàm ſperauerat ſucceſſu. Nam impoſitus nauibus permultis exercitus uniuerſus, nequaquam, ſcilicet quò intenderat, Romanæ appulſus ripæ, ſed undarũ impetu, Parthorum ad agrũ prouectus, haud procul Cteſiphonte, qua in urbe ſedes regis eſt. Is

tunc

tunc pacem agitans, ac nihil ad ſe pertinere Seueri pugnas autumans, quas gereret cùm Atrenis, otioſus uidelicet nihil expectabat mali. Caeterum Seueri exercitus, cùm ad eas ripas ui fluminis inuectus, moxq; in terram eſſet expoſitus, omnem illico depopulari agrum cœpit, abactisq;, ut in quaq; inciderant, pecoribus ad ueſcendum, uicisq; aliquot incenſis, paulatim uſq; ad Cteſiphontem perrexerunt, qua in ciuitate magnus rex Artabanus commorabatur. Igitur imparatos nacti Barbaros, caſis primò quicunque reſtitiſſent, direptaq; mox urbe, pueris, fœminisq; in captiuitatẽ abductis, tantum ipſo rege cum paucis equitibus elapſo, theſauris illius ornatuq; omni, & ſuppellectile potiti, uictores regrediuntur. Ita Seuerus fortuna magis quam conſilio, Parthicam uictoriã adeptus eſt. Igitur proſperè ſuccedentibus rebus literas ad Senatum, populumq; Romanum de ſe magnificas dedit, ac depictas in tabulis pugnas, uictoriasq; ſuas expoſuit, nihil non honorum decernente Senatu, & ſuper his cognomina imponẽte deuictarum gentium. Ipſe intereà rebus ad Orientem ſic geſtis, Romam reuertebatur, filios iam puberes ſecum adducens. Confectoq; itinere, ac prouincijs, ut cuique uiſus foret, ordinatis, Myſorumq; & Pannoniorum recognitis exercitibus, urbem dein triumphans inuectus eſt, multis acclamationibus, omniq;

 cerimo

cerimonia populo excipiente. Cui quidem ipſe feſtos dies, ſacrificiaq́;, & ſpectacula, ac celebritates indulſit, magnoq́; dato cõgiario, & ludos pro uictoria celebrauit. Romæ deinde haud paucos moratus annos, ius dicebat frequenter ciuilibus negotijs, & liberis erudiendis intentus. At illi iam tum adoleſcentes delitijs, uictuq́; urbano, nimioq́; ſpectaculorum aurigationisq́;, & ſaltationis ſtudio, bonam indolem corruperant. Interq́; ſe fratres diſsidebant, puerili primùm certamine, edendis coturnicum pugnis, gallinaceorumq́; cõflictibus, ac puerorum colluctationibus exorta diſcordia. Nam ſeu quid in ſcena audirēt, ſiue item ſpectarēt, ſemper utiq; diuerſis accedebant, nuſquam eiſdem ſtudente utroq;, ſed quod alteri charum foret, id alteri ſtatim odioſum, committentibus etiam utrinq; ipſos adulatoribus, atque miniſtris, nihilq́; non ad gratiam ſuggerentibus, at ad ſe quiſque pro uirili aduerſos retraherent. His cognitis Seuerus reducere in gratiam, atq; emendare conabatur. Tum Baſsiano, qui tunc honores Imperatorios adeptus, Seuerus Antoninus, accepto Marci cognomine uocabatur, ac maior natu erat, uxorem dedit filiam Plautiani, præfecti cohortibus urbanis. Hic (ut perhibent) Plautianus ab initio ætatis tenui fortuna fuit, ſeditionisq́; & aliorum criminum reus, ac mulctatus exilio, ſed erat Seueri municeps.

Afer

Afer natione, atq; (ut quidam putant) etiam conſanguinitate propinquus: ut uerò alij affirmant, flore magis ætatis per ſtuprum conciliatus. Hunc autem Seuerus ex parua humiliq; fortuna, ad opes maximas prouexerat, ac damnatorum bonis adiudicatis, longè ſupra cæteros collocupletauerat, tantũ nõ Imperio quoq; participato. Queis ille opibus, licẽtiaq; abutẽs, nihil crudelitatis, aut uiolentiæ, ut quidq; ageret, omittebat, cunctis etiam atrocior omnium ætatum principibus. Ergo huius filiã Seuerus uxorẽ filio ſuo tradidit. Enimuero Antoninus ipſe parum lætus eo matrimonio, ac neceſsitate, quam uoluntate impulſus, puellam ipſam pariter & puellæ parẽtem peſsimè oderat, ſic ut ne thorum quidẽ, laremq; cum ea cõmunem pateretur, adeoq; aduerſabatur, ut minaretur quotidie occiſurum ipſam patremq; ſimul, atq; Imperium ſolus obtinuiſſet. Quod cùm illa identidem ad patrem referret, ſimulq; quantopere foret inuiſa, patefeciſſet, magnopere hominẽ irritauit. Igitur Plautianus ſenem iam Seuerum ipſum cernens, ac morbo ſæpe laborantem, contrà uerò Antoninum ferocem in primis, audacemq; iuuenem, pauidus ob illius minas, decreuit facinus inuadere aliquod, priuſquã ipſe opprimeretur. Suberant prætereà multa, quæ hominẽ ad Imperij cupiditatẽ inflãmarent: opes quantas nemo antea priuatus poſſederat. Mi-

litum prætereà obedictia, et apud omnes Romanæ ditionis homines maximi honores: ad hæc habitus, quo in publicum prodibat. Siquidem latum clauum perpetuò habebat, atq; in ſecundis cõſularibus numerabatur. Enſem prætereà geſtabat, cæteraq; omnia ſupremæ dignitatis inſignia, adeò quacũq; incederet, trux, atq; horribilis, ut non modò non adiretur à quoquã, ſed etiã qui fortuitò occurrebãt, ab eo uerterẽt oculos. Quin anteambulones aliquot, quacũq; iter faceret, denuntiabãt, ne quis in proximo cõſiſtere, ne'ue illum contueri auderet, ſed auerterent uniuerſi oculos, terramq; deſpectarẽt. Quæ cùm cognouiſſet Seuerus, ne ipſe quidẽ prorſus æqui boni facere, ſed moleſtius iam, grauiusq; ferre, ſic ut nonnihil etiam de illius autoritate detraheret, ac perſuadere homini conaretur, aliquid iam è tanta illa inſolentia imminueret. Quorum impatiens Plautianus non dubitauit Imperium ipſum appetere inſidijs, quocirca talia quadam machinatur. Saturninus erat quidam tribunus, qui Plautianum in primis obſeruabat, & cùm facerent idem omnes, unus tamen ille maiore quadam uenerationis ſpecie, magis, magisq; homini obrepſerat. Hũc ſibi igitur fidiſſimum fore putans, ac ſolùm deniq; commiſſa tacitè habiturum, & imperata facturũ, uocari ad ſe ſub ueſperam iubet, remotisq; arbitris. Nunc illud, inquit, eſt, cùm ſum-

mam

mam imponere manum debeas amori, obſeruã-tiaq; tuæ,cuius mihi hactenus dediſti ſpecimen: cumq; ego remunerare te pro meritis , ac debitam referre gratiam poßim,datur optio tibi,uelis'ne ille ipſe euadere , quem me nunc eſſe cernis,atq; huic tantæ potentiæ ſuccedere,an perire ſtatim dato cõtumacis animi ſupplicio. Neq; tu uel magnitudinem rei pertimueris,uel nomina Imperatorum expaueris,intrare tibi in cubiculum,ubi ſomnum capiunt,ſoli nempe licet,redeũte uice nocturnæ cuſtodiæ clam,nulloq; prohibente,facilè quod uolueris,tranſiges. Nihil eſt autem,quod hic meum iam expectes Imperium. Abi modò in aulam principum,quaſi aliqua à me mandata habeas arcana,& grauia,atq; ut uirum fortem decet,ſenem unum,ac puerum intra ſuum utrunque cubiculum obtrunca. Nam cùm in partem ueneris periculi,etiam re confecta in partem maximi honoris ſuccedes. Hæc dicta ut animum tribuni perterruerunt,ita minimè conſilium excuſſerunt. Sed ut homo neutiquam mente captus (erat enim genere Syrus, ac ſunt ferme ad Orientem mortales acerrimis ingenijs) cognito furore,ac uecordia, quantũq; ei liceret minimè ignarus,haudquaquam auſus detractare , ne ſcilicet continuò daret pœnas. cùm ſe optata , ac lubentia ſimularet audire, prius adorato illo,tanquam Imperatore,iam libellum petebat demandatæ ſibi cædis. Quippe

mos

mos tyrannis, cùm aliquem indemnatum occidi iubent, per literas potiſſimum iniungere, ne dein cædis imperatæ nullum relinquatur argumentum. Hic Plautianus cæcutiens nimia cupiditate, dat libellum tribuno, atq; ad cædem mittens admonet diligenter, ut interfecto utroq; principe, priuſquàm diuulgetur facinus, ſe iubeat acciri, quò antè in palatio conſpiciatur, quàm occupatum Imperium quiſquam audiat. Sub hac pactione tribunus digreditur, ac de more totam liberè domum principis peruadit, cognitoq; quàm difficile factu foret, duos ab uno homine principes, & quidem diuerſis habitantes cubiculis, obtruncari, adit ad Seuerum, & cùm ianitoribus agit, ut ſe ad principem intromittant, afferre ſe quæ ad illius ſalutem pertineant. Illi hæc Seuero renuntiant, qui tribunum continuò iubet acciri. Ingreſſus, uenio inquit, tibi ò domine, ut ſanè putatis, à quo ſum miſſus, ad cædem tui, carnificinamq; : ut egomet opto, ac uolo, beneficij autor tibi & ſalutis. Plautianus Imperium captans inſidijs, cædem mihi tuam, filijq; tui mandauit, neq; uerbis modò, ſed & literis. Teſtimonio eſt hic libellus. Equidem ego recepi facturum, quæ imperaret, ne alter ſcilicet me detrectante, negotium ſuſciperet, Verum ad indicandam rem tibi ſum praſtò, ne ignarum illius opprimat audacia. Dicenti hæc tribuno, atq; ubertim lacrymanti, non continuò tamen fidem

Seue

Seuerus habebat. Quippe adhuc in pectore multum ex Plautiani amatorio inſederat, quin eſſe id totum negotium compoſitum, ac fabuloſum ſuſpectabat, ratus filium ſuum Plautiano infeſtum, natamq; eius peroſum, commentũ eſſe technã huiuſcemodi, ac mortiferam calumniam. Quare accitũ ad ſe, grauiter increpare inſtitit, quòd in hominem amicum, atq; domeſticum talia machinaretur. Antoninus autẽ primò quidem deierabat ignarũ ſe totius negotij, dein inſtanti tribuno, & libellum oſtẽdenti, animũ audaciamq; addebat ad crimen coarguẽdum. Sed ille cognito quàm magnũ in diſcrimen uenerat, tum præterea haud ignarus, quam acceptus Seuero Plautianus foret, neq; non etiã intelligẽs, ſi latuiſſent inſidiæ, parũq; indiciũ probaretur, exquiſitiſsimum ſibi impendere ſupplicium, & quodnam, inquit, ò domini argumentũ amplius, quodue apertius quæritis indicium? Sinite egrediar regia, perq; aliquem fidum mihi hominem ſignificẽ Plautiano, facta eſſe iam quæ imperauerat. Aderit ille ſtatim re credita, uacuã ſcilicet regiã occupaturus. Ibi ueſtri muneris fuerit, rem totam deprehendere. Iubete modò in ædibus quietem agitari, ne præcognita res omne cõſilium ſubuertat. Hæc locutus, fidiſsimum ſibi hominem deligit, qui Plautianum ſuis hortetur uerbis, acceleret, atq; adſit quam primũ, dum uterq; princeps iacet, oportere antequã res po-

pulo

pulo innoteſcat, intus eſſe eum, ut ſcilicet occupata arce, conſtabilitoq; Imperio, uelint, nolint uniuerſi non ſcilicet principatum adeunti, ſed iam planè principi obediant. His creditis, Plautianus (erat autem iam diei ueſper) magnam in ſpem ſublatus, loricam induitur ſub ueſtẽ tuendi corporis gratia, ſimul conſcenſo uehiculo, properat in regiam, paucis modò qui aderant deducentibus, ratusq; eum magnis de rebus ab Imperatoribus acciri. Vt autẽ in aulam nullo prohibente ingreſſus eſt, ignaris quæ agitarẽtur cuſtodibus, occurrens tribunus, cõpoſito dolo ſalutat Imperatorem, dein manu prehenſum deducit intra cubiculum, ubi proiecta eſſe Imperatorum cadauera mẽtiebatur, iamq; aliquot è corporis ſui cuſtodibus Seuerus comparauerat, qui ſtatim ingreſſo manus inijcerent. At Plautianus cùm longè alias animo ſpes agitaret, ui ingreſſus cubiculum eſt, cernens utrunq; illic ſtantem principẽ, comprehenſumq; ſe teneri ſentiẽs, re tãta perterritus, rogare, ſupplicare, falſa illa omnia, commentum id in ſe, fabulamq; excogitatam Igitur exprobrante hinc Seuero beneficia, & honores, illinc Plautiano fidei, beneuolentiaq; ſuæ ueteris teſtimonia repetente, paulatim labaſcere Seuerus, atq; adduci Plautiani uerbis, donec pars loricæ per ſciſſum ueſtimenti apparuit. Qua Antoninus animaduerſa, audax iuuenis, & iracũdus, ac iam antea homini

inſe

infeſtus. Atqui, inquit, ad hæc certè duo quid reſpōdeas expecto. Veniſti ad Imperatores ſub uesperã minime accitus, deinde quid ſibi, rogo, hæc lorica uult? Quis ad cœnã, comeſſationẽ'ue armatus accedit? Simul hæc dicens iubet tribunum, cæteroſq; qui aderant, ilico eum ſtrictis gladijs obtruncare, ut hoſtẽ manifeſtariũ. Nihil illi cũctati, iuſſa faciũt iuuenis Imperatoris, occiduntq; hominem, & cadauer in uiã proijciunt ad uulgi ludibrium. Hunc finem habuit parem uitæ Plautianus, inexhauſtæ homo cupiditatis. Cæterùm Seuerus duobus præfectis militaribus conſtitutis, plurimum in ſuburbanis, aut circum maritimas Campaniæ oras agitabat, ius dicens, & ciuilibus negotijs intentus, cupienſq; in primis, uti Romæ ſui liberi bonis moribus inſtituerentur. Nam ludis eos, ſpectaculiſq; uehementius ſtudere animaduerterat, quàm principibus conueniebat. Quo fieret, uti ſtudio certamineq; ſemper in diuerſum tendente, etiam animi iuuenum diſtraherentur, quibuſdã, quaſi admotis contentionum, atque inimicitiarum facibus. Maximè tamen Antoninus intolerandus ſublato iam è medio Plautiano, terribiliſq;, & formidoloſus erat omnibus, tum illius natæ, coniugi ſcilicet ſuæ, quibus maximè artibus, aut machinis poterat, exitium intendebat. At Seuerus ipſam pariter cum filiolo, quem pepererat, relegauit in Siciliam, datis opibus quantæ

ad

ad uictum atq; uſum abunde ſufficerent. Imitatus in hoc Auguſtum, qui filios Antonij, poſteà quàm hoſtis iudicatus eſt, eodem modo tractauerit. Ipſe ad pacem, concordiamq; reuocare liberos, & reconciliare utrunq; alteri conabatur, admonens identidem ueterum fabularum, in quibus pleraq; Regũ calamitates fraternis ortæ ſeditionibus memorantur. Huc addebat theſauros, templaq; pecunijs plena eſſe, diuitias foris ex uectigalibus accedere poſſe in tanta opulentia; militem largitione teneri, auctas in quadruplum copias urbanas, tantum ſedere exercitum ante urbem, ut nulla externa uis, ſeu multitudinem ipſam militum, ſeu corporum magnitudinem, ſeu pecuniæ abundantiam ſpectes, par inueniri tantis opibus poßit. Sed ea in nihilum recaſura, ipſis inter ſe diſcordantibus, atq; inteſtinum agitantibus bellum. Hæc ille quotidie ediſſerens, preceſq; caſtigationibus admiſcens, reprimere illorum ſpiritus, ac reducere germanos in gratiam ſtudebat. Cæterùm omnia fruſtra erant. Quippe frænos ore depulerant, proni ſemper in peius, atq; illos adoleſcẽtes adhuc, in ipſo ætatis feruore, atq; in ſumma licẽtia uoluptatum omnium, irritamentis incitatos, etiam adulatorum miniſteria diuerſos trahebant, ſcilicet qui non modò illorum obſequerentur cupidinibus, atque flagitijs, ſed noua ſemper aliqua excogitarent, unde alteri gratum fieret, alter

alter offenderetur. Quorum etiam nõnullos Seuerus ipſe in huiuſcemodi miniſterijs deprehenſos, ſupplicio affecit. Hanc liberorum ſuorum uitam, & indecora in ſpectaculis ſtudia ferens grauiter ſenex Imperator, literas à Britanniæ præfecto accepit, quæ docebant Barbaros illic ſeditiones agitare, regionemq́; omnem incurſionibus, ac depopulationibus uaſtare: quare maiore manu ad reſiſtendum, uel etiam principis ipſius præſentia opus eſſe. Lætus ea Seuerus accepit, quippe homo ſuapte natura gloriæ appetentior, poſt uictorias ad Orientem, Septentrionemq́;, & cognomina utrinq; parta, etiam trophæa contra Britannos excitare aliqua cupiebat. Ad hæc filios quoque abducere ex urbe, ut procul à munditijs urbanis, in caſtris militari uitæ, ac ſobriæ iuuenes inſueſcerent. Ita expeditionem in Britanniam edicit ſenex iam, & morbo articulari laborans, tanta autem animi uirtute, quanta nemo unquam uel iuuenum. Igitur iter ingreſſus, lectica plurimum uehebatur, nulloq́; ceſſabat loco. Quare confecto itinere, ſpe'que omni ac ſermone celerius enauigato Oceano, Britanniam ingreſſus eſt, collectisq́; militibus, ac maximis conflatis uiribus, bellum comparabat. Cæterùm Britanni repentinò principis aduentu perculſi, auditoq́; tantas contra ſe comparari copias, legatos ad eum de pace, ac ſeipſos expurgatum miſerunt.

At Seuerus moras de industria nectẽs, ne uacuo ſibi Romam adeundum foret, cupidus uictoriæ, cognominisq́; Britannici, legatos quidem re infecta domum dimittit, ipſe quæ bello uſui forent, magna ſolertia comparabat. Sed in primis tamen curæ habuit pontibus occupare paludes, ut ſtare in tuto milites poſſent, atq; in ſolido præliari. Siquidem Britãniæ pleraq; loca frequentibus Oceani adluuionibus paludeſcunt. Per eas igitur paludes Barbari ipſi natant, excurſantq́; ad ilia uſq; demerſi, ac pleriq; corporis nudi cœnum contemnũt. Neq; enim ueſtis uſum cognouerunt, ſed uentrem atq; ceruicem ferro incingunt, ornamentum id eſſe, ac diuitiarum argumentum exiſtimãtes, perinde ut aurum cæteri Barbari. Quin ipſa notant corpora picturaria, & omnifariam formis animalium, quocirca ne induuntur quidem, uidelicet picturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicoſiſſima gens, atq; auidiſſima cædis, tantũ ſcuto anguſto, lanceaq́; contenti, præterea gladio nudis corporibus dependente, loricæ, ac galeæ penitus ignorant uſum, impedimentum id eſſe tranſgrediendis paludibus arbitrantes, quarum uaporibus, æſtuq́; cœlum ibi ſemper caliginoſum. Ad hæc Seuerus nihil non comparabat, quòd uſui Romano militi, quod detrimento Barbaris impedimentoq́; foret. Vbi uerò ſatis ex ſententia prompta ſibi eſſe, ac parata omnia intellexit,

innio,

iuniorem filium Getam nomine, in parte inſulæ Romanis ſubiecta reliquit, ut iuri dicundo, rebusq; ciuilibus adminiſtrãdis præeſſet, eiq; conſiliarios ex amicis natu grandibus reliquit, Antonino ſecum aduerſus Barbaros educto. Tranſgreſſo igitur Romano exercitu amnes, aggeresq; eos, qui obiecti Barbaris, Romanorum fines diſterminant, pugnæ quædam tumultuariæ fiebãt, & excurſiones, uictore ubiq; Romano. Cæterùm facilis erat ex fuga receptus Barbaris, quippe inter ſyluas, ac paludes & loca ipſis notiſſima deliteſcentibus. Quæ omnia Romanis aduerſa, moram bello addebãt. Intereà Seuerum iam confectum ſenio, longior inuaſit morbus, ſic ut ipſe domi reſidere, atq; Antoninum mittere in bellũ, ad Imperatoris obeunda munia cogeretur. Cæterùm Antoninus haud magnopere de Barbaris ſolicitus, exercitum ſibi adiũgere, & confirmare uniuerſos tendebat, uti ſe unũ intuerentur, ſoli ſibi Imperium uindicans, ac germano identidem obtrectans. Quin longior quoq; patris ualetudo, ac mortis mora diuturnior, anxium uidelicet adoleſcentem habebant. Sic ut medicis, miniſtrisq; ſubinde conaretur perſuadere, ſenem ut è medio quàm primùm quoquo modo tollerent. Donec tandẽ Seuerus mœrore magis quàm morbo conſumptus, ita q; defunctus eſt, clariſſimus omniũ Imperatorum bellicis operibus. Neq; enim aut

ciuiles quiſquam aduerſus inimicos, aut externas aduerſus Barbaros totidem alius uictorias reportauit. Annisq; duodeuiginti geſto Imperio deceßit, ſucceſſoribus liberis, tanta pecunia relicta copia, quantam antea nemo, tum ampliore exercitu, quam cui obſiſtere ulla uis poſſet. Igitur Antoninus mortuo Seuero, ſummam poteſtatem nactus, confeſtim uniuerſos ab ipſo (quod aiunt) lare interficere cœpit. Nam & medicos ſupplicio affecit, quòd ſibi parum obtemperauerant, iubenti ſenis maturare necem, nutritiosq; ſuos iuxtà, & fratris, quòd de reconciliandis egiſſent, ne uno quidem reliquo ſuæ crudelitati facto ex eo ordine hominum, qui in honore aliquo fuerant, quiq; ipſius parentem obſeruauerant. Duces porrò exercitus magnis muneribus, ac promißis adhortabatur, perſuaderent militibus, uti ſe unum Imperatorem declararent, nullasq; non machinas aduerſus germanum intendebat. Neq; id tantum perſuadere militibus potuit. Quippe memores, utrunq; à Seuero iam inde à pueritia pari honore cultuq; educatum, etiam ipſi parē utrinq; obedientiā, beneuolentiamq; exhibebāt. Igitur Antoninus cognito parum ſibi rem aduerſus exercitum procedere, icto cum Barbaris fœdere, dataq; pace, & obſidibus acceptis, decedēsq; illinc, ad matrem iam, germanumq; feſtinat. Congreſſos reducere in gratiam mater conata,

adnit

adnitētibus honeſtiſsimis quibusq́; Seueri amicis,et conſiliarijs.Igitur Antoninus,cùm nemo ſcilicet non eius libidini refragaretur, ui potius quàm uoluntate,ad cōcordiæ, amorisq́; ſimulationem adducitur.Ita ambo pari honore Imperium gerentes,ſoluerunt ex Britannia,Romāq́; cū patris reliquijs contendebant.Nam corpuſculo ignibus tradito, cinerem ipſum cum odoribus in uaſculum alabaſtri cōiectum, Romā referebant,ut uidelicet in ſacris principū monumentis componeretur.Ipſi exercitū deportantes,uictoresq́; iam Britāniæ,in aduerſam Galliā emenſo Oceano peruenerunt. Quo igitur pacto et diem ſuum obierit Seuerus, & liberi eius Imperium ſuſceperint,in hoc uolumine demonſtratum eſt.

LIBER QVARTVS.

R*es geſtas Seueri principis per annos duodeuiginti ſuperiore libro ſumus perſecuti. Porrò autem ipſius liberi adulſcentes iam unà cū matre Romam feſtinabant ,ſeditiones etiam tum in itinere agitantes. Quippe diuerſorijs , menſaq́; nunquam eiſdem utebantur,multūq́; ſuſpicionis in cibo omni.potuq́;,ne alteruter antecapto tempore , ipſe clam , aut per miniſteria ueneno rem gereret. Ob eamq́; cauſam etiam iter*

ciuiles quiſquam aduerſus inimicos, aut externas aduerſus Barbaros totidem alius uictorias reportauit. Anniſq; duodeuiginti geſto Imperio deceßit, ſucceſſoribus liberis, tanta pecuniæ relicta copia, quantam antea nemo, tum ampliore exercitu, quam cui obſiſtere ulla uis poſſet. Igitur Antoninus mortuo Seuero, ſummam poteſtatem nactus, confeſtim uniuerſos ab ipſo (quod aiunt) lare interficere cœpit. Nam & medicos ſupplicio affecit, quòd ſibi parum obtemperauerant, iubenti ſenis maturare necem, nutritioſq; ſuos iuxtà, & fratris, quòd de reconciliandis egiſſent, ne uno quidem reliquo ſuæ crudelitati facto ex eo ordine hominum, qui in honore aliquo fuerant, quiq; ipſius parentem obſeruauerant. Duces porrò exercitus magnis muneribus, ac promißis adhortabatur, perſuaderent militibus, uti ſe unum Imperatorem declararent, nullaſq; non machinas aduerſus germanum intendebat. Neq; id tantum perſuadere militibus potuit. Quippe memores, utrunq; a Seuero iam inde à pueritia pari honore cultuq; educatum, etiam ipſi parē utrinq; obedientiā, beneuolentiamq; exhibebāt. Igitur Antoninus cognito parum ſibi rem aduerſus exercitum procedere, icto cum Barbaris fœdere, dataq; pace, & obſidibus acceptis, decedēſq; illinc, ad matrem iam, germanumq; feſtinat. Congreſſos reducere in gratiam mater conata,

adnit

adnitẽtibus honeſtiſsimis quibusq; Seueri amicis, et conſiliarijs. Igitur Antoninus, cùm nemo ſcilicet non eius libidini refragaretur, ui potius quàm uoluntate, ad cõcordiæ, amorisq; ſimulationem adducitur. Ita ambo pari honore Imperium gerentes, ſoluerunt ex Britannia, Romãq; cũ patris reliquijs contendebant. Nam corpuſculo ignibus tradito, cinerem ipſum cum odoribus in uaſculum alabaſtri cõiectum, Romã referebant, ut uidelicet in ſacris principũ monumentis componeretur. Ipſi exercitũ deportantes, uictoresq; iam Britãniæ, in aduerſam Galliã emenſo Oceano peruenerunt. Quo igitur pacto et diem ſuum obierit Seuerus, & liberi eius Imperium ſuſceperint, in hoc uolumine demonſtratum eſt.

LIBER QVARTVS.

RES geſtas Seueri principis per annos duodeuiginti ſuperiore libro ſumus perſecuti. Porrò autem ipſius liberi adoleſcentes iam unà cũ matre Romam feſtinabant, ſeditiones etiam tum in itinere agitantes. Quippe diuerſorijs, menſaq; nunquam eiſdem utebantur, multũq; ſuſpicionis in cibo omni, potuq;, ne alteruter antecapto tempore, ipſe clàm, aut per miniſteria ueneno rem gereret. Ob eamq; cauſam etiam iter

properantius faciebant, tutius rati uicturos, ubi iam in urbē perueniſſent. diuiſaq; inter ſe regia, amplis ac ſpatioſis ædibus, maioribus etiam reliqua urbe, pro ſuo uterque arbitrio ſeparatim agitarent. Poſtquàm uerò in urbem peruētum, populus eos uniuerſus laureatus excepit, & Senatus conſalutauit. Præibant igitur principes ipſi cum purpura Imperatoria, pòſt ſequebantur cōſules, urnam cum Seueri reliquijs geſtantes. Qui autem nouos Imperatores conſalutauerant, progreſſi deinde, urnam quoq; ipſam ſupplices adorabant. Ita comitati magna pompa, compoſuerunt ipſum in templo, ubi Marci, ac ſuperiorum principum ſacra uiſuntur monimenta. Re igitur diuina, ceremonijsq; de more concelebratis, uterq; in regiam diſcedunt, partiti inter ſe domum, ianuisq; ſecretioribus obſtructis, publicis tantum, atq; atrienſibus promiſcuè utētes. Quin & cuſtodes corporis ſeparatim ſibi delegerunt, uix unquam congredientes, niſi pauxillum duntaxat, ut in publico à multitudine ipſa conſpicerentur. Sed in primis tamen iuſta parenti perſoluerunt. Mos eſt enim Romanis conſecrare Imperatores, qui ſuperſtitibus filijs, uel ſucceſſoribus moriuntur. Quiq; eo ſunt honore affecti, relati dicuntur inter diuos. Eſt autem tota urbe quaſi luctus quidam, feſtæ celebritati promiſcuus. Quippe functum uita corpus, ritu hominum ſumptuoſo funere ſepeliunt.

Sed

Sed certam imaginē defuncto quàm ſimilimam fingunt, eamq́; in regiæ ueſtibulo proponunt ſupra eburneum lectum maximum, atque ſublimem, ueſtibus inſtratū aureis. Et quidem imago illa ad ægroti ſpeciem pallida recumbit. Circa lectū uerò utrinq; magnā partē diei ſedent, à læua quidē Senatus omnes ueſtibus atris amictus, à dextra uerò matronæ, quas uirorum, aut parentum dignitas honeſtat, harumq́; nulla uel aurum geſtans, uel ornata monilibus conſpicitur, ſed ueſtibus albis exilibus indutæ, mœrentium ſpeciem prabent. Hæc ita per ſeptem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentibus, inſpectumq́; uelut ægrum deterius ſe habere ſubinde pronuntiantibus. Dein ubi iam uiſus obijſſe diem, lectum humeris attollunt equeſtris ſenatorijq́; ordinis nobiliſſimi ac lectiſſimi iuuenes, perq́; uiam ſacram in uetus forum deferunt, ubi magiſtratus Romani deponere Imperiū conſueuerant. Vtrinq; autem gradus quidam ſunt ad ſcalarum ſimilitudinē extructi, in quibus altera ex parte puerorum chorus eſt è nobiliſſimis, atq; patricijs, altera fœminarum illuſtrium, hymnos in defunctum, pæanaq́; canentium, uerendo, ac lamentabili carmine emodulatos. Quibus peractis, tollunt iterum lectum, atq; extra urbē perferunt in Martium campum, ubi quàm latiſſimè campus patet, ſuggeſtus quidam ſpecie quadrangula, la-

teribus æquis aſſurgit, nulla præterquàm lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum eſt aridis fomitibus oppletũ, extrà autẽ intextis auro ſtragulis, atque eboreis ſignis, uarijſq; picturis exornatũ. Infrà uerò alterum minuſculum quidem poſitum eſt, ſed forma et ornatu perſimile, portis, ianuiſq; patentibus. Tertiumq; item, & quartum ſemper ſuperiore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod eſt omnium breuiſſimũ, perueniatur. Poſſis eius ædificij formam comparare turribus his, quæ portibus imminẽtes noctu igne prælato, naues in tutas ſtationes dirigunt. Pharos uulgò appellant. Igitur lecto in ſecundum tabernaculum ſublato, aromata & ſuffimenta omnis generis, fructus herbaſq;, ſuccoſq; omneis odoratos cõquirunt, atq; aceruatim effundũt. Quippe neq; gens eſt, neq; ciuitas, neq; qui honore ullo, aut dignitate præcellat, quin certatim pro ſe quiſq; ſuprema illa munera principis honori deferant. Vbi uerò ingens aromatum aceruus aggeſtus eſt, ac locus omnis expletus, tum circa ædificium illud adequitant, uniuerſis equeſtris ordinis certa quadam lege ac recurſu, motuq; Pyrrichio, numeroq; in orbem decurrentibus. Currus item circumaguntur inſeſſi purpuratis rectoribus, qui perſonas ferant ducum omnium Romanorum, principumq; illuſtriũ. Quæ ubi celebrata ſunt,

facem

facem capit Imperij ſucceſſor, eamq; tabernaculo admouet. Tum cæteri omnes undiq; ignem ſubijciunt, cunctaq; illico fomitibus illis aridis, odoramentisq; referta igni ualido corripiuntur. Mox ab extremo, minimoq; tabernaculo, tanquam è faſtigio quodam, ſimul cũ ſubiecto igni, aquila dimittitur, quæ in cœlum creditur ipſam principis animam deferre. Ac iam ex illo unà cum cæteris numinibus Imperator colitur. Ita conſecrato parente, reuerſi domum iuuenes, diſcordias quotidie, & ſimultates exercere, inſidiari inter ſe, moliri, parare omnibus modis, atq; eo modo uterque in animo habere, quibus alter dolo caperetur, poſtremò quacunque uia graſſari ad ſingulare Imperiũ, ac nihil inuicem prætermittere, dum conſortem poteſtatis expungerent. Sed & mentes animiq; omnium urbanorum, quicunq; honore aliquo, aut dignitate præſtarent, diuerſi trahebantur, utroq; ſeorſum literas clanculum mißitante, magnisq; pollicitationibus ſibi homines adiungente. Maior tandem pars ad Getam ſpectabat, quòd opinionem nonnullam oſtenderet probitatis, moderatumq; ſe, & lenem in congreßibus præſtaret, ſtudia porrò tractabat honeſtißima. Quippe & diſciplinarum laude celebres circa ſe frequentes habebat, & in palæſtra, ac reliquis ingenuis exercitationibus uerſabatur. Placidus prætereà in omnes, atque humanus, fama, &

concedens, reliquos ad Orientem uſq; Geta ſibi aſciſcebat. Hæc dum illi agitarẽt, reliquis omnibus mœſto uultu terram intuentibus, ita Iulia mater locuta eſt: Terram quidem & mare ò filij, iam inueniſtis, quo pacto diuidatis, & continentem utranq;, ut dicitis, Pontici diſcriminant fluctus, matrem uerò quonam modo diuidetis? quonam modo infelix ego diſtribuar inter utrunq; ueſtrũ, aut diſſecabor? Me primam igitur occidite, dimidiamq́; uterq; apud ſe partem ſepeliat, ut ego quoq; inter uos cum mari, terraq́; ipſa diuidar. Hæc locuta multis cum lacrymis, eiulatuq́; manus ambobus inijciens, complexa utrunq; reconciliare inter ſe conabatur. Quare coorta miſeratione, cuncti diſceſſere improbato conſilio, ipſiq́; in ædes ſuas reuerſi. Sed gliſcebat in dies odiũ atq; diſcordia. Nam ſiue duces ac magiſtratus aliqui eligerentur, uterq; amico ſuo potiſsimum ſuffragabatur, ſiue ius dicerent, ſemper diuerſa ſentiebant, magno illorum periculo cuia res agebatur. Pluris enim ſtudium ſuum, quàm ius aut æquum faciebant, etiam in ludis ipſis diuerſarum ſemper factionum. Nihil prætereà inſidiarum omittebant. Cocos identidem, & pincernas conati ad ueneficia impellere, quæ ubi tardius procedebant, quòd ſcilicet uterq; magna diligentia, curaq́; cibum capeſſerent, poſtremò impatiens Antoninus, atque Imperij totius cupidine inſtigatus,

delib

deliberat magnum aliquid uel facere, uel pati, ferrumq; & cædem molitur. Et quando ſecus proceſſerant latentes inſidiæ, neceſſarium putabat periculo omni, ac ſpe poſthabita, quouis modo inceptum patrare. Quare irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem ſupra matris pectus multo undantem ſanguine ſæuus obtruncat. Quo facto exilit ſtatim, ac per totam regiam currens clamitat magnum ſe periculum effugiſſe, uixq; euaſiſſe incolumem. Simul imperat militibus regiæ cuſtodibus, raperent illico ſe, atq; in caſtra deducerent, ubi tutius aſſeruetur, periturũ dictitans, ſi diutius in ædibus moram trahat. Illi pro ueris ea dicta accipientes, ſimul ignari quæ intus geſta, currentem eum currentes & ipſi comitantur. Fit ingens populi tumultus, raptim agente ſe ſub ueſperam principe mediam per urbem. Vt autem caſtra attigit, ædiculamq; eam, intra quam ſigna ac ſimulacra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat uotis, quaſi pro ſalute ſuſceptis. Ea re militibus nunciata, partim iam lauantibus, partim requieſcentibus, ſtatim illuc omnes exterriti feruntur. Ille progreſſus in medium, non quidem continuò rem ipſam, prout erat geſta fatebatur; ſed effugiſſe periculum clamitabat, inſidiaſq; inimici hominis, atque hoſtis. Nam ita fratrem appellabat. Vixq; tandem poſt longum certamen, aduerſarios ſuperatos. Quippe

utriſq;

utriſque periclitantibus, ſic poſtremò unicum Imperatorē fortunæ relictum dono: Talia quædam obliquans, atque inuoluens, intelligi quæ feciſſet, quam audiri malebat. Tum pro ſalute, Imperioq; ſuo ſingulis militibus Atticarum drachmarum duo milia ſupra quingentos pollicetur. Prætereaq; annonæ ſupra quam ſueti, accipere dimidium. Iubet item iam tum ex templo, theſaurisq; ſibi ipſos pecuniam ſumere, largiter effuſis uno die, quæcunque per duodeuiginti annos Seuerus collegerat, atque recondiderat alienis calamitatibus. At milites tanta pecuniæ magnitudine illecti, totoq; iam negotio intellecto, uulgata paſſim cæde per eos, qui ædibus effugerant, unum illum declarant Imperatorem, Geta hoſte appellato. Igitur ea nocte moratus in templo Antoninus, ac fretus largitionibus, quibus ſibi milites adiunxerat, contendit poſtridiæ in Senatum, toto ſtipante exercitu, ſed armis inſtructiore, quam conſueuit principem deducere. Ingreſſus deinde, ubi rem diuinam fecit, conſcendit ſellam Imperatoriam, atque ad hunc modum uerba facit: Non me quidem fugit, omnem domeſticorum cædem, ſtatim atque auribus inciderit, odioſam uideri, nomenq; ipſum ut primũ audiatur, afferre grauem calumniam. Quippe infelices miſericordia, potentes inuidia ſequitur, ac uictus accepiſſe, uictor attuliſſe iniuriam uidetur. Cæterùm

terùm ſiquis uerò magis iudicio, quàm ſtudio erga defunctum aliquo rem ipſam expendat, cauſamq; eius, et conſilium exquirat, facilè ſcilicet inueniet, rectum eſſe, & neceſſarium uindicare magis, quàm accipere iniuriam, quippe ad occiſi calamitatem etiam infamia timiditatis accedit. Victor præterquàm quòd incolumis eſt, etiam gloriam retulit fortitudinis: ac cætera quidē, quæ ſæpe in me cùm ueneficijs, tum omni genere inſidiarum intendit, facile uobis eſt exquirere tormentis. Quippe idcirco adeſſe omnes illius miniſtros imperaui, ut uerum deprehendatis. Sunt autem nōnulli quoq; ex his iam torti, quorum exaudire confeſsionē poſsitis. Poſtremò autem cùm ego apud matrem forem, uenit ille in me, quoſdam ſecum adducens gladijs accinctos. Sed ego re præcognita, ultus hoſtē ſum. Neq; enim iam aut fratris mentem gerebat, aut fraterna moliebatur. Vlciſci autem illum, qui prior inſidietur, ut iuſtum eſt, ita uſu quoq; iam receptum. Quippe ne ipſe quidem urbis huius conditor Romulus germanum pertulit, ſuis tantum operibus illudentem. Taceo Germanicum Neronis, ac Titum Domitiani fratres. Marcus ipſe philoſophiæ ſimulator, ac manſuetudinis, Lucij generi ſui contumeliam nō pertulit. Ego uerò uenenis comparatis in me, gladioq; impendente ultus hoſtē: quippe hoc illi ſua opera nomen imponebant. Vos autem dijs gratias agite,

quòd

quòd alterum nobis principem ſeruauerint, neq; mentes ueſtras in diuerſa partiti, ſed unum tantùm ſpectantes Imperatorem, uitam ſecuri traducite. Imperium autem Iupiter ſicut ipſe inter deos ſolus poßidet, ita etiam uni tantùm mortalium adiudicat. Hæc locutus magna uoce, irarumq; plenus, ac truculento uultu illius amicos intuens, trementibus, pallentibusq; plerisq;, in regiam reuertitur. Continuò igitur cœpti occidi domeſtici omnes fratris, atq; amici, quiq; in ædibus habitabant, quas ille incoluerat, miniſtriq; item uniuerſi, ſic ut ne ætati quidem infantium parceretur. Porrò ipſa cadauera plauſtris omnibus per cõtumeliam impoſita, atq; extra urbem exportata, aceruatim, aut temere iniecta rogis comburebantur. Nec quiſquam ſuperfuit ex ijs, qui leuem modò cum Geta notitiam habuiſſet, Athletæ etiam, et aurigæ, atq; omnifariã hiſtriones, & quicquid deniq; uel oculis illius, uel auribus iucundum fuerat, paßim occidebantur. Præterea ſenatorij ordinis quicunq; aut nobilitate, aut opibus excellerent, minima quaq; de cauſa, uel planè nulla, quantumlibet leui delatione pro illius amicis interimebantur. Quin et Commodi ſororem iam anum, atq; ab omnibus Imperatoribus, ut Marci filiam oportuit, magno in honore habitam, morte affecit. Cauſatusq; Getæ necem apud ipſius matrẽ defleuiſſe. Et coniugem quondam ſuã Plautiani filiã, quæ fue-

fuerat in Siciliam relegata, ac conſobrinum Seuero cognomine, filiumq; Pertinacis, & Lucillæ Commodi ſororis, poſtremò quicquid ex cognatione Imperatoria, aut in Senatu ex patricia nobilitate ſupererat, planè quaſi ab ſtirpe abſcidit. Ducesq; prouinciarum uniuerſos, ac procuratores, ueluti Getæ amicos, neci dedidit. Totæq; noctes cædendis plurifariam mortalibus impendebantur. Sed & Veſtales uirgines uiuas obruit terra, quaſi temerata uirginitate. Denique id quod nunquàm aliàs factitatum, cùm Circenſes ſpectante eo populus Romanus in aurigam, cui ſtudebat, neſcio quid cauillatus eſſet, ratus ſibi contumeliam illatam, repentè omnem exercitum facere impetum iuſſit in populum, ac raptare, et occidere quicunq; in aurigam dixiſſent. At milites accepta ſemel uiolandi, rapiendiq; poteſtate, cùm diſcerni à reliquis nequirent, qui fuerant proteruius locuti, nullo ſcilicet in tanta multitudine uerùm fatente, paßim ut in quenq; inciderant, aut occidebant, aut omnibus ereptis, quaſi ſalute redempta, uiuos ægrè dimittebant. His actis ſtimulante malorum facinorum conſcientia, uitamq; peroſus urbanam, ſtatuit Roma ſecedere, ut et milites ordinaret, & prouincias inuiſeret. Igitur Italia decedens, ad ripas Danubij peruenit, ac partes Imperij Romani Septemtrioni ſubiectas. Ibi aut corpus exercebat aurigando,

cædendisq; cominus omne genus belluis, aut iudicebat (rarius id tamen) ſtatimq; ſententiā ferens, ac reſpōdens, pauculis dūtaxat auditis. Cæterū Germanos illic ſibi omnes adiūxit, atq; in amicitiam conciliauit. Sic ut ex his ſocios bellorum, & cuſtodes corporis ualidißimum quæq;, & pulcherrimum ſibi adſciuerit. Sæpe etiā Romano cultu depoſito ueſtem Germanicā induebat, atq; in eorum ſagulis argento uariegatis conſpiciebatur, etiam flauā capiti cæſariē imponens ad modum Germanicæ tonſuræ. Quibus læti Barbari, mirificè eū diligere, gaudere etiā Romanus miles, quem ſcilicet ille amplißimis largitionibus proſequebatur. Ipſe nullū nō militiæ munus promptè obire, et ſiue quid fodiendū foret, primus fodere, ſiue pons flumini imponendus, aut extruendus agger, ſiue quod opus manuum faciendum, aut labor ſubeundus, primus omnia occupare, ienuiq; menſa, ac ligneolis poculis uaſisq; eſculentorū cōtentus eſſe, panemq; etiā temerè factū comeſſe. Quippe tritico quātum ſatis uni foret, ſua manu molito, maſſaq; inde facta, atq; in carbonibus decocta,ueſci ſolitus, omnia deniq; elegātiora aſpernari, & uilißimis quibuſq;, ac uel pauperrimo gregarioq; militi facilimis uti. Tum commilitonem, quam principem uocari ſe malle, ac plerunq; iter facere perinde atq; ipſi pedibus ambulans, raroq; uehiculum conſcendere, aut equū, ſibi ipſe portare

tare arma, nonnunquam etiam ligna militaria, longiſſima, & aureis ornamētis prægrauia, ac ne robuſtiſſimis quidem militibus facilia, ipſe humeris ſubire. Ob hæc igitur aliaq; huiuſcemodi, ut hominem militarē diligere eum ſuus exercitus, & ut uirum fortē admirari. Quippe inſtar miraculi uidebatur tantulæ hominem ſtaturæ, tantis eſſe laboribus parem. Sed ubi milites apud Danubiū ordinauit, atq; in Thraciā Macedonibus conterminam diſceſſit, continuò Alexander alter euaſit. Nam & memoriā Regis eius omnibus modis renouauit, ſtatuis, imaginibusq; nulla non urbe poni iuſſis, Romamq; ipſam, capitoliumq;, & tēpla uniuerſa referſit Alexandri ſimulacris. Vidimus item imagines nonnullas ridiculè depictas, quæ uno corpore duas facies præferrēt, Alexandri atq; Antonini. Ipſe prodibat Macedonico habitu, cauſiam geſtans, & crepidas, ac lectiſſimam iuuenum manum in exercitu Phalangē Macedonicam appellabat, iuſſis ducibus nomina ſibi ducum Alexandri imponere. Præterea iuuenes Sparta accitos, Laconicam, & Pitanitem centuriam uocabat. His igitur actis, atq; urbibus prout quanq; potuerat ordinatis, Pergamum adit Aſiæ ciuitatem, ut Aeſculapij curationibus uteretur. Quò poſtquàm peruenit, ſomnijs quàm diu uoluit captatis, Ilium mox petijt, & cunctis urbis reliquijs colluſtratis, ad Achillis

tumulum proceſsit. Eoq; coronis, floribusq; magnificè exornato, rurſus imitari Achillem cœpit. Sed Patroclum deſiderans aliquem, quippiam huiuſmodi fecit Libertorum omniũ chariſsimus Feſtus, à memoria, dum ad Ilium moratur, uita defunctus eſt, ueneno (ut quidam aiebant) extinctus, quo ſcilicet Patrocli more ſepeliretur, (ut alij affirmant) morbo interceptus. Huius igitur cadauer efferri iuſsit, compluribusq; lignis rogum ſtrui. Dein impoſito in medium, mactatisq; omne genus animalibus, ſubiecit ignem, phialamq; manu tenens, uinumq; libans, uentos precabatur. Cumq; eſſet raro capillo, & crinẽ quæreret, ut imponeret ignibus, deridiculo erat omnibus: cæterùm quos habuit capillos, tamen totondit. Laudabat autem ex omnibus ducibus præcipuè Syllam Romanum, & Afrum Annibalem, quibus etiã ſtatuas atq; imagines excitauit. Decedẽs Ilio, Aſiaq; omni, & Bithynia, gẽtibusq; reliquis ptrãſitis, atq; ubiq; rebus cõpoſitis, deuenit Antiochiã, ibiq; exceptus honorificẽtiſsimè, atq; aliquandiu moratus, Alexandriam contendit, prætexens huic itineri deſiderium uiſendæ urbis ab Alexandro conſtructæ, ſimul conſulendi illorum numinis, quod egregiè incolæ uenerantur, ac ſimulãs hæc duo, in primis religionem Dei, & herois memoriam, iubet hecatombas comparari, ac parentationes omne genus. Quòd ut

 primùm

primùm eſt Alexandrinæ multitudini nuntiatum, leuiſſima ſuapte natura, & omnibus momentis expoſitæ, ſtudium, beneuolentiamq́; principis omnes, quaſi animorum impotes accipiebant. Igitur ad excipiendum illum, ſe comparabant, quanto nunquam antea honore conſueuerant. Quippe omnifariam muſica inſtrumenta diſpoſita, ubiq; uariũ edebant ſonitum. Præterea aromatum ac ſuffimentorum uapor omne genus aditus, cũctos optimis replebat odoribus, tædis præterea & florum ſparſionibus honorabãt. Sed ubi in urbem iam peruenit, primò quidem tẽplum ingreſſus eſt, multisq́; uictimis immolatis, ac thure cumulatis altarib' ad Alexandri monimentũ ſe contulit, paludamẽtumq́; purpureum, et claris, ſpecioſisq́; gemmis anulos conſpicuos, balteumq́;, & ſiqua alia geſtabat elegantiora, dempta ſibi, tum illius impoſuit tumulo. Hæc cernentes Alexandrini, læti ſupra modum, noctibus totis, ac diebus feſtũ celebrabant, ignari quid intra ulceratum pectus Imperator occuleret. Hæc enim omnia per ſimulationem faciebat, ut uniuerſam illorum multitudinem cõtrucidaret. Latẽtis odij cauſa talis erat. Nuntiatum ei fuerat Romæ agẽti, uiuo adhuc patre, atq; item poſt extincto, multa in ipſum dicere Alexãdrinos. Sunt enim homines ſuapte natura dicaces, atq; ad deſcribendum illudendumq́; maximè facti, iactantes in optimum

quenq;

quenq;,& potentiſsimum dicteria quadam,ut quidem ipſi putant, feſtiua:ut autem uidentur ijs,in quos dicuntur,longè grauiſsima. Quippe huiuſcemodi iocorum, uel maximè illa permouēt,quibus delicti ueritas arguitur. Quare cùm multa in eum dixiſſent,ne diſsimulata quidem fraterna cade, matremq; etiam Iocaſtam uulgò appellarent, irriderentq; ipſum,quòd tantula homo ſtatura, Alexandrum atq; Achillem maximos, ac fortiſsimos heroas æmularetur. Dum ludere ſe putant,eò impulerūt Antoninum, hominem ſuapte natura iracundum, atq; ſanguinarium,ut perniciem illis,inſidiasq; moliretur. Igitur celebritate, ac feſto iam peracto,cùm uideret maximam hominum multitudinem ex uicinis regionibus,cōfluxiſſe in urbem, monuit edicto, ut in planiciem quandam iuuentus uniuerſa conueniret, uelle affirmans, ſicuti Macedonicam, Spartanamq; habebat, ita etiam in Alexandri honorem ipſius herois cognomento phalangem conſtituere. Iubet igitur cōſiſtere iuuenes uniuerſos,relicto interuallo,ut ſingulorum ætatem,ſtaturamq;, & corporis habitudinem militiæ idoneam conſideraret. His creditis iuuenes, ac ueriſimili ſpe ducti, ob inſignem honorem paulò antè exhibitum principi, conueniunt frequentes unà cum parentibus,atq; germanis lætis,gratulantibusq;. At uerò Antoninus ſingulos inter ſe diſtātes cir-

cumiens, contrectansq́; , & aliud in alio laudans præteribat: donec illos, neq; id animaduertentes, neq; expectantes uniuerſus circumueniret exercitus. Vt uerò cõiecturam fecit iam eſſe omnes militum ſuorum armis incluſos, quaſiq́; retibus implicitos, ipſe ſtatim cum ſuo præſidio èxceſſit, ac ſignum militibus dedit. Qui ſtatim facto undiq; impetu, deprehenſam in medio inermem iuuentutem, cæterosq́; qui aderant, magna cæde contrucidant, atq; e militibus alij cædem tantum faciebant, alij foueis ingẽtibus cadauera obruebãt, aggeſtaq́; deſuper humo immanem tumulum excitarunt. Multi etiam in eas foueas ſeminiui protrahebantur, multi adhuc integri detrudebãtur. Sed & milites nonnulli ſimul perierũt. Nam qui reliquias adhuc aliquas ſpiritus retinebant, neque penitus defecti erant uiribus, impliciti proruentibus ſe militibus, eos quoq; ſecum trahebant in foueam. Tanta eſt autem facta cædes, ut riuis cruoris per planiciem decurrentibus, cùm fauces ipſæ Nili ingentes, tum littus omne circa urbẽ purpuraſceret. Sed affectans Parthici cognomen, famamq́; deuictæ ad Orientẽ Barbariæ, quanquam in altiſſima pace, tale quiddam machinatur. Dat literas ad Regem Parthorũ Artabanum, ſimulq́; legatos cum muneribus mittit, materiæ & artis conſpicuæ. In eis literis fuerat ſcriptum, uelle ſe Regis filiã ducere in matrimoni

trimonium. Principem ſe eſſe, & principe natum, quare haud decorum priuati cuiuſquam, & tenuis fieri generum, ſed reginam ducere potius, filiamq; magni regis. Duo maxima Imperia eſſe Romanum, et Parthicum. Quibus affinitate illa in unū coëuntibus, ac nullo iam diſcriminante fluuio, unam tantum potentiam factum iri, nullis expugnabilem uiribus. Nam reliquas Barbaras nationes, quæ nunc amborum Imperij ſubiectæ ſunt, facilè iugum toleraturas, ſi proprios gens quæq;, & conuentus ſit habitura rectores. Eſſe Romanis pedeſtrem exercitū, qui haſtis, & ſtataria pugna cæteros antecellat; Parthis uerò equitatū plurimum, peritiſſimosq; ſagittarios. His igitur concurrentibus, & quæ uſui ad bellum ſunt in unum conſpirantibus, facilè ipſos ſub uno diademate totius orbis terrarum Imperium retenturos. Præterea odoramenta, quæ apud illos proueniant, telasq; laudatiſſimas, cōtraq; apud Romanos metalla ipſa, & quæcunq; arte aliqua conſpicua uiſuntur non iam uix, raroq; & clanculum per mercatores importatū iri, ſed in una duntaxat terra, unoq; Imperio, communemq; fore utriſque uſum rerum omniū, minimeq; impeditum. His literis Parthus acceptis, primo quidem abnuere, negare Romano conuenire Barbarum matrimonium. Quam enim fore concordiam, neq; uoce ſatis congruentibus, & uictu habituq; in-

ter ſe diſtantibus. Eſſe Romæ patricios permultos, quorum ſibi ille optare liberos in matrimonium poßit, ſicuti itidem apud ſe Arſacidas. Neque ullam ſanè extare cauſam, cur alterutrum genus adulteretur. Hæc igitur à principio reſcribens conditionem aſpernabatur. Sed inſtanti Antonino donisq́; et iureiurando fidem ſtudij ſui, & charitatis uxoriæ facienti, credidit Barbarus, ac pollicitus daturum filiam, generum iam ipſum appellitabat. Cuius rei uulgata mox fama, Barbari ſcilicet omnes ad Romanum ſuſcipiendum principem ſe comparabant, ſpe quadam ſempiternæ pacis exultãtes. Cæterùm Antoninus prohibente nullo fluuios trãſgreſſus, ac iam Parthicam regionem quaſi propriã peragrans, ſacrificantibus paßim uniuerſis, ſupraq́; coronata altaria odores incendentibus, lætum ſe honore illo Barbarorũ magnopere ſimulabat. Poſteà uerò quàm magno itinere facto, ad ipſam Artabani regiam appropinquabat, occurrit ei Rex in quadam ante urbem planicie, nouum nuptum excepturus, generumq́; ſuum: ſed Barbarorum magna multitudo, floribus indigenis coronati, atq; induti ueſtes auro, diuerſisq; coloribus uarias, feſtũ agitabant ad tibiarum fiſtularumq́;, & tympanorum ſonitus ſalutantes numeroſè. Quippe huiuſcemodi tripudijs ſupra modum delectantur, præſertim cum ſe temeto largius inuitarũt. Sed

ubi

ubi omnis multitudo cōfluxit, ac relictis equis, pharetrisq́; et arcub⁹ depoſitis, inter libamina, & calices agitabant, collectiq́; in unum Barbarorū quàm plurimi, temere, inordinatiq́; conſtiterāt, nihil ſuſpectantes mali, ſed pro ſe quiſque ſtudentes uidere nouum nuptum, tum ſigno dato Antoninus militibus imperat impetum, cædemq́; in Barbaros faciāt. Illi re ſubita perterriti, cædentibus ſauciantibusq́; Romanis terga obuertunt. Ipſe Artabanus à ſuis ſtipatoribus raptus, atque equo impoſitus, uix, ægreq́; cum paucis fugiens elabitur. Reliqua uero multitudo Barbarorum paßim cædebatur. Quippe neq; equos habebant, quibus maximè utuntur. Deſcenderant enim ex ijs, paſtumq́; dimiſerant: neque ipſi euadere fuga poterant, impediente curſum fluxa ueſte, ad pedes uſq; deducta. Porrò pharetras, & arcus omnino non attulerant. Nam quid illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde Barbarorum facta, Antoninus prædaq́;, & hominibus magna copia captis diſcedit, reſiſtente nullo, uicisq́; & urbibus incenſis, data poteſtate militibus rapiendi, quod quiſq; poſſet, aut uellet. Hanc igitur calamitatem haud opinato Barbari acceperunt. Antoninus autem regionē Parthicam penitus ingreſſus, defeßis iam rapiendo, cædendoq́; militibus, reuertitur in Meſopotamiā, indeq́; Senatui, populoq́; Ro. per literas ſignificat ſubactum

à ſe Orietem, cunctosq; illius regni mortales in ſuã ditionẽ conceſsiſſe. At Senatus quãquàm totius negotij gnarus (quippe principum res latêre nullo pacto poſſunt) metu tamen atq; aſſentatione cunctos illi honores uictoriæ decernunt. Subſtitit autẽ poſt id Antoninus in Meſopotamia ſtudio aurigandi, ac belluarũ uenationibus intentus. Erant præfecti exercituum duo, Audentius, & Macrinus: quorũ alter ſenex iam, rerumq; ciuilium planè rudis, haud tamen imperitus rei militaris habebatur, alter & in foro uerſatus, & legum conſultiſsimus. In hũc igitur ut parum militarem, minimeq; fortẽ uirum, publicè nonnunquam princeps cauillabatur, nec conuitijs quidem abſtinens. Nam audito illum & uictum uſurpare liberaliorem, & aſpernari uiliſsima, abiectiſsimaq; cibaria, quibus Antoninus mirabiliter delectabatur, chlamydemq;, & ueſtem cæterã ad urbanũ modum geſtare, quaſi degenerem ipſum, morboq; muliebri laborantẽ calumniabatur, minitans etiã occiſurum. Quorum impatiens Macrinus, uehementer exacerbatus eſt. Accidit autẽ res huiuſcemodi Quippe habitura finem aliquando fuerat Antonini uita. Nam cùm ſuapte natura curioſior eſſet, non hominum modò res cognoſcere ſtudebat, ſed deorũ, dæmonumq; etiã rimari arcana, metuq; ſemper inſidiarum nullis non oraculis incubabat. Accitis undique magis,

aſtrologis, haruſpicibus, ac nullo planè prætcrito, qui huiuſcemodi fallacias profiteretur. Sed eos quoq; ſuſpectans, ut parum uera loquentes, omniaq́; ad aſſentationem uaticinantes, ſcribit ad Maternianum quendam, cui rerum ſuarum omnium curam in urbe crediderat, & quem ſibi ex amicis omnibus fidißimum putabat, conſciumq́; omnium ſecretorum habuerat magos undiq; optimos conquirat, atq; euocatis manibus de fine ipſius uitæ conſulat, & an quiſquam Imperio inſidietur. At Maternianus nauata principi opera, ſiue id re uera manes ſignificauerāt, ſiue alioqui Macrinum peroſus, reſcribit Antonino, Macrinū eſſe qui inſidietur Imperio, eumq́; è medio tollendū. Has igitur literas, ut mos eſt, cùm reliquis obſignatas, dat ignaris, qui ferrēt, tabularijs. Illi cōſueta uſi itineris celeritate, ad Antoninū perueniūt, quo ille potiſſimum tempore ad aurigandum ſe parabat, ac iam currum conſcendebat. Ita ei reddunt integrum epiſtolarum faſciculum, in quibus erant etiam literæ, quæ ad Macrinū pertinebāt. At uerò Antoninus ſtudio iam omni, atq; animo ad aurigandum intentus, imperat Macrino, uti ipſe literas ſeorſum inſpiciat, ac ſi quid maioris momenti ſit, renunciet: ſin minus, ipſe de more ſuum, hoc eſt, præfecti officium, exequatur; quippe talia identidem iniungere conſueuerat. Ipſe deinde ad ſuum ſtudium perrexit. Macrinus

ſeor

ſeorſum epiſtolis omnibus ſolutis, etiam in eam incidit, quæ ipſi perniciem afferrebat. Cognito igitur quantum periculi impenderet, ac gnarus Antonini iracundiæ, truculentiæq;, præſertim tam ſpecioſo prætextu, ſubtrahit epiſtolā illam. Cæterarum uerò (ut ſolebat) argumēta principi renuntiat. Sed metuens ne iterum ſuper eiuſcemodi rebus Maternianus reſcriberet, malens facere ipſe aliquid, quàm expectando pati, tale quiddā cōminiſcitur. Erat Martialis quidam centurio unus è cuſtodibus corporis Antonini, ſemper illum aſſectari ſolitus, cuius fratrē paucis antè diebus princeps delatū tantum, ſed minimè redargutum occiderat, ipſumq; Martialem per contumeliam timidum, ac degenerem, & Macrini amicum appellauerat. Hunc uehementer dolentem fratris nece, proprijsq; incitatum contumelijs, gnarus omnium Macrinus ad ſe uocat, ſtudioſum iampridem ſui ac multis obſtrictum beneficijs, cui perſuadet, ut captato quàm primùm tēpore Antoninum obtruncet. Ille cùm promiſsis adductus, tum proprio odio, uindictæ fraternæ ſtudio incitatus, libenter omnia ſe facturum pollicetur, cùm primùm occaſio euenißet. Euenit autem haud multò pòſt, quippe agens Carris, quæ eſt Meſopotamiæ urbs, Antoninus, deæ Lunæ inuiſit templum. quod in ea regione diſtans aliquantum ab urbe, præcipuo honore ab incolis colitur. Eò

ſecum

ſecum paucos equitum eduxit, relicto exercitu cætero, ut ſacrificio facto in urbem reuerteretur. Medio autem itinere uno tantum famulo comitatus, ac reliquis abſiſtere iuſsis, receſsit ad requiſita naturæ. Quare aduerſis omnibus, & quàm longiſsimè recedentibus, honoris, ac reuerentiæ cauſa, Martialis, qui omnes temporum captabat articulos, ut eum ſolū eſſe animaduertit, ceu nutu principis ad uidendum aliquid, aut audiēdū uocatus, accurrit illico, auerſumq́; & ſubligacula ſibi deducentem pugione traijcit, quem celatū manu attulerat, & cùm in ipſam iūcturam ferrum incidiſſet, letali ſcilicet uulnere de improuiſo Antoninus minimè defenſus occubuit. Quo facto, Martialis ſtatim equum inſcēdit, ac fuga euadere conatur. Cæterùm Germani equites, quibus & delectabatur Antoninus, & cuſtodibus corporis utebatur, propiores cæteris, primiq́; facin⁹ cōſpicati, Martialem conſecuti miſsibus confodiunt. Quod ubi exercitus reliquus cognouit, omnes ſubitò cōcurrerunt, primusq́; Macrinus ſupra cadauer cōqueri, ac delamentari per ſimulationem cœpit. Grauis ea res, & moleſta militibus incidit, cōmilitonem, conuictoremq́; aliquem amiſiſſe, non principē exiſtimātibus. Neq; de Macrino quippiā illis adhuc ſuboluerat, putantibus Martialem proprias inimicitias perſecutum. Ita in ſua quiſq; tabernacula diſceſſere. At Macrinus tradi

tradito igni corpuſculo; reliquias intra urnam coniectas matri ad ſepulturam remiſit. Ea tunc Antiochiæ morabatur. Moxq; ob liberorum calamitates, incertū ſpōte, an imperio alicuius, mortē ſibi conſciuit. Hunc finē habuerunt Antoninus, & Iulia mater, cum quidem ad eum, quem diximus, modū uixiſſent, ac ſexenniū tantum ille ſine parente, germanoq; ſuo imperauiſſet. Extincto Antonino, incerti ignariq; quid agerent milites, biduo ſine Imperatore fuerunt, quærētes inter ſe, quem potiſſimū principem deligerēt. Siquidē aduentare magnis copijs Artabanus nunciabatur, pœnas exacturus, & cæſis inter pacem, ac libationes miſſurus inferias. Igitur principē deligunt, primò quidē Audentiū militarem ſcilicet, uirū, præfectumq; non improbum. Sed ille ſenectutē excuſans, abnuit Imperiū. Dein uerò Macrinum, ſuadentibus potiſſimū tribunis, quos etiā conſcios inſidiarū Antonini, ac Macrino participes cōſilij fuiſſe, poſt illius mortem ſuſpicio extitit, quemadmodum in ſequētibus dicemus. Suſcepit autem Macrinus Imperiū, nō tam fide militū fretus, quàm neceſſitate impulſus, uſuq; præſenti. His actis, iā ſcilicet Artabanus multis copijs, ac uiribus aderat, equitatum ingentem, & ſagittariorū multitudinē adducens, præterea cataphractos chamelis inſidentes, qui prælongis contis præliarentur. Quo cognito Macrinus conuocato exercitu

ita

ita loquutus perhibetur.

DOlere uos omnes principis huiuſcemodi, uel ut uerius loquar, commilitonis interitu, minimè mirandum. Sed calamitates caſusq́; humanos modicè ferre, id uerò eſt prudentiũ. Cęterùm illius memoria ueſtris æternũ præcordijs inſidebit, atq; ad poſteritatẽ propagabitur, rerũ fortiter, ac magnificè geſtarũ, prætereà amoris beneuolẽtię q́;, & communicatorũ nobiſcum laborũ laudem ſecũ deferens ſempiternã. Nunc autem poſtulat tempus honore habito illius memoria, iuſtisq́; omnibus perſolutis, occurrere imminenti periculo. Videtis Barbarum inſtantem cùm totius Oriẽtis multitudine, ac iuſtas (ut uidetur) belli cauſas præferentẽ: ſi quidẽ nos illum priores laceſsiuimus, uiolato fœdere, atq; in altiſsima pace bellũ excitauimus. Nũc omne Romanum Imperium in uirtutẽ ueſtram recumbit, & fidem. Neq; enim de finibus Imperij, aut de fluminibus dimicatio nobis aduerſus magnum regem, ſed de omnibus fortunis eſt, cùm ſcilicet, conſanguineos ſuos ultum ueniat, quos iniuſtè à nobis, contraq́; fœdera occiſos arbitratur. Igitur arma capiamus, atq; (ut mos Romano eſt) ordines in prælio ſeruemus. Quippe in acie Barbarorum incompoſita multitudo, ac tumultuaria, ipſa ſe fortaſſe impediet. Veſter autẽ ordo, atq; conſenſus pugnandiq́; peritia, ſicuti uobis ſalutem, ita hoſtibus perniciem attulerit. Quapropter

pter ſic uelim bene ſperantes dimicetis, ut Romanos decet, utq; hactenus conſueſtis. Ita enim & Barbaros ipſos fuderitis, & gloriã inſignem adepti, fidem Romanis, cæteriſq; omnibus feceritis, nõ dolo aut fraude ulla, ſed uirtute, & armis ſuperiorem uictoriam à uobis partam. Quæ poſtquàm locutus eſt, cognita neceſſitate, milites in ordines ſe recepêre, atq; in armis agitabant. Sole autẽ oriente cõſpiciunt Artabanum maximas ſecum copias adducentem. Vt autẽ ſolem Barbari de more propitiarunt, confeſtim edito ingẽti clamore concurrũt in Romanos, ijſq; adequitãtes ſagittas ingerũt. At Romani acie inſtructa, Maurorũq; equitatu per latera diſpoſito, ac receptis per interualla expeditis militibus, quibus facilis eſſet excurſio, fortiter reſiſtentes, impetũ Barbarorũ ſuſtinebant, qui ſcilicet & ſagittarum multitudine, & prælongis cõtis quibus cataphracti ex equis, aut chamelis depugnabãt, peſſimè Romanos accipiebãt. Contrà Romani quoties pedẽ cõferebãt, facilè ſcilicet aduerſarios ſuperabant. Poſtea uerò quàm ab equitatu, & chameliorũ multitudine premebãtur, fuga ſimulata tribolos, aliaq; machinan menta ferrea acuminata proijciebant, quæ ſub arenis latẽtia, neq; cuiquã conſpecta perniciem equitibus, & chamelorũ inſeſſoribus afferebãt. Quippe illis calcatis, equi potiſſimũ uerò chameli, quoniã huic generi molliſſimæ ſunt ungulæ, ſuc

la,ſuccidua claudicabãt, excuſsis tergo inſeſſoribus. Cæterùm Barbari illi quandiu equis,aut chamelis inuehũtur,acerrimè ſcilicet confligũt. Vbi autẽ uel deſcẽdère iam,uel excidère,faciles ſunt captu,neq; prælium in manibus gerere audent,& ſi fugiẽdus, aut inſequendus ſit hoſtis. crura ſcilicet fluxa ueſte præpediũtur. Vno igitur, alteroq; die à mane ad ueſperã pugnatum. Nox prælium diremit, reuerſiq; ſunt in caſtra utiq; quaſi uictores. Tertia die in planiciem pugnaturi conuenêre, Tentãte autem Barbaro,ut pote qui numero præſtabat, circũuenire Romanum,quaſiq; indagine cõcludere:cõtrà non iam profundiorẽ,ſed in frontẽ productam conſtituebant Romani aciẽ,ac ſe circumueniri prohibebant. Tanta autẽ uirorum, iumentorũq; multitudo cecidit,ut omnis cõpleretur campus,maximiq; cadauerũ acerui in altũ attollerẽtur,præſertim uerò chamelorũ,quæ aliæ ſuper alias procubuerunt. Ergo nec liber pugnantibus curſus erat,nec inter ſe cernẽdi copia,uelut ingẽti quodam,ac uix peruio aggere cadauerũ in medium extructo,quo ſcilicet prohibente tranſitũ ad reliquos, ſinguli ſe in ſua caſtra receperunt. At Macrinus cognito non alia de cauſa tam acriter, ac pertinaciter pugnare Artabanum, niſi quia ſe pugnare contra Antoninũ arbitrabatur (ſolẽt enim Barbari paulò negotio quaſi fatiſcere,ueluti q; oneri cedere,ſi modò primis con-

greßibus parum ex ſententia res geſſerint. Tunc autem perſtabat, prælium integratum iri, cum primum cadauera concremaſſent, ignari periſſe, qui has inimicitias cõcitauerat) mittit Parthis legatos cũ literis, quæ declararent occidiſſe Imperatorem, ac debitum ſupplicium luiſſe, qui fœdera, & iuſiurandum temerauerat, ſibi eſſe à Romanis, quorum ipſum tandem Imperium ſit, ſummam rerum traditam. Non placere uerò, quæ acta forent. Itaq; captiuos cuicunq; ſupereſſent, raptaq; omnia redditurum. Cupere ſe illum ex inimico amicum facere, pacemq; iureiurando, ac libaminibus ſancire. Quibus lectis Artabanus, edoctusq; à legatis de Antonini cæde, ſatis dediſſe ſupplicij uiolatorem fœderis arbitratus, contentusq; reddi ſibi citra ullũ cruorem captiuos, prædamq; omnem, fœdus cum Macrino ferit, atque in proprias ſedes reuertitur. Sed & Romanus Imperator, deducto ex Meſopotamia exercitu Antiochiam profectus eſt.

LIBER QVINTVS.

DE ANTONINI *Imperio, cædeq́; inſidÿs, ac ſucceßione item ſuperiore libro diximus. Cæterùm Macrinus ubi Antiochiam peruenit, literas Senatui, populoq́; Romano miſit in hanc ſententiam: Cùm ſatis ipſi cognitum habeatis, quodnam fuerit meum iam inde à principio totius uitæ inſtitutum, quamq́; ad benignitatem propenſi mores, quæ manſuetudo in ea poteſtate explicata, quæ non multum abeſt à principatu (ſiquidem ipſe quoque Imperator fidei ſe præfecti cohortis credit) ſuperuacuum eſſe arbitror multis uerbis uti apud uos. Noſtis enim & ipſi parum me lætum fuiſſe ÿs rebus, quæ ab illo gerebantur, ac ſæpe ueſtri cauſa periclitatum, dum ille nulli non calumniæ fidem habens, uelut effrænus contra uos irrueret. Itaque identidem mihi obtrectare ſolitus, etiam publicè modeſtiam in me, atque humanitatem uituperabat, ſegnem, & fluxis moribus uocitans. Quippe homo aſſentionibus gaudens, quicunque ipſum ad crudelitatem exacuebant, rabiem'que inſitam, quaſi ſigno dato prouocabant, & calumnÿs iram excitabant, eos ſibi denique beneuolos, fidosq́; in primis amicos*

arbitrabatur. Mihi autē iam inde à principio nihil lenitate antiquius, modeſtiaq́; fuit. Igitur Parthicum bellum longè maximum, & in quo omne Romanum Imperiū fluctuauerit, ita confecimus, ut nec in acie fortiter dimicando hoſtibus ceſſerimus, & regem maximas ſecum trahentem copias, icto fœdere ex inimico amicum reddiderimus. Porrò me principe liberi, incruētiq́; omnes agitabunt, magisq́; optimatium conſpiratio hæc erit, quàm principatus. Neq; tamen eſt, quod quiſquam indignū Imperio cēſeat, aut fortunæ crimen putet eſſe, quòd ex equeſtri ordine ad Imperium peruenerim. Nam quò obſecro nobilitas ipſa, niſi morum benignitas adſit, & humanitas? Siquidē fortunæ munera, etiam parum dignos exornant, animi uirtus propriam cuiq; gloriam conciliat: & claritas quidem generis, diuitiæq́;, atq; id genus reliqua, etſi beatorum propria putantur minimè in ipſis, utpote ab alijs tradita laudantur. Lenitas autem, ac benignitas, etſi ipſæ quoque admirationi ſunt, attamen habenti quoque laudem accumulant. Quid enim nobis profuit Commodi nobilitas, aut Antonini paterna ſucceßio? Scilicet eiuſmodi homines quaſi ipſis debitam hæreditatem adepti, ueluti proprio patrimonio per contumeliam abutuntur. Qui autem à uobis Imperium acceperunt, uelut in perpetuum obſtricti etiam referre gratiam pro meritis enituntur. Ad hæc

patri

patricia principum nobilitas ſæpenumero in ſuperbiam uertit, deſpectis omnibus uelut inferioribus. At qui modeſtia experimento ad Imperium aſciſcuntur, quaſi partum labore tuentur ſemper, uerenturq́;, & colunt, quos cõſueuerant. Mihi ſanè decretũ eſt, nihil ſine autoritate ueſtra gerere, ac uos principes, cõſiliariosq́; habere Reipub. gerẽda. Viuetisq́; pro arbitrio ueſtro in libertate illa, quã uobis antehac à patricijs Imperatoribus ereptã, Marc⁹ dein, Pertinaxq́; reſtituere conati ſunt, ambo ad Imperiũ priuatis cunabulis innutriti: quippe generis initia clara poſteris relinquere, ipſum præſtat, quàm accepta à maiorib⁹ fœdis moribus cõtaminare. Hac lecta epiſtola, cõclamatũ à Senatu uniuerſo, nulliq́; nõ honores Auguſtorũ Macrino decreti. Neq; uerò tantopere lætus Senatus Macrini ſucceßione fuit, quàm uulgò uniuerſi gratulabãtur extinctũ Antoninũ. Nam ut quiſq; autoritate aliqua, aut dignitate præcellebat, ita maximè imminentem ſuis ceruicibus depuliſſe gladium arbitrabatur. Delatores autẽ & ſerui omnes, quicunq; dominos detulerant, patibulo ſuffixi, totaq; urbs, atq; adeò Romanum Imperium ſceleratis hominibus perpurgatum, partim ſupplicio affectis, partim exilio mulctatis. Quòd ſi qui tamen latuerunt, metu quieſcentium, etiam ipſi libertatis quandã imaginẽ præferebant, anno duntaxat uno quo Macrinus

Imperium obtinuit. Quippe hoc tantum peccauit, quòd non exercitum illico dimiſit, atq; unoquoq; domum reuerti iuſſo, ipſe Romam ſui cupidam ſtatim non petijt, uocāte populo quotidie ſe, ac Macrinum uociferante. Sed Antiochiæ morabatur, barbam nutriens, et incedens quàm ſolebat lentius, tardiſſimeq́;, ac uix adeuntibus ſe reſpondens, adeoq́; interdum ſubmiſſa uoce, ut ne exaudiri quidem poſſet. Hæc enim demum ſibi de Marci moribus imitanda propoſuerat, cùm ad illius reliquam uitam nullo pacto aſpiraret. Quippe delicioſius in dies agitās, histrionibusq́;, & ſaltatoribus intentus, & gubernandi negligens, incedebat cum fibulis, ac balteo auratis, gemmatisq́;. Qui luxus minimè Romano gratus exercitui, certè quem Barbaris putant, fœminisq́; congruentiorem, quàm principi. Talia igitur intuētes, magnopere improbare omnes, uitamq́; planè hominis aſpernari molliorem, quàm ut militari uiro conueniret, ſimul comparare inuicem Antonini uitæ exemplum, ſolertis in primis, ac planè militaris uiri, & Macrini luxuriā. Præterea grauiter indignari, quòd ipſi adhuc in tabernaculis agerent, procul à patria, ac nonnunquam rerum quoq; neceſſariarum indigerent, neq; domum dimitterentur etiam pace facta, cum ſcilicet ille contrà molliſſimè, ac delicioſiſſimè uitam coleret. Igitur excuſſis uelut habenis quotidie in hominē cauil-

bantur

bantur, ac leuiſſimam quanque occidendi eius occaſionem aucupabantur. Sed ita, ſcilicet fato datum fuerat, ut uno duntaxat anno princeps Macrinus in delicijs abſumpto, ſimul cum uita Imperium amitteret, exiguam, tenuemq́; fortuna occaſionem militibus oſtentante, ad ea quæ concupierãt patranda. Mæſa erat quædam nomine Phœniſſa mulier, ab Emeſa urbe Phœniciæ, cui ſoror Iulia fuerat Seueri coniux, ac mater Antonini, ea uiuente ſorore multos annos in aula Imperatoria uixerat, Seuero & Antonino principibus. Hanc igitur Mæſam poſt ſororis obitum, atq; Antonini cædem, iuſſerat Macrinus in patriam cum omnibus bonis reuerti. Abundabat autem grandi pecunia, utpote longiſſimo tẽpore inter principalem potentiã enutrita. Reuerſa igitur anus, domi agitabat. Erãt uerò ei filiæ duæ, quarũ natu maior Soæmis, minor Mammæa uocabatur. Illi filius Baſſianus, huic Alexianus, amboq́; ſub matribus, auiaq́; educabantur. Et quidem Baſſianus annos natus erat circiter quatuordecim, Alexianus autem decimum iam annum attigerat. Sacerdotes ambo Solis, quem maximè indigenæ colũt, Phœnicum lingua Heliogabalum uocitantes. Templumq́; illi maximum conſtructum habent auro, argẽtoq́; plurimo, ac lapidum eleganti magnificẽtia exornatum. Neq; ſolùm indigenæ deũ illum uenerantur, ſed uicini

quoq; ſatrapæ, regesq; Barbari, certatim quotannis ſplendida offerunt munera. Simulacrum uerò nullum Græco, aut Romano more manufactum ad eius dei ſimilitudinẽ: ſed lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus propemodum ad coni figuram. Niger lapidi color, quem etiam iactant cœlitus decidiſſe. Eminent in lapide quædam formæq; nõnullæ uiſuntur, ac Solis imaginem illam eſſe affirmant, minimè humano artificio fabrefactã. Huic igitur deo ſacer erat Baſſianus, quippe natu maior, ipſe potiſſimum ſacerdotio fungebatur, incedens Barbarico cultu, tunicas indutus intextas auro, ac manuleatas, & ad pedes uſq; demiſſas, cruraq; tota conuelans ab unguibus ad femora, ueſtibus ſimiliter auro purpuraq; uarijs, capite coronam geſtans, pretioſorũ lapidum coloribus florentẽ. Præterea integer æui, cunctorumq; eius ætatis adoleſcentiũ formoſiſſimus. Quare congruentibus in unum forma corporis, atq; ætatis flore, ſimul habitu illo molliſſimo, facilè eum Dionyſij pulcherrimis imaginibus aſſimilabãt. Hunc igitur ſacra celebrantem, chorumq; circa altaria Barbarũ in morem, ad tibias, fiſtulasq;, & omnifariam organa inſtaurantem, curioſius inſpectabant, cùm mortales alij, tum in primis Romani milites, uel quòd genere Imperatorio editum ſciebãt, uel quòd forma uiribus, omnium in ſe oculos conuertebat. Quippe tum uicinus

urbi

urbi illi exercitus erat, tuendæ Phœniciæ præpoſitus, deductus inde mox, ut in ſequẽtibus exponemus. Cùm itaq; quotidie religionis nomine milites ad tẽplum itarent, libenter ſcilicet adoleſcẽtem intuebantur. Erant autem ex ijs nonnulli Romæ profugi Mæſæ familiares, quibus illa formam pueri admirantibus, incertũ mentita, an uerum profeſſa, filiũ utiq; eſſe ait Antonini, quãuis alterius putaretur. Quippe cùm ſuis natabus adoleſcentulis adhuc, & formoſis rem habuiſſe: quo tempore ipſa in palatio ſimul cum ſorore agitabat. Ea res audita ab illis, ac ſenſim cõmunicata, reliquis cõmilitonibus, per uniuerſum deniq; exercitum uulgata eſt. Porrò etiam aceruos habere nummorũ Mæſa dicebatur, facileq́; omnes militibus elargitura, ſi modò Imperiũ ſuæ ſoboli reſtitueretur. Pollicentibus autẽ ſe eam cũ ſuis, ſi noctu clanculũ in caſtra ueniſſet, patẽtibus portis excepturos, atq; Antonini filium Imperatorẽ declaraturos: nihil ſcilicet recuſauit anus, decreta periculum quoduis adire, quàm uitã colere priuatã, atq; abiectam. Quapropter noctu clanculum urbe egreſſa, cùm liberis, nepotibusq́; ſuis, deducẽte ipſos profugorum militũ agmine, facilè in caſtra admittitur, ibiq́; puerũ confeſtim milites uniuerſi Antoninum appellatũ, atq; indutum purpura cuſtodiebant. Tum cõmeatu omni ſimul cũ ſuis natis, & coniugibus, cæteriſq́; adeò rebus importatis,

quas in uicis,agriſq; propinquis habebat,ita ſe intus cōparabant,ut etiam ſi opus foret,caſtrorum obſidionem exciperent. Quæ ubi nuntiata Macrino ſunt Antiochiæ moranti, edito per exercitus rumore, repertum Antonini filium, pecunias militibus elargiri Iuliæ ſororem, cùm omnia quæcunq; dicerentur, aut eſſe ullo modo poterant,pro ueris acciperētur,pendebant animis omnes,atq; eos ad res nouas moliēdas, cùm proprium Macrini odium,tum Antonini memoriæ quædam quaſi cōmiſeratio ſubigebat,ſed in primis pecuniarum ſpes, ut multi iam ex ijs ad nouum Antoninū transfugerent. At Macrinus rem totam quaſi puerilem contemnens, conſuetamq; obtinens animi alacritatem,domi ipſe ſedens, unum è ſuis ducibus mittit,traditis copijs, quantæ ad rebelles expugnandos, uiderentur ſuffecturæ. Vt autē eò peruenit Iulianus (id enim nomen præfecto fuit) ac iam mœnibus ſuccedebat,ſtatim incluſi milites,puerū exercitui infeſto de turribus,pinniſq; oſtentare,uociferari Antonini filiū, ſacculos quoq; nummorum plenos,eſcam ſcilicet proditionis attollere. At illi credito Antonini eſſe filium (& quoniam ſic uidere uolebant) facie quoq; & liniamentis quàm ſimilimū exiſtimantes,caput amputant Iuliano,mittuntq; ad Macrinū.Ipſi reſeratis portis,uniuerſi in caſtra accipiuntur. Ita ſcilicet adauctæ copiæ,non modò ad excipiendā

obſid

obſidionem, ſed ad conferendam quoq; manum, dimicandúq; inſtructa acie, ſatis futura, tranſfugarum etiam magna ui paulatim quotidie ſe aggregante. Quibus auditis Macrinus cũ omni exercitu ad caſtra illa oppugnanda contendit. Antoninus autem militibus oppugnationem haud expectantibus, ſed congredi audientibus, copias omnes educit. Concurrerunt autẽ inter ſe exercitus uterq; , in Phœnicia Siriaq; finibus, acrius dimicãte Antonini milite, conſcientia, metuq; pœnæ, ſi uictus foret, cõtrà autem Macrini exercitu languidius, remiſsiuſq; prælium capeſcente, multiſq; ſubinde ad Antoninum transfugientibus. Quo animaduerſo Macrinus metu, ne planè omnibus exutus copÿs captiuus ageretur, nihil non paſſurus contumeliæ, ſtante adhuc acie, chlamydem ſibi, cæterumq; Imperatorium detrahit ornatum, paucisq; è fidiſsimis cõmilitonum comitatus, fugam occupat, detonſaq; barba, ne agnoſceretur, itinerario ueſtimẽto, capiteq; ſemper cõuclato, noctem diemq; accelerabat, famam quoq; ſuæ fortunæ præueniẽs, quippe ingenti ſtudio cõmilitones uehicula urgebant, quaſi Macrino adhuc rerum potente, magnis de rebus mitterentur. Ille igitur fuga euaſerat, quemadmodum diximus. Intereà milites utrinq; pugnabãt, atq; à Macrino quidem corporis cuſtodes, ac ſtipatores, quos prætorianos uocãt, fortiter ſtantes, reliquum omnẽ exercitum

citum ſoli ſuſtinebãt, uidelicet proceri homines, atq; ex omni numero delecti. Cætera omnis multitudo pro Antonino præliabatur. Sed ubi diu neq; Macrinum iam ipſum, neq; Imperij ſigna conſpiciebant, qui pro illo certamen ſubierant, ignari ubi nã foret, iacêret, an aufugiſſet, haud ſatis cõſtitutum habentes, quod ſibi capiendum conſilium foret, neque periclitari diutius pro eo decreuerant, qui iam nuſquam cõpareret, & ſe permitteret hoſtium poteſtati, quaſi dedititios, captiuosq; ucrebãtur. Ut autem à captiuis audiuit Antoninus aufugiſſe è prælio Macrinũ, mittit ſtatim nuntios, qui doceant fruſtra illos pro homine pauidiſsimo, ac fugitiuo decertare, ueniamq; & obliuionem omnium iureiurando pollicetur, ſtipatoresq; iam tum ſibi illos adſciſcit. Igitur omnes re credita ceſſerunt. At uerò Antoninus mittit illico, qui Macrinum conſequãtur, cùm iam plurimum uiæ præcepiſſet. Inuentus autem eſt in Chalcedone Bithyniæ urbe, grauiſsimè ægrotãs, ac perpetuo itinere attritus, latitans in ſuburbano quodã, ubi illi caput abſciſſum. Dicebatur autem Romam properare, fretus popularibus ſtudijs, ſed tranſgredientem in Europam, anguſto Propontidos freto, iamq; Byzantio appropinquantẽ, uento aduerſo uſum perhibent, quaſi flatu ipſo ad ſupplicium retrudente. Tãtum igitur abfuit Macrinus, quo minus perſecutores effugerit; finem uitæ ſortitus

fœdiſs

fœdiſsimum, qui Romam reuerti poſt uoluerit, quod ſtatim à principio facere oportuerat. Offendit autem conſilio pariter, atq; fortuna. Ita ſcilicet occiſus eſt Macrinus cum filio Diadumeno, quem iam Cæſarē fecerat. Poſteà uerò quàm exercitus uniuerſus Antoninum Imperatorem conſalutauit, atq; ille ſummam rerum ſuſcepit, rebus iam in Oriente, ut quæq; maximè urgebāt, ordinatis, ab auia ſcilicet atq; amicis (nam ipſe adoleſcens admodum, ac rerum erat imperitus) haud diu moratus, profectionem edicit, feſtinante in primis Mæſa ad Romanam aulam, cui tandiu inſueuiſſet. Sed ut Senatui, populoq; Romano res innotuit, omnes eum nuntium grauiter accipere. Sed parendum neceſsitati fuit, electo à militibus principe. Cæterùm incuſantes Macrini negligens ingenium, fluxosq; mores, neminē utiq; alium, ſed ipſum ſibi fuiſſe mali cauſam dictitabant. At uerò Antoninus è Syria profectus Nicomediæ hyemauit, ita poſtulante anni tempore. Statim igitur debacchari ſupra modum cœpit, cultumq; patrij numinis, cui dicatus fuerat, celebrare ſupernacuis ſaltationibus, ueſtitum uſurpans luxurioſum, purpura intextum, atque auro monilibusq;, & armillis redimitus, coronas etiam ſuſtinens ad tiaræ modum, auro lapillisq; pretioſis inſignitas. Forma habitus inter Phœniſſam ſtolam, ac Medorū amictum. Nam Romanam

ueſt

ueſtem, aut Græcanicam planè aſpernabatur, è lana (ut ipſe aiebat) hoc eſt è re uiliſsima confectam. Neq; niſi ſericas telas dignabatur, procedens identidem ad tibias, & tympana, uelut orgia numinis cõcelebraret. Hæc cernens Mæſa, ac ferens iniquo animo, ſupplex illi perſuadere conabatur, ut Romanũ aſſumeret cultum, ne urbem mox, curiamq; ingrediens peregrino illo, Barbaricoq; habitu, ſpectantiũ oculos perſtringeret, inſolentes eiuſcemodi munditiarum, ac reputãtes muliercul is, quàm uiris congruentiores. Sed ille uerbis aniculæ contemptis, nec cuiquam prætereà credendum putans (quippe neminẽ circa ſe, niſi moribus conſimilem, ſuiſq; obſecundantem uitijs habebat) cùm retinẽdum ſibi quencunq; illum cultum animo obſtinaſſet, decreuit abſens periculum facere, quonam animo Senatus populuſq; Romanus laturi forent. Quare imaginem propriam maximis liniamẽtis, qua ipſe obire ſacerdotis munia uidebatur, ſimulq; figuram numinis, cuius ſacerdotium gerebat, depictã in tabula præmiſit Romam, iuſſis qui eam ferrent in media curia loco edito ſupra Victoriæ caput collocare, ut cùm Senatus haberetur, thura unuſquiſq; adoleret, merumq; libaret. Edixit itẽ, ut omnes Romani magiſtratus, quiq; publicè ſacra facerẽt ante alios deos, quorum meminiſſe inter ſacrificandum ſolent, deum Heleogabalum nuncuparent. Quapro-

pter

pter ut in urbem peruenit, nihil ſcilicet nouum Romani uiderunt, inſueti iam picturæ. Diuiſo igitur congiario in populum (ut mos eſt Imperium ſuſcipientibus) ſpectacula omnifariã edebat magnificentiſſima, templumq; item maximum, pulcherrimumq; deo erexit, plurimasq; circa templum conſtituit aras, ad quas quotidie manè taurorum hecatombas, & ouiũ magnam multitudinem immolabat. Coaceruatisq; ſupra aras omne genus odoribus, etiam ueterrimi cuiusq;, optimiq; uini plurimas amphoras profundebat, ſic ut riui paſſim uini, ſanguinisq; promiſcuè defluerẽt. Chorosq; circum aras agitabat nullis non organis conſonantibus, unaq; mulieribus Phœniſſis curſitantibus in orbem, cymbalaq; inter manus habentibus, aut tympana, omni circunſtante Senatu, atq; equeſtri ordine ad theatri formam. Exta porrò uictimarũ, atq; aromata inter lances aureas, capitibus impoſita geſtabant, non quidem famuli aliqui, aut humiles perſonæ, ſed præfecti exercitibus, & quicunq; maximas dignitates obtinebãt, induti tunicas talares, ac manuleatas, unamq; in medio purpuram ferentes, ſed et linteis calciamentis utebantur, quemadmodũ uates in eis regionibus conſueuerunt. Porrò ingentem ſe honorem tribuere putabat, quibus eiuſcemodi ſacrificia participaret. Sed quamuis inſtaurare choros, & ſacra facere perpetuò uideretur, plurimos

tamen ex illuſtribus uiris, atq; opulentis interfecit, delatos ſibi, quòd parũ læti illiuſmodi uita, etiam in ipſum quandoq; cauillarẽtur. Duxit prætereà uxorem illuſtriſſimam Romanam fœminam, quam etiam Auguſtam appellauit, cumq; ea tamen paulò pòſt diuortium fecit. ademptisq; honoribus priuatam colere uitam iuſſit. Poſt illam uerò captũ ſe amore ſimulans, ut aliquid uirile ſaltem facere uideretur, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe, & uirginem perpetuò uolunt, abreptam è templo pro uxore habuit. Ita mœſtum tanto flagitio, ac piaculo Senatum per epiſtolam conſolatus, humanum eſſe id peccatum, captum ſe illius amore. Cæterùm ſacerdoti congruere ſacerdotis nuptias, ob idq; etiam auguſtiores futuras. Sed eam quoq; paulò pòſt dimiſit, tertia uxore ducta, quæ referre ſuum genus ad Cõmodum dicebatur. Neq; uerò humana tantum matrimonia ludebat, ſed etiam deo ſuo quærebat uxorem. Itaq; Palladis ſimulacrum, quod occultum Romani, neminiq; uidendum colunt, in cubiculum ſuum tranſtulit, immotumq; ad eam diem, ex quo Ilio aue ctum fuerat, præterquã quum templum conflagrauit, ipſe emouit ſedibus, eamq; deam ſui dei cõiugem in aulam Imperatoriam adduxit. Dein cordi eſſe negans deo belligerem uxorem, atq; armatam, ſimulacrũ Vraniæ iuſſit afferri. Quod ſcilicet Carthaginenſibus omniq;

Africæ

Africæ uenerabile, poſitum fuiſſe à Phœniſſa Didone creditur, quo tempore antiquam Carthaginem diſſecto corio ædificauit. Hanc Afri Vraniam uocant, Phœnices Aſtroarchen, Lunam eſſe affirmantes. Congruere igitur aiebat Antoninus matrimoniũ Solis & Lunæ. Itaq; & ſimulacrum afferri iuſsit, & auri quicquid in tẽplo erat, pecuniamq́; Deo ſuo dotis nomine dari præcepit. Quod ubi allatum eſt, ac prope Heleogabalum conſtitutum, iuſsit urbe tota, Italiaq́; feſtos dies, celebresq́;, et lætitiæ plenos, publicẽ, priuatimq́; quaſi dijs nubentibus agitari. Fecit & in ſuburbano templum maximum, ac magnificentiſsimũ, in quod anno uertente deum ſuum adulta iam ætate deducebat, ludisq́; curulibus, & ſcenicis, epulisq́;, & peruigilijs populum à ſe oblectari arbitrabatur. Ipſum porrò dei ſimulacrũ impoſitũ uehiculo, quod eſſet auro, pretioſisq́; lapidibus exornatum, deducebat ex urbe in ſuburbanũ, trahentibus equis ſeiugibꝰ, emaculato candore, ac magnitudine precellentibus, auroq́; multo, & phalerarũ uarietate conſpiciendis. Neq; enim quiſquam mortalium eum inſcenderat currum, ſed circunſtabant omnes quaſi aurigantem deum. Antoninus autẽ retrorſus currens, ac ſimulacrum ipſum aſpectans, currum antecedebat, frænos manibus retinẽs, totumq́; iter ita retrorſum currens, ac deum ſemper aſpectans cõfecit. Ac

ne caderet, laberetúrq;, ignarus quò tẽderet, auroſam ſubſtrauerãt arenã, militesq; eũ utrinq; retentabant, quò tutius retrocederet, diſcurrẽte etiam cũ facibus utrinq; populo, & coronas, floresq; iaciẽte. tum deorum omniũ ſimulacra, & quicquid conſpicuum in templis, principatusq; inſignia, & pretioſiſsima ſupellex, equites itẽ, & exercitus uniuerſus pompã illiuſmodi comitabantur. Vbi autem deduxerat, atq; in tẽplo conſtituerat, ſacris iam celebritatibusq; peractis, maximas, altiſsimasq; turres ad idipſum extructas conſcendebat. Inde ſcilicet in plebem miſsilia ſparſurus, aurea uidelicet argenteaq; pocula, ueſtesq;, & lintea omne genus: beſtias prætereà cicures omnes, exceptis ſuibus, quibus ipſe (ut mos eſt Phœnicibus) abſtinebat. Multi igitur inter rapiendũ periere, partim inuicem proculcati, partim militum contis tranſfixi, ſic ut ea celebritas calamitatẽ quàm plurimis attulerit. Ipſe identidẽ aurigans, aut ſaltans conſpiciebatur: quippe ne latêre quidem ſua patiebãtur flagitia, procedens etiã in publicũ pictis oculis, geniſq; purpuriſſatis, faciemq; ſuapte natura formoſam indecoris coloribus inficiens. Quod animaduertens Mæſa, ac ſuſpectans militum indignationẽ, metuensq;, ne ſi illi quid accidiſſet, ipſa rurſus in priuatam uitam relaberetur, perſuadet leui alioqui ſtolidoq; adoleſcẽti, ut ſibi conſobrinum ſuũ, nepotemq; ipſius ex

altera

altera filiarum Mammæa prognatum adoptaret. Ita ad gratiam locuta, oportere iam ipſum ſacerdotio, religioniq; numinis uacantē bacchari, ac deûm celebrare orgia, ſufficiēdum autem alterū, qui res curaret humanas, quiq; illi principatum uacuum ab omni moleſtia, curaq; præſtaret. Neq; tamen peregrinum aliquē, aut alienum hominem requirendum, ſed conſobrino potiſsimum id honoris tribuendū. Is erat Alexianus, qui tum nuncupabatur Alexander, auito ipſo nomine in Macedonis regis nomē cōmutato. Nam cum regē fama per ſe celebrem, etiam magnopere coluerat Antoninus Seueri filius, quem fuiſſe amborū parentem perſuadere anus conabatur, iactato filiarū inceſto, quò illi magis, magisq; à militibus diligerētur. Quare Cæſar declaratus Alexander, conſulq; factus cū Antonino eſt, Senatu ſcilicet per ridiculū decernēte, quod ille uoluerat, hoc eſt uideri ipſum patrem, qui natus annos foret circiter quatuordecim: Alexādrum uerò filium, qui tum duodecimum attigiſſet. Poſteà igitur quàm Alexander Cæſar eſt appellatus, uolebat eū ſtatim Antoninus ſuis illis inſtitutis imbuere, ut ſcilicet choros agitans, ſaltansq;, & ſacerdotij particeps, ueſtitu eodem, atq; artibus uteretur, quem tamen mater Mammæa ab omni illa fœditate uindicabat, ſummis clam doctoribus omnium diſciplinarū, modeſtiamq; edocēs, ac palæſtra,

quas in uicis,agriſq; propinquis habebat,ita ſe intus cõparabant,ut etiam ſi opus foret,caſtrorum obſidionem exciperent. Quæ ubi nuntiata Macrino ſunt Antiochiæ moranti, edito per exercitus rumore; repertum Antonini filium, pecunias militibus elargiri Iuliæ ſororem, cùm omnia quæcunq; dicerentur, aut eſſe ullo modo poterant,pro ueris acciperētur,pendebant animis omnes,atq; eos ad res nouas moliēdas, cùm proprium Macrini odium,tum Antonini memoriæ quædam quaſi cõmiſeratio ſubigebat,ſed in primis pecuniarum ſpes, ut multi iam ex ijs ad nouum Antoninũ transfugerent. At Macrinus rem totam quaſi puerilem contemnens, conſuetamq; obtinens animi alacritatem,domi ipſe ſedens, unum è ſuis ducibus mittit,traditis copijs, quantæ ad rebelles expugnandos, uiderentur ſuffectura. Vt autē eò peruenit Iulianus (id enim nomen præfecto fuit) ac iam mœnibus ſuccedebat,ſtatim incluſi milites,puerũ exercitui infeſto de turribus,pinniſq; oſtentare,uociferari Antonini filiũ, ſacculos quoq; nummorum plenos,eſcam ſcilicet proditionis attollere. At illi credito Antonini eſſe filium (& quoniam ſic uidere uolebant) facie quoq; & liniamentis quàm ſimilimũ exiſtimantes,caput amputant Iuliano,mittuntq; ad Macrinũ. Ipſi reſeratis portis,uniuerſi in caſtra accipiuntur. Ita ſcilicet adauctæ copiæ,non modò ad excipiendã

obſid

obſidionem,ſed ad conferendam quoq; manum, dimicandúq; inſtructa acie,ſatis futura,transfugarum etiam magna ui paulatim quotidie ſe aggregante. Quibus auditis Macrinus cũ omni exercitu ad caſtra illa oppugnanda contendit. Antoninus autem militibus oppugnationem haud expectantibus,ſed congredi audientibus, copias omnes educit. Concurrerunt autẽ inter ſe exercitus uterq;, in Phœnicia Siriaq; finibus, acrius dimicãte Antonini milite, conſcientia, metuq; pœnæ,ſi uictus foret,cõtrà autem Macrini exercitu languidius, remiſſiusq; prælium capeſcente, multisq; ſubinde ad Antoninum transfugientibus. Quo animaduerſo Macrinus metu,ne planè omnibus exutus copiјs captiuus ageretur, nihil non paſſurus contumeliæ, ſtante adhuc acie,chlamydem ſibi,cæterumq; Imperatorium detrahit ornatum, paucisq; è fidiſſimis cõmilitonum comitatus,fugam occupat,detonſaq; barba,ne agnoſceretur,itinerario ueſtimẽto,capiteq; ſemper cõuelato,noctem diemq; accelerabat,famam quoq; ſuæ fortunæ præueniẽs, quippe ingenti ſtudio cõmilitones uehicula urgebant, quaſi Macrino adhuc rerum potente, magnis de rebus mitterentur. Ille igitur fuga euaſerat,quemadmodum diximus. Interea milites utrinq; pugnabãt,atq; à Macrino quidem corporis cuſtodes, ac ſtipatores, quos prætorianos uocãt, fortiter ſtantes,reliquum omnẽ exercitum

fœdiſſimum, qui Romam reuerti poſt uoluerit, quod ſtatim à principio facere oportuerat. Offendit autem conſilio pariter, atq; fortuna. Ita ſcilicet occiſus eſt Macrinus cum filio Diadumeno, quem iam Cæſarẽ fecerat. Poſteà uerò quàm exercitus uniuerſus Antoninum Imperatorem conſalutauit, atq; ille ſummam rerum ſuſcepit, rebus iam in Oriente, ut quæq; maximè urgebãt, ordinatis, ab auia ſcilicet atq; amicis (nam ipſe adoleſcens admodum, ac rerum erat imperitus) haud diu moratus, profectionem edicit, feſtinante in primis Mæſa ad Romanam aulam, cui tandiu inſueuiſſet. Sed ut Senatui, populoq́; Romano res innotuit, omnes eum nuntium grauiter accipere. Sed parendum neceſſitati fuit, electo à militibus principe. Cæterùm incuſantes Macrini negligens ingenium, fluxosq́; mores, nemĩnẽ utiq; alium, ſed ipſum ſibi fuiſſe mali cauſam dictitabant. At uerò Antoninus è Syria profectus Nicomediæ hyemauit, ita poſtulante anni tempore. Statim igitur debacchari ſupra modum cœpit, cultumq́; patrij numinis, cui dicatus fuerat, celebrare ſuperuacuis ſaltationibus, ueſtitum uſurpans luxurioſum, purpura intextum, atque auro monilibusq́;, & armillis redimitus, coronas etiam ſuſtinens ad tiaræ modum, auro lapillisq́; pretioſis inſignitas. Forma habitus inter Phœniſſam ſtolam, ac Medorũ amictum. Nam Romanam

ueſt

ueſtem, aut Græcanicam planè aſpernabatur, è lana (ut ipſe aiebat) hoc eſt è re uiliſſima confectam. Neq; niſi ſericas telas dignabatur, procedens identidem ad tibias, & tympana, uelut orgia numinis cõcelebraret. Hac cernens Maſa, ac ferens iniquo animo, ſupplex illi perſuadere conabatur, ut Romanũ aſſumeret cultum, ne urbem mox, curiamq; ingrediens peregrino illo, Barbaricoq; habitu, ſpectantiũ oculos perſtringeret, inſolentes eiuſcemodi munditiarum, ac reputãtes mulierculis, quàm uiris congruentiores. Sed ille uerbis aniculæ contemptis, nec cuiquam præterea credendum putans (quippe neminẽ circa ſe, niſi moribus conſimilem, ſuisq; obſecundantem uitijs habebat) cùm retinẽdum ſibi quencunq; illum cultum animo obſtinaſſet, decreuit abſens periculum facere, quonam animo Senatus populuſq; Romanus laturi forent. Quare imaginem propriam maximis liniamẽtis, qua ipſe obire ſacerdotis munia uidebatur, ſimulq; figuram numinis, cuius ſacerdotium gerebat, depictã in tabula præmiſit Romam, iuſſis qui eam ferrent in media curia loco edito ſupra Victoriæ caput collocare, ut cùm Senatus haberetur, thura unuſquiſq; adoleret, merumq; libaret. Edixit itẽ, ut omnes Romani magiſtratus, quiq; publicè ſacra facerẽt ante alios deos, quorum meminiſſe inter ſacrificandum ſolent, deum Heleogabalum nuncuparent. Quapropter

pter ut in urbem peruenit, nihil ſcilicet nouum Romani uiderunt, inſueti iam picturæ. Diuiſo igitur congiario in populum (ut mos eſt Imperium ſuſcipientibus) ſpectacula omnifariã edebat magnificentiſſima; templumq́; item maximum, pulcherrimumq́; deo erexit, plurimasq́; circa templum conſtituit aras, ad quas quotidie manè taurorum hecatombas, & ouiũ magnam multitudinem immolabat. Coaceruatisq́; ſupra aras omne genus odoribus, etiam ueterrimi cuiuſq́;, optimiq́; uini plurimas amphoras profundebat, ſic ut riui paſſim uini, ſanguinisq́; promiſcuè defluerẽt. Chorosq́; circum aras agitabat nullis non organis conſonantibus, unaq́; mulieribus Phœniſſis curſitantibus in orbem, cymbalaq́; inter manus habentibus, aut tympana, omni circunſtante Senatu, atq; equeſtri ordine ad theatri formam. Exta porrò uictimarũ, atq; aromata inter lances aureas, capitibus impoſita geſtabant, non quidem famuli aliqui, aut humiles perſonæ, ſed præfecti exercitibus, & quicunq; maximas dignitates obtinebãt, induti tunicas talares, ac manuleatas, unamq; in medio purpuram ferentes, ſed et linteis calciamentis utebantur, quemadmodũ uates in eis regionibus conſueuerunt. Porrò ingentem ſe honorem tribuere putabat, quibus eiuſcemodi ſacrificia participaret. Sed quamuis inſtaurare choros, & ſacra facere perpetuò uideretur, plurimos

tamen ex illuſtribus uiris, atq; opulentis interfecit, delatos ſibi, quòd parū læti illiuſmodi uita, etiam in ipſum quandoq; cauillarētur. Duxit præterea uxorem illuſtriſsimam Romanam fœminam, quam etiam Auguſtam appellauit, cumq; ea tamen paulò pòſt diuortium fecit. ademptisq; honoribus priuatam colere uitam iuſsit. Poſt illam uerò captū ſe amore ſimulans, ut aliquid uirile ſaltem facere uideretur, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe, & uirginem perpetuò uolunt, abreptam è templo pro uxore habuit. Ita mœſtum tanto flagitio, ac piaculo Senatum per epiſtolam conſolatus, humanum eſſe id peccatum, captum ſe illius amore. Cæterùm ſacerdoti congruere ſacerdotis nuptias, ob idq; etiam auguſtiores futuras. Sed eam quoq; paulò pòſt dimiſit, tertia uxore ducta, quæ referre ſuum genus ad Cōmodum dicebatur. Neq; uerò humana tantum matrimonia ludebat, ſed etiam deo ſuo quærebat uxorem. Itaq; Palladis ſimulacrum, quod occultum Romani, neminiq; uidendum colunt, in cubiculum ſuum tranſtulit, immotumq; ad eam diem, ex quo Ilio aue ctum fuerat, præterquā quum templum conflagrauit, ipſe emouit ſedibus, eamq; deam ſui dei cōiugem in aulam Imperatoriam adduxit. Dein cordi eſſe negans deo belligerem uxorem, atq; armatam, ſimulacrū Vraniæ iuſsit afferri. Quod ſcilicet Carthaginenſibus omniq;

Africæ

Africæ uenerabile, poſitum fuiſſe à Phœniſſa Didone creditur, quo tempore antiquam Carthaginem diſſecto corio ædificauit. Hanc Afri Vraniam uocant, Phœnices Aſtroarchen, Lunam eſſe affirmantes. Congruere igitur aiebat Antoninus matrimoniũ Solis & Lunæ. Itaq; & ſimulacrum afferri iußit, & auri quicquid in tẽplo erat, pecuniamq; Deo ſuo dotis nomine dari præcepit. Quod ubi allatum eſt, ac prope Heleogabalum conſtitutum, iußit urbe tota, Italiaq; feſtos dies, celebresq;, et lætitiæ plenos, publicè, priuatimq; quaſi dijs nubentibus agitari. Fecit & in ſuburbano templum maximum, ac magnificentißimũ, in quod anno uertente deum ſuum adulta iam ætate deducebat, ludisq; curulibus, & ſcenicis, epulisq;, & peruigilijs populum à ſe oblectari arbitrabatur. Ipſum porrò dei ſimulacrũ impoſitũ uehiculo, quod eſſet auro, pratioſisq; lapidibus exornatum, deducebat ex urbe in ſuburbanũ, trahentibus equis ſeiugib⁹, emaculato candore, ac magnitudine præcellentibus, auroq; multo, & phalerarũ uarietate conſpiciendis. Neq; enim quiſquam mortalium eum inſcenderat currum, ſed circunſtabant omnes quaſi aurigantem deum. Antoninus autẽ retrorſus currens, ac ſimulacrum ipſum aſpectans, currum antecedebat, frænos manibus retinẽs, totumq; iter ita retrorſum currens, ac deum ſemper aſpectans cõfecit. Ac

ne caderet, laberetúrq; ignarus quò tẽderet, au roſam ſubſtrauerãt arenã, militesq; eũ utrinq; retentabant, quò tutius retrocederet, diſcurrẽte etiam cũ facibus utrinq; populo, & coronas, flo resq; iaciẽte. tum deorum omniũ ſimulacra, & quicquid conſpicuum in templis, principatusq; inſignia, & pretioſiſsima ſupellex, equites itẽ, & exercitus uniuerſus pompã illiuſmodi comi tabantur. Vbi autem deduxerat, atq; in tẽplo conſtituerat, ſacris iam celebritatibusq; per actis, maximas, altiſsimasq; turres ad idipſum extructas conſcendebat. Inde ſcilicet in plebem miſsilia ſparſurus, aurea uidelicet argenteaq; pocula, ueſtesq;, & lintea omne genus: beſtias prætereà cicures omnes, exceptis ſuibus, quibus ipſe (ut mos eſt Phœnicibus) abſtinebat. Multi igitur inter rapiendũ periere, partim inuicem proculcati, partim militum contis tranſfixi, ſic ut ea celebritas calamitatẽ quàm plurimis attulerit. Ipſe identidẽ aurigans, aut ſaltans conſpiciebatur: quippe ne latêre quidem ſua patie bãtur flagitia, procedens etiã in publicũ pictis oculis, genisq; purpuriſſatis, faciemq; ſuapte natura formoſam indecoris coloribus inficiens. Quod animaduertens Maſa, ac ſuſpectans mi litum indignationẽ, metuensq;, ne ſi illi quid ac cidiſſet, ipſa rurſus in priuatam uitam relaberetur, perſuadet leui alioqui ſtolidoq; adoleſcẽti, ut ſibi conſobrinum ſuũ, nepotemq; ipſius ex

altera

altera filiarum Mammæa prognatum adoptaret. Ita ad gratiam locuta, oportere iam ipſum ſacerdotio, religioniq; numinis uacantē bacchari, ac deûm celebrare orgia, ſufficiēdum autem alterū, qui res curaret humanas, quiq; illi principatum uacuum ab omni moleſtia, curaq; præſtaret. Neq; tamen peregrinum aliquē, aut alienum hominem requirendum, ſed conſobrino potiſſimum id honoris tribuendū. Is erat Alexianus, qui tum nuncupabatur Alexander, auito ipſo nomine in Macedonis regis nomē cōmutato. Nam cum regē fama per ſe celebrem, etiam magnopere coluerat Antoninus Seueri filius, quem fuiſſe amborū parentem perſuadere anus conabatur, iactato filiarū inceſto, quò illi magis, magisq; à militibus diligerētur. Quare Cæſar declaratus Alexander, conſulq; factus cū Antonino eſt, Senatu ſcilicet per ridiculū decernēte, quod ille uoluerat, hoc eſt uideri ipſum patrem, qui natus annos foret circiter quatuordecim: Alexādrum uerò filium, qui tum duodecimum attigiſſet. Poſteà igitur quàm Alexander Cæſar eſt appellatus, uolebat eū ſtatim Antoninus ſuis illis inſtitutis imbuere, ut ſcilicet choros agitans, ſaltansq;, & ſacerdotij particeps, ueſtitu eodem, atq; artibus uteretur, quem tamen mater Mammæa ab omni illa fœditate uindicabat, ſummis clam doctoribus omnium diſciplinarū, modeſtiamq; edocēs, ac palæſtra,

uirilibusq́; gymnaſiis iſue faciẽs, Græcisq́; eũ præterea, et Latinis literis inſtituens. Quibus rebus magnopere Antoninus indignabatur, iamq́; adoptionis, Imperijq́; participati pœnitebat. Quapropter omnes illius doctores aula exegit, quoſdamq́; illuſtriores partim morte, partim exilio affecit, ridiculas allegans cauſas, quòd filium ipſius corrumperent, neq; agitare eũ choros, atq; ebacchari ſinerent, ſed ad modeſtiam componerent, & uirilia officia edocerent. Eoq́; uecordiæ prouectius eſt, ut omnes ſcenicos artifices, ac theatricos ad maximas Imperij dignitates promoueret. Quippe exercitibus ſaltatorem quendam præfecit, qui olim iuuenis publicè in theatro operas dederat. Alium itẽ è ſcena iuuentuti, alium Senatui, alium etiã equeſtri ordini præpoſuit. Aurigis item, & comœdis, minorumq́; hiſtrionibus, maxima Imperij munia demãdabat. Seruisq́; ſuis, aut libertis (ut quiſq; turpitudine reliquos anteibat) procurationes tradebat prouinciarum. Ita rebus omnibus, quæ grauia olim, honeſtaq́; cenſebantur, per omnẽ contumeliam, ac temulentiã debacchantibus, cùm cæteri omnes, tum in primis Romani milites indignabantur, cõtemnebantq́; eum, utpote uultum cõponentẽ elegantius, quàm fœminam probam deceret. Inſuper aureis monilibus, molliſſimoq́; ueſtitu haud quaquã uiriliter ornatum, ſaltantẽq́; in cõſpectu omniũ. Quare propenſiores

penſiores

penſiores animos in Alexādrum habebant, ſpemq; meliorem in puero modeſtè, & cōtinenter educato, ſeruabantq; eum diligenter omnes ab inſidijs Antonini. Mater autē Mammæa neq; poculētum aliquid, neq; eſculentū guſtare puerum ſinebat, quod ab illo mitteretur. Cocis autem & princernis utebatur puer nō quidem imperatorijs, aut cōmunibus, ſed quos mater tantum delegerat, ac ſpectatæ fidei futuros arbitrabatur. Dabat itē furtim pecunias mater, quas ille inter milites clanculum diuideret, ut eorum beneuolentiā etiā pecuniæ pignore (hāc enim illi potiſſimū ſpectant) haberet autoratā. Quæ intelligens Antoninus, nihil non inſidiarum Alexandro, matriq; intēdebat. Quas tamē omnes arcebat, prohibebatq; cōmunis auia Mæſa, mulier alioqui acerrima, multosq; annos in aula cum ſorore ſua Iulia Seueri cōiuge cōmorata. Nihil itaq; eam latebat, quod Antoninus moliretur, homo ſuapte natura futilis, & qui omnia quæ placerent, propalam loqueretur, atq; ageret. Poſteà uerò, quàm inſidiæ parum procedebant, detrahere puero Cæſaris honorem decreuit. Itaq; neq; ſalutari, neq; iam foras procedere patiebatur. Milites autē magnopere illum requirebant indignantes, ſi quidem Imperium quoq; adimeretur. Sed Antoninus famam uulgauit, quaſi iam obijſſet Alexander, ut ſcilicet periclitaretur, quonā id animo

laturi milites forent. At illi nuſquã cõparente puero, præterea animis rumore illo exulceratis indignabundi, neq; ſolitam cuſtodiam miſerũt Antonino, & incluſi caſtris uidere Alexandrum uelle in ipſo templo dictitabãt. Eo metu ictus Antoninus Alexandro ſecũ in uehiculo Imperatorio conſidente, quod erat auro multo, gemmisq; exornatum, contendit in caſtra. Cæterùm portis reſeratis accepêre utrũq; milites, atq; in templum caſtrorum deduxerunt, ſalutantes ſupra modũ, & lætis clamoribus proſequentes Alexandrum, ſpreto propemodum Antonino. Quæ ille ægreferens, cùm in tẽplo caſtrorum pernoctaſſet, iratus militibus, notatos qui Alexandro acclamauerant, quaſi ſeditionis & tumultus autoribus, arripi omnes ad ſupplicium imperauit. Quod illi ægreferentes, atq; Antoninum iam antea quoq; peroſi, cùm tollere è medio principem fœdiſſimum optarẽt, ſuisq; commilitonibus ferre ſuppetias, rati hoc eſſe tẽpus, ipſum ſtatim Antoninũ, matremq; Soænidem, quæ fortè illic aderat, interfecerunt, cumq; eis ſeruos, miniſtrosq; omnes ſcelerum, quicunq; tum in ea caſtra conuenerant. Cæterùm Antonini, & Soænidis cadauera trahenda per contumeliam plebi tradiderunt, quæ diu per totam urbem raptata ac dilaniata, poſtremò in cloacas abiecta ſunt, ut inde ſcilicet in Tyberim deferrentur. Sic Antoninus ſexen-

nium Imperio occupato , uitaq; (ut diximus) acta ſimul cum matre occiſus eſt. Milites autē Alexandrum Imperatorem conſalutatum in aulam palatinam deduxerunt , adulcſcentulum admodum , atq; adhuc auiæ præceptis obtemperantem.

LIBER SEXTVS.

QVEM *igitur habuerit finem uitæ maior Antoninus,in ſuperioribus demonſtratum eſt. Alexander autem poſt illum nomen , inſigniaq; gerebat Imperij.Cæterùm negotiorum adminiſtratio,ac principatus gubernacula,mulieribus incumbebant,omnia transferre ad modeſtiam, grauitatemq; conatibus. Quippe iam primùm ſedecim ordinis Senatorij uiros ætatis grauitate, uitæq; ſanctimonia præcellētes aſſeſſores pricipis,et cōſiliarios delegerūt,nihilq; aut dicebatur aut agebatur,niſi illorū accedēte ſuffragio. Grata igitur populo, militibusq; , ac Senatui: præterea forma principatus erat ex cōtumelioſiſſima tyrannide ad optimatiū gubernationē redacta. Igitur primò deorū ſimulacra, quæ ille proprijs ſedibus extulerat , ſuis quæq; templis, delubris,fanisq; reſtituerunt. Dein quos ille temere,aut uitiorum nomine , ad honores,digni-*

tatesq; extulerat, ſubmotos inde ad priſtinam uitam omnes, artificiumq́; redegerunt. Res autem cunctas, atq; adminiſtrationes, ciuiles quidem, & forenſes, inſignibus doctrina uiris, legumq́; peritiſsimis, militares autem claris bellica uirtute hominibus cõmendabant. Cumq́; diu ad hunc modum regeretur Imperiũ, Meſa iam extremæ ſenectutis diem ſuũ obijt, honores adepta imperatorios, atq; (ut mos Romanis eſt) inter diuas relata: at Mammæa cernens iam ſolam ſe filio reliquam, præeſſe ad eundẽ modum moderariq́; ſtudebat. Cumq́; adulęſcentem ſummam habere iam cerneret autoritatẽ, metuẽ ne uiuida ætas in ſumma poteſtate, licentiaq́; rerum, in cognata aliqua impingeret uitia, undique aulam ſeruabat, neq; adiri à quoquã adulęſcentem patiebatur, cuius uita moresq́; improbarentur, ne ſcilicet bona indoles corrumperetur, prouocantibus appetitum eius iam uigentem aſſentatoribus in extremas libidines. Perſuaſerat autẽ, ut actibus incubaret meliore diei parte, idq́; faceret quàm ſæpiſsimè, ne quod ſpatium ſupereſſet uacãdi malis artibus, occupato rebus potioribus, ac neceſſarijs imperanti. Cæterum ſuapte natura ſuberat Alexandro mite mãſuetumq́; ingeniũ, propenſumq́; ad humanitatem, quod ipſum ætas etiã conſequens declarauit. Quippe annis quatuordecim anæmaton, hoc eſt, citra ſanguinẽ geſsit Imperium, ne uno

quidem

quidem occiſo. Licet enim permulti maximis criminibus impegerint, tamen ab illorum cæde ſemper abſtinuit, quod utiq; non facilè à quoquam omnium Imperatorũ, quiqui Marco ſucceſſerint, factum obſeruatumq́; inuenies. Neminem quiſquam illo imperante cõmemorare poteſt, cui mors indẽnato ſit illata. Matrem uerò etiã incuſabat, eiq́; grauiter ſuccenſebat, quòd eſſet pecuniæ auidior & opum cumulandarum ſtudioſior uidebatur. Etenim cũ ſimularet ideo ſe theſauros cõgerere Mammæa, ut ſuppeditare Alexandro poſſet, quòd is facilè, abundanterq́; ſuis largiretur militibus, proprios domi theſauros extruebat. Quæ res Imperatori notam infamiæ attulit quòd illo ſcilicet inuito, atq; indignabundo etiã mulier auida per fraudem bona quorundã, atq; hæreditates ſuppilabat. Dedit item filio in matrimoniũ puellã patricij generis, quã etiam marito charam, gratamq́; in primis, eadẽ paulò pòſt aula per omnẽ contumeliã exegit. Et cum ipſa tantùm uocari Auguſta uellet, eamq́; appellationem puellæ inuideret, eò cõtumeliarũ prouecta eſt, ut puellæ pater, quamuis magnæ apud Alexandrũ generum autoritatis, impatiens Mammææ iniuriarum, quas ipſi nateq́; inferebat, cõfugerit in caſtra, gratiam ſe habere Alexandro dictitans habiti ſibi honoris. Cæterum Mammæam accuſans, nihil non cõtumeliæ inferentẽ. Quare

 indigna

indignata mulier interfici eũ quidẽ iuſsit,puellam uerò ædibus Imperatorij exactã,in Africam relegauit. Hæc autem omnia fiebant inuito,coactoq́; Alexandro, quippe illi mater ſupra modũ imperitabat,ac dicto audientẽ ſemper habebat, ut hoc tantùm reprehẽdi in Alexandro poſsit,quòd manſuetudine nimia,& reuerentia maiore quàm oportuit, etiam contra animi ſui ſententiã matri obſequeretur. Igitur cùm ad hunc modũ tredecim annos (quod quidem ad ſe attineret) ſine querela cuiuſquã Imperium gubernaſſet, ecce ſibi haud opinato literæ è Syria, Meſopotamiaq́; redditæ à ducibus, in quibus ſcriptum eſſet, Artaxarẽ Perſarum Regem Parthis iam deuictis,atq; Artabano, qui Rex magnus primus appellatus eſt, dupliciq́; diademate utebatur,non ſolum Oriẽtis regno,ſed uita quoque expulſo, ſubigere uicinos Barbaros,ac ſibi uectigales facere: neque iam intra fluuium Tygrim tenere ſe,ſed ſuperatis ripis, ac Romani finibus Imperij, excurrere per Meſopotamiam, Syriæq́; minitari, omnemq́; Europæ oppoſitam continentẽ quæ mari Aegæo fretoq́; Propõtidos terminatur,atq; Aſiæ nomẽ habet, ceu ueterem Perſarũ poſſeſsionem ſibi uindicare, quòd iam inde à Cyro, qui primus Imperium à Medis in Perſas tranſtulit, ad Darium uſq; extremum Perſarum Regem, cui regnũ Alexander abſtulerit,cuncta olim

Ionia, Cariaq́; tenus à Perſarum ſatrapis gubernarētur. Quare ſui muneris eſſe curare nūc, ut uetus, atq; integrum Imperium Perſis reſtitueretur. Quibus intellectis Alexander, atq; haud mediocriter re ſubita, inopinataq́; perturbatus, quippe in altiſsima pace educatus a puero, atq; urbanis delitijs innutritus, conuocato prius amicorum conſilio, decreuit legatos cum literis mittere, qui ſpem Barbari, conatusq́; inhiberent. Igitur literæ in hanc ſententiā cōpoſitæ: Oportere illum ſuis finibus contentum, nihil rerum nouarum moliri, neq; ſublatū uana ſpe ingens excitare bellum. Debere unūquenq; ſuis fortunis acquieſcere. Non perinde ſibi pugnam proceſſuram aduerſus Romanos, ut aduerſus uicinos, & eiuſdem corporis Barbaros. Admonebat præterea uictoriarum, quas contra eos Auguſtus, ac Traianus, Luciusq́;, item & Seuerus adepti fuiſſent. Huiuſcemodi literis Alexander perſuaſurum ſe Barbaro, metu ſcilicet perterrito, pacem, quietemq́; arbitrabatur. Quibus ille contemptis, remq́; armis potius, quàm uerbis gerendam ratus. Tum uerò ferociſsimus ingruere, decurſaq́;, ac perequitata Meſopotamia omni, prædas agere, atque oppugnare Romanorū caſtra impoſita fluminum ripis, quæ ſcilicet Imperij limites tuerētur. Cumq́; homo eſſet natura glorioſus, ac ſublimes animos gereret, ſucceſſu rerum inopinato ſub

to ſubactum ſe omnia uidelicet exiſtimabat. Neq; enim parua erant, quæ illius animum ad maius concupiſcendum regnum inflammabant. Primus nanq; ipſe Parthis bellum inferre auſus, Perſarum recepit Imperium. Siquidem poſt Darium illum, cui regnum Macedo Alexander abſtulerat, permultis ſanè annis Macedones ipſi, quiq; Alexandro ſucceſſerunt, diuiſas inter ſe Oriẽtis, Aſiaq; totius regiones gubernarũt. Sed ortis inter ipſos diſcordijs, ac frequẽtibus bellis attrito Macedonum robore primus Arſaces Parthus perſuaſiſſe earũ regionũ Barbaris memoratur, ut à Macedonibus deficerẽt, impoſitoq; ſibi diademate Parthorũ, Barbarorumq; uicinorũ conſenſu & ipſe regnum tenuit, & poſteris reliquit ad Artabanũ uſq; Regem: quo interfecto Artaxares, regnoq; Perſis reſtituto, uicinaq; Barbaria per uim ſubacta, facilè iam Romanam quoq; potentiã laceſſebat. Quæ ubi Alexandro Romæ agenti nuntiata ſunt, minimè iam ferendã putans inſolẽtiam Barbari, uocantibus illuc ſe ducibus, ægrè ſcilicet, tandemq;, contraq; animi ſui ſententiã ad expeditionẽ ſe comparat. Igitur in Italia, prouincijsq; reliquis delectus habebantur cũctorum, qui uel habitudine corporis, uel ætatis uigore, idonei fore ad pugnam uiderentur, motusq; ingens omnibus Romani Imperij regionibus extitit delectibus habendis, qui tanta Barbarorum multitu-

dini pares forent. At uerò Alexander, urbanis omnibus militibus conuocatis in campum, conſcenſóq; tribunali, in hanc ſententiam uerba fecit.

CUperem commilitones eiuſcemodi habere orationem apud uos, quæ & dicenti mihi, ut conſueuerat, ornamentū, & uobis audientibus lætitiam cōciliaret. Nam cùm multos annos pacē agitauerimus, ſi quid noui nunc audieritis, fortaſſe quaſi præter ſpem acciderit, expaueſcetis. Decet autem uiros fortes, atq; moderatos optima quidē optare, ſed ferre quæcunque incidant. Ut enim quæ cum uoluptate agimus dulcia, ita quæ cum uirtute, glorioſā ſunt. Atq; ut is qui prior laceſsit, ipſe ſibi iniurius uidetur, ita qui propulſat iniuriam, confidentior ex conſcientia fit, atque ex iuſtitia ſpem bonam mutuatur. Artaxares uir Perſa, poſteà quàm Artabanum dominum ſuum interfecit, atque ad Perſas Imperium tranſtulit, etiām noſtra arma laceſſere deſpecta maieſtate Romana, etiam incurſare, ac uaſtare noſtras prouincias aggreditur. Huic ego per literas a principio ſtudui perſuadere, ut inexplebilem illam uecordiam omitteret, ne'ue aliena concupiſceret. At ille Barbara inſolentia prouectus, neq; ſe continere ſuis ſedibus iam uult, & nos ad pugnam prouocat. Ne cunctemur igitur, ne'ue prælium detrectemus, ſed quicunq; ſeniores hic adeſtis, admone-

monete quàm primum illum trophæorum, quæ plurima aduerſus Barbaros Seuero, atq; Antonino parente meo ducibus excitaſtis. Quibus autem ætas integra eſt, laudem hanc in primis, ac gloriam concupiſcite, ut intelligant omnes ſcire uos non ſolum pacem mãſuetè, ac reuerenter colere, uerum etiam cùm res poſtulat fortiſſimè præliari. Quippe Barbari ut cedentibus, detrectantibusq; acriter inſtant, ita repugnantibus minimè reſiſtunt. Neque enim illis collata acies ſpem uictoriæ pollicetur, ſed excurſibus fugaq; utentes lucrari ſe demum putant, quæ ſcilicet rapuerunt. At nos cùm omnia compoſita, ordinataq; habeamus, tum illos uincere, ac profligare ſemper didicimus. Talia quædam locutum Alexandrũ alacri uociferatione milites exceperunt, ac ſe prõptiſſimos ad bellandum oſtenderunt. Ille diuiſo largiter ſtipendio, iubet ad iter accingi, mox ad eam ferme ſententiã locutus in Senatu, diem diſceſſui præſtituit. Quæ ubi aduenit, ſacris de more peractis, deducente Senatu, populoq; uniuerſo, Roma proficiſcitur, reſpectans identidẽ, ac lacrymans. Sed neq; popularium quiſquã fuit, qui ſiccis oculis aſpexerit abeuntem. Quippe omnem multitudinem ſui cupidam habebat, educatus ab ipſis, Imperioq; tam multos annos modeſtiſſimè adminiſtrato. Cæterùm feſtinato itinere cùm Illyricas etiam gentes, exercitusq; luſtraſſet, magnis inde quoq; uirib

uiribus collectis, Antiochiam contendit. In ea ciuitate, quæ belli uſus poſtularet, diligenter cõparabat, exercendis etiam militibus, ac cæteris bellicis muneribus pertractandis intentus. Viſum igitur illi eſt legationem iterum mittere ad Perſarum Regem, quæ de pace, amicitiaq; cum illo ageret. Nam cùm ipſe iam adforet, minimè deſperabat, aut perſuaſurum quæ uellet, aut certè perterrefacturum. Enimuero Barbarus Romanos oratores re infecta domum remiſit. Ipſe quadringẽtos è ſuis, proceritate inſignes, ueſtituq; eleganti, auroq; exornatos, equis atq; arcubus conſpicuos, legatos ad Alexandrum mittit, perterritum iri Romanos putans aſpectu illo, cultuq; Perſarum. Legationis eius hæc erat ſentẽtia: Iubere magnum Regem Artaxarem Romanos, eorũq; principẽ Syria omni, Aſiaq; quæcunq; ex aduerſo Europæ ſita eſt, decedere, ſinere Perſas Ioniæ, Cariaq; tenus dominari, omnibusq; ijs regionibus, quas mare Aegæum, Pontusq; diſterminat. Hæc afferentes legatos quadraginta comprehendi Alexander iubet, omniq; adempto cultu in Phrygiam relegat uicis agrisq; conceßis, quos colerent, contentus hoc ſupplicio interdicti in patriam reditus, quippe occidere nefarium facinus, minimeq; uirile arbitrabatur, neque in acie captos, & ſui Regis mandata executos. His ad hunc modum peractis, comparãte iam ſe, ut fluuios tranſgredere

deretur, Alexādro, ac Romanorum exercitum in Barbarorum agros deduceret, defecerunt ab illo milites nonnulli ex Aegypto acciti; neque non in Syria quoq; res nouas contra Imperium moliti alij, ſed uniuerſi tamen oppreſsi ſtatim, ſupplicioq́; affecti ſunt. Quoſdam etiam exercitus in regiones alias tranſtulit Alexander, ut inde Barbarorum incurſiones facilius arcerentur. Quibus ordinatis rebus, magnoq́; iam coacto exercitu, cùm primum ſe haud imparem fore aduerſariorū copijs credidit, de amicorum ſententia milites trifariā diſtribuit. Sic ut unam partem iuberet, ſpectantem ad Septentriones, facere iter per Armeniam, quæ regio amica Romanis uidebatur, atq; illinc Medorum fines incurſare. Alteram item ad Septentrionem, per Barbarorum agros contendere, ubi confluentes Tigris & Euphrates, denſiſsimis paludibus excipi, atq; ob id eorum latêre egreſſus dicuntur. Tertiam porrò exercitus partem, ipſe adducturum ſe aduerſus Barbaros medio iam itinere pollicebatur. Ita enim putabat diuerſis itineribus imparatos eos, ac ſic nec opinantes oppreſſurū, Perſarumq́; copias ſemper ingruentibus Romanis occurſantes, diſtractum iri, atq; imbecilliores futuras, minusq́; ordinatè prælium ſuſcepturas. Neque enim mercenario milite utuntur Barbari, quemadmodum Romani conſueuerunt, neque ſtatiuis caſtris exercitus

hab-

habent, qui bellorum actibus exerceantur, ſed omnis multitudo uirorum, nonnunquam autem muliĕrum quoq;, Regis congregantur Imperio, quæ mox bello peracto, ſuas protinus in ſedes dimittitur, ea demum præmia belli referēs, quæ cuiq; ex rapina ſuperfuerint. Arcubus autem, & equis non in prælio tantùm more Romanorum utuntur, ſed à pueritia uſque enutriuntur unà, uenatu inuigilantes, pharetratiq; ſemper ac nunquàm ex equis deſiliētes, ſiue bellum gerant, ſiue feras conficiant. Sed hoc Alexandri conſilium, etſi longè optimum prima ſpecie uidebatur, ſtatim tamen fortuna deſtituit: ſiquidem exercitus contendere per Armeniam iuſſus, uix, ægreq; ſuperatis eius regionis aſperrimis, præruptiſſimis'que montibus, quanquàm æſtas tolerabilius iter faciebat, impetu in Mediam facto, uicos concremauit, prædamq; abegit. At Rex Perſarum intellecta re, confeſtim quàm maximis potuit copijs auxilio adfuit. Cæterùm arcere illinc Romanos minimè poterat: Quippe aſpera regio peditibus quidem ſtabilem greſſum, facilemq; tranſitum præbebat. At Barbarorū equitatus montium aſperitate, & curſum difficiliorem, & iter habebat impeditius. Nuntiatum dein regi eſt, exercitum alterum Romanorum, Parthorum in agros, quà ad Orientem ſpectant, impetum feciſſe. Quare metuens ne Parthis facilè ſuperatis, mox in Perſiā

graſſarentur,relictis copÿs,quantæ ad tuendam Mediam ſatis fore uidebantur , ipſe cum toto exercitu ad Orientis partes accelerabat. Cæterùm exercitus Romanus comparente , ac repugnante nullo negligentius iter faciebat , ratus Alexandrum cum tertia parte copiarum, quæ maximæ , ualentiſsimæq; forent , in medios incurriſſe Barbaros. Itaq; reſiſtantibus illis,atq; ob id exercitum retentantibus,minimè ſibi properandum putabat , ut qui ſe tutos crederent, præſtituto antea loco , in quem pariter uniuerſi cum præda abacta, captiuiſq; omnibus conuenirent. Sed eos Alexander fefellit,neque enim aut ipſe uenit,aut exercitum adduxit,incertum metu'ne proprio, ne ipſe Imperium tuendo uitæ periclitaretur,an quia mater retinuerit,muliebri pauore, & charitate filÿ nimia. Siquidem omnes illius generoſos ſpiritus retundebat, ſuadens alios potius periculis exponeret,quàm ipſe in acie cõſiſteret. Quæ res exercitum Romanum fines Barbarorum ingreſſum , planè prodidit. Etenim Perſarum Rex omnibus copÿs occurrens,imparatis,minimeq; expectãtibus,quaſiq; intra retia undiq; concludens , omnem Romanorum exercitũ profligauit. Quippe pauci plurimis reſiſtere haud poterant , ſemperq; nudas corporis partes armis aduerſus impetũ ſagittarum protegebant,ſatis præclarè agi ſecum exiſtimantes,ſi nulla edita pugna integri receſſiſſent.

ſent. Sed cùm aliquandiu confertim clypeis ſeſe quaſi muro circunſepſiſſent, atq; omnes undiq; uelut urbs aliqua oppugnarentur, conſauciarenturq;, tandem ubi diu fortiter reſtiterant, occidione occiderunt. Ingens hæc calamitas, & qualis nulla facilè memoratur, Romanis incidit, amiſſo ingẽti exercitu, uel fide, uel robore cuilibet antiquorum exercituũ conferendo. Perſam uerò maiorũ ſpe rerum impleuit tantarum ſucceſſus rerũ. Quæ ubi nũtiata Alexandro ſunt, grauiſsimè tunc ægrotanti, ſiue ex mœrore animi, ſiue inſolentia cœli, cùm ipſe tulit moleſtiſſimè, tum exercitus omnis grauiter Imperatori ſuccenſebat. Quipe ipſius mendacio minimè ſignis ſeruatis, proditos ab eo ſuos milites dictitabant. Caterùm Alexander morbi, cœliq; illius æſtuoſi impatiens, laborante pariter omni exercitu, maximeq; Illyricianis, qui humido, hibernoq; cœlo inſueti, largiusq; cibum capientes, letaliter ægrotabant, redire Antiochiam conſtituit, accitis etiam eò militibus, qui montium tamẽ, atq; hyemis aſperitate attriti, pauciſsimis tantum reliquis, perierant. Copias autem quas ſecum Alexander habebat, Antiochiam reduxit, multis inde quoq; amiſsis. Quare magnũ exercitui mœrorem, magnum Alexandro dedecus ea res attulit, cùm ſcilicet omnibus locis fortuna illius conſilium feſellerit. Siquidem plurimi è triplici illo exercitu (ita nanq; diſtribue-

bat) deſiderati ſunt diuerſis calamitatibus,
morbo, ferro, frigore. Vt uerò Antiochiam per-
uenit Alexander, facilè & ipſe conualuit, ſpi-
ritu illo cœli, & aquarũ abundãtia, poſt æſtuo-
ſos Meſopotamiæ calores refectus, & milites
uniuerſos recreauit, conſolatus etiam mœſtitiam
illorum pecunijs elargiendis. Id enim ſolum ua-
lere ad conciliandos militum animos arbitra-
batur. Copias autem inſtaurabat, cõparabatq́;
de integro, quaſi iterum in Perſas exercitum de-
ducturus, ſi moleſti eſſe pergerent, neq; ab iniu-
ria deſiſterent. Sed & Rex Perſarum dimiſiſſe
milites ſuam quenq; domum nũtiabatur. Nam
quamuis bello ſuperiores fuiſſe Barbari uide-
rentur, tamen prælijs crebris in Media, Par-
thiaq́; geſtis pars ceciderãt, alij attriti, & ſau-
cij ſuperfuerant. Neque enim ſegniter Romani
deuicti, ſed ipſi quoq; interdum exitioſi hoſti-
bus, nullaq́; adeò re magis perierũt, quàm quo-
niam pauciores deprehenſi. Nam cùm ferè par
utrinq; numerus cecidiſſet, reliquiæ illæ Barba-
rorum non quidem fuiſſe uiribus ſuperiores, ſed
numero uidebantur. Cuius rei argumentum eſt,
quòd triennio mox aut quadriennio Barbari
nequaquam arma reſumpſerunt. Quibus intel-
lectis Alexander Antiochiæ commorabatur,
hilariorq́; iam, & liberior, laxatis bellorum cu-
ris, urbis eius delicijs indulgebat. Enimuero pu-
tante illo tum quieturos Perſas, aut ſanè mul-
tum

tum ſpatij, moraq́; interceſſurum, priuſquàm exercitum de integro cogerent, haud facilè, cùm ſemel diſsipatus eſt, in unum coëuntem, utpote incertum, atque inordinatum, uulguſq́; potius quàm exercitum, tãtumq́; commeatum habentem, quantum ſibi unuſquiſq; ad præſentẽ uſum domo attuliſſet. Prætereà ægrè filios, uxoresq́;, & ſedes proprias relinquentem, ſtatim nuncij, literæq́; ab Illyricis procuratoribus adfuerunt, qui eum uehementer pertubarent, curamq́; animo maiorem inijcerent. Quippe ſignificabant Germanos Rhenum, Danubiumq́; tranſgreſſos, Romanos in fines hoſtiliter intraſſe, oppugnareq́; iam exercitus ripis inſidentes, perq́; urbes, & uicos magnis copijs excurrere. Quapropter haud leuiter Illyricas nationes conterminas, uicinasq́; Italiæ periclitari. Opus eſſe igitur ipſius præſentia, totóque quantum ſecum exercitum haberet. Hæc & formidinem Alexandro, & Illyricis militibus mœſtitiam attulerunt: quippe duplici ſe calamitate uſos intelligebant quòd & ipſi malè accepti in acie aduerſus Perſas fuerant, & ſuos domi cæſos à Germanis audiebant. Quare indignabantur, atq; Alexandro ſuccenſebant, tanquam res in Oriente prius, uel metu, uel negligentia prodidiſſet, nunc autem rebus ad Septentrionem uocantibus, metu cunctaretur. Erant autẽ Alexander iam, atq; amici illius etiã de ipſa Italia

ſolicíti. Neq; enim par periculũ à Perſis, atq; à Germanis impendebat. Nam qui ſub Orientem habitant magno terrarum, mariſq; interuallo diſcreti, Italiæ uix nomen audiunt. At Illyricæ gentes anguſtæ uidelicet, neq; multum agri Romanis ſubiecti poßidentes, ſolæ diſcrimen faciũt inter Italiam atq; Germaniam. Edicit itaque profectionẽ ingratis, atq; ægre ferens, ſed urgente tamen neceßitate. Relictis autẽ copijs quantas fore ſatis mendis Romanis ripis arbitrabatur, caſtriſq;, & caſtellis diligentius cõmunitis, ac præſidio firmatis, ipſe aduerſus Germanos cùm reliqua omni multitudine approperabat. Confectoq; celeriter itinere, conſtitit ad Rheni ripas, atq; ibi res ad bellum neceſſarias comparabat. Pontemq; primò iunctis inter ſe nauigijs fecit in Rheno flumine, ut per eũ exercitus trãſgrederetur. Quippe hi maximi fluminũ ſub Septentrione ferũtur, Rhenus ac Danubius, quorũ alter Germanos, alter Pannonios præterfluit. Atq; æſtate quidem nauigabiles altißimo, latißimoq; alueo, per hyemen dein concreti gelu camporum in morem perequitantur. Eſt autem adeò eius aluei ſolida glacies, ut non equorum ungulis tantum, pedibuſq; uirorum ſubſiſtat: ſed qui hauſturi inde ſunt, non tam urnas, aut uaſa alia ſecum afferant, quàm ſecures, ac dolabras, ut cæſam inde aquam ſine uaſe ullo ueluti lapidem aſportent. Hæc igitur illorum

omni

omnium natura eſt. Alexander autem Mauros compluresꝰ, ac uim ingentem ſagittariorum, quos ſecum ex Oriente adduxerat, partim ex agro Oſrhoanorum, partim è Parthia transfugas, pecunia'ue illectos, aduerſus Germanos inſtruebat. Quippe huiuſcemodi milites maximè Germanos infeſtant. Cùm & Mauri longius iacula intorqueant, ſintq; faciles ad incurſus recurſusq;, utpote leues, atq; expediti, & ſagittarij, nuda Germanorum capita, prægrandiaq; illa corpora facilè eminus ueluti ſignum aliquod cõtingant. Nonnunquã uerò etiam collata acie res gerebatur, ex qua Germani perſæpe haud impares Romanis abibant. Cùm in his Alexander uerſaretur, decreuit tamẽ oratores ad illos de pace mittere, qui pollicerentur omnia illis principem Romanum quorum foret opus, præbiturum, pecuniasq; daturum magna copia. Sunt enim Germani pecuniæ in primis auidi, nunquamq; non auro pacẽ Romanis cauponantur. Quare Alexander pacem, fœderaq; potius ab illis emercari quàm periclitari bello tendebat. Cæterùm miles Romanus iniquo animo ferebat fruſtra ſe tempus terere, nulla occaſione fortiter quicquam, animoſeq; gerendi, intento aurigationibus (ut aiebant) ac delicijs Alexandro, cùm contrà oporteret uindicare potius Germanos, pœnasq; ab ijs exigere audaciæ. Erat autẽ in exercitu Maximinus è quo-

dam Thraciæ,et quidem intimæ uico,ſemibarbarus homo,et qui à pueritia opilio fuiſſet,dein uigente ætate ob corporis proceritatem, uireſq́; ingentes,equo ſtipendia fecerat, poſtremoq́; fortuna quaſi manu ducente, ac præuia, cùm per omnes militiæ gradus aſcendiſſet,etiã ad exercitum, prouinciarumq́; præpoſituras euaſerat. Hunc igitur Maximinum,ob eam quam ſuprà diximus rei militaris peritiam, tyronibus uniuerſis Alexander præfecerat, quos ad militiæ munera exerceret, atq; ad bellandum idoneos redderet. Qui cum in eo negotio nihil ſibi ad omnem diligentiam reliqui faceret, maximam ſcilicet à cuncto exercitu gratiam inibat. Non ſolum quæ gerenda forent aſsiduè edocens, ſed ipſe etiam prius obiens quæ uſus poſceret,ut non diſcipulos tantùm,ſed æmulos etiam, atq; imitatores haberet ſuæ uirtutis,quos etiam muneribus, omniq́; genere honorum ſibi adiungebat. Quapropter aduleſcentes, quorum bona pars ex Pãnonia erat,læti uirtute Maximini,uulgò obtrectabãt Alexandro, quòd ſub matris autoritate adhuc eſſet,nihilq́; non ex arbitrio,conſilioq́; illius adminiſtraret, bellumq́; ſegniter, & timidè gereret, ferentes identidem ſermonibus inter ſe quantum detrimenti cunctatione illius in Oriente accepiſſent, nihilq́; adhuc fortiter, ac uiriliter geſtum aduerſus Germanos. Quare & ſuapte natura proni ad res nouan-

das

das, & tam longum principatum grauati, minus iam lucroſum omni ambitione pridem conſumpta: tum ſperantes alterum mox principem, adepto præter expectationem Imperio, plus aliquantum utilitatis, honorumq; ipſis, ac ſtudij delaturum, decreuere Alexandrum obtruncare, ac Maximinum uocare Auguſtum; commilitonem uidelicet, & contubernalem, prætereaq; rei militaris peritia maximè præſenti bello idoneum. Cùm igitur frequẽtes in campum conueniſſent, uenienti de more ad exercendos tyrones Maximino, dubium, ignaro, an re prius compoſita, purpurã circundant, Imperatoremq; ſalutant. Ille primò reniti, & abijcere purpuram. Vt autem nudos intentari gladios à militibus uidit, occiſuros niſi cederet minitantibus, futurum quàm præſens periculum præoptans, honorem ſcilicet recepit, fortunamq; illam ſæpe (ut aiebat) oraculis, ac ſomnijs præmõſtratam, teſtatus milites prius, inuitum, retrectantemq; ſe cogi; ſed illorum tamen obſequi uoluntati. Quamobrem quæ ipſis placuerint, reſanciant, ſublatisq; armis etiam præuento rumore, Alexandrum iam rei totius ignarum opprimãt. Vt milites illius, ac ſtipatores re ſubita perterriti, aut ſponte cùm reliquis conſentiant, aut certè dum imparati ſunt, nihilq; eiuſmodi expectant, etiam ingratis ſubigantur. Poſteà uerò quàm beneuolentiam omnium, atq; alacritatem pro-

uocauit, duplicata ſcilicet annona, ingētiq; promiſſo donatiuo, pœnisq; omnibus, ignominijsq; remiſsis, confeſtim ad Alexandri tabernaculum, quòd haud procul abeſſet, uniuerſos educit. His illē nunciatis uehementer rei nouitate perturbatus, atq; exterritus, proſilit è tabernaculo uesano ſimilis, lacrymansq;, & tremens, nunc Maximinū perfidum ingratumq; uocare, enumeratis quæcunq; in illum beneficia contuliſſet, nunc tyrones accuſare, qui neglecto ſacramēto, adeò proteruiter id facinus auderent, poſtremò autem polliceri daturum ſe quæ uellent, emendaturumq;, ſi qua deſiderarent. Sed milites qui eum tuebantur, fauſtis in præſens acclamationibus proſecuti, defenſuros eum cunctis uiribus affirmabant. Nocte autem exacta, cùm iam luceſceret, nunciantibus quibuſdam adeſſe Maximinum, pulueremq; haud procul excitatum uideri, ac uoces magnæ multitudinis exaudiri. Rurſus in planiciem egreſſus Alexander, conuocare milites, rogare ut ſe defenderent, tuerenturq; eum, quem ipſi educauiſſent, quoque iam quatuordecim annos imperante, ſine ulla querela uixiſſent. Commotisq; miſeratione omnibus arma capere, ac reſiſtere hoſtibus imperabat. At milites etſi omnia principi pollicebantur, paulatim tamē alij aliò dilabebantur. Quidam etiam præfectum prætorij, atq; Alexandri familiares ad ſupplicium depoſcebant, ortam ab

illis

illis defectionem cauſantes. Alij matrē ipſius accuſabant auaram fœminam, & quæ pecunijs congerendis, ob ſordes nimias, parſimoniamq́; erga milites, inuiſum cunctis Alexandrū reddiderit. Igitur aliquandiu hæc inter ſe diuerſi dictitantes, ſtabant adhuc tamen. Vt uerò exercitus Maximini in conſpectum uenit, atq; hortari cōmilitones cœpit, ut mulierem ſordidam, & puſillum adoleſcentem etiamnum ſub matris ſeruitio ſtatim deſererent, ſeq́; uiro forti, proboq́; aggregarent, cōmilitoni ipſorum, atq; in armis ſemper, belliciſq́; muneribus uerſato, confeſtim uniuerſi ab Alexandro deſciuerunt, atque unanimiter Imperatorem Maximinum conſalutauerunt. At ille tremens, atq; exanimatus in tabernaculum reuertitur, matriq́; implicitus, & (ut aiunt) conquerens, atq; incuſans, quòd ob illam talia pateretur, expectabat interfectorem. Maximinus autem poſtquàm eum exercitus uniuerſus Auguſtum appellauit, tribuno, & centurionibus aliquot negotium dat Alexandri, matriſq́; unà, et quicunq; uim contrafacerent occidendorum. Qui facto impetu in tabernaculum, ſtatim ipſum cum matre, amiciſq́;, & honoratiſſimo quoq; obtruncant, exceptis qui paulò antè fuga ſibi, ac latebris conſuluiſſent. Quos tamen uniuerſos haud multò pòſt comprehenſos Maximinus ipſe morte affecit. Hunc finem habuit uita Alexander,

unà

unà cum matre, cùm annos quatuordecim, ſine ulla ſubiectorum querela, atque adeò ſine ſanguine imperaſſet. Siquidem à cædibus & crudelitate abhorrens, neminē niſi iudicio damnatum perire patiebatur, ad humanitatem uidelicet, ac beneuolentiam propenſus. Quapropter niſi filium mater auara ac ſordida infamaſſet, nihil planè deſiderari in illius gubernatione Imperij potuiſſet.

LIBER SEPTIMUS.

QVALEM ſe geſſerit Alexander quatuordecim annorū Imperio, ſuperiore uolumine expoſuimus. Interea Maximinus rerū potitus, mutata uehementer rerū conditione, aſperè ferociterq; adepta poteſtate utebatur, ſic ut ex molli, manſuetoq; Imperio ad tyrānidis crudelitatem uertere omnia contenderet. Nā cùm ſe inuiſum hominibus cognoſceret, quòd primus ex infimo loco ad eam fortunā perueniſſet, præterea moribus perinde ut genere Barbarus, patrioq; inſtituto cædis auidiſſimus, ad id potiſſimum dabat operam, ut Imperium ſibi ſæuitia conſtabiliret: ſcilicet metuens ne Senatui, reliquisq; omnibus Romanæ ditionis hominibus contemptibilior fieret, dum non tam in eo præſens fortuna, quàm natalium obſcuritas ſpectatur.*

Quipp

Quippe iam id tritũ, uulgatumq́; apud omnes, opilionem fuiſſe in Thracia montibus, dein corporis uaſtitate, ac robore inter eius regionis tenuiſsimos milites adſcitũ, quaſiq́; manu ductum à fortuna ad Romanũ Imperium. Quare omnes confeſtim amicos, conſiliariosq́; Alexandri à Senatu lectos ſuſtulit è medio, partimq́; Romam dimiſit, partim adminiſtrationem rerum cauſatus officio priuauit. Id eo conſilio fecit, ut ſolus eſſet in exercitu, neminemq́; prope ſe haberet ex conſcientia nobilitatis potiorem, ſed uelut ex arce quadam circa illius reuerentiam, tyrannidis operibus uacare poſſet. Omnia que Alexandri miniſteria, quibus ille per tot annos uſus fuerat, ex aula eiecit, plurimis etiam interfectis, quòd inſidias uidelicet ſuſpectaret, quando omnes illius interitu mœſtos eſſe intelligebat. Cæterùm magis magisq́; crudelitatem irritauit coniurationis cuiuſdam in ſe delatio, conſpiratis in unum centurionibus permultis, omniq́; Senatu Romano. Magnus erat quidam nomine, uir patricius & conſularis, qui delatus Imperatori eſt, quaſi manum contra ipſum compararet, ac militibus perſuaderet, ut ad ſe Imperium transferrent. Conſilium autem huiuſcemodi fuiſſe putatur. Pontem conſtruxerat Maximinus ſupra flumen, quà aduerſus Germanos tranſiret: ut enim primùm ſummam rerum ſuſcepit, ſtatim bellica facinora affectauit.

Siquidem ob immanem corporis ſtaturam, & militare robur, ac peritiam pugnandi, adſcitus ad Imperium, re ipſa famam confirmare, atque opinionem militum tendebat, ut metum illum atque cunctationem Alexandri in prælijs capeſſendis iure improbatam fuiſſe coargueret. Quare nihil ſibi ad exercendos milites reliqui faciebat, & cùm ipſe in armis aßiduus erat tum exercitum uehementer adhortabatur. Sed tum conſtructo (ut diximus) ponte, tranſire in Germaniam ſtatuerat. Cæterùm Magnus haud ſanè paucis militibus, ſed qui uirtute cæteros anteirent, atq; ijs potißimum quibus cuſtodia pontis, curaq́; fuerat demandata, perſuaſiſſe dicebatur, ut ſimul ac Maximinus in alteram ripam perſuaſiſſet, ponte abſciſſo, redituq́; intercluſo Barbaris eum proderent. Siquidem tanta erat amnis illius profunditas ac latitudo, ut irremeabilis fore uideretur, nullis præſertim nauigijs in aduerſa ripa. Talia ſcilicet ſermonibus ferebantur, incertum uerò, an compoſita fraude (neq; enim facilis ſententia, parum explorata re, citraq́; iudicium, aut defenſionem ullam, correptis, interfectisq́; omnibus, quoſcunq; ſuſpicio attigerat) ſed & militum Oſrhoenorum defectio nonnulla oborta eſt. Nam cùm magnopere indoluiſſent Alexandri nece, ac forte fortuna in quendam ex illius amicis, cui nomen Quartino fuit, paulò antè à caſtris à Maximino di-

miſſum

miſſum incidiſſent, correptum, atque retractantem, neque tale quippiam cogitantem ducem ſibi delegerunt, purpuraq; eum, prælatoq; igni, funeſtis ſcilicet honoribus condecoratum, nihilq; minus optantem, ad Imperium protulerunt. Qui tamen haud diu pòſt in tabernaculo dormiens, à contubernali quondam ſuo, & (ut credebatur) amico per inſidias occiditur. Macedoni nomen fuit, qui et antea Oſrhoanis præfuerat, & nunc primus eiſdem autor fuerat deficiendi à Maximino. Cumq; nulla ſubeſſet odij, aut inimicitiarum cauſa, tamen eum occidit, quem ipſemet corripuerat, atq; ad ſuſcipiendū imperium perpulerat. Sed enim magnopere tūc gratum ſe Maximino facturū putans, abſciſum Quarcino caput dono obtulit. Verū Maximinus quamuis eo facinore lætus, gaudens prareptum ſibi hoſtē, tamen illum haud modica ſperantē, putantemq; ſibi inſignem gratiā relatum iri, extremo ſuplicio affecit, ceu defectionis auctorē, interfectorēq; eius cui facinus inuito perſuaſerat, atq; infidum homini, quem antea pro amiciſsimo habuiſſet. Huiuſmodi igitur cauſæ magis, magisq; animum exaſperabant Maximini, atq; ad ſeuitiam exacuebant, etiam antea ſua ſponte crudeliſsimum. Cæterūm aſpectu quoque erat horrendus, uaſto atque immani corpore, ut nemo illi, uel exercitatiſsimarum Græcorum, uel pugnaciſsimorum Barbarorum

conferri poſſit. His ita diſpoſitis rebus, collecto exercitu omni, ac ponte intrepidè pertranſito, bellum Germanis intulit. Secuta illum magna uis mortalium, ac penè omnes Barbarorum copiæ, ad hæc Mauriſij iaculatores, ſagittarijq́; quamplurimi. Præterea Oſrhoeni, & Armenij, quorum hi Romanis ſubiecti, illi in amicitiam fuerant, ſocietatemq́; adſciti. Tum ſiqui ex Parthis, aut pecunia conducti, aut tranſfugæ, aut item capti bello Romanis ſeruiebant. Hæc autem multitudo coacta ab Alexandro prius, aucta dein, atq; exercitata à Maximino fuerat. Cæterùm iaculatores, ſagittarijq́; gerẽdo aduerſus Germanos bello magnopere idonei uidentur, ſiquidem expediti hoſtem opprimunt incautum, facileq́; rurſus in tutum ſe recipiunt. At uerò Maximinus hoſtilem ingreſſus agrũ, diu nemine qui reſiſteret inuento (quippe omnes abſceſſerant Barbari) regionem illorum depopulabatur, maturis iam ſegetibus, uicosq́; omnes incẽdendos, deripiendosq́; militibus tradebat. Sunt autẽ urbes, ædifitiaq́; illa maximè incendijs obnoxia. Rara apud Germanos ſtructura è lapide, ac lateribus coctilibus, denſisq́; potius ſyluis, quorũ confixis, coagmentatisq́; lignis, quędã quaſi tabernacula ædificant. Igitur Maximinus in eam regionẽ graſſatus, populatis ſegetibus, omniq́; pecore captiuo militibus permiſſo, nullos adhuc hoſtes inuenerat. Siquidem

dem campeſtres regiones, loca'que ab arboribus pura deſeruerant, atq; intra ſyluas & paludes delituerant, ut inde præliarentur, atque eruptionem in hoſtem facerent. Etenim denſitas illa arborum, ſagittis, iaculisq; hoſtiũ allatura impedimentũ, & paludum altitudo periculoſa Romanis locorum ignaris, ipſis autem facilis, expeditaq; fore uidebatur, nõ ignaris qua uſquam peruia, quæ inuia, & genuũ tenus quotidie per illas diſcurſantibus. Sunt autẽ Germani peritiſsimi natandi, ut qui tantũmodo in fluminibus lauentur. In huiuſcemodi igitur locis, pugna inita, ubi etiã Imperator ipſe Romanus fortiſsime prælium inchoauit. Nam cum ad ingentem quandam, uaſtamq; paludem uentum eſſet, intra quã Germani fuga ſe receperãt, uerentibus Romanis eodem hoſtes inſequi, primus Maximinus equo paludẽ ingreſſus, cũ quidem etiam ſupra aluũ equus uoragine hauriretur, magna ui repugnãtes Barbaros cõtrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore inſtinctus, ne prodere pugnantẽ pro ſe Imperatorem uideretur, auſus & ipſe eſt paludem ingredi, multiq; utrinq; ciciderunt, ita tamẽ ut nullus penè Barbarorum fuerit reliquus, dimicante inſigniter Romano principe. Quare & ſtagnũ cadaueribus oppletum: & palus ſanguine confuſa, pedeſtris prælij naualẽ faciẽ præferebat. Hãc igitur pugnam, ſuaq; ipſius fortia facinora, nõ ſolum

per literas ſenatui, populoq; Romano ſignificauit, ſed etiã depictã maximis imaginibus ante curiam publicauit, ut nõ tam audire quæ geſta forent, quàm etiã ſubijcere oculis Romani poſſent. Eam tabulã deinde una cũ reliquis illius honoribus ſenatus ſuſtulit. Fuere itẽ alia prælia, quibus omnib⁹ ipſe manu pugnã capeſſens, ac fortiſsime dimicans explendeſcebat. Multiſq; captiuis, atq; ingenti abacta præda, inſtante hyeme in Pannoniã reuerſus eſt, intraq; urbem Sirmiũ, quæ maxima omniũ eius regionis habetur, in hybernis agẽs, ad uernã ſeſe expeditionem cõparabat, identidem minitans, id quod etiam præſtiturus uidebatur, exciſurum, ſubacturumq; oceano tenus omnes Germaniæ Barbaras nationes. Talis utiq; fuit in bellicis negotijs, maximam rebus geſtis claritudinem adepturus, niſi grauior multo ſuis, ac truculentior, quàm ipſis fuiſſet hoſtibus. Quò enim Barbaros interemptos, ſi longe plures in ipſa urbe Roma, ſubiectisq; nationibus cædes edebãtur? Quid prædã, aut captiuos abactos proderat, ſi ſuis fortunis Romanæ ditionis mortales quotidie deſpoliabãtur? Quippe omnis nõ modo libertas, ſed inſtigatio quoq; delatoribus permiſſa, ut circũuenire quos uellent, renouareq; etiã (ſi ita uſus poſceret) uſq; à progenitoribus ignota, atq; indeprehenſa ad eam diem crimina liceret. Neq; ſanè delicti alicuius quiſpiã arceſſebatur,

batur, quin idem continuo reus perageretur, ac cenſu, fortunisq; omnibus expelleretur. Itaque quotidie cerneres, qui pridē opulentiſsimi fuiſſent, eos nunc emendicare ſtipem. Tanta uidelicet tyrānidis auaritia inceſſerat, aſsiduas erga militem largitiones obtendētis. Erant praterea illius aures omnibus calūnijs patulæ, ſicut nullius uel ætatis, uel dignitatis rationem haberet. Igitur complures exercitibus, aut prouincijs præpoſitos, conſulares, triumphalesq; uiros, leuiſsima tenuiſsimaq; calumnia attactos, corripi de improuiſo iubebat; ac ſine ullis miniſterijs ſolos uehiculis impoſitos die, noctuq; iter facere ab oriente, aut occidente, ſi ita cecidiſſet, itemq; à meridie in Pannoniam uſq;, in qua tūc ipſe morabatur. Dein ſpoliatos omniq; ignominia affectos exilio, uel morte puniebat. Quādiu igitur, unus, aut alter talia patiebatur, neq; ea calamitas extra ipſorū familiā egrediebatur, non ſanè magnopere populorū, gentiumq; intereſſe uidebatur. Siquidē beatorū, diuitumq; res aduerſæ, non ſolū à plebe negligūtur, ſed eis nonnulli etiā prauo malignoq; ingenio, ob inuidiam ſcilicet potentiorū, atq; feliciū delectantur. Poſtquam autē Maximinus plurimas illuſtrium uirorum familias ad egeſtatem redegit, leuiora iam illa, ac minora ducēs, quā ut ipſius cupiditati ſatisfacerēt, animū ad publicas opes tranſtulit. Igitur quæcunq; pecuniæ ciuiles, aut

ad publicam annonam repoſita,aut in plebem diuidendæ ſupererant,tum quæ theatris,ac celebritatibus ſeruiebant,uniuerſas ſibi adiudicauit. Ad hæc templorum omnium donaria,ſtatuæq́; deorum,heroümq́; honores,tum quicquid publici operis,aut ciuilis ornamenti,aut materiæ deniq; fuit nũmis idoneæ conficiũdis,omnia pariter ignibus cõflabantur. Quæ res in primis animos multitudinis exulcerauit, quaſiq́; luctum publicum effecit:cum citra pugnam, atq; arma quaſi oppugnationi eſſe urbs obnoxia uideretur.ſic ut quidam è populo cõtra reſiſtere, templaq́; auſi tueri,etiam cadere ante aras deorum immortalium,quàm ſpectare patriæ ſpolia præoptauerint. Hinc itaq; potiſſimũ per urbes, atq; nationes popularium animi intumuerãt, ac nec milites quoq;ſatis æquo animo ferebãt, exprobrantibus inuidioſe conſanguineis, atq; domeſticis, & ipſorũ culpa talia patrare Maximinũ dictitantibus. Huiuſcemodi igitur cauſæ minime profecto leues ad odium,ac defectionem populos proritabãt. Cæterùm uotis tantũmodo agebant,læſa implorantes numina,nullo ſcilicet audente profiteri ſe uindicem, donec exacto imperij triennio,exigua,leuiq́; occaſione(ut ſunt lubricæ tyrãnorum res) primo arma ſumpſerũt,rebellaruntq́; Afri tali cauſa. Procurator erat quidam Carthagini, cui nihil ad extremã uel aſperitatem, uel ſæuitiam deerat.

Is damnandis iudicio hominibus, exigendisq́; pecunijs, fauorē principis aucupabatur. Siquidem Maximinus, quos ſibi ſacles cognoſcebat, eos potiſſimum diligere conſueuerat. Quicunq; igitur fiſci rem curabant, ſi modo uiri probi forent (quod perraro eueniebat) aut procuratione exciderant, aut præſenti periculo conterriti, gnariq́; illius auaritiæ, quamuis inuiti cæteros imitabātur. Quapropter Africæ procurator, cum pleraq; alia uiolenter factitabat, tum ab adoleſcentibus quibuſdam nobilibus, atq; opulentis damnatione circumuentis, ſtatim exigere pecunias intenderat, patrimonioq́; illos, & auitis bonis exuere. Quibus rebus exacerbati adoleſcentes, pecuniam quidem ſe daturos pollicentur, petito trium dierum ſpatio, conſpirantesq́; interim in unū, quicūq; graue aliquid, uel paſſi fuerant, uel paſſuros metuebant. Iubent nocte ex agris iuuentutē cum fuſtibus, ac ſecuribus adeſſe. Illi dominorum imperia exequentes, uenêre ante lucem uniuerſi in urbem, celantes ſub ueſtibus arma, quæ cuiq; tumultuaria ſe obtulerāt. Magna uerò uis mortalium confluxere, ſiquidem fœcundiſſima hominū Africa, plurimos tunc etiam agrorum cultores habebat. Vt autē dies iam illuxit, iubent adoleſcentes ponè ſequi ſeruorū ſuorū gregem, tanquā ſi è reliqua eſſent populi multitudine, neq; tamē arma proferre prius, aut uim facere, quàm ubi

*aliquos, aut è militibus , aut è populo uiderint
irruère contra ſe , atq; ire ultum facinus,quod
geſturi mox eſſent. Ipſi reconditis intra ſinum
pugionibus,adeunt procuratorẽ,tanquam cum
eo de perſoluendis pecunijs acturi,cõtinuoq; ni-
hil tale ſuſpicantem neci dedunt. Ibi exertanti-
bus gladios illius militibus,atq; ire ultũ uolen-
tibus,repente agreſtes cum fuſtibus,ac ſecuri-
bus occurrunt,fortiterq; pro dominis pugnãtes,
facile omnes in fugam uerterũt. Ad hunc mo
dum negotio ſuccedẽte,iuuenes deſperatis ſemel
rebus,unam ſibi reliquam ſalutem fore arbitra
ti,ſi patratum nuper facinus maiore aliquo fa
cinore cumularent, ſtatuunt in cõmunionẽ peri
culi rectorẽ prouinciæ aſſumere , ac populos ad
defectionem ſolicitare, quod optari iampridem
ab uniuerſis cognouerant, Maximini odio,ſed
metu prohiberi . Igitur cum omni multitudine
nocte intempeſta domum procõſulis petunt. Is
Gordianus fuit proconſulatum ſortitus eũ,cum
annum ageret circiter octogeſimũ,multarumq;
ante prouinciarum fuerat rector, atq; in maxi
mis ſpectatus negotijs. Quocirca facile ſuſceptũ
iri ab illo imperium exiſtimabant,quaſi faſti-
gium aliquod ſuperiorũ dignitatũ,ſenatuiq;, et
populo Romano,gratum futurũ principem,qui
præterquã quod erat illuſtri ortus genere, etiã
per honores plurimos, quaſi per gradus quoſdã
ad imperij culmen aſcendiſſet. Euenit autẽ, ut*

quo

quo die hæc agebantur, domi Gordianus reſideret, dilatis laboribus, omniq; actu rerum ſuſpenſo. Igitur adoleſcentes cum gladijs magna ſtipante multitudine, proturbatis ianitoribus, impetum in ædes faciunt, cumq; ſupra grabatum requieſcentem offendunt, circumfuſiq; ſenē purpura induunt, atq; Auguſtalibus honoribus conſalutāt. Ille re ſubita exterritus, inſidiasq;, & dolum in ſe compoſitum ratus, deijcit humi ſe ex grabato, obſecrans parcerent ſeni, à quo nihil iniuriarum accepiſſent, fidemq; principi, & beneuolentiā ſeruarent. Inſtantibus autem illis, ac nudos manu gladios tenentibus, cū partim metu, partim ignoratione, haudquaquā ſciret Gordianus, qd ſibi ea res uellet, quæq; ſubitæ fortunæ cauſa foret, unus è numero adoleſcētium, qui & nobilitate, & facūdia cæteros anteiret, reliquis tacere, & pauliſper quieſcere iuſsis, dextra capulum tenens, in hanc ſententiam uerba fecit.

E Duobus periculis, quorū alterū præſens, manifeſtumq;, alterum futurum forſitan, dubijq; euentus, eligendū tibi hodie alterutrum eſt, ut aut nos, teq; una ſerues, & ſpem meliorē, qua omnes freti ſumus amplectaris, aut iāiam noſtris manibus intereas. Quòd ſi potiora malueris, multa ad ſpem bonā uiatica ſunt. Quippe inuiſum omnibus Maximinū, peſtemq; illā crudeliſsimæ tyrānidis tolles, uitamq; ante hac

præclare tibi actam, illuſtri gloria cumulabis maximosq; à ſenatu, P. Q. R. honores, ac ſempiternam laudē nãciſceris. Sin verò abnueris, ac nobiſcum conſpirare pernegaueris; iam iam te hîc obtruncabimus, atq; ipſi quoq; (ſi oportuerit) occiſo tibi immoriemur. Maius nanq; facinus auſi ſumus, quàm ut ſalui eſſe citra deſperationē poßimus. Iacet enim tyrannidis miniſter, luitq; pœnas crudelitatis, noſtris nunc nuper manibus interemptus. Quapropter ſi cōſenſeris nobiſcum, atq; in partē periculorū acceſſeris, cū ipſe honorē imperij cōſequeris, tum quod nos facinus perpetrauimus, laude quàm ſupplicio dignū reputabitur. Dum hæc loquitur adoleſcens, impatiens moræ cætera multitudo, cum quidem eodem iam ciuitas uniuerſa re uulgata concurriſſet, Gordianū unanimes Auguſtum appellant. Ille quamuis recuſaret, ac ſenectutē obtenderet, tamē ſuapte natura gloriæ auidior, haud ægrè tand m honorē ſuſcepit, malens futurum dein, quàm præſens iam periculū ſubire, ſimul ætate iam exacta minime recuſandū putabat, quin (ſi ita res poſceret) etiam Imperatorijs honoribus immoreretur. Igitur ſtatim tumultuari omnis Africa, ſublatisq; Maximini honoribus ciuitates pleræq; imagines Gordiani, ac ſtatuas ponere. Sed eum quoq; à ſe cognominarunt Africanum, nam qui ad meridiem Libyes habitant, Afri Romana uoce nuncupantur.

pãtur. At Gordianus aliquot dies Thyſtri cõmoratus, qua in urbe hæc acta fuerant, nomen Imperatoris iam, cultumq; gerens, Carthaginẽ proficiſcitur, ut in ciuitate maxima, celeberrimaq; omnia quaſi Romæ agitarẽtur. Siquidem urbs illa, uel opibus, uel populi frequentia, uel magnitudine tantũ Romæ concedens, cũ Alexãdria urbe Aegyptiaca de ſecũda palma cõtendit. Sequebatur autẽ ipſum principalis pompa omnis, milites q; quicũq; aderant, iuuenesq; urbani procera ſtatura, ad eorum ſimilitudinẽ qui Romæ Imperatorẽ comitantur, uirgæ item laureatæ, quo inſigni principes à priuatis dinoſcuntur. Præterea q; ignis de more præferebatur, ut ſpeciem, fortunamq; exiguũ ſanè ad tempus Romanæ ciuitatis Carthago repræſentaret. Cæterũ Gordianus literas cõplureis, ad primum quenq; Romã mißitabat, atq; ad proceres ſenatus, quorum erant ei permulti amici, ac neceſſarij. Scripſit item publicè ad S. P. Q. R. ſignificans Afrorum erga ſe conſenſum, ſimulq; accuſans Maximini crudelitatem, quã eſſe omnibus magnopere inuiſam ſentiebat. Ipſe omnem præ ſe mãſuetudinem ferebat. Nam & delatores omnes exilio affecit, & iis qui parum iuſto iudicio damnati fuerant, iterum defendendi ſui poteſtatẽ induxit, quin exules quoq; in patriã reſtituebat, ac militibus plura ſe, quã quiſquã antea largiturũ, populoq; ingens daturũ con-

giarium pollicebatur. Idem præfectam quoque pretorij Vitalianum, ferum, crudelemq́; hominem chariſsimum, deuotiſsimumq́; Maximino, in ipſa urbe curauit interimendū. Siquidem ſuſpectans, ne ille ſuis incœptis fortiter reſiſtendo, cæteros quoq; metu perterritos à ſe auerteret: mittit prouinciæ quæſtorē adoleſcentē audaciſsimum, corpore ualidum, atq; ætate florentem, promptumq́; ad omne periculū pro ſe ſuſcipiendū, traditis cēturionibus, ac militibus nōnullis, cui etiā literas dedit obſignatas duplicibus tabellis, per quas arcana occultaq́; negotia ſignificare imperatores cōſueuerunt. Iubet itaq; illos ītrare urbē ante lucē, ac dū adhuc ī actib⁹ occupat⁹ eſſet Vitalianus, accedere ad eū intra cellulā, ubi res ſecretas, atq; arcanas ad ſalutē principis pertinētes ſcrutari, atq; inqrere cōſueuerat, habere ſe ad eū literas arcanas à Maximino dicētes, ac uelle etiā remotis arbitris, de rebus ad ſecuritatē Imperatoris ſpectātibus cū illo colloqui, ac mandata principis exponere. Dein ſignis agnoſcendis occupatū pugionibus, quos in ſinu occultos haberent, de improuiſo confoderēt. Quæ ſcilicet omnia ex ſentētia ſucceſſerunt. Etenim ante lucē, quo tēpore prodire illi mos fuerat, inueniūt hominē penè ſolū, paucis tantum circunſtantibus, quippe alij nondum uenerant, alij ſalutato abierant, priuſquam di luceſceret. Igitur uacante illo, ac paucis duntaxat

taxat ante cellulam inuentis, ubi quæ ſuprà diximus nunciauerunt, facile ſcilicet intromiſſi ſunt, porrectiſq; epiſtolis, contemplantem eum ſigna diligẽtius, prolatis pugionibus cõfodiunt, nudosq; eos manibus præ ſe tenentes proſiliunt, omnibus loco cedentibus. Nam id Maximini factum imperio putabant. Quando idem ſæpenumero etiam in eos facere cõſueuerat, qui antea ipſi chariſſimi uidebantur. Dein uadentes media ſacra uia, proponunt epiſtolam Gordiani ad populũ, literasq; item ab illo conſulibus ipſis cæteriſq; reddũt, uulgata etiam fama interfecti Maximini. Quod ubi auditum eſt, ſtatim uniuerſus populus diſcurrere undiq;, furenti ſimimilis. Nã & ſi ubiq; uulgus ſemper ad res nouas leuiſſimũ, tamen Romana plebs in primis, quæ ex magna uariaq; etiã peregrinorũ multitudine conſtat, longe cæteris mobilior eſt. Igitur ſtatuæ atq; imagines Maximini, cæteriq; honores ſtatim cõuulſi, clauſumq; antea formidine odiũ, licentia iã, & poteſtate adepta, nullo prohibẽte effundebãt. Quare ſenatus quoq; frequẽs, & ſi de Maximino certi nihil habebat, ex præſenti fortuna rem coniectãs, abolitis illius honoribus, Gordianũ, filiumq; ipſius Auguſtos declarauerunt, ſtatimq; delatores atq; accuſatores uniuerſi, aut effugerũt, aut ab ijs quos offenderãt occidebãtur. Procuratores autẽ, & qui ius in illiꝰ crudelitatis miniſteriũ dicebãt, tracti à plebe

ſunt, abiectiq; in cloacas. Multi item inſontes occiſi. Nam & creditorem ſuum quiſq;, & aduerſarium in forenſibus cauſis, & ut quęq; aliquis leuiſſima de cauſa oderat, impetu in domũ facto, boniſq; direptis trucidabant. Ita ſub ſpecie libertatis, pacisq; prætextu, ciuilis belli facinora edebantur, quin præfectum quoq; urbi Sabinum, prohibere talia conantẽ fuſſe capiti illiſo mactauerunt. Hæc igitur populus agitabat. Enimuero ſenatus quãdo iã ſemel periculũ ſubierat metu Maximini, nihil ſibi ad ſolicitãdas ad defectionẽ prouincias reliqui faciebat. Quocirca legationes undiq; ad rectores prouinciarũ mittebantur, electis è ſenatorio equeſtriq; ordine clariſſimis hominibus, cum literis quibus S. P. Q. R. *mens exponebatur, qui procuratores ipſos hortarentur, uti communem patriã capeſſerent, curiamq; Romanã tuerentur, perſuaderẽtq; nationibus, ut in fide populi Romani perſeuerarent, cuius proprium antiquitus imperiũ foret, ueterrimũq; cum illis amicitiæ ius à maioribus inſtitutũ. Quocirca pleriq; legatis benigne exceptis, populos ad defectionẽ perpulerũt, quod ſcilicet pronũ fuit, adeo incredibili apud omnes odio Maximinus laborabat. Igitur omnibus quicũq; apud ipſos magiſtratũ gerẽtes, cum Maximino ſentiebãt, repente ad unum occiſis, ipſi uniuerſi ad Romanos defecerunt. Pauci tamen inuenti, qui legatos ad ſe miſſos interficerent,*

rent,

uent, aut ad ipſum mitterent, adhitis cuſtodibus, qui deinde omnes exquiſitiſſimis à Maximino ſupplicÿs affecti ſunt. Hæc mens Romanæ ciuitatis, hic animus fuit. Quæ poſtquã Maximino nũciata ſunt, quanquã triſtis ac ſolicitus, tamẽ illa ſe cõtemnere ſimulabat, ac primo quidem, alteroq́; die domi quietus, ad amicos de eo negotio retulit. Cæterũ exercitus omnis, cunctiq́; eius regionis mortales, & ſi rẽ omnẽ intellexerãt, intumuerãtq́; animis, audacia rerũ tantarũ ac nouitate, tamẽ pro ſe quiſq; tacebant, ac ſe ignorare omnia ſimulabãt. Quippe tantus erat Maximini metus, ut nihil illum planè lateret, omniũq́; nõ ſolũ uerba, ſed nutus quoq; ſpeciẽq́; oris obſeruaret. Tertio uerò die cõuocatis in cãpum ante urbẽ militibus ſuis Maximinus, tribunal inſcẽdit, atq; ex libello orationẽ ab amicis compoſitã, in hanc ſententiam recitauit. Scio me uobis incredibilia, nouaq́; dicturum, ſed (ut ego exiſtimo) non tam admiratione, quàm riſu digna. Arma uobis, ueſtræq́; uirtuti non Germani inferũt ſæpe deuicti, non Sarmatæ, qui de pace nobis quotidie ſupplicãt. Perſæ itẽ, qui olim Meſopotamiam peruagabãtur, nunc ſuas intra ſedes quieſcere, boni cõſulunt, cum gloria in armis ueſtra, tum rerũ à me geſtarũ periculo edocti, quæ iam tũ illis innotuerũt, cum tuẽdi ripas exercitui præfuimus. Verũ (ne quid magis ridiculum dixerim) Carthaginienſes inſaniũt, atq;

ſenæ

ſene infeliciſsimo, & extremo iam ætatis delirante, dubium ſuaſu an coactu, quaſi aliqua in pōpa ludūt principatū. Quo enim freti exercitu, cū apud proconſulis miniſterio lictores ſatiſfaciāt? Quibus porrò uſuri armis, ubi præter lāceas exiguas ad feras excipiēdas, nihil ſit telorū, proq; bellicis exercitationibus chori tantum, dictaq; procacia, & numeri quidā uſurpentur? Neque uerò uos perterrefecerint, quæ facta in urbe nuntiātur, nēpe Vitalianus per dolū, fraudemq; occiſus eſt. Quàm autē leue, inſtabileq; ſit Romani populi ingeniū, quā prompta clamorū tenus audacia, notiſsimum ſcilicet uobis eſt. Si duos modo, treſ'ue armatos cōſpexerint, trudētes alter alterū, & proculcātes, ac ſuum quiſq; periculū fugitātes, publicū neglectui habēt. Quod ſi quis uobis etiā, quæ acta in ſenatu ſunt, renūtiauit, non eſt profecto quod miremini noſtram illis continentiā duriorē uideri, atq; ob id morū congruentiā, uitāq; illius luxurioſam nobis anteferri. Quippe apud illos fortiſsima quæq;, ac grauiſsima pro aſperrimis, diſſoluta atq; ebacchantia, pro mitibus uoluptarijsq; habentur. Quocirca noſtrū quidem imperiū, quoniam induſtriū, atq; moderatum reformidant, Gordiani delectātur nomine, cuius infamia uita minime uos præterit. Igitur aduerſus hos, atq; huiuſcemodi homines bellū uobis eſt milites, ſi tamen id bellum appellandum. Nam ut mihi quidē, atq;

adeo

adeò cæteris omnibus uidetur, nõ prius Italiam attigerimus, quàm illorum maxima pars ramos ſupplices, liberosq; ſuos præferentes, noſtris ſe pedibus aduoluẽt, aut formidine degeneri fugã facient, ut mihi liberũ ſit bona illorũ uobis contribuere, quibus in perpetuũ perfruamini. Hæc cum dixiſſet, ac multa in ciuitatem, ſenatumq; uniuerſum interpellatim probra ieciſſet, manuumq; geſtibus minabundus, truciq; uultu, nutuq; oris quaſi præſentibus iraſcens, profectionem in Italiã edicit. Diuiſoq; inter milites ingẽti ſtipẽdio, uno tantũ die interiecto facere iter incœpit, magnũ ſecum exercitũ, atq; uniuerſas adducens Romanas copias. Sequebatur eundem etiam Germanorũ haudquaquam negligendus numerus, quos uel armis ſubegerat, uel in amicitiã, ſocietatemq; adſciuerat. Præterea machinæ, & bellica inſtrumenta, quæq; alia aduerſus Barbaros cõparauerat. Cæterũ tardius iter faciebat, ob uehicula, rèsq; alias uſui neceſſarias, quæ undiq; importabãtur. Nam cum repentinũ id illi iter obueniſſet, non cuiuſquã prouidentia, ut cõſueuerat, ſed tumultuario, ac feſtinato miniſterio, quæ erãt militibus neceſſaria colligebantur. Igitur præmittere Pannoniorũ cohortes decreuit, quibus fretus maxime erat, quæq; primæ Imperatorẽ conſalutauerãt, atq; ultro etiã pro illius ſalute omne periculum depoſcebant. Iis igitur imperauit, ut cæteras copias præcederent,

ac re

ac regiones occuparent Italiæ. Dum in itinere Maximinus eſt, res intererea Carthagini præter ſpem magnopere ſucceſſerũt. Erat enim Capellianus quidam ſenatorij ordinis uir, procurator Mauritaniæ Romanis ſubiectæ, quæ ab ipſis Numidia appellatur. Ea gẽs munita exercitibus fuerat, à quibus Barbarorũ incurſus, ac populationes coercerentur. Quare haud contẽnẽdam militum manum circa ſe habebat. Cum hoc igitur Capelliano ueteres Gordiano ſimultates, ex forenſi quadã diſceptatione interceſſerant, quocirca nomẽ adeptus Imperatoris, ſucceſſorẽ illi miſit, atq; abſcedere prouincia imperauit. Ille ea re indignatus, ac principi ſuo deuotus, à quo magiſtratum quoq; eum accepiſſet, omni coacto exercitu, cum quidem fidẽ tueri, ac iuſiurandũ perſuaſiſſet, Carthaginem cõtendit, maximas, ualẽtiſſimasq; copias ſecũ adducens, uirosq; cum ætate florentes, tum omni armorum genere inſtructos, peritosq; rei militaris atq; ex conſuetudine præliorũ aduerſus Barbaros magnopere ad pugnandũ paratos. Vt uerò nũtiatũ Gordiano eſt aduentare ad urbem Capellianũ, & ipſe affectus eſt extrema formidine, & perterriti Carthaginienſes uniuerſi, qui ſcilicet in turba potius, quàm in exercitus aliquo ordine collocata uictoriæ ſpe, cuncti pariter urbe effundũtur obuiam Capelliano. Cæterùm ſenex Gordianus (ut quidã perhibent) ſimul atq; ille Car-

thaginem attigit,deſperatis rebus,quòd Maximino uires ingentes , nullas in Africa copias eſſe uidebat , laqueo ſe ſuſpendit. Sed occultata illius nece,filium ſibi ducē multitudo elegit.Ita uentum ad manus eſt. Erāt autem numero quidem plures Carthaginienſes ,ſed inordinati, ac rerum bellicarum imperiti , quippe in altiſsima pace educati,feſtisq; & delicijs emolliti,nudiq; armis, omniq; bellico inſtrumento. Nam domo quiſq; pugionem, aut ſecurem, aut uenabulum, aut item præuſtas ſudes,ut quiſq; poterat acuminatas, ad tuendum corpus extulerant. Contra,Numidæ iaculatores optimi, atq; equitandi peritiſsimi, ſic ut equos etiam infrenos uirga tantū currētes moderētur. Quocirca facile Carthaginienſium plebs in fugam uerſa. Siquidem haud ferentes illorū impetū, omnes abiectis armis cōfertim effugerunt,trudentesq; inter ſe,& proculcantes,multo ſanè plures ipſi inuicē affligebantur quàm cædebātur ab hoſtibus. Hic & Gordiani filius cecidit,& quicunq; eum ſecuti, ſic ut præ multitudine interfectorū,neq; diſcerni ad ſepulturā funera potuerint, neq; adoleſcentis Gordiani cadauer inueniretur. Etenim ex tanta copia fugientiū,pauci duntaxat urbē ingreſsi ,coniectiq; in latebras euaſerāt,cæteri ad portas conferti, ac pro ſe quiſque intrare primi urbem feſtinabundi;ab iaculatoribus Numidis, cæterisq; armatis militibus contrucidabantur.

maximo fœminarum, puerorumq; eiulatu, quorum ante oculos chariſsima pignora occidebantur. Sunt qui perhibeant, ut primum Gordiano, qui propter ſenium domi ſe continuerat, nũtiatum ſit Capellianum iam in urbẽ perueniſſe, deplorata ſalute intra cubiculũ ſe quaſi dormiturũ recepiſſe, colloq́; zonæ inſerto, qua præcinctus fuerat, ſibi mortẽ conſciuiſſe. Hæc finis Gordiani fuit, felicis anteactæ uitæ, atq; in quadam principatus imagine extincti. Sed enim Capellianus Carthaginem ingreſſus, præcipuum quemq; ex ijs, qui è pugna ſuperauerant, neci dedidit, ac neq; à templis deſpoliandis, neq; à publicis, priuatisq́; pecunijs diripiẽdis abſtinuit, aditisq́; urbibus reliquis, quæcunq; honores Maximini ſuſtuliſſent, in his præſtãtiſsimum quẽq; morte, cæteros ſupplicio afficiebat: agros autẽ, uicosq́; concremãdos militibus tradebat, prætextu quidem ulciſcẽdi Maximinum. Cæterũ clanculum militũ ſibi animos conciliãs, ut ſicubi res à Maximino turbaſſent, ipſe ad occupãdũ principatum beneuolis militibus uteretur. Ita ſe, uidelicet res in Africa habebant. Poſtea uerò quàm Romæ audita ſenis Gordiani mors eſt, ingens perturbatio Senatum populumq́; Romanũ, ingensq́; terror inuaſit, extincto, in quem unũ ſpes omnes ſuas collocauerant. Neq; enim illos præteribat, nemini iam parſurum Maximinum, cum ſpõte alienũ ab ipſis, atq; hoſtili animo, tum

inſtia

uſtis etiã cauſis, & profeſſo quaſi odio ſuccenſentem. Itaq; frequẽtes in unum cõuenere, ac de toto negotio deliberantes, quando ſemel in periculum uenerant, bellum comparare decreuerunt, duobus electis imperatoribus, qui Rempub. pari poteſtate adminiſtrarent, ne rurſus principatus autoritas in tyrannidem proueheretur. Conuenerũt igitur non quidem in curiam quo antea conſueuerant, ſed in templum capitolini Iouis, quod in arce ſumma præcipuæ uenerationis Ro. habent, ibi clauſis foribus ſoli quaſi teſte, & cõſeſſore, atq; adeo rerũ omnium inſpectore Deo, ſelectis, qui ætate, ac dignitate cæteros anteirent, de quibus ſuffragia ferrentur, duo ex omni numero, Maximus, atq; Albinus plurimis ſuffragãtibus imperatores creati. Horum Maximus cum ſæpe exercitibus præfuerat, tum præfectura urbi egregie geſta maximam ingenij prouidentiæq;, præterea uitæ continentis opinionem uulgo de ſe præbuerat. Albinus autem patricij generis homo, conſulatu iterum geſto, multiſq; prouincijs ſine ulla quarela adminiſtratis, morum ſimplicior habebatur. Ita creati principes, Auguſtiq; appellati, ac ſenatuſconſulto omnibus imperatorijs honoribus affecti ſunt. Dum hæc aguntur in Capitolio, intereà Popu. Ro. incertum ſubijcientibus Gordiani amicis, ac neceſſarijs, an tantum rumoribus exciti, facto ad portas concurſu, uiam qua itur in Ca-

pitolium, totam cõferta multitudine occupaue rant, lapidesq́;, & fuſtes ingerentes, rebus i Capitolio actus aduerſabantur, ac Maximu in primis recuſantes, ſeueriorẽ quàm ut eum le nis multitudo facilè pateretur. Quapropter e maximè offendebantur, clamantes identidẽ, a minitantes utrunq; ſe confeſtim occiſuros. Nan ipſi ex Gordiani genere principem ſibi depoſce bãt, ut in familia, nomineq́; eo nomẽ Imperato rium remaneret. Albinus autem ac Maximu equeſtris ordinis iuuentute, atq; urbanis milit bus cum gladijs undiq; ſtipati, egredi Capitoli conabantur, ſed lapidibus ac fuſtibus coërcit donec ſubijciente neſcio quo, ad hunc modun populo impoſuerunt. Erat puer quidam infan adhuc ex Gordiani filia natus, nomen aui refe rens. Hunc igitur ſubmiſsis quibuſdam afferr ad ſe iuſſerunt. Qui cùm domi eum ludibundun offendiſſent, impoſitum in humeros per median ferebant multitudinem, plebi oſtẽtantes, ac ne potulum Gordiani dictitantes, uocanteſq́; eun nominatim, quoad in Capitolium pertulerunt populo ſubinde acclamãte, & conſpergẽte pue rum frondibus. Cùm itaq; Senatus Cæſarẽ illun declaraſſet, quando adhuc per ætatem Rem pub. gerere non poterat, & iræ multitudini reſederant, paſsi uidelicet ſunt in aulam pala tinam ſenes Imperatores commigrare. Sed inci dit per eos dies ciuitati Rom. funeſta calamitas

ort.

orta de nimia duorum ſenatorũ audacia. Nam cùm Senatus haberetur de publicis negotijs, duo ex militibus Maximini quos in caſtris reliquerat, emeritæ iam ætatis, ad fores curiæ acceſſerunt, exploratũ quæ gererentur, inermes uidelicet, tantumq́; ſubarmalibus, & ſagis induti. Conſtiterant autem pariter cum reliqua multitudine, ſed cæteris ante fores præſtolantibus, duo, tres'ue ad ſummam curioſiores audiendi, curiam ingreſsi, ſic ut ultra aram quoq; Victoriæ penetrarẽt. Hic Senator quidã depoſito nuper conſulatu, Gallicanus nomine, ac genere Carthaginiẽſis, alterq́; item prætorius Mecœnas, nihil tale expectantes milites, manusq́; adhuc ſagulis habẽtes, repentè adactis in corda pugionibus interficiunt. Etenim omnis Senatus ob recentẽ ſeditionem, tumultumq́; ſuperiorem, alij propalã, pars clanculum gladios gerebant, quibus ſuam quiſq; ſalutẽ ab inimicorum inſidijs tuerẽtur. Ita cæſi milites, quòd ſe de improuiſo defendere haud quiuerant, proſtrati ante altaria iacebant. Quo uiſo cæteri confeſtim expauefacti commilitonum interitu, ſimul populi concurſum formidantes, quòd erant inermes, fugam arripuêre. Cæterùm Gallicanus rapitim ſe curia in mediam multitudinem proripiens, gladiumq́; & manum ſtillantem ſanguine oſtentans, ad perſequendos, occidendosq́; Senatus, populiq́; Romani hoſtes, amicos, ſociosq́;

Maximini uulgus adhortabatur. Quibus rebus īducta plebs, Gallicanū, fauſtis excipit acclamationib⁹, militesq́; lapidibus inceſſit, quatenus licuit perſecuta. Cæterùm cùm ſe illi in caſtra recepiſſent paucis tantūmodo uulneratis, clauſis portis, armisq́; arreptis, caſtrorū mœnia defenſabant. Verùm Gallicanus (quādo ſemel tantū facinus auſus fuerat) bellum protinus ciuile, atq; omnibus pernicioſum ſuſcitauit. Quippe iuſsis effringi publicis armamētarijs, in quibus pompæ magis inſtrumēta, quàm belli aſſeruabantur, unde ſibi quiſq; munimentū corporis accommodaret, apertisq́; item gladiatorum ludis, atq; unoquoq; proprijs armis ornato, præterea cunctis, quæcunq; intra domos, aut officinas eſſent, haſtis, gladijs, ac ſecuribus direptis, cùm quicquid occurrerat, furor in arma conuerteret, ſtatim omnes conferti, conglobatiq́; ad caſtra contenderunt, ac uelut urbem aliquam expugnaturi, murum ipſum portasq́; circunſederunt. Cæterùm, milites, utpote pugnandi peritiſsimi, pinnis ſeſe murorum, clypeisq́; protegentes, ſagittarum iactu crebrò, ac prælongis contis multitudinem repellebāt. Poſtremò cùm iam defatigato populo, ſaucijsq́; magna ex parte gladiatoribus, atque in ueſperam uergente die, regredi in urbem decreuiſſent, cōſpicati milites ſecuritatem abeuntium (quippe minimè auſuros putabāt Romani, adeò paucos aduerſus tan

ſus tantam multitudinē, caſtris eruptionem facere) confeſtim uniuerſi ſeſe portis patentibus in uulgus illud hominum concitauere. Ibi gladiatores ad unū caeſi, magnaq; pars populi colliſa. Quo facto, cùm haud procul caſtris receſſiſſent, rurſum ſeſe intra munimēta receperunt. Hinc igitur maior Senatui, populoq́; Romano indignatio oborta: quare duces ex Italia omni probatiſſimū quenq; delegerunt, iuuentutemq́; omnem collectam in unum, ſubitarijs armis, ac tumultuarijs adornarunt. Horum potiſſimum partem ſecum Maximus eduxit, ut aduerſus Maximinum præliaretur, reliqui ad urbis cuſtodiam tutelamq́; relicti. Intereà quotidie ad muros caſtrorū dimicabatur, ſed profectu nullo, defenſantibus ſupernè militibus, ictamq́; & ſauciam multitudinem fœdè repellentibus. At Balbinus domi ſe cōtinens, populo per edictum ſupplicabat, ut in gratiam cum militibus rediret, quibus etiam omnium quæ patrauerant, obliuionem, atq; impunitatem pollicebatur. Sed neutris id perſuaſum, gliſcente in dies malo, ac populo indignante, quòd tanta multitudo tam paucis contemptui foret, contrà militibus egerrimè ferentibus, ea ſe à Romanis paſſos, quæ uix unquam à Barbaris expectaſſent. Poſtremò quando oppugnatio parum procedebat, uiſum ducibus interuertere omneis riuos, qui in caſtra peruenirent, ut milites aquarum penuria, ſitiq́;

conficerent. Igitur abſcindendo, obſtruendoq́; cunctos è caſtris aquarū riuos auertebant. Sed enim intellecto periculo milites, ac rebus deſperatis; erumpunt uniuerſi patentibus portis, congreſsiq́; multitudinem fugientem in urbem uſq; perſequūtur. Sed ubi iā ſtatario illo certamine, plebs inferior intra domos ſe receperat, ac tegularum, lapidumq́; et teſtarum iactibus deſuper urgere cœperat milites, haud auſi illi ignota ædificia ſubire, clauſis etiam domibus, et tabernis, ignem ianuis, ac ligneis ædificiorum proiecturis, quales in urbe plurimæ ſunt, illico admouerunt. Quo factum eſt, ut partim crebritate inſularū, partim lignea materia, bona pars urbis conflagrauerit, multiq́; ex opulentis pauperes facti, maximis, atq; egregijs amiſsis poſſeſsionibus, uel prouentu uberrimis, uel ſplendore ipſo, et uarietate pretioſis. Neq; uerò pauci extincti mortales, quòd ianuis igne occupatis, proripere ſe domo copia non fuerat: bonaq́; diuitum direpta penitus, immiſcente ſe militibus ſtudio rapiendi facinoroſiſsimo quoq;, & tenui plebecula. Sed adeò peruagatū longè, lateq́; incendium eſt, ut plus multò conſumpſerat, quàm quantum ſpatij maxima quæq; urbs ædificijs occupet. Dū hæc Romæ gerūtur, intereà Maximinus confecto itinere Italiam attigerat, ac ſacrificato ad aras, quæ in finibus ipſis erectæ ſunt, pergit iter facere, iuſsis arma tenere, atque inſtructa acie

progredi militibus. Sed cũ et Africæ defectionem, & Romæ bellum ciuile, prætereaq; res à Maximino geſtas, iterq; eius hactenus conſcripſerimus, reliquá deinceps explicabuntur.

LIBER OCTAVVS.

QVAE *poſt interitum Gordiani geſſerit Maximinus, iterq; eius in Italiam, prætereaq; Africæ defectionem, & in urbe ipſa populi, ac militũ ſeditiones, ſuperiore uolumine recenſuimus. Enimuero Maximinus poſtquam ad Italiæ fines peruenit, præmiſſis exploratoribus, qui ſpecularentur, an ullæ in Alpium conuallibus, & denſiſſimis ſyluis inſidiæ deliteſcerent, ipſe in planum deductis militibus, iubet armatorum acies quadrato agmine incedere, ut ab ijs quàm plurimùm campi occuparetur, cunctisq; in medium coactis impedimentis, ipſe cum ſuis ſtipatoribus ueluti ſubſidio ſequebatur, alis utrinq; diſcurrentibus cataphractorum equitum, Mauriſq; iaculatoribus, ſagittarijſq; ex Oriente, & equitatu Germanorum, quos auxiliares aſciuerat, quosq; etiam præcipuè opponere hoſtibus conſueuerat, ut primos uidelicet impetus exciperent, feroces, audacesq; initio pugnæ uiri, ſimul ut (ſi in diſcrimen ueniretur) uilis potiſſimum*

O 5

ſene infeliciſſimo, & extremo iam ætatis delirante, dubium ſuaſu an coactu, quaſi aliqua in põpa ludũt principatũ. Quo enim freti exercitu, cũ apud proconſulis miniſterio lictores ſatisfaciãt? Quibus porrò uſuri armis, ubi præter lãceas exiguas ad feras excipiẽdas, nihil ſit telorũ, proq; bellicis exercitationibus chori tantum, dictaq; procacia, & numeri quidã uſurpentur? Neque uerò uos perterrefecerint, quæ facta in urbe nuntiãtur, nẽpe Vitalianus per dolũ, fraudemq; occiſus eſt. Quàm autẽ leue, inſtabileq; ſit Romani populi ingeniũ, quã prompta clamorũ tenus audacia, notiſſimum ſcilicet uobis eſt. Si duos modo, tres'ue armatos cõſpexerint, trudẽtes alter alterũ, & proculcãtes, ac ſuum quiſq; periculũ fugitãtes, publicũ neglectui habẽt. Quod ſi quis uobis etiã, quæ acta in ſenatu ſunt, renũtiauit, non eſt profectò quod miremini noſtram illis continentiã duriorẽ uideri, atq; ob id morũ congruentiã, uitãq; illius luxurioſam nobis anteferri. Quippe apud illos fortiſſima quæq;, ac grauiſſima pro aſperrimis, diſſoluta atq; ebacchantia, pro mitibus uoluptarijsq; habentur. Quocirca noſtrũ quidem imperiũ, quoniam induſtriũ, atq; moderatum reformidant, Gordiani delectãtur nomine, cuius infamia uitæ minime uos præterit Igitur aduerſus hos, atq; huiuſcemodi homines bellũ uobis eſt milites, ſi tamen id bellum appellandum. Nam ut mihi quidẽ, atq;

adeo cæteris omnibus uidetur, nõ prius Italiam attigerimus, quàm illorum maxima pars ramos ſupplices, liberoſq́; ſuos præferentes, noſtris ſe pedibus aduoluẽt, aut formidine degeneri fugã facient, ut mihi liberũ ſit bona illorũ uobis contribuere, quibus in perpetuũ perfruamini. Hæc cum dixiſſet, ac multa in ciuitatem, ſenatumq́; uniuerſum interpellatim probra iecißet, manuumq́; geſtibus minabundus, truciq́; uultu, nutuq́; oris quaſi præſentibus iraſcens, profectionem in Italiã edicit. Diuiſoq́; inter milites ingẽti ſtipẽdio, uno tantũ die interiecto facere iter incœpit, magnũ ſecum exercitũ, atq; uniuerſas adducens Romanas copias. Sequebatur eundem etiam Germanorũ haudquaquam negligendus numerus, quos uel armis ſubegerat, uel in amicitiã, ſocietatemq́; adſciuerat. Præterea machinæ, & bellica inſtrumenta, quæq́; alia aduerſus Barbaros cõparauerat. Cæterũ tardius iter faciebat, ob uehicula, reſq́; alias uſui neceſſarias, quæ undiq; importabãtur. Nam cum repentinũ id illi iter obueniſſet, non cuiuſquã prouidentia, ut cõſueuerat, ſed tumultuario, ac feſtinato miniſterio, quæ erãt militibus neceſſaria colligebantur. Igitur premittere Pannoniorũ cohortes decreuit, quibus fretus maxime erat, quæq́; prima Imperatorẽ conſalutauerãt, atq; ultro etiã pro illius ſalute omne periculum depoſcebant. Iis igitur imperauit, ut cæteras copias præcederent, ac re

thaginem attigit, deſperatis rebus, quòd Maximino uires ingentes, nullas in Africa copias eſſe uidebat, laqueo ſe ſuſpendit. Sed occultata illius nece, filium ſibi ducē multitudo elegit. Ita uentum ad manus eſt. Erāt autem numero quidem plures Carthaginienſes, ſed inordinati, ac rerum bellicarum imperiti, quippe in altiſsima pace educati, feſtisq́; & delicijs emolliti, nudiq́; armis, omniq́; bellico inſtrumento. Nam domo quiſq; pugionem, aut ſecurem, aut uenabulum, aut item præuſtas ſudes, ut quiſq; poterat acuminatas, ad tuendum corpus extulerant. Contra, Numidæ iaculatores optimi, atq; equitandi peritiſsimi, ſic ut equos etiam infrenos uirga tantū currētes moderētur. Quocirca facile Carthaginienſium plebs in fugam uerſa. Siquidem haud ferentes illorū impetū, omnes abiectis armis cōfertim effugerunt, trudentesq́; inter ſe, & proculcantes, multo ſanè plures ipſi inuicē affligebantur quàm cædebātur ab hoſtibus. Hic & Gordiani filius cecidit, & quicunq; eum ſecuti, ſic ut præ multitudine interfectorū, neq; diſcerni ad ſepulturā funera potuerint, neq; adoleſcentis Gordiani cadauer inueniretur. Etenim ex tanta copia fugientiū, pauci duntaxat urbē ingreſsi, coniectiq́; in latebras euaſerāt, cæteri ad portas conferti, ac pro ſe quiſque intrare primi urbem feſtinabundi, ab iaculatoribus Numidis, cæterisq́; armatis militibus contrucidabantur.

maximo fœminarum, puerorumq́; eiulatu, quorum ante oculos chariſsima pignora occidebantur. Sunt qui perhibeant, ut primum Gordiano, qui propter ſenium domi ſe continuerat, nũtiatum ſit Capellianum iam in urbẽ perueniſſe, deplorata ſalute intra cubiculũ ſe quaſi dormiturũ recepiſſe, colloq́; zonæ inſerto, qua præcinctus fuerat, ſibi mortẽ conſciuiſſe. Hæc finis Gordiani fuit, felicis anteacta uita, atq; in quadam principatus imagine extincti. Sed enim Capellianus Carthaginem ingreſſus, præcipuum quemq; ex ijs, qui è pugna ſuperauerant, neci dedidit, ac neq; à templis deſpoliandis, neq; à publicis, priuatisq́; pecunijs diripiẽdis abſtinuit, aditisq́; urbibus reliquis, quæcunq; honores Maximini ſuſtuliſſent, in his præſtãtiſsimum quẽq; morte, cæteros ſupplicio afficiebat: agros autẽ, uicosq́; concremãdos militibus tradebat, prætextu quidem ulciſcẽdi Maximinum. Cæterũ clanculum militũ ſibi animos conciliãs, ut ſicubi res à Maximino turbaſſent, ipſe ad occupãdũ principatum beneuolis militibus uteretur. Ita ſe, uidelicet res in Africa habebant. Poſtea uerò quàm Romæ audita ſenis Gordiani mors eſt, ingens perturbatio Senatum populumq́; Romanũ, ingensq́; terror inuaſit, extinctò, in quem unũ ſpes omnes ſuas collocauerant. Neq; enim illos præteribat, nemini iam parſurum Maximinum, cum ſpõte alienũ ab ipſis, atq; hoſtili animo, tum

iuſtis

uſtis etiã cauſis, & profeſſo quaſi odio ſuccenſentem. Itaq; frequẽtes in unum cõuenere, ac de toto negotio deliberantes, quando ſemel in periculum uenerant, bellum comparare decreuerunt, duobus electis imperatoribus, qui Remp. pari poteſtate adminiſtrarent, ne rurſus principatus autoritas in tyrannidem proueheretur. Conuenerũt igitur non quidem in curiam, quo antea conſueuerant, ſed in templum capitolini Iouis, quod in arce ſumma præcipuæ uenerationis Ro. habent, ibi clauſis foribus ſoli quaſi teſte, & cõſeſſore, atq; adeo rerũ omnium inſpectore Deo, ſelectis, qui ætate, ac dignitate cæteros anteirent, de quibus ſuffragia ferrentur, duo ex omni numero, Maximus, atq; Albinus plurimis ſuffragãtibus imperatores creati. Horum Maximus cum ſæpe exercitibus præfuerat, tum præfectura urbi egregie geſta maximam ingenij prouidentiæq;, præterea uitæ continentis opinionem uulgo de ſe præbuerat. Albinus autem patricij generis homo, conſulatu iterum geſto, multisq; prouincijs ſine ulla quærela adminiſtratis, morum ſimplicior habebatur. Ita creati principes, Auguſtiq; appellati, ac ſenatuſconſulto omnibus imperatorijs honoribus affecti ſunt. Dum hæc aguntur in Capitolio, interea Popu. Ro. incertum ſubijcientibus Gordiani amicis, ac neceſſarijs, an tantum rumoribus exciti, facto ad portas concurſu, uiam qua itur in Ca-

pitolium, totam cõferta multitudine occupauerant, lapideſq;, & fuſtes ingerentes, rebus in Capitolio actis aduerſabantur, ac Maximum in primis recuſantes, ſeueriorẽ quàm ut eum lenis multitudo facilè pateretur. Quapropter eo maximè offendebantur, clamantes identidẽ, ac minitantes utrunq; ſe confeſtim occiſuros. Nam ipſi ex Gordiani genere principem ſibi depoſcebāt, ut in familia, nomineq; eo nomẽ Imperatorium remaneret. Albinus autem ac Maximus equeſtris ordinis iuuentute, atq; urbanis militibus cum gladijs undiq; ſtipati, egredi Capitolio conabantur, ſed lapidibus ac fuſtibus coërciti, donec ſubijciente neſcio quo, ad hunc modum populo impoſuerunt. Erat puer quidam infans adhuc ex Gordiani filia natus, nomen aui referens. Hunc igitur ſubmiſsis quibuſdam afferri ad ſe iuſſerunt. Qui cùm domi eum ludibundum offendiſſent, impoſitum in humeros per mediam ferebant multitudinem, plebi oſtẽtantes, ac nepotulum Gordiani dictitantes, uocanteſq; eum nominatim, quoad in Capitolium pertulerunt, populo ſubinde acclamãte, & conſpergẽte puerum frondibus. Cùm itaq; Senatus Cæſarẽ illum declaraſſet, quando adhuc per ætatem Rempub. gerere non poterat, & iræ multitudinis reſederant, paſsi uidelicet ſunt in aulam palatinam ſenes Imperatores commigrare. Sed incidit per eos dies ciuitati Rom. funeſta calamitas,

orta

orta de nimia duorum ſenatorũ audacia. Nam cùm Senatus haberetur de publicis negotijs, duo ex militibus Maximini quos in caſtris reliquerat, emeritæ iam ætatis, ad fores curiæ acceſſerunt, exploratũ quæ gererentur, inermes uidelicet, tantumq́; ſubarmalibus, & ſagis induti. Conſtiterant autem pariter cum reliqua multitudine, ſed cæteris ante fores præſtolantibus, duo, tres'ue ad ſummam curioſiores audiendi, curiam ingreßi, ſic ut ultra aram quoq; Victoriæ penetrarẽt. Hic Senator quidã depoſito nuper conſulatu, Gallicanus nomine, ac genere Carthaginiẽſis, alterq́; item prætorius Mecœnas, nihil tale expectantes milites, manusq́; adhuc ſagulis habẽtes, repentè adactis in corda pugionibus interficiunt. Etenim omnis Senatus ob recentẽ ſeditionem, tumultumq́; ſuperiorem, alij propalã, pars clanculum gladios gerebant, quibus ſuam quiſq; ſalutẽ ab inimicorum inſidijs tuerẽtur. Ita cæſi milites, quòd ſe de improuiſo defendere haud quiuerant, proſtrati ante altaria iacebant. Quo uiſo cæteri confeſtim expauefacti commilitonum interitu, ſimul populĩ concurſum formidantes, quòd erant inermes, fugam arripuêre. Cæterùm Gallicanus raptim ſe curia in mediam multitudinem proripiens, gladiumq́; & manum ſtillantem ſanguine oſtentans, ad perſequendos, occidendosq́; Senatus, populiq́; Romani hoſtes, amicos, ſociosq́;

Maximini uulgus adhortabatur. Quibus rebus ĩducta plebs, Gallicanũ, fauſtis excipit acclamationibꝰ, militesq́; lapidibus inceſſit, quatenus licuit perſecuta. Cæterùm cùm ſe illi in caſtra recepiſſent paucis tantũmodo uulneratis, clauſis portis, armisq́; arreptis, caſtrorũ mœnia defenſabant. Verùm Gallicanus (quãdo ſemel tantũ facinus auſus fuerat) bellum protinus ciuile, atq; omnibus pernicioſum ſuſcitauit. Quippe iuſsis effringi publicis armamẽtarijs, in quibus pompæ magis inſtrumẽta, quàm belli aſſeruabantur, unde ſibi quiſq; munimentũ corporis accommodaret, apertisq́; item gladiatorum ludis, atq; unoquoq; proprijs armis ornato, prætereà cunctis, quæcunq; intra domos, aut officinas eſſent, haſtis, gladijs, ac ſecuribus direptis, cùm quicquid occurrerat, furor in arma conuerteret, ſtatim omnes conferti, conglobatiq́; ad caſtra contenderunt, ac uelut urbem aliquam expugnaturi, murum ipſum portasq́; circunſederunt. Cæterùm, milites, utpote pugnandi peritiſsimi, pinnis ſeſe murorum, clypeisq́; protegentes, ſagittarum iactu crebrò, ac prælongis contis multitudinem repellebãt. Poſtremò cùm iam defatigato populo, ſaucijsq́; magna ex parte gladiatoribus, atque in ueſperam uergente die, regredi in urbem decreuiſſent, cõſpicati milites ſecuritatem abeuntium (quippe minimè auſuros putabãt Romani, adeò paucos aduer-

ſus tan

ſus tantam multitudinē, caſtris eruptionem facere) confeſtim uniuerſi ſeſe portis patentibus in uulgus illud hominum concitauere. Ibi gladiatores ad unū caſi, magnaq́; pars populi colliſa. Quo facto, cùm haud procul caſtris receſſiſſent, rurſum ſeſe intra munimēta receperunt. Hinc igitur maior Senatui, populoq́; Romano indignatio oborta: quare duces ex Italia omni probatiſſimū quenq; delegerant, iuuentutemq́; omnem collectam in unum, ſubitarijs armis, ac tumultuarijs adornarunt. Horum potiſſimum partem ſecum Maximus eduxit, ut aduerſus Maximinum præliaretur, reliqui ad urbis cuſtodiam tutelamq́; relicti. Intereà quotidie ad muros caſtrorū dimicabatur, ſed profectu nullo, defenſantibus ſupernè militibus, ictamq́; & ſauciam multitudinem fœdè repellentibus. At Balbinus domi ſe cōtinens, populo per edictum ſupplicabat, ut in gratiam cum militibus rediret, quibus etiam omnium quæ patrauerant, obliuionem, atq; impunitatem pollicebatur. Sed neutris id perſuaſum, gliſcente in dies malo, ac populo indignante, quòd tanta multitudo tam paucis contemptui foret, contrà militibus egerrimè ferentibus, ea ſe à Romanis paſſos, quæ uix unquam à Barbaris expectaſſent. Poſtremò quando oppugnatio parum procedebat, uiſum ducibus interuertere omneis riuos, qui in caſtra peruenirent, ut milites aquarum penuria, ſitiq́;

o 4 confic

conficerent. Igitur abſcindendo, obſtruendoq́; cunctos è caſtris aquarũ riuos auertebant. Sed enim intellecto periculo milites, ac rebus deſperatis, erumpunt uniuerſi patentibus portis, congreßiq́; multitudinem fugientem in urbem uſq; perſequũtur. Sed ubi iã ſtatario illo certamine, plebs inferior intra domos ſe receperat, ac tegularum, lapidumq́; et teſtarum iactibus deſuper urgere cœperat milites, haud auſi illi ignota ædificia ſubire, clauſis etiam domibus, et tabernis, ignem ianuis, ac ligneis ædificiorum proiecturis, quales in urbe plurimæ ſunt, illico admouerunt. Quo factum eſt, ut partim crebritate inſularũ, partim lignea materia, bona pars urbis conflagrauerit, multiq́; ex opulentis pauperes facti, maximis, atq; egregijs amißis poſſeßionibus, uel prouentu uberrimis, uel ſplendore ipſo, et uarietate pretioſis. Neq; uerò pauci extincti mortales, quòd ianuis igne occupatis, proripere ſe domo copia non fuerat: bonaq́; diuitum direpta penitus, immiſcente ſe militibus ſtudio rapiendi facinoroſißimo quoq;, & tenui plebecula. Sed adeò peruagatũ longè, lateq; incendium eſt, ut plus multò conſumpſerat, quàm quantum ſpatij maxima quæq; urbs ædificijs occupet. Dũ hæc Romæ gerũtur, intereà Maximinus confecto itinere Italiam attigerat, ac ſacrificato ad aras, quæ in finibus ipſis erectæ ſunt, pergit iter facere, iußis arma tenere, atque inſtructa acie

progr

progredi militibus. Sed cũ et Africæ defectionem, & Romæ bellum ciuile, prætereaq; res à Maximino geſtas, iterq; eius hactenus conſcripſerimus, reliquã deinceps explicabuntur.

LIBER OCTAVUS.

QVAE *poſt interitum Gordiani geſſerit Maximinus, iterq; eius in Italiam, prætereaq; Africæ defectionem, & in urbe ipſa populi, ac militũ ſeditiones, ſuperiore uolumine recenſuimus. Enimuero Maximinus poſtquam ad Italiæ fines peruenit, præmiſſis exploratoribus, qui ſpecularentur, an ullæ in Alpium conuallibus, & denſiſſimis ſyluis inſidiæ deliteſcerent, ipſe in planum deductis militibus, iubet armatorum acies quadrato agmine incedere, ut ab ijs quàm plurimùm campi occuparetur, cunctisq; in medium coactis impedimentis, ipſe cum ſuis ſtipatoribus ueluti ſubſidio ſequebatur, alis utrinq; diſcurrentibus cataphractorum equitum, Maurisq; iaculatoribus, ſagittarijsq; ex Oriente, & equitatu Germanorum, quos auxiliares aſciuerat, quosq; etiam præcipuè opponere hoſtibus conſueuerat, ut primos uidelicet impetus exciperent, feroces, audacesq; initio pugnæ uiri, ſimul ut (ſi in diſcrimen ueniretur) uilis potiſſimum*

mum Barbaria illa periclitaretur. Sed ubi totam planiciem ſeruatis ordinibus tranſmiſerunt, ad Italiæ urbem peruentum eſt, quæ Ema à cultoribus uocatur. Ea ſita eſt in extrema planicie ad Alpium radices, ubi ſpeculatores atq; exploratores exercitus, narrãt Maximino, uacuam relictam urbem, aufugiſſe omneis incolas, templorum etiam, ac domorum ianuis incendio conſumptis, atque omnibus, quæ uel in urbe, uel in agris fuerant exportatis, aut igni corruptis, nihil aut iumentis, aut hominibus alimentorum relictum. Quæ res grata in primis Maximino fuit, quod idem cæteros quoque populos ſuo quenque metu facturos arbitrabatur, contrà milites indignè tulerunt, quòd initiò ſtatim fame laborarent. Cumq; noctem exegiſſent, partim intra patentes, communesq; omnibus domos, partim in planicie ipſa, ſtatim ſole oriente, ad Alpes acceſſerunt. Hi ſunt longiſsimi quidam montes, uice murorum Italiæ circundati, adeò in altum editi, ut etiam ſuperare nubes uideantur, itaque in longum porrecti, ut uniuerſam Italiam comprehendant, læua ad Tyrrhenum pelagus, dextra ad Ionium uſque pertingentes, denſis ubique nemoribus inſeſsi, atq; anguſtiſsimis callibus, & rupium prærupta altitudine, ſcopulorumq; aſperitate uix peruij, nonnullis tamen quaſi ſemitis magno ueterum Italorum labore manu factis. Quapropter in-

gens

gens tranſiturum illac exercitum formido tenebat, ſperantem ſumma iuga teneri iam ab hoſte, nulloſq; non obſtructos exitus ad ſe prohibendos. Neque is metus de nihilo erat, locorum naturam contemplantibus. Poſteà uerò quàm ſine ullo impedimento, ſuperatis Alpibus in caſtra deſcenderant, læti ſcilicet omnes inſtauratis animis uitulabantur, nihilq; non ſibi ex ſententia ceſſurum Maximinus arbitrabatur, ne locorum quidem difficultati fidentibus Italis, intra quos latitare ipſi, & saluti ſuæ conſulere, prætereaq; inſidiari hoſtibus, ac locis ſupernè imminentibus pugnam capeſſere potuiſſent. Sed ubi planiciem attigerunt, nuntiant exploratores maximam Italiæ urbem Aquileiam portas occluſiſſe, Pannoniarum acies quæ præiuerant, acriter murum oppugnaſſe. Cæterùm tentata re, ſæpe omnes incaſſum conatus euaſiſſe. Itaq; iam defatigatos recedere, lapidibus ſcilicet, & haſtis, magnaq; ſagittarum ui deſuper ingruentibus. At Maximinus iratus Pannonijs, quaſi parum impigrè præliatis, ipſe cum exercitu reliquo accelerabat, ſperans nullo negotio ſe illius urbis potiturum. Sed Aquileia prius quoque (ut erat ingens urbis eius magnitudo) populo abundabat, & uelut Italiæ quoddam emporium ad mare ſita, quaſiq; terminus Illyriæ, copiam rerum è continenti per terram, fluuioſq; conuectam nauigantibus ſuggereb

gerebat, & ab ipſo mari res ad uſum eorum qui continentem colunt, neceſſarias uidelicet ſuperioribus terris propter hyemis aſperitatem minus feracibus, maximè tamen uinum, cuius in ipſa regione maximus prouentus eſt, uicinis gentibus ne uitem quidem habentibus, affatim ſuppeditabat. Ex quo factum uti ſuper ciuium ingentem numerum, etiam magna uis hoſpitum, ac mercatorum eam urbem frequentaret. Enimuero tunc etiam aucta multitudo confluentibus illuc ex agris quicunq; oppidulis, uicisq; circà relictis, fidebant urbis magnitudini, ac uetuſtis mœnibus dirutis quidem antea magna ex parte. Quippe in tanta Romanorum potentia, neq; murorum, neq; armorum Italiæ ciuitates indigebant, pacem altiſsimam agitantes, atque in participatum Reipub. adſcitæ. Sed tunc urgente uidelicet neceſsitate, renouatis, inſtauratisq; mœnibus, prætereà turribus ac propugnaculis excitatis, totaq; urbe ad eum modum communita, clauſisq; portis, noctem, diemq; uniuerſi pro muro ſtantes, hoſtem fortiſsimè propulſabant. Duces erant ſumma poteſtate duo conſulares uiri lecti à Senatu Criſpinus, ac Menephilus. Hi maxima diligentia procurauerant, uti neceſſaria quæq; in urbem importarentur, ſic ut diuturnior quoq; ſuſtineri oppugnatio potuerit. Erat item in urbe magna aquarum abundantia, partim ex puteis

ſanè

ſanè frequentibus, partim è fluuio muros præterfluente, ac pariter foſſæ obiectus, & aquarum præbente copiam. His ita intra urbem comparatis, ut primũ defendi muros diligenter, clauſasq́; portas Maximinus audiuit, decreuit mittere legatorum ſpecie, qui illos alloquerentur, ac ſi poſſent, reſerari ſibi portas perſuaderent. Habebat autem in exercitu tribunum quendam Aquileiæ ciuẽ, cuius nati atq; uxor, præterea familia omnis in urbe erant concluſi. Quare eum, Centurionesq́; nonnullos quaſi oratores mittit, ſperans facilè illius autoritatem municipes ſecuturos: qui ubi muro appropinquarunt, in hanc ſententiam uerba faciunt: Iubere communem Imperatorem pacem depoſitis armis, colere, ſeq́; amicum pro hoſte accipere, ſacriſq́; faciũdis uacare, quàm cædibus, miſerari patriã paulò pòſt (ſi obſtinati perſtiterint) ruituram, licere ipſis (ſi uelint) unà opera ſibi quenq;, & ſaluti patriæ conſulere: quippe obliuionem, ueniamq́; omnium quæ fecerint, optimum principem polliceri, quando nihil ipſorum, ſed omnia forent aliena culpa contracta. Talia quædam ſub muro legati magna uoce pronuntiabant, ſic ut facilè exaudiri, ſi nõ planè ab omnibus, certè ab ea multitudine poſſent, quæcunq; ſupra muros, turreiſq́; conſtiterat. Etenim taciti omnes legatorũ dictis aures dederãt. Quare metuens Criſpinus, ne pollicitationibus illis, quæ uulgi,

inconſtantia eſt, ad mutandũ pace bellum, reſe-randasq; hoſti portas impellerentur, diſcurſans ipſe per muros rogare, obteſtariq; ſingulos, uti audacter manerent, fortiterq; reſiſterent, neq; fidem proderẽt Senatui debitam, P. Q. R. ne'ue titulum ſeruatæ ac propugnatæ Italiæ totius aſpernarentur, neu promiſsis crederent periuri, fraudulentiq; tyranni, ne'ue item benigna oratione ineſcati ruerẽt in manifeſtam perniciem, ſed conſiderẽt belli fortunæ, ita plerunq; dubiæ, atque ancipiti, ut magnus interim numerus à paucißimis, et qui potentiores creduntur, ab ijs qui imbecilliores habeantur, uicti, ſuperatiq; ſint, ne'ue utique expaueſcerent exercitus illius magnitudinem. Nam qui pro altero dimicant, cùm ſuæ uictoriæ felicitatem ad alios uideant migraturam, minus profectò acriter decertant: quippe qui intelligant ſe quidẽ in periculi participatum admitti, cæterùm extremos uictoriæ fructus ad alium peruenturos. Qui autem pro patria pugnant, præterquàm quòd ſpe meliore eſſe debent (neq; enim aliena occupare, ſed tueri ſua contendunt) etiam animo ſunt maiores, ut quos nõ alienum Imperium, ſed ſua quenq; neceßitas adigat, quoniam ſcilicet uictoriæ fructus ipſis potißimum debeãtur. Talia quædam nunc ſingulis, nunc uniuerſis ingerens Criſpinus, homo ſuapte natura uenerabilis, at Romana facundia pollens, præterea gratus omnibus, miti-

modeſt-

modeſtoq; Imperio perſuaſit multitudini, ut in officio, fideq; permanerent, iuſsitq; legatos rebus infectis ad Maximinũ reuerti. Dicebatur autem Criſpinus ad bellum ſic audacter ſuſtinendum, etiã aruſpicum reſponſo, qui læta exta nunciarent, animatus: etenim magnopere fidem huiuſcemodi ſignis habere Itali conſueuerunt. Cæterùm nonnulla quoque oracula ferebantur, patrij cuiuſdam numinis uictoriam promittentia: Belem uocant indigenæ, magnaq; eum religione colunt, Apollinem interpretantes, cuius etiam ſpeciem pro urbe ipſa pugnãtem, quidam è militibus Maximini uiſam ſibi in cœlo affirmabant. Quod utrum ſic eſſe nonnulli putauerint, an id commẽtum placuerit, ad leuandam infamiam tanti exercitus, qui bello impar forei aduerſus minorem multò numerum oppidanorum, ut ſcilicet uicti potius à dijs, quàm ab hominibus uiderentur, haud ſanè ſatis exploratum habeo. Cæterùm nouitas euentus cuncta credibiliora facit. Poſteà uerò quàm infecto negotio legati reuerterũt, ira & furore inſtinctus Maximinus, magis, magisq; accelerabat. Vt autem ad fluuiũ peruenit, qui ad lapidem duodecimum procul eſt ab urbe, inuenit ipſum maxima aluei profunditate, ac latitudine defluentem. Etenim anni tẽpore ſolutæ uicinorum montium niues, quas longa hyems durauerat, maximum torrentem effecerant: ſic ut nullo pacto

tranſire exercitus poſſet. Nam pontē, quod opus magnum, atq; pulcherrimum ueteres Imperatores lapide quadrato conſtruxerant, pylis ueluti quibuſdam paruis ſenſim creſcentibus ruperant, ac reſoluerant Aquileienſes. Ita cùm neq; ponte, neq; nauigijs (quippe nulla ſuppeditabant) tranſire exercitus poſſet, ſubſtitit incertus cōſilij. Sed enim Germani aliquot ignari, quàm rapido, abruptoq; impetu Italiæ flumina deferantur, ratiq; ſenſim influere campos, quemadmodum apud ipſos conſueuerunt (unde etiam quia minimū ſe concitant, perfacilè congelaſcunt) auſi ſeq;, & equos natandi peritos alueo credere, ui fluminis ablati perierūt. Igitur cùm biduum, aut triduū in tentorijs fuiſſet Maximinus, ducta circum exercitum foſſa, ne qui de improuiſo in caſtra rueret, ſtabat in ſua ripa deliberabundus, quonam tandem pacto fluuium ponte iungeret. Sed magna lignorū, ac nauigiorum penuria, quibus inter ſe iunctis pōtem fabricaretur, nunciarunt quidam è fabris, eſſe permultas in agris illis deſertis inanes cupas forma rotunda, quibus uidelicet incolæ quondā ad uinum importandum utebantur, ea cùm eſſent ad nauium ſimilitudinem concaua, deuincta mox inter ſeſe ſcapharum more, innatatura uidebantur. Etenim ire peſſum uinculis inter ſe cōſtricta, ac uiminibus deſuper iniectis, et puluere multo ſaburrata non poterant. Quod ubi

fact

factum eſt, facilè milites in ulteriorem ripam tráſgreſſi, ſuburbanis ædificijs, quæ deſerta inuenerunt, igne correptis, uites arboresq; exciderunt, omnemq; eius regionis ornatum fœdauerunt. Siquidem arborũ cõparibus ordinibus, ac uitibus inter ſe iũctis, & in ſublime euectis, ad feſtã celebritatis ſpeciem, quaſi coronis quibuſdã redimita omnis regio uidebatur, quibus radicitus exciſis, exercitus ad ipſos urbis muros contendebat. Sed omnibus defatigatis, non fuit Imperatoris conſilium urbem ipſam ſtatim inuadere. Sed extra teli iactũm conſtituto milite, diuiſoq; in centurias, & cuneos, ac partibus muri totius unicuiq; attributis, uno tantum die ad requieſcendum indulto, ſtatim deinde oppugnare urbẽ aggreditur. Igitur machinamentis omnifariam admotis, cùm genus oppugnationis nullum prætermitteretur, plurima ſcilicet, ac propemodũ quotidiana certamina edebantur. Etenim circundatis uelut indagine quadã muris, magnaq; ui, atq; alacritate pugnam capeſcente milite, reſiſtebant audacter Aquileienſes, clauſisq; templis & domibus, uniuerſi cum liberis, & cõiugibus urbem deſuper è turribus, ac propugnaculis defenſabant. Neq; erat ulla tam inutilis ætas, quæ pugnare pro patria recuſaret. Cæterũ ſuburbana omnia et quicquid extra urbẽ ædificiorũ fuerat demolitus Maximinus, lignis, materiaq; omni ad machinas abu-

tebatur, quibus muri ſaltem aliquam partem demoliretur, qua immiſſus exercitus deriperet urbem, ac dirueret, totamq; eam uaſtam mox deſertamq; relinqueret. Neq; enim decorū ſibi aut honorificū fore iter Romam arbitrabatur, niſi urbē deleuiſſet, quæ prima in Italia obſtitiſſet. Quocirca multa pollicētes, atq; oſtentantes ipſe cum filio, quem Cæſarē fecerat, obequitabant militibus, eosq; ad pugnandum acriter adhortabantur. Enimuero Aquileiēſes ſaxa deſuper iaciebant, ſulphurq; bitumine, ac pice mixtū dolijs, quorū manubria longiora, immittebant, atq; ut primùm exercitus muris ſucceſſerat, ignibus iniectis diſpergebant unanimiter imbrium ritu. Quamobrē pix illa cum cæteris, quæ ſupra diximus, partes nudas corporis ſubiens, undiq; diffundebatur, ſic ut miles loricas, armaq; cætera ferro excandeſcente, corijsq;, ac lignis ardentibus, contrahentibusq; ſe raptim abijceret. Itaq; cernere erat milites arma ſibi ipſis detrahentes, quæ ſpoliorum ſpeciem abiecta humi, cōmento magis artis, quàm ui pugnātium præferebant. Ex quo factū eſt, ut pleriſq; militibus, aut oculi extinguerentur, aut ſummæ oris partes, manusq; item, & ſi qua præterea nuda in corpore patebant, ignibus labefactarentur. Sed & machinis quæ muro admouebātur, deſuper tædas inijciebāt, pice ac reſina oblitas, quarū extremitas mucronem ueluti ſagitta hab

ta haberet, quæ cũ accenſæ deferebãtur, infixæ, inhærentesq́; machinis, facile ſcilicet illas cremabant. Sed primis ſanè diebus par utrinq; librata fuit pugnæ fortuna. Dein mora iniecta, minus minusq́; iam alacer Maximini erat exercitus, ſed quia ſpe falſus, triſtiorq́; in dies: nam quos ne unum quidem diem ſperauerant ſuum laturos impetũ, eos nõ modò nõ cedentes, ſed reſiſtentes etiam audaciſſimè animaduertebant. Contrà Aquileienſes magis, magisq́; in dies uirium, atq; animorum implebantur, & aſſiduitate pugnandi peritiam, pariter audaciamq́; conſecuti, ſic deſpiciebãt milites, ut etiã iocarentur in eos, & cauillarentur, nihilq́; non contumeliæ obeunti muros Maximino exprobrarent, tum in ipſum iuxtà, filiumq́; nulla non iacerẽt probra. Quibus irritatus, ac furẽs, cùm effundere in hoſtes iram non liceret, plurimos è ſuis ducibus, quaſi parum ſtrenuè, atq; acriter urbem oppugnarent, extremo ſupplicio affecit. Quo factum, ut infeſtiorem ſibi, atq; iratiorem militem reddiderit, & contẽptibilior fieret aduerſarijs. Euenit prætereà, ut Aquileienſes cõmeatu, rebusq́; cæteris abundarent. quoniã magna diligentia, quæcũq; ad homines, aut equos ſuſtentandos deſiderãtur, in urbem fuerant cõportata. Cõtrà exercitus omniũ rerum egenus, exciſis feracibus arboribus, agroq́; omni peruaſtato, partim ſub tumultuarijs tentorijs agita-

bant,partim ſub aperto cœlo tolerabant ſolem atq; imbres. Siquidē nihil alimenti,uel ipſi,uel iumētis importabatur, obſeſsis omnibus Italiæ itineribus Romanorum diligentia, murisq́;,& portis excitatis. Etenim uiros cōſulares cum lectiſsimis ac ſpectatiſsimis hominibus ex Italia tota miſerat Senatus,qui litora,portusq́; tutarentur,neq; cuiquā poteſtatē facerent nauigandi,ſic ut inaudita, incognitaq́; forent Maximino quæcūq; Romæ agitabātur. Quin uiæ quoq; omnes,& calles,ne quis tranſiret,diligētiſsimè ſeruabātur. Ita eueniebat,ut exercitus,qui urbem obſidebat, ipſe inuicem obſideretur. Nam neq; Aquileiam capere, neq; Romā proficiſci poterat,nauigiorū ac uehiculorū penuria, quæ omnia prius occupata,& concluſa fuerāt. Rumores quoq; ſuſpicionibus in maius augebātur, eſſe uniuerſum in armis Romanum populū,conſenſiſſe Italiā,gentesq́; omnes Illyricas. Barbarasq́; quaſcūq; aut Oriēs, aut Meridies uidet, ad exercitum contrahendū,cōiuratas in maximini odium. Quare deſperantes milites,omniū rerum penuria laborabāt,uixq́; aquæ ſatis habebant,quā etiam pollutam ſanguine,& cadauribus de flumine hauriebant. Nam & Aquileienſes cadauera ſuorum, quæ humari non poterāt,in flumina præcipitabāt,et qui ferro,morboq́; in exercitu perierat, itidem alueo demergebātur. Inter quos etiā qui inopia ciborū confecti,

ſecti, uix adhuc ſpiritum retentabant. Cùm igitur ad hunc modú mœſtus, atq; inops exercitus eſſet, repentè dum ſub tentorio quieſcit Maximinus uacuo die à pugna, cùm pleriq; aut in tabernacula, aut in ſuas quisq; ſtationes conceſſiſſent, uiſum eſt milisibus ijs, quorum ad urbem Romam ſub monte Albano caſtra erant, atq; in his liberi eorum, coniugesq́; relictæ, neci dedere Maximinum, ut aliquando à diuturna, & inexplicabili obſidione requieſcerent, neque Italiæ bellum inferrēt in tyranni gratiam, damnati omnibus & inuiſi. Quocirca occupata audacia, ſub medium ferme diem ad illius tentorium contenderunt, conſpirantibus unà corporis cuſtodibus. Ibiq́; poſtquàm de ſignis militaribus illius imagines detraxerunt, prodeuntem mox tentorio, cum filio: ut ad eos loquerentur, continuò obtrūcant, unaq́; præfectum prætorio, & quoſcunq; chariſſimos ille habuerat. Proiectaq́; ad ludibrium cadauera, canibus dein, uolucribusq́; lanianda reliquerunt, miſſis tantùm Romam Imperatorum capitibus. Hunc habuit finem Maximinus cum filio. Ita malè geſti Imperij dedêre ambo ſupplicium. Cæterùm exercitus hærebat nece audita principum. Neq; enim perinde omnibus grata, præſertimq́; Pannonijs, Thracibusq́; Barbaris, qui ſcilicet Imperium tradiderant. Sed quando infectum fieri iam nequibat, ferebant, quanquam inuiti, & ſe gaudere

dere cum cæteris ſimulabant. Quare depoſitis armis, pacatorum habitu, ad Aquileiæ muros acceſſerunt, nũtiataq́; cæde Maximini, petebãt uti ſibi portæ aperirentur amicis iam, qui pridie hoſtes fuiſſent. Enimuero Aquileienſium duces haud paßi, proponunt Maximi, & Albini, ac Gordiani Cæſaris imagines, coronis, & lauro redimitas. Quibus ipſi acclamantes etiam hortabantur exercitum, ut agnoſcerent, ſalutarentq́;, & lætis exciperent uocibus, quos Senatus, populusq́; Rom. Imperatores elegiſſet. Nam Gordianos illos ſuperiores, cum dijs agere æuum. Sed & forum rerum uenalium ſupra muros expoſuerunt, magna ciborum, uiniq́; copia, prætereaq́; ueſtium, & calceorũ rerumq́; adeò omniũ, quas præbere hominibus poſſet ciuitas beata & florens. Igitur magis, magisq́; ea res exercitum obſtupefecit, cogitantem fuiſſe illis abundè omnia, etiam ad longiorem obſidionẽ ſuffectura, cõtraq́; ſe magna egeſtate omniũ, prius aliquanto perituros, quàm urbe omnibus circumfluente copijs potirentur. Ita manente ſub muris exercitu, & quæ cuique uſui forent, inde ſumentibus, colloquentibusq́; inter ſe, pacis erant, amicitiæq́; uelut habitus manente adhuc obſidionis ſpecie, cùm ſcilicet clauſa mœnia Romanus circumſideret exercitus. Dum hæc ad Aquileiam gerũtur, intereà equites, qui Maximini caput Romam ferebant, magno ſtudio

acce

accelerantes, patētibus ubiq; portis, ac laureata popularium frequentia excepti, ſtagnis, paludibusq́; inter Altinum, ac Rauennam, enauigatis, Maximum in urbe Rauenna inuenerunt, delectos ex urbe, & Italia contrahentem milites, ac Germanorum auxiliares, qui beneuolentiæ nomine publicè à popularibus miſſi fuerāt, quibus olim Maximus cum imperio diligentiſsimè præfuerat. Ergo paranti copias aduerſus Maximinum repentè occurrunt equites capita ferētes principum, uictoriamq́; nuntiantes, & rerum proſperos ſucceſſus, conſenſumq́; exercitus, & populi, ad eoſdem colendos principes, quos Senatus elegiſſet. His igitur præter ſpem nuntiatis, ſtatim ad aras ſacrificatum diſcurritur, uictoriam canentibus uniuerſis, quam citra pulueris iactum ſibi pepererant. Enimuero Maximus peracto ſacrificio, Romam dimittit equites, ut rem geſtam populo narrent, & capita illa perferant. Qui poſtquam peruenere in urbē, atq; infixa contis hoſtilia capita omnibus conſpicienda prætulerunt, nemo utiq; uerbis ullis conſequi poſſet feſtum, lætitiamq́; eius diei. Nulla quippe fuit ætas, quæ non ad aras & tēpla feſtinaret, nemo qui domi ſe continuerit, ſed ibant ceu lymphati gratantes inuicem, atq; in circum ueluti futura concione frequentes concurrebant. Ipſeq́; Balbinus hecatombas immolabat, nulliq́; non magiſtratus, nulli nō è Sena-

torio ordine lætabundi ſuprà quàm dici poſſet, agitabant, quaſi ſecurim ceruicibus imminentẽ excuſsiſſent. Igitur nuntij, legatiq́; per omnes prouincias laureati dimittebantur. Dumq́; ad hunc modum tanta Romanum populum lætitia tenebat, intereà Maximus Rauenna profectus, Aquileiam peruenit, transmiſsis paludibus, in quas fluuius Eridanus, ac uicina exũdant ſtagna, ſic ut per ora ſeptem in mare præcipitẽtur. Itaq; indigenæ patria lingua paludẽ illam, ſeptem maria appellant. Statim igitur Aquileienſes Maximũ reſeratis portis excepere, nullaq́; non Italiæ ciuitates legatos mittebãt principes uiros candidatos, ac laureatos, & deorum patriorum ſimulacra aureasq́; coronas, ſiquæ in donarijs fuerãt, comportantes: qui fauſta omnia Maximo acclamarent, & frondibus eum conſpergerent. Quin exercitus etiam qui Aquileiã circunſederat, pacato habitu prodibat laureatus, non tam uero concordiq́; affectu uniuerſorum, quàm ficta beneuolẽtia, & honore temporario ad præſentem fortunam principis accommodato. Pleriſq; tamen indignantibus, ac dolentibus clanculum, quem ipſi elegerant cecidiſſe, rerum potiri quem ſenatus creauerat. Enimuero Maximus uno, alteroq́; die ſacrificijs abſumpto, tertio dein exercitum omnem in planiciem conuocauit, atque ex tribunali ad hunc modum uerba fecit.

Quàm

QVàm fuerit ex uſu nobis pœnitentia, & reconciliata cum Romanis gratia, re ipſa didiciſtis, pacem uidelicet pro bello agitantes, ſeruato etiam militari iureiurãdo, quod eſt unum Romani principatus myſterium ſanctiſſimum. Quare debetis etiam deinceps huiuſcemodi commodis frui, fidem populo ſeruantes, Senatuiq; Rom. & nobis Imperatoribus, quos à nobilitate & rebus geſtis, longaq; ſerie generis, quaſi per gradus quoſdam prouectos, pari iudici S. P. Q. R. elegerunt. Neque enim unius tantùm hominis peculiaris poſſeſſio principatus eſt, ſed cõmunis antiquitus totius Rom. Pop. Siquidem in illa urbe ſita eſt Imperij fortuna, nobis autem diſpenſatio tantùm, atq; adminiſtratio principatus unà uobiſcum demandata eſt. Qui ſi ordinem, quem decet, ac modeſtiam retinebitis, ſi debitum principibus honorem, ac reuerentiam exhibebitis, cùm ipſi beatam uitam, bonisq; omnibus affluentem adipiſcemini, tum nationes, ac ciuitates uniuerſæ pacem colentes in officio permanebunt. Viuetis autem cuncti ex animi ueſtri ſententia domi ſuæ quiſque, neq; in externis regionibus conflictabimini. Vt autem Barbaræ gentes, pacem, quietemq; tueantur, nobiſcum erit hic labor. Nam cùm duo ſint Imperatores, facilius urbanæ res adminiſtrabuntur, atq; externæ, præſtò ſcilicet futuro alterutro, quocunq; uſus uocauerit.

rit. Neque uerò ſuſpicemini rerum ſuperiorum memoriam illam ſuperfore, aut in nobis (quippe nihil non iußi feciſtis) aut in Rom. Pop. nationibus alijs, quæcunq; ob acceptas iniurias deſciuerunt. Sit omnium obliuio, ſit fœdus conſtantis amicitiæ, fidesq́; beneuolentiæ ac moderationis ſempiterna. Hæc locutus Maximus, ac pecunias magna copia pollicitus, paucos Aquileiæ cõmoratus dies, Romam reuerti conſtituit. Igitur dimiſſo exercitu reliquo in prouincias, caſtraq́; propria, Romam reuertitur ipſe, cùm ſtipatoribus ijs, quibus Imperatorum cuſtodia incumbebat, quique delecti ab Albino fuerant, neq; non auxiliaribus Germanis, quorum potißimum fidei confidebat, utpote quibus olim nondum adepto Imperio cum poteſtate præfuerat. Ingredienti urbem etiam Albinus occurrit, Gordianum Cæſarem ſecum adducens. Senatus autem, populusq́; uniuerſus lætis acclamationibus ueluti triũphantes exceperunt. Poſt id autem, cum publicè, priuatimq́; magna modeſtia & grauitate Imperium gubernaretur, omnesq́; omnia bona dicerent, lætareturq́; populus, & glariaretur patricijs, Imperioq́; dignis principibus, militum tamen ulceroſi animi populares illas acclamationes haud æquis auribus accipiebant, ipſamq́; illam nobilitatem grauabantur, indignè ferentes, datos ſibi à Senatu principes. Angebant præterea eos Germani

mani

mani, quos in urbe ſecum Maximus retinue-rat. Nam futuros uindices ſperabāt, ſi quid ipſi maius auſi forent, etiamq́; inſidias ſuſpectabāt, ne fortè ab illis per fraudem exarmarētur, memores Seueri principis, qui etiam Pertinacis interfectores exauctorauerat. Cùm itaque ludi Capitolini celebrarentur, deditis feſto, ac ſpectaculis omnium mentibus, repentè diſsimulatum diu ſenſum milites indicarunt. Nanque ira inſtincti, ac ueſano quodam motu unanimiter ad regiam concurrentes, ſenes principes ad necem depoſcebant. Fortè accidit, ut ne ipſi quidem inter ſe ſatis congruerent. Sed (ut eſt regnandi inexhauſta auiditas, atque incommunicabilis natura poteſtatis) uterq; ad ſe ſummam Imperij trahebat. Etenim Albino claritudo natalium, atque iterum geſtus conſulatus, Maximo autē præfectura urbi, & quòd rerum peritus habebatur, animos faciebant: utrunque tamen patricia nobilitas, & quantum ſatis eſſet, illuſtre genus, ad ſummum Imperium ſtimulabant. Quæ res in primis ambos perdidit. Nam audito Maximus ueniſſe ad ſe occidendum milites, qui prætoriani appellantur, arceſſere ſtatim Germanos, auxiliares ſtatuerat, qui ſcilicet in urbe ipſa erant, ac poſſe reſiſtere prætorianis uidebantur. At Albinus dolum contra ſe, compoſitamq́; aliquam ſuſpectans fraudem, quòd ſtudere Maximo Germanos co-

occiſos, proiectosq; audierunt, quorũ cauſa properauerant, cùm nollent irritũ bellum pro uiris uita defunctis ſuſcipere, in ſua diuerſoria reuertuntur. Hũc finem uitæ habuerũt, indignum uidelicet, ac nefariũ, ſancti, & uenerabiles ſenes, claritudine generis, atq; egregijs meritis ad imperij faſtigiũ prouecti. Cæterũ Gordianus cùm annorum eſſet ferme tredecim, princeps ab uniuerſis declaratus Romanum ſuſcepit Imperium.

FINIS.

236148

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

L. 10